دخلیفه یاامیر

تاکل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد يې پاڅونونه

ترتیب کوونکی : محمد بشیر« مدني »

Ketabton.com

کال : ۱۴۲۵ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخليفه ياامير

تاكل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد يې پاځونونه

ترتيب كوونكى : محمد بشير« مدني »

كال : ۱۴۴ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالبو فهرست

سریزه :..9
دخلیفه د ټا کلووجوب او لازمیدل : 16
دامام شروط :...20
۱-: باید داصلي اوخالصو قریشو څخه وي:...22
۲- هغه څوک چي د مسلمانانو څخه دیو قاضي په توګه منل کیږي باید مجتهد وي : 24
۳- بایدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:...25
٤- باید امام دحدودوپه پلي کیدو : 25
٥:- امام بایدآزادوي : 26
٦:- امام باید مسلمان وي دا شرط دي 26
۷:- امام باید نارینه وي :...26
۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با ید سالم او صحیح وي 26
۹:- امام باید بالغ وي:...26
۱۰:-امام باید عاقل وي : 27
۱۱:-امام باید عادل وي:...27
۱- اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند کړی 27
۲:-امام بایدبالغ وي :...28
۳-امام باید نارینه وي : 28

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤:-امام باید مسلمان وي :...28
٥:-امام باید یوداسې عالم وړاندې کړي : 28
١:-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فیصله کوي او عدل قایموي :..................31
٢:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :...31
٣:-دامام لپاره به ډیر لوی اجر وي : 33
۴- د عادل امام دعاء نه ردیږي: 33
د مسلمان امام وظایف (دندي):...35
لومړي دنده :-...35
د امام دوهمه دنده :-..42
دامام دریم مسو لیت دنده :-..45
دامام څلورمه دنده او مسولیت :-...49
دامام پنځمه دنده او مسؤولیت :--..50
دامام شپږمه دنده او مسولیت :- 52
دامام اوومه دنده او مسوءلیت :- 53
په دي مسأله کې دوه څیزونه مهم دي : 56
نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي 58
صحیح حکم دادی چې: 64
دمسلمان امیر په وړاندي دولس دندي او مسولیتونه :..65

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي دنده :--دامیرخبره اوریدل او دګناه څخه پرته یې اطاعت کول 66

عقل په دوه ډوله دی :...71

لومړي :-- هغه عقل چې دلیونتوب ضد او عکس دی 71

دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره.......................................72

هدایت په دوه ډوله دی :--...73

لومړي ډول : ـدښودني او دلالت هدایت دی :..73

دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدایت : 74

دلته یوه مهمه مسأله ده چې پخواني حدیث اشاره ورته کړیده:..............................79

په یوروایت کې راځي :..82

داقول : خیارأئمتکم، پدې حدیث کې : 85

۱ـ داامامانو سره دمینې کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعیت دلیل دی :...........................85

دوهمه دنده :ـ دامام په بدی باندي صبرکول :...85

لو مړي :ـ دامیر لخوا په ګناه باندې امر کول 88

مهمه فایده :ـ..98

دولس دریمه دنده او مسؤولیت :ـ 99

ـ دامیراو مشر سپکاوئ : 101

داد ټولو مسلمانانو او پاچایانو لپاره نصیحت دی او په هیڅ ډول غیبت حرام ندي 104

دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې : 107

(c) ketabton.com: The Digital Library

امير ته په پټه سره نصيحت كول غوره دي :..110

دظالموپاچايانوپه وړاندې پاڅون :...112

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصيل :..114

۱ـ ځرګند خبر داده چې د ظالمو اميرانو په ضد پاڅون كول د امام ابو حنيفه رحمت الله عليه مذهب دی 135

دوهم قول :...136

دكافر ولسمشر په ضد پاڅون :...142

شهيد سيد قطب رحمت الله عليه ويلي دي:..147

امام ابن كثيررحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې حكم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ 152

امام ابن القيم رحمت الله عليه د غه معنی پخپل كتاب قصيده نونيه كې راوړي وايي:...........161

:..179

لومړی: دوی ته په فئ او غنيمت كې هيڅ ونډه نشته 179

دوهم: د باندې چيانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه كې نه قبليږي............................179

خاتمه 196

اخځليكونو فهرست...198

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه :

الله جل جلاله ددغه کایناتودجوړښت لپاره یونظام اوکړنلاره جوړه کړې ده او په بندګانو باندېې لازم دي چې دهغه په رڼا کې حرکت وکړي اوهیڅکله ورته روا ندي چې دبا کلې لارې څخه کاږه شي له همدې امله الله جل جلاله ددین درسو لو لپاره پیغمبران رالیږلي دي ترڅویې په بشپړه تو ګه خلکو ته ورسوي او په دوی باندې دالله جل جلاله لخوا پوره دلیل او حجت قا یم شي او دخلکو لخوا په الله جل جلاله با ندی کوم دلیل پاتې نشي .

ددي معنی په اړه دقر ان کریم او نبوي سنتو څخه زیات شمیر دلایل شته .چې لدې څخه دالله جل جلاله دامبا ک فرمان دی چې فرمايي : رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا » سو رت النساءآيت١٦٥.[1]

ژباړه :(او لیږلي مو دي)رسولان چې زیری ورکونکي دي(مومنانوته په جنت) او ویرووونکي دي(د کفا رو په جحیم) له پاره ددې چې پا تې نشي خلکو ته پر الله جل جلاله با ندې هیڅ حجت (دلیل ،عذ ر ،بها نه) وروسته له لیږلو در سو لا نو .[2]

او همد ارنګه الله جل جلاله فر ما یلي دي : وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ ..... سو رت النحل آيت٣٦ [3]

ژباړه : او خا مخا په تحقیق لیږلي (پو رته کـــړي) و و موږ په هر پخواني امت کـــې یو رسول چې عبا دت وکوي یواځې دالله جل جلاله اوځان ساتي له شریرانو(باطلو معبودانو)څخه.

او داسې نور.

د الله جل جلاله درحمت څخه په خپلوخلکوباندې یوداهم دي چې خلکو ته پرله پسې پیغمبران رالیږل تردې چې دالله جل جلاله داوامرو سره سم ژو ند تیرولوته راوبولي اوپه همدغه کارسره یې برابرکړې لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : .... وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خلَا فِيهَا نَذِيرٌ . [4]

- سورت النساء آيت 165 . [1]
- کابلی تفسیر پښتو . [2]
- سورت النحل 36 آيت . [3]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او نه وه هیڅ امت مګر چي تیر شوي په هغه کي کوم ویروونکی .

په یقیني ډول الله جل جلاله د هر امت لپاره پیغمبران رالیږلي چې هغوی ته به یي د یو الله جل جلاله دعبادت کولو او له هغه سره د شریک نه نیولو . او د الله جل جلاله داوامرودمنلو او نواهیو څخه یي دځان ژغو رلو په کلکه امر ورته کاوه .

بیشکه الله جل جلاله د پیغمبری دسلسلې ختم په حضرت محمد صلی الله علیه وسلم سره سرته رسولی او له دغه وروسته یي هیڅ پیغمبر ندی رااستولی .لکه چه فر مايي :(مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ .....) [5]

ژباړه : ندی محمد (صلی الله علیه وسلم) (حقیقي) پلار د هیڅ یو تن له سړیو ستاسې و لیکن رسول د الله جل جلاله دی(خلکو ته په شان د معنوي پلار) او مهر د(ټولو) انبیاؤ دی(چې پس له ده څخه بل نبي نه راځي) .لکه چې حدیث شریف کې راغلی دی : عن آبی هریرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : إنَّ مَثَلِي ومَثَلَ الأنْبِياءِ مِن قَبْلِي، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فأحْسَنَهُ وأَجْمَلَهُ، إلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِن زاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ به، ويَعْجَبُونَ له، ويقولونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هذِه اللَّبِنَةُ؟ قالَ: فأنا اللَّبِنَةُ، وأنا خاتِمُ النَّبِيِّينَ رواه الامام بخاری رحمت الله علیه وامام مسلم رحمت الله علیه واللفظ له، والترمذی و احمد . [6].

ژباړه : څنګه چي محمد (صلی الله علیه وسلم) فرما يلي دي :

بیشکه زما او زما څخه وړاندي دنورو پیغمبرانو مثال دهغه سړي په څیر دی چي یوه ښکلې اوښایسته کو ته جوړه کړي مګرپه یو کونج کي یي دیوې خښتې ځای پا ته شي نو خلک پر هغې طواف کوي اوددي کوټې ښا یست ته حیرا نیږي او وايي کا شکي دغه خښته هم ایښودل شوې وای محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمايي : زه دغه خښته یم او زه د پیغمبرا نو وروستنی پیغمبر یم دا حدیث شریف امام بخاری رحمت الله علیه . امام مسلم رحمت الله علیه، امام ترمذي رحمت الله علیه او امام احمد رحمت الله علیه روایت کړي دی .

الله جل جلاله د محمد صلی الله علیه وسلم څخه وروسته بل پیغمبر ندی رالیږلی مګر لدغه څخه وروسته یي امیران ټاکلي او امر یي ورته کړی چې د الله جل جلاله د شریعت سره سم خلک رهبري کړي او په مستقیمه لاربې روان کړي .

- سورت فاطر 24 آیت . [4]
- سورت احزاب 40 آیت . [5]
- امام بخاری رحمت الله علیه په 3535 نمبر او امام مسلم رحمت الله علیه په 2286 نمبر روایت کړی دی . [6]

(c) ketabton.com: The Digital Library

-عن سلمة بن دينار المدنى أبو حازم قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ خَمْسَ سِنِينَ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ، عَنِ النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، قالَ: كَانَتْ بَنُو إسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأنْبِيَاءُ، كُلَّما هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ، قالوا: فَما تَأْمُرُنَا؟ قالَ: فُوا بِبَيْعَةِ الأوَّلِ، فَالأوَّلِ، وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ، فإنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ . متفق عليه، واحمد فى مسنده و النسائى وابن ماجه فى السنن .[7]

ژباړه : ابوحازم (رحمت الله عليه) وايي پنحه کاله د ابو هريره (رضی الله عنه) درس ته کينا ستم دهغه څخه مې واوريدل چې نبي کريم (صلی الله عليه وسلم) څخه يي روايت کاوه اوويل يي چې د بني اسرائيلو قيادت او لارښوونه به پيغمبرانو کوله کله به چې يو پيغمبر وفات شو بل پيغبربه د هغه ځای ناستی کيده په يقيني ډول زما څخه وروسته بل پيغمبرنشته ، بيابه خليفه ګان وي، او ستا سو شمير به هم زياتيږي .

دوی وويل : موږ ته په څه شي امر کوې ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفر ما يل : لومړی په بيعت ودريږی او حق يي پرځای کړ ی ځکه چې الله جل جلاله ددوی د رغبت په برخه کې ترې پوښتنه کوي. دا حديث متفق عليه دی ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام نسائی رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه هم روايت کړی دی .

خلافت اوامامت پخپل ځای کې لوی ارزښت اواهميت لري ځکه چې هغه پرښتو ته د الله جل جلاله په خطاب کې ذکر شوی دي اودايي د نبووت وارث ګرځولی دی اودا دپيغمبر صلی الله عليه وسلمپه تير شوي حديث کې له ورايه ښکاري چې فرمايلي يي دي : ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ .[8]

ژباړه : زما څخه وروسته بل پيغمبر نشته خوخليفه ګان به وي». ځکه خليفه هغه څوک دی چې د خلکو کړه وړه دالله جل جلاله د مبارک دين پر اساس تنظيموي او سموي يي ،همدغه خليفه دامت په منځ کـي د پيغمبر ځای ناستی دی همدی دنيا په دين ســره رهبري کوي او برابروي يي .[9]

 همدا خليفه دی چې د خلکو اخروي اودنيوي ګټې دشرعي نقطې نظره د غوښتنې سره سم پر مخ بيايي او هم دوی دي چې دين ساتي او ددنيا لارښوونه پرې کوي [10]

خليفه هغه چاته ويل کيږي چې دبل څخه وروسته راځي حضرت آدم عليه السلام يي پرې ونوماوه لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...11

ژباړه: او(يادکړه اي محمده!) هغه وخت چې وويل پروردګارستا پرښتو ته چې بيشکه زه ګرځوونکی يم په ځمکه کښې ديو خليفه .

- امام امام بخارى رحمت الله عليه ، كتاب آحاديث الانبياء ، باب ما ذكر عن بنى اسرائيل برقم (3455) و امام مسلم رحمت الله عليه: كتاب الامارة ، باب الامر بالوفاء ببيعة الخلفاء الاول بالاول برقم (1842) . [7]
- مخكينى مصدر . [8]
- الاحكام السلطانية للامام ماوردى ص 5 . [9]
- مقدمه ابن خلدون ص 26 .[10]
- سوره بقره 30 آيت . [11]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن کثیر رحمت الله علیه د امام ابن جریررحمت الله علیه څخه نقل کوي چې فرمايي : د آیت تفسیر داسې دی چې : زه په ځمکه کې دخپل لوري څخه خلیفه لیږم.چې زما د مخلوق تر منځ به زما دحکم سره سم په عدل فیصله کوي اوداخلیفه آدم علیه السلام وه او څوک چې دالله جل جلاله داطاعت او دهغه د مخلوق تر منځ په حق او عدل سره د فیصلې کولو لپاره ځای ناستی او قایم مقام وي ...

تردي چې امام ابن جریر رحمت الله علیه وویل له همدې سببه لوی پاچا ته خلیفه وویل شو ځکه چې دی دهغه چا څخه چې مخکي وه دامر پراخستلو سره وروسته راغي . [12].

د فقها وو په واړندي د خلیفه ،امیر،امام اعظم اوامیر المؤمنین په نومونو سره یادیږي ، دمسلما نانو په وړاندې لوی پاچا په ډیرو نومونوسره یادیږي ، چې ځنې يې دادي : امير المؤ منين،خوکله چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه وفات شو هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم دخلیفه په نوم یادیده ،صحابه کرامو عمر رضی الله عنه ته د امیرالمؤ منین په ویلو سره سلا شول ، اوهمدارنګه امام اعظم او د مسلما نانو خلیفه هم ورته ویل کیږي .

وبالله التوفیق

---

[12] - تفسير ابن كثير ج 1 ص 108

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلیفه په لغت کې : هغه چا ته ویل کیږي چې دکوم کار د سرته رسولو په خاطر دبل کار فرما څخه وروسته راشي او یایي بل څوک خپل ځان ناستی ونوموي مګر دعلماوو په اصطلاح خلیفه داسلامي هیواد د کارونو دپر مخ بیوونکي او دچارو په لاس کې نیوونکي ته ویل کیږي ځکه چې په اسلامي امت کې د نبي صلی الله علیه وسلم ځای ناستی او داسلامي احکامو پلي کوونکی دی .

امام جویني رحمت الله علیه دخلافت په پیژندګلوي (تعریف) کې وایي : دا یو کامل ریاست او عام قیادت دی چې ددین او دنیا په دواړو لوریو پورې تړاولري .د سیمي ساتل ، د رعیت پالل ، په توره او دلیل سره ددعوت خپرول، د ظالمانو څخه دمظلو ما نو د حقوقو په لاس ته راوړلو کې کوښښ کول ، د هغو خلکو څخه چې دچا حق نه ورکوي تری اخستل او په بشپړه توګه یې خپلو مستحقینوته سپارل . [13]

امام ماوردي رحمت الله علیه وایي دي : امامت ددنیا سا تلو او دین د خپرولو په خاطر د نبووت څخه وروسته دهمدې موخې لپاره منځ ته راغلي دي . [14]

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمت الله علیه وایي : اصلي هدف دولایتونو څخه دخلکو ددین هغه اصلاح اوجوړښت دی چې کله هم ترې پاتې شي نو دیو ښکاره اوڅرګند زیان او تاوان سره مخ کیږي اوهغه به ګټه ورته ونه رسوي چې دوی په دنیاکې پرې آسوده شوي وي اواصلاح دهغه څه چې یوازې په همغه باندې دین قائم کیږي ددوی دنیوی کارونو پورې اړه لري . [15]

امام ابن ازرق رحمت الله علیه وایي دي : دخلافت او امامت څخه هدف ددین د ساتنې اودنیایي امورو په چلولوکې د شارع څخه ترنیابت پورې اړه لري .[16].

امام ابن خلد ون رحمت الله علیه خلافت داسې تعریف کړی چې : دټولوخلکو داخروي او دنیوي ګټو دلاس ته راوړلو لپاره داسلامي نقطې نظرسره سم عمل کول دي....همدا دشارع څخه ددین دساتلو او دنیایي کارونو دچلولو په اړوند نیابت دی .[17]

ګټوره نقطه:

په مطلق ډول سره امام المسلمین او امیرالمؤمنین باید ونه ویل شي . مګر په هغه صورت کې چې په ګرده نړی کې د مسلمانانو امیروي مګر څوک چې په کوم هیواد کې په صحیح ډول سره امیر وي نو سمه خبره داده چې تر هغه ځای پورې یې ونښلوي اووایي :

د فلاني هیواد امیرالمؤ منین یا فلاني ځای کې امیر المؤمنین .

---

[13]-غیاث الامم للجوینی ص 15

[14]- الاحکام السلطانیه ص 5.

[15]- السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعی و الرعیة ص 12.

[16]- بدایع السلک فی طبایع الملک ج 1 ص 90.

[17]- مقدمة ابن خلدون ص 170. حاشیة ابن عابدین ج 1 ص 548. او وروسته مخونه وګوری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد ابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : کله کله د امامت نوم په یوعالم فقیه او دجوما ت په امام باندې هم ایښودل کیږي. موږ وایو : پدي خلکوباندې دغه نوم مطلق نه بلکه داضافت په صورت کې ایښودل کیږي چې ویل کیږي فلانی دیني امام اودفلاني خیلو دجومات امام دی نو پرته له کوم اختلاف څخه دامامت نوم په مطلق ډول هیڅا ته نه ورکول کیږي ، مګر یوازې هغه چا ته چې د مسلما نانود چاروواګي یي په لاس کې وي .

که چیري څوک ووایي چې پرته له کوم اختلاف څخه دامارت نـوم په هغه چاباندې ایښودل کیږي چې دمسلما نانو په یو اړخ کـې دچا رواګي په لاس کې ولري اوپه یقیني ډول هغه چاته هم د امیر نوم ورکړل شوی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم په کومه خواکې ټاکلی وه ، یا یې د نظامي ګروپ او یا هم دلښکر مشر مقرر کړی وه او بیا وروسته نورو مسلما نانو هم همدا کارکړی دئ ، نو پدې کې څه خبر ده ؟ چې هر یو ته امیرالمؤمنین وویل شي . نوزموږ ځواب دادی : د الله جل جلاله څخه مرسته غواړو او وایو : دروغ ویل په اتفاق سره حرام دي، او کوم چې موږ یاد کړ ، هغه پدې دلالت کوي چې هغه د ځینو مسلمانانو امیر ؤ ، که چیري امیر المو مینن ورته وویل شي نو دا نوم ایښودل به دروغ وي، ځکه چې دا لفظ ټولو مومنانو ته شامل دی نوپه حقیقت کې داسې نده بلکه هغه دځینو مومنانو امیر دی نو صحیح داده چې هیڅکله دا روا نده چې په مطلق ډول د امت او یا هم دامیرالمومنین نوم پرته له قریشو څخه چې د ټولو مسلمانانو دچارو واګې په لاس کې لري په بل چا دا نوم کیښودل شي یا ددغه منصب اخستل ورته لازمي کار وي اګر که زیات مومنان یي مخالفت وکړي او د هغه څه نه چې پر دوی یي کول لازم وه غاړه وغړوله لکه د امیر اطاعت او له هغه سره بیعت کول نو په دې کار سره دغه مسلمانان یوه باغي ډله بلل کیږي(دامیر نافرمانی ، او عدم بیعت) نو له همدی کبله له دوی سره جنګ کول او وژل یي روا کیږي .اوهمدا رنګه د خلا فت اطلاق په هغه چا باندي کیږ ي چې دیاد شوي صفت لرونکی وي اویوازي د الله جل جلاله څخه مرسته غواړي . [18]

نو همدارنګه په یو هیواد کې دامام نوم په اوچت پاچا ایښودل روادي اوشرط ندي چې دنړي دټولو مسلمانانو عمومي امام دوي ، ځکه چې عام امامت له ډیرې پخوا زماني څخه ختم شوی، او پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : عن أنس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ((اسمعوا وأطيعوا، وإن استُعمل عليكم عبدٌ حبشي، كان رأسه زبيبة)) رواه الامام البخارى

-الفصل فی لملل و النحل لاین حزم ج 4 ص 75.[18]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله علیه [19].

ژباړه : ای مسلمانانو خبره یې واروی او اطاعت یې وکړئ اګرکه پر تا سو یو حبشي غلام هم امیر وټا کل شي او سریی د ممیز په څیر وي .

نوکله چې یو مسلمان په یو مقام و ټاکل شي او په زیات او کمې اندازې شروط یې هم پوره کړل دعام امیر په څیروګرځیدوامر یې باید پلی شي او خبره یې ومنل شي داسلامي امت امامان اوعلماء کرام دډیر پخوا وخت څخه دهغه امیراطاعت کوي اودوستي ورسره کوي چې د عباسي کورنی څخه پر دیخوا تر نن ورځې پورې په اسلامي نړې کې ټاکل شوی وي ، خو په خلیفه څوک ندي راټول شوي بلکې هر هیوادپه صحیح ډول خپل کارونه پخپله پرمخ بیايي څکه چې که دغه نبوي حدیث شریف په هغه خلیفه تطبیق اوپلی شي چې ټول مسلمانان پرې راغونډشوي وي نو بیا یې فایده اوګټه لړشوه [20]

ددي حدیث شرح چې : عن آبی هریرة عن النبيُّ ﷺ:قال : مَن خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وفارَقَ الجَماعَةَ فَماتَ، ماتَ مِيتَةً جاهِلِيَّةً.......... [21]رواه امام مسلم رحمه الله.

ژباړه : څوک چې دامیر د اطاعت څخه ووتل اود مسلما نانو ډله یي پر یښوده او مړ شو نو داد جاهلیت په مرګ مړ شو .

یقول الحافظ ابن حجر في شرح هذا الحديث وما في معناه : أي كموت أهل الجاهلية، وليس معناه أنه كافر، ولكن مات كما يموت أهل الجاهلية، كل منهم يكون وحده لا إمام له، ولا له جماعة ينتمي إليها؛ لأنهم كانوا لا يعرفون ذلك فيموتون على الضلال، وليس المراد أنه يموت كافراً، بل يموت عاصياً، ويحتمل أن يكون التشبيه على ظاهره، ومعناه :أنه يموت مثل موت الجاهلي، وإن لم يكن هو جاهلياً.

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ددغه حدیث شریف په شرحه کې وایي : یعني دد غه شخص مرګ لکه د جاهیلت په شان دی ، نه داچې هغه کافردې بلکې هغه داسې مړ کیږي لکه د أهل جاهلیت والاچې مر ي ، دوی ټول یواځې وي ، امام نلري او نه هم کومه ډله وي چې هغې ته یی انتماء کیږي ،ځکه دوی هغه نه پیژني نو په ګمراهی مري ، ددې دا هدف او مقصدنه دئ چې هغه کافر دئ بلکئ

- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه 693 نمبر روایت کړی دی . [19]
- سبل السلام ج3 ص 249 . [20]
- صحیح امام مسلم رحمت الله علیه ص 18.48.والحدیث صحیح . [21]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناهکار مري ، دااحتمال هم دئ چې تشبيه په ظاهره ده او مطلب ترې دادئ چې : دغه شخص د جاهليت د مرګ په څېر مري اګر که هغه خپله ګمراه نه وي .

دخليفه د ټا کلووجوب او لازميدل :

علماء کرام ټول مسلمانان داهل سنتو او نورو ټولو ډلو په ګډون سره دعادل خليفه په ټا کلو متفق دي ، تر څو د خلکو تر منځ په حق او عدل سره پريکړه وکړي او دالله جل جلاله حکمونه پلي کړي داسلامي امت ګټې په لاس راوړي اودالله جل جلاله په لاره کې جهاد وکړي ، اګر که ددغه وجوبيت په دليل کې سره اختلاف لري پدې مسآله کې يوازې دخوارجو ډله چې نجدات نوميږي (کوم چې ددين څخه وتلي دي او بل ابوبکر أصم دی چې د شريعت څخه ګونګی او مخالف دی .

امام قرطبي رحمت الله عليه دالله جل جلاله ددې قول دتفسير په هکله چې [وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ .... [22]سورة بقره آيت

۳۰

ژباړه : اوياد کړه کله چې وويل ستارب پرښتو ته چې زه جوړوونکی يم په ځمکه کې .

وايي : دغه مباک آيت د امام او خليفه په ټا کلو کې اصل اواساس دی چې خبره يي وارويدل شي او اطاعت يي وشي ترڅو د مسلمانانو وحدت او يو والی پرې راشي اود خليفه احکام پلي شي ددې دوجوب په اړه اسلامي امت اوددينې امامانو ترمنځ کوم اختلاف نشته پرته له هغه چاڅخه کوم چې د شريعت نه کوڼ دی اوهمدارنګه ټول هغه کسان چې دده خبره منې د نظر يي پيروي يې کوي ابو بکر رضی الله عنه وايي : دامام او خليفه ټاکل په دين کې واجب دي بلکې دا روا دي .

خوکله چې اسلامي امت حج قايم کړ ، جهاد يي وکړ ، په خپل منځ کې يي انصاف وکړ د خپلو ځانونوڅخه يي دحق په پلي کولو کې هڅه و کړه غنيمتونه او صدقات يي په مستحقينو وويشل په چا چې حد واجب وه پري تطبيق يي کړ ، نو داوړته کفايت کوي بيا پر دوی باندې دامام تاکل ددې کارونو لپاره واجپ ندي مګر زموږدليل دادی چې الله جل جلاله فرمايلي : [إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...... [23]

ژباړه : زه په ځمکه کې دخليفه ګرځوونکی يم .

---

[22] -سورت بقره آيت 30.

[23] - سوره بقره آيت 30.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او فرمان د الله جل جلاله دئ چې : [يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ .... [24]

ژبا ړه : ای داوده ! زه گرځوم تا په ځمکه کې خلیفه .

او همدارنګه الله جل جلاله فر مايلي دي : [وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُم فِي الْأَرْضِ] [25]

ژباړه :وعده کړي الله جل جلاله د هغو کسانو سره چي مومنان دي له تاسې نه اونيک عملونه يي کړي وي چې خامخابه دوی خليفه ګان ګرځوي په ځمکه کې ، يعني له دوی څخه ....

کله چې په سقيفه بني ساعده کې دخليفه په ټاکلو کې دمهاجرينو او انصارو ترمنځ کوم اختلاف منځ ته راغی بيا هم ټولو صحابه کرامو دا بوبکر صديق رضی الله عنه په ټاکلو اتفاق وکړ، سره ددې چې اختلاف دې حدته رسيدلی وه چې انصارو وويل : يوامير به زمونږڅخه وي اوبل اميربه ستاسې وي مګرابوبکرصديق رضی الله عنه اوټولو مها جرينو ددوئ خبره رد کړه اوورته ويې ويل عرب پرته ددغه کلي د قر يشو څخه بل چا ته غاړه نه ايږدي ،او دوی ته يي د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه راغلئ حديث واړندې کړ ، نو پدې سره انصارو دخپل عزم څخه په شا شول او د

قر يشو اطاعت يي و کړ، که چيرې دا مسآله دقريشواو نورو خلکو په هکله کوم فرض او واجب نه وي چې د خلافت مسآله په قر يشو او نورو خلکو باندې هم واجب نده نو ستا سو دتنازل او وروسته والي څه لامل دی په داسې کار کې چې واجب هم نه وي دومره جنجال څه ګټه لري .او کله چي ابوبکر صديق رضی الله عنه ته مرګ راورسيد عمر رضی الله عنه ته يي د امامت وصيت وکړ او هيچاورته ونه ويل چې دا په موږ او يا تا واجب دې نودايي په واجب کيدو دلا لت کوي او دا ددين د هغو ارکا نو څخه يو رکن دی چې دمسلما نا نو جوړ ښت پرې راځي يوا زې هغه الله جل جلاله ته حمد او ثناه ده چې دټول مخلوق پالونکی دی .[26].

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : چې ټول اهلسنت ،ټول مرجئه،ټول شيعه ګان او ټول خوارج دامامت په مسآله کې په واجبيدو متفق دي اوپه اسلامي امت واجب دي چې دهغه عادل امام (خليفه) اطاعت وکړي چې الهي احکام په کې پلي کوي اوپه هغه شرعي احکامو سره سم يي رهبري کوي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته راوړي دي ، مګر يوازې دخوارجو څخه نجدات پدې ورسره مخالف

- سورت ص آيت 26.[24]
- سورت نور آيت 55.[25]
-تفسير قرطبی ج ا ص 208-282 .چاپ دارالحديث القاهرة .[26]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي دوي وايي : په خلکوباندې پخپل منځ کې دحق پیروي لازم ده ، زموږپه فکر سره ددې ډلې څخه دوی هیڅوک هم نشته او ددې ډ لې قول له منځه تللی دئ ددي د رداو بطلان لپاره پخوانی یادشوي اجماع ګاني بس دي ،قران کریم او نبوي احادیثو دامام ټاکل واجب ګرځولي دي لدې څخه د الله جل جلاله دا فر مان دی چې :[﴿يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِى الأَمْرِ مِنْكمْ﴾ (النساء: ٥٩)] [27]

ژباړه : ای مؤمنانو د الله جل جلاله اطاعت وکړی دپیغمبر صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړی او ستاسو څخه دټا کل شوي امیر اطاعت وکړی .

همدا رنګه ډیرصحیح احادیث دامامانو داطاعت او د امامت د واجبیدو په اړه راغلی دی او الله جل جلاله بل ځای کې فرمایي :[} لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا..} [28]

ژباړه : نه مکلف کوي الله جل جلاله هیڅوک مګر په هغه څه چې توان یي وي.

نودا یقین لازم دی چې الله جل جلاله هیڅوک نه مکلف کوي چې دوی په تو ان کې نه وي . په یقیني ډول موږ دعقل په ضرورت او بدیهت باندې پوه شو و چې دخلکولخوا دهغو احکامومنل چې الله جل جلاله پرې لازم کړي ددوی په مالونو په حقوقو تیری دقتل او وینې تویدو،نکاح ، طلاق ،او نوروټولو احکامو دظالم لاس نیول ، دمظلوم سره انصاف کول او قصاص یي ورته اخستل ددې د سیمو دلري والي او زیاتو مصروفیتونو سره سره او ددوی د نظریاتو داختلاف سره اوبیا هم پدې ټولو کې پام نه کول نه کیدونکي او نا شوني دي ، ځکه چې کله به یو شخص یا یوه ډله غواړي چې په دې باندې د یو شخص حکمروایي وکړي خوبل شخص اوبله ډله بیا نه غواړي چې په دوی ددغه کار وشي اویا دشوی شخص حکمروایي پري وکړي ځکه چې دغه ډله پخپل اجتهاد کې هغه څه سم بولي چې هغه بله ډله به یي وینې او یا به یي هم هغسې کم مخالفت ګڼې ، دا کارحتمامنځ ته راتلونکی دی اوداپه ډیرو هغو هیوادو نوکې په څرګند ډول لیدل کیږي چې مشر نلري اوهلته نه دحق پریکړه کیږي اونه حد پلی کیږي تردی چې په ډیرو داسې هیوادونو کې دین له منځه لاړ . [29]

- سورت النساء آیت 59 .[27]
- سورت البقرة آیت 286.[28]
-الفصل فی الملل و الاهواء والنحل ج 4 ص 87.[29]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي دي : هغه چا لپاره چې دامامت تا کلوته متي رانغاړي په اجماع سره پرې واجب ده اګرکه أصم تري مخالفت کړی دئ . [30]

امام ابويعلي رحمت الله عليه ويلي دي : دامام تاکل واجب دي ،امام احمد رحمت الله عليه ويلي دي : کله چې امام موجود نه وي ترڅو دخلکو کارونه سمبال کړي نو دا کار پخپله فتنه ده لامل يی دادی چې: کله په سقيفه بني ساعده کې دصحابه کرامو ترمنځ اختلاف راغی انصارو وويل : يو امير د زمو ږ او بل امير دستا سې وي .

ددوي دا قول ابوبکر اوعمر رضی الله عنهما ردکړی او ويلی دي : عرب پرته ددغه کلي دقر يشو څخه بل چاته غاړه نه ايږدي پدې کې ډيراثار او احاديث شته نو که چيرې دامامت تعين او تاکل واجب نه وای پدې اړه به دا دومره جنجال او منا ظره روا نه وه چې ترسره شوه نوحتما بهٔ يو چا ويلي وای چې دامامت شتون نه په قريشو او نه په نورو خلکو کې واجب او لازم دي .[31]

محمد بن علي القلعي ويلي : ټول اسلامي امت پرته له هغه چاڅخه چې مخا لفت يي کومه اغيزه نه لري پدې متفق دي چې دامام تاکل واجب دې اګر که په شرطونو او صفتو نو کې اختلاف لري [32] امام ابن خلدن رحمت الله عليه پخپله مقدمه کې ويلي دي: په اسلا مي شريعت کې دخليفه تا کلو وجوب د صحابو کرامو او تابعينوداجماع څخه څرګنده شوې او پيژندل شوي دي ځکه چې صحابه کرامو د هغه صلی الله عليه وسلم دوفات سره سم د ابوبکر رضی الله عنه بيعت ته ورودانګل تر څوپخپلوکارونو کې دهغه رای او نظر ته تسليم شي او پيروي يې وکړي همدا رنګه دده څخه وروسته په هره زمانه اووخت همدا کار تکرار شوی دی او په هيځ وخت کې يي دا کارنه دی پريښی چې دهمدې کار په دوام او استقرار سره دامام دټاکل کيدو پر واجبيدلو اجماع ده. [33]

مګردامامت او خلافت اهميت اوارزښت لدينه څرګنديږي چې په غياب کې يي محرابونه او منبرونه د کار خخه لويږي او معطل کيږي ، د اسلام احکام او شرايع ټپې کيږي ،احکام وروسته کيږي اوله منځه ځي،د يتيمانو حقوق ضايع کيږي په بيت الله شريفه حج نه کيږي او دجهاد بيرغ نه پورته کيږي که چيري پاچا نه وي خلک به په عجيبه کش مکش کې را ګيروي ځينو به ځني نورخوړلي وای شاعرڅومره ښه ويلي دي :

- الاحکام السلطانية للماوردی ص 5. شرح صحيح امام مسلم رحمت الله عليه ج 7صر 144 .[30]
- الاحکام السلطانية لابی يعلی ص 3 ، فتح الباری ج 8 ص 123 . [31]
- تهذيب الرياسة و الترتيب السياسة ص 74 .[32]
- مقدمة ابن خلدون ص 171.[33]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکو ژوند پرته دمشر له لر لو څخه نه سمیږي ---او مشرنه میندل کیږي کله چې مشري نا پوه ته ورسیږي .

په یقیني ډول عثمان رضی الله عنه ویلي دي : کوم خلک چې الله جل جلاله دپاچا په وسیله د گناه او محرماتو څخه منع کوي تر هغو خلکو ډیر دي چې دقرانکریم په وسیله محرمات پریږدي .اوهمدارنګه ویل کیږي چې دین اساس او تهداب دی پاچایي ساتونکی دی کوم شی چې اساس ونلري ړنګ او خرابیږي او کوم شی چې ساتونکی ونلري هغه ضایع او له منځه ځي.

دامام شروط :

داچې دخلافت ارزښت په دین کې ډیر لوی دی نواسلامي شریعت دخلیفه یا امام لپاره شروط ټاکلي .نوڅوک چې غواړي دغه دروند او مهم کارته راوړاندې شي لاندې شروط لرل ورته واجب دي . له دې شروطو څخه هغه دي چې علماء کرام پرې متفق او په ځینو کې بیا اختلاف لري دلته موږ په لنډ ډول دغه شروط واړندې کوو ځکه زموږ مقصد پدې مسأله باندې تفصیلي بحث نه بلکې یوازې اشاره ورته کول دي اودغه شروط په لنډډول داسې بیانوو :

دقریشي توب د شرط والي حکم :

د نزاع ځای : پدې کې د فقهاؤ ترمنځ هیڅ اختلاف نشته چې په خاص ولایت کې قرشي توب شرط ندی لکه د لما نځه امامت ، پدې کې هم اختلاف نشته چې امام به هاشمي یا علوي وي بلکې اختلاف پدې کې دی چې امام غلام وی آیا امامت یی صحیح دی که نه ؟ .

د اختلاف سبب او لامل :

اصل اختلاف پدې کې دی چې حدیث « الأئمة من قريش » دغه حدیث امام احمد او امام نسائی رحمت الله علیه په سنن کبری کې د أنس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

هغه کسانو چې حدیث یې صحیح کړی دی په لاندې ډول دي :

١-حافظ ابن کثیر رحمت الله علیه ویلي دي : حدیث قوی کیدی شي ، ځکه چې د حدیث دوه جید سندونه دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- امام بن الملقن رحمت الله علیه وایي : روات يې صحیح دي ، ابوؤاد باندې امام مسلم احتجاج کړی او په علی باندې امام بخاری رحمت الله علیه احتجاج کړی او په نورو رواتو امام بخاری او امام مسلم دواړو احتجاج کړی دی .

۳ – امام عراقی رحمت الله علیه وایي : امام نسائی ا وامام حاکم د أنس رضی الله علیه حدیث په صحیح سند سره روایت کړی دی .

۴- حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : ددې حدیث طرق (سندونه) چې په یو مستقل کتاب کې د څلویښتو صحابه ؤ څخه ټول کړی دي چې په « لذة العیش فی طرق حدیث الأئمة من قریش » نوموړی دی .

لاندې امامانو په متواترو احادیثو کې راوړی دی :

۱-امام ابن حزم رحمت الله علیه .

۲-امام ابن تیمیة رحمت الله علیه .

۳- امام ابن الجزري رحمت الله علیه .

۴- امام علی القاري رحمت الله علیه .

۵- امام السیوطی رحمت الله علیه په : فی الأزهار المتناثرة فی الاحادیث المتواتره ، کتاب کې ذکر کړی دی .

۶- امام کتاني رحمت الله علیه په : فی نظم المتناثر فی الحدیث المتواتر.

ددې حدیث په معنی سره نو ر احادیث راغلي دي :

چې ټول تقریبا نهه احادیث کیږي ، او وروسته ټول یو په بل پسې ذکرکیږي .

پدې مسأله کې د فقهاء کرامو أقوال :

۱- د جمهورو علماؤ لکه : حنفیه رح ، مالکیه رح ، شافعیه رح ، حنابله رح ، أهل الظاهر رحمهم الله أجمعین ، دوی وایي : امام باید قرشي وي .

۲- شوافع او نور وایي : که قرشي نه وي بیابه کنایي امیر کیږي که هغه نه وي ، بیابه د بنو اسماعیل څخه وي ، که هغه هم نه وي بیابه أعجمي وي ، په یو قول کې جرهمي هم راغلی دی ، که هغه هم نه وي ، بیابه د اسحاق د او لادې څخه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣ – امام ابن حزم رحمت الله علیه وايي : كه چيرې لفظ « الأئمة من قريش » د امر په صيغې سره وي نو د غير قرشي ټاكل حرام دي ، او كه په صيغه خبر سره وي نو بيا كه غير قرشي دعوى د خلافت وكړي نو ټاكل ورته نشته (يعني په داوړه حالاتو كې بايد قرشي وي) . [34]

۴ – شهيد عبد القادر عوده رحمت الله علیه وايي : د امامت حق مقيد دی ، د الله جل جلاله تراطاعت پورې ، او دا يواځې په قريشو پورې محصور نده .[35]

۵ – د/ يحيى اسماعيل وايي : قرشی توب د كمال شرط دی د صحت شرط نه دی . [36]

۶ – د / قرضاوي رحمت الله علیه وايي : د قرشي توب شرط د قريشو د قوت په له منځه تللو د منځه لاړ ، همدغه د امام ابن خلدون رحمت الله علیه نظر هم دی ، ځكه حكم د علت سره په و جود او عدم كې يو ځاى وي .

٧- شيخ عطيه صقر ويلي دي : د قرشي توب د شرط څخه مطلب تبرک ندی بلكې د امت د مصلحت لپاره د سلطان هيبت او د نفوذ وړاندې توب ، قوت طاقت مطلب دی .... [37]

٨- شيخ شينقطي رحمت الله علیه ويلي دي : قرشی توب په شرط باندې ډيرو احاديثو دلالت كړی دی او عامو اهل العلم هدا نظر دی مگر د الله جل جلاله د دين د اقامت ، دهغه او د رسول صلى الله عليه وسلم په اطاعت پورې اړه لري خو كه د الله جل جلاله د امر مخالفت يې وكړ نوغير قرشي چې د الله جل جلاله اطاعت كوي او امر يې نافذوي د قرشي څخه غوره دی . [38]

دغه د دې بحث نچوړ او خلاصه ده او تفصيل يې په لاندې ډول دی :

١-: بايد داصلي اوخالصو قريشو څخه وي:

څكه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: عن آنس رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : الأئمةُ من قريشٍ ، [39]

ژباړه : حضرت آنس رضى الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه روايت كړئ چې فرمايلی يې دي : بايد امام له قريشو څخه وي : دا حديث پدي لفظ سره امام احمد رحمت الله علیه ،امام نسايي

- المحلی ج 1 ص 57 . شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حيدره الكثيرى . [34]
- الاسلام واوضاعنا السياسية ص 125 .[35]
- منهج السنة فى العلاقة بين الحاكم و المحكوم ص 276 . [36]
- صقر عطيه فتوى بعنوان حديث : الأئمة من قريش ، (اسلام نيت) [37]
- اضواء البيان ج 1 ص 24 . [38]
- صحيح الجامع الصغير په 2758 نمير روايت كړى او صحيح يى بللئ دئ ، امام احمد رحمت الله عليه په 12329 نمبراو امام نسائى رحمت الله عليه په سنن كبرى كى په 5942 نمبر په لږ اختلاف سره روايت كړى دئ .[39]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن أبی شيبه رحمت الله عليه ، امام ابويعلى رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه په معجم كبير ، امام حاكم رحمت الله عليه ، امام سعيد بن منصوررحمت الله عليه ، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام طيالسي رحمت الله عليه دحضرت علي او حضرت انس (رضی الله عنهما) څخه روايت کړيدی .

عن معاوية رضی الله عنه عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : إنَّ هذا الأمر في قريش لايعاديهم أحدٌ إلاّ أكبه الله في النّارِ علي وجهِهِ ما أقاموا الدّينَ[40]

ژباړه : امام بخاری رحمت الله عليه د حضرت معاويه رضی الله عنه څخه روايت کړی چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : دغه كار دامامت به په قريشو کې وي هيڅوک به ددې كارمخالفت نه كوي مگر الله جل جلاله به يي دجهنم په اور کې پړمخې وغورځوي تر څو چې دوی ستاسو په منځ کې دين قائموي .

عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : لايزال هذا الأمر في قريش ما بقي منهم إثنانِ [41]

همدارنګه ابن عمر رضی الله عنهما روايت کړی چې فرمايلي يی دي : امامت به په قريشو کې ترهغه پورې وي ترڅو دخلكوڅخه دوه كسان هم پاتې وي .

وبتفصيلٍ أكثر للحاكم في مستدركه، عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه، أنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «الأئمة من قريش، أبرارُها أمراءُ أبرارِها، وفجارُها أمراءُ فجارِها، ولكلٍّ حق، فآتوا كلَّ ذي حقّ حقَّه، وإنْ أمّرتُ عليكم عبداً حبشياً مجدعاً، فاسمعوا له وأطيعوا، ...»[42].

او همدرنګه په زيات تفصيل سره امام حاكم رحمت الله عليه په خپل مستدک کې د علی بن أبی طالب رضی الله عنه هغه درسو ل الله صلی الله عليه وسلم څخه روايت کړئ چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : امامان دقريشوڅخه دي نيكان يي دنيكانو اميران دي او بدان يي د بدانواميران دي كه قريشو پرتاسې يو پرې کړل شوي پوزې والاحبشي غلام هم مقرر کړتاسو يي اطاعت وکړی او خبره يي

- صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه ، كتاب الاحكام په 7139 نمبر يی روايت کړئ دئ . [40]
- صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه ، كتاب الاحكام په 7140 نمبر يی روايت کړئ دئ .[41]
[42] -الحاكم: المستدرك على الصحيحين، كتاب معرفة الصحابة، باب فضائل قريش، 85/4، حديث 6962. ورواه الامام الطبراني رحمت الله عليه بنفس اللفظ في المعجم الصغير،260/1، حديث 425 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واروی ...دا حدیث شریف امام حاکم رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه روایت کړي .

،او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره دعبدالله بن سائب رضی الله عنه څخه اوامام بزار رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روایت کړی چې : عن عبد الله بن السائب رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم أنه قال : قدِّموا قريشًا ولا تَقَدَّموها [43]

دحضرت عبد الله بن سائب رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : قریش وړاندې کړی او په هغوی یی مه وړاندې کوی(قریش خپل امامان وټاکی) او همدارنګه عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْخِلَافَةُ فِي قُرَيْشٍ وَالْحُكْمُ فِي الْأَنْصَارِ......... [44]

ژباړه : عتبه بن عبدرضی الله عنه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی چې فرمایلي دي : خلافت به په قریشو کې اومشورت به په انصارو کې وي ..... دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه ، امام ابن عساکررحمت الله علیه دعتبه بن عبد رضی الله عنه څخه په صحیح سند سره راویت کړی دی .

امام احمد رحمت الله علیه او امام ابویعلی رحمت الله علیه په مر فوع حدیث دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کړی چې فرمایلي یي دي : اي قریشو تاسو ددې کار لپاره اهل او وړیاست تر څو چې لاره مونه وي ورکه کړي . او بدعت مونه وي اختیار کړی ، پدې کار سره صحابه کرام په سقیفه بني ساعده کې راټول شول کله چې انصارو وویل زموږڅخه دامیر وي او ستاسې څخه دهم یو امیر وي نو ابوبکر رضی الله عنه د مخکې حدیث په استناد سره ددوی قول ردکړ ، نو انصارراضي شول اوویی ویل : تاسو امامان یئ اوموږ ستاسو وزیران یو.

امام نووي رحمت الله علیه ددې حدیث په اړه ویلي دي : دغه او ددې په څیر نوراحادیث پدې څرګند دلیل دی چې باید امامت یوازې په قریشو کې وي او پرته له دوی څخه هیچا ته دخلافت ورکول اوخلیفه ټاکل رواندي ، په همدې خبره دصحابه کرامو په وخت او له هغوی وروسته اجماع شوي ده

---

[43] -صحیح الجامع په 4382 نمبر سره روایت کړی دی ، او حدیث صحیح دی.

[44] - مسند امام احمد رحمت الله علیه، مسند الشامیین نمبر د حدیث شریف 17654 :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچا چې ددې اجماع څخه وروسته دبدعتيانو او نورو مخالفينو څخه ددې مسألې په اړه څه ورانددي کول هغوی دصحابه کرامو اوبيا د تابعينو په اجماع سره د منلو وړندي [45]

۲- هغه څوک چې د مسلمانانو څخه ديو قاضي په توګه منل کيږي بايد مجتهد وي :

چې په فتوی غوښتنه او د نورو ورځنيو مسايلو په هکله بايد بل چاته اړنه وي پدې شرط سره دپخوا نه اتفاق شوی دی.

مګرخلک داجتهاد په اړه سره مختلف دي : يوه ډله علماء اجتهاد شرط بولي او ويلي يي دي په امام واجب دي چې ددين په اصولو او فروعو کې مجتهد وي تر څو وکولای شي فتوی ورکړي او احکام استنباط کړي دادي : امام ماوردي رحمت الله عليه ،امام ابويعلی رحمت الله عليه او امام جويني رحمت الله عليه ، امام غزالي رحمت الله عليه اوامام بيضاوي رحمت الله عليه نظردی امام ابن خلدون رحمت الله عليه پخپله مقدمه کې دا نظر د يوې ډلې څخه ياد کړيدی .

امام شهر ستاني رحمت الله عليه ويلي دي : داهل سنتو څخه يوه ډله داجتهاد د نه شرطوالي خواته اوښتي او ميلان يی کړئ دئ په ځانګړي ډول په وروستنيو وختونوکې تردې چې دايي روا وبلل چې امام د مجتهد نه وي مګر داتکی واجب دی چې بايد له ده سره داسې مجتهدين موجود وي چې دفتوی او احکامويه اړه ورته مراجعه کوي . [46]

۳- بايدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:

ترڅو ملت ښې او سمې لارې ته رهبری اودهغوی دنيوي ګټوته سم پام وکړي ځکه خليفه چاروکې د مرکزيت حيثيت لري او همدارنګه خليفه بايدپه جګړه او عسکري نظام پوره پوه دسنګرونو پوره ساتنه او اسلامي سيمې دساتنې اوحفاظت اواسلامي امت څخه دکفردتيري دفع کول دظالم څخه انتقام اوغچ اخستل دمظلوم لپاره حق ورکول هم دخليفه ګانو دکارونو څخه دي پخواپې ويلي دي لکه لاندې شعر :   ژباړه :

دزړورو دزړورتيا څخه وړاندې بايد ښه پام وشي - ځکه فکر کول لومړی او زړورتيا دوهم ځای لري

--39 - شرح امام مسلم رحمت الله عليهج 12 ص 441-442. کتاب الامارة . ،غياث الا مم للجويني ٦٢٢ -٦٢٣ ، احکام سلطاني للما وردي فتح الباري ج١٣ص١١٣-١٢١ مقدمه ابن خلدون ص.١٧٣.

[46] - غياث الامم ص 63 ، اصول الدين للبغدادی ص ، احکام سلطانی ماوردی ص 6 ، مقدمه ابن خلدون ص 173

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پام او زړورتیایوه ازاد شخص کې یوځای شي--نودا به اوچت ځای اوجګ مقام ته ورسیږي کله هم یوځوان پخپلو همزولو باندې وړاندې شي -دا وړاندې والی په ښه فکرنه په کبر اوغرور سره کیږي.

٤- باید امام دحدودوپه پلي کیدو :

اودغاړو په وهلو او پوستکو په پرې کولو کې نرموالی او ویره احساس نه کړي ددې دلیل دصحا به کرامو رضی الله عنهم اجماع ده ..

٥:- امام بایدآزادوي :

–امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي: دریم شرط آزادي ده ځکه چې مریي پخپل ځان ولایت نلري نو دا کار ددې کار خنډکیږي چې په بل چا دحاکم وټاکل شي ، ځکه چې دمریی ګواهي او شهادت نه قبلیږي نو داغوره ده چې دحکم دپلي کیدو امامت څخه هم منع کړی شي[47]

نو دامام دآزادی او اسلام په شرط ګرځیدوکې څه پټوالی نشته .

٦:- امام باید مسلمان وي دا شرط دي .

٧:- امام باید نارینه وي :

ټول اسلامي امت دلوی امامت او دمسلمانانو د او چت چار و وا کې (خلافت) لپاره دنارینتوب په شرطوالي سره اتفاق کړی دی نو دښځي لپاره دهیواد مشري کول ناروا دي . – عن أبی بکرة نفیع بن الحارث عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: لن یُفْلِحَ قومٌ ولَّوْا أمرَهَمُ امرأَةً[48]

دحضرت أبوبکرة نفیع بن حارث رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : هیڅکله به هغه قوم بریالی نشي چې ښځه یي د چارو واکداره اومشره وي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه د حضرت ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی دی او بل دا چې ښځه د عقل او دین له پلوه نا قصه ده .او اسلامي امت پدې اتفاق کړی چې دښځي امامت روانده ....

---

[47] - احکام سلطانی ص 65.

[48] - صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه په 4425 نمبر سره یی روایت کړی دی ، صحیح الجامع 5252 نمبر راوړئ دی .، حدیث شریف صحیح دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با يد سالم او صحيح وي .

۹:- امام بايد بالغ وي:

ځکه چې ماشوم مکلف ندی او دقضا لپاره يي تاکل هم رواندي ، دخپل ځان اختيار نلري نو څنګه به دبل چا اختيار لرلی شي ،له همدې امله امام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح کتاب کې په مرفوع سند سره د ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې : زما دامت هلاکت او تباهي به دقريشو د ماشومانو په لاس کې وي ، دامام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه سره په مصنف کې راغلي چې : ابو هريره (رضی الله عنه به په بازار کې روان وه او ويل به يي :(اي الله جل جلاله شپيتو کلونو عمر ته مې مه رسوې او دماشومانو پاچاهي مه راويني .

۱۰:-امام بايد عاقل وي :

نو دليوني پاچاهي روانده ، امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : عقل دوهم هغه شرط دی چې اتفاق پرې شوی يوازي هغه عقل بسوالی نه کوي چې انسان پرې مکلف ګرځي او دضروري څيزونو علم پرې حاصليږي تردې چې دصحيح تمیز غوره عقل ،ځيرکوالي، سهوې او غفلت څخه ليرې والي ښه يی.[49]

په نهم او لسم شرط کې هيڅ اختلاف نشته ..

۱۱:-امام بايد عادل وي:

عدالت دمکلف انسان دحالاتو برابر ښت دی چې هغه کار سرتري ونه وهي چې پدې يي ځرګندوي او عدالت په تقوی او صلاح کې را ټوليږي ځکه چې پاچاهي او امامت دلويو امانتونو څخه دی او فاسق امين ندی اونه يي روايت قبليږي .. امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : په ټولو امامتونو کې عدالت معتبر او معتمد څيزدی .

عدالت دادی : چې انسان بايد درښيتيني لهجې ،امانت ته پوره پام کوونکی ، دټولو حرامو او ناروا و څخه پاک دګناهو نو څخه ځان ساتونکی دشک او شبهې څخه لري ، دغوصې او رضا په دواړو حالتونو کې مينه ناک . په خپل ديني اودنيوي کار کې د مرمت او ځوانمردی کار وونکی و ي [50].

ځکه چې داسلامي امت په منځ کې پدې هکله هيڅ اختلاف نشته چې دفاسق لپاره دامامت ټاکل اوهغه امام ګرځول رواندي.[51]

- احکام سلطانی ص 65. [49]
- احکام سلطاني ص 66.[50]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې علماى كرامو دځينو شرطوونوپه اړه لكه :

۱ - اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند کړی .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي : دامامت په هغو شرطونو كې بايد كتنه و شي چې امامت پرته دهغو دشتون څخه نه رواكيږي نو دا شرط مو داسې وموندچې : بايد اصلا دقريشو څخه وې ځكه چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم خبر وركړى دى چې امامت په قريشو كې دى.

۲ :-امام بايدبالغ وي :

دښه اوبد ترمنځ توپير وكړي.ځكه چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فر مايلي دي : ددري كسانو څخه قلم پورته دى او بد اعمال يي نه ليكل كيږي : ماشوم ترڅو چې بالغ نه وي او ليونى ترڅو چې روغ نه وي.

۳-امام بايد نارينه وي :

ځكه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : هغه قوم به بريالى نشي چې خپله مشري يې ښځې ته سپارلې وي .

٤ :-امام بايد مسلمان وي :

څكه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا)) [52] سوره النسا آيت ١٤١ :

ژباړه : او هيڅ كله الله جل جلاله د كافرانو لپاره په مؤمنانو باندې كومه لاره نده ګرځولې (څه حكم او امر د كفارو په مومنانو نشته) .

ژباړه :- خلافت ډيره لويه لار ده، او الله جل جلاله پدې سره امركړى چې اهل كتاب دجزيو اخستلو په وخت كې ذليل كړي، او هغه كفار چې داهل كتابوڅخه نه وي ، ويي وژنى تردې چې مسلمانان شي .

- تفسير قرطبي ج 12ص 285-286. تفسير ابن كثير ج 1 ص 110، احكام سلطانى ماوردى ص 6،غياث الامم ص 76، حاشية ابن عابدين ج 1ص 548 . [51]

- سورت النساء آيت 141. [52]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵:-امام باید یوداسي عالم وړاندې کړي :

چې ددين په هغه ضروریاتو او فرایضو پوه وي، دالله جل جلاله څخه ویریدونکی اوپه ټولنیزډول په ځمکه کې دفساد ښکاره کوونکی نه وي ، څکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ.[53]

ژباړه :-څکه چې دهغه چا وړاندې کيدل چې دالله جل جلاله څخه په هيڅ شي کې نه ويريږي او په ځمکه کې فساد او منکرات ښکاره کوي هغه د ډاډ وړندي او يا هغه څوک چې دخپل دين څخه معلومات نلري، نو يقينا يې په ګناه او تيري کې مرسته ورسره وکړه دنيکئ او تقوى مرسته يې ونکړه ، بيشکه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- عن عائشة رضى الله عنها عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : مَن أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هذا ما ليسَ فِيهِ، فَهو رَدٌّ .[54] متفق عليه .

ژباړه : چاچې داسې يو کار وکړ چې زموږدلارې مخالف وه هغه کارېې رداو نامنلی شويدی . دغه حديث امام بخاری رحمت الله ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام أبوداود رحمت الله عليه،
امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه روايت کړي دی .

عن أبى ذر الغفارى عن النبى صلى الله عليه وسلم فقال : يا أبا ذَرٍّ، إنِّي أراكَ ضَعِيفًا، وإنِّي أُحِبُّ لكَ ما أُحِبُّ لِنَفْسِي، لا تَأَمَّرَنَّ علَى اثْنَيْنِ، ولا تَوَلَّيَنَّ مالَ يَتِيمٍ.[55]

د حضرت ابوذر غفاری رضى الله عنه څخه روايت دی چې حضرت پيغمبر صلى الله عليه وسلم ماته وفرمایل :-ای ابوذره ! ته کمزوری يې، ددوه کسانو مشري مه کوه، او هيڅکله د يتيم د مال سرپرستي مه کوه .

او الله جل جلاله فرمايلي دي: فَإن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا .[56]

ژباړه :- .نو هغه څوک چې حق يې پرذمه وي کم عقل يا ناتوان وي .

نو داصحيح اوسمه خبره ده چې که عقل يې کمزوری وي او هغه څوک چې خپل کار نشي کولی بايد ولي او سرپرست ونه نيول شي او هغه څوک چې حتما بايد ولي او سرپرست ولري نو ده ته ندي روا چې د مسلمانانو سرپرست او مشرشي او دا صحيح خبرده چې په چاکې چې دغه اته شرطونه پوره نشي

---

53 - سورت مائدة آيت 2.
54 - صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه نمبر حديث 2697 ، صحيح امام مسلم رحمت الله عليه1718 . والحديث صحيح .
55 - صحيح امام مسلم رحمت الله عليهص 1826. والحديث صحيح .
56 - سورت بقرة آيت 282 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستي يي باطله او ناروا ده او هيڅکله يي سرپرستي او امامت منځه ته نه راځي بيا دا کار مستحب دی چې ددیني وړو وړو مسألو له عباداتو ،سياست او احکامو څخه خبر وي فرايض په پوره ډول سره سرته ورسوي او هيڅ کمبود په کې رانشي ټولې لويي ګناوي که پټې وي ياښکاره او همدارنګه له وړې ګناه هم ځان ترې وژغوري نو دغه څلور واړه صفات دي چې انسان يي بد ګڼي او غواړي دمسلمانانو خليفه بايد ځان ترې وساتي که يي بيا هم مشري واخسته نو خلافت يي صحيح دی او دغه صفات يي بدبولو او په هغه کې چې دالله جل جلاله پيروي کوي اطاعت يي واجب دی او په هغه څه چې دالله جل جلاله پيروي نه کوي بيا هم دفاع کول ترې واجب دي پدې کې اصلي هدف او موخه داده چې :- په خلکو او رعيت باندې پرته له ضعف او کمزورتيا څخه نرمي کوونکۍ وي ،دمنکر په له منځه وړلوکې دشدت څخه پرته او دواجبو نه دتيري کولو پرته کلک وي ،ويښ او بيدار به وي دلاوراوغيرتي نفس لرونکی دخپل ځان لپاره به دحق مال منع کوونکی نه وي . اوهمدارنګه به د هغه مال په اړه چې حق يي نه وي ، زيات مصرف کوونکی (اسراف کوونکۍ) نه وي .

دغه ټول پدې کې راټوليږي چې :-امام بايد دقران کريم په احکامو او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په سنتو برابر وي ددغه کار ټول ښه والۍ اوغوره والۍ راټولوي .او دغه کار امام ته زيان نه رسوي چې په جوړښت او خلقت کې يي څه عيب او کمبودي وي .لکه : ړوندوالی اوګونګوالی،پوزه يي پرې وي غوږ يي پرې وي يا هغه چې دواړه لاسونه او دواړه پښې يي نه وي يا زوړ وي مګر پوهيږي اګر که سل کلن هم وي اوڅوک چې بې هوشه کيږي او بيا بيرته رابيداريږي ، او څو ک چې دمجرد بلوغ ته رسيدوسره سم بيعت ورسره کيږي او دامامت شروط په کې وي نو ددغه ټولو يادشووکسانو امامت صحيح او سم دی ځکه چې نه د قران کريم نص ،او نه د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنت ،نه اجماع ،نه رای (نظر) او نه هم دليل ددې څخه ممانعت کړی دی .بلکه الله جل جلاله فرمايلې دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ .[57] النساء ايه٨

ژباړه :- ای مومنانو په عدالت سره عمل وکړی ، چاچې عدل وکړ بيشکه دالله جل جلاله امريي پرځای کړ ،دټولو مسلمانانو ترمنځ پدې کې هيڅ اختلاف نشته چې خلافت په ميراث نه ورکول کيږي او نه دپلار په ځای زوی اونه څو ک دچا څخه وروسته په موروثي ډول خليفه ټاکل کيږي او همدارنګه د ماشوم لپاره خلافت روا ندی خو يو اځي روافض دي چې دا دواړه کارونه يي روا بللي دي او بل دا چې

[57] - سورت النساء آيت 135 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیچا ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې دښځې لپاره خلافت رواندئ ، دالله جل جلاله څخه مرسته غواړو . [58]

پاچایان په څو ډوله دي ځیني یي عادل مسلمان ، ځیني یي : فاسق ظالم او تیرئ کوونکي اوځیني بیا کافر اوددین څخه وتلي ،دلته یوازي اول قسم ذکر کوو چې څه مسولیتونه لري او په امت یي څه حقوق دي دالله جل جلاله څخه پدې اړه لارښوونې او مرستې غوښتنه کوو .... امیر باید مسلمان او عادل وي :

بیشکه سپیڅلي شریعت بیان کړی چې : مسلمان عادل امیر دالله جل جلاله په وړاندې تر نورو خلکو ډیره اوچته مرتبه لري اوده ته دالله جل جلاله په نزد لوی فضیلت او ډیر ثواب دی چې یوازې الله جل جلاله پرې پوهیږي لدې څخه :

۱ :-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فیصله کوي او عدل قایموي :

هغه به دقیامت په ورځ دالله جل جلاله دعرش تر سیوري لاندې وي په کوم وخت کې به چې پر ته د الله جل جلاله دسیوري څخه بل سیورى نه وي .

وعن أبي هريرة رضى الله عنه قالَ: قالَ رسُولُ اللَّه ﷺ :سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلَّا ظِلُّهُ: إمامٌ عادِلٌ، وشابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّه تَعالى، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ في المَسَاجِدِ، وَرَجُلانِ تَحَابَّا في اللَّه: اجتَمَعا عَلَيهِ، وتَفَرَّقَا عَلَيهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ، وَجَمَالٍ فَقَالَ: إنِّي أخافُ اللَّه، ورَجُلٌ تَصدَّقَ بِصَدَقَةٍ فأَخْفَاها، حتَّى لا تَعْلَمَ شِمالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينهُ، ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّه خالِيًا فَفَاضَتْ عَيْناهُ متفقٌ عَلَيْهِ[59].

ژباړه : د حضرت أبوهريرة رضى الله عنه څخه روایت دئ چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي : اووه کسان به دالله جل جلاله دسیوري لاندې وي په هغه ورځ چې دالله جل جلاله دسیوري پرته به بل سیورى نه وي ، له دوی څخه یي یو عادل امیر یاد کړی دی .... دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه امام احمد رحمت الله علیه ،امام نسایي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ،دأبوهريرة او أبو سعيد خدري رضى الله عنهما څخه روایت کړی دی

- الفصل فی الملل و النحل ج 4 ص 129. [58]
- صحيح الامام بخاری رحمت الله علیه نمبر 6806، او صحيح امام مسلم رحمت الله علیه نمبر 1031 . روایت کړی دی . [59]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :

دالله جل جلاله ښي اړخ ته ناست وي او دالله جل جلاله دواړه بلاکيف لاسونه يمين دي ،

إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللهِ علَى مَنابِرَ مِن نُورٍ، عن يَمِينِ الرَّحْمَنِ عزَّوجلَّ -وكِلْتا يَدَيْهِ يَمِينٌ- الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وأَهْلِيهِمْ وما وَلُوا. رواه امام مسلم رحمه الله وهو من أفراد امام مسلم رحمه الله على الامام بخارى رحمه الله .[60]

ژباړه : دحضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي :- هغه کسان چې عدل کوي دالله جل جلاله سره به درڼا په منبرونو ،ښي اړخ ته به ناست وي او دواړه بلا کيف لاسونه يي يمين دي دا هغه کسان دي چې پخپلو فيصلو خپلوکورونواو تر خپل لاس لاندې خلکو کې عدل کوي ،دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،او امام نسايي رحمت الله عليه ،دعبدالله بن عمرو رضی الله عنه څخه روايت کړيدی.

عن أبي سعيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن أحب الناس إلى الله يوم القيامة وأدناهم منه مجلسا إمام عادل، وأبغض الناس إلى الله وأبعدهم منه مجلسا إمام جائر» [61]

ژباړه : دابو سعيد خدري رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بيشکه چې الله جل جلاله ته دقيامت په ورځ ډيرګران اونيږدې دخلکو څخه هغه ته ، الله جل جلاله ته دناستې او مجلس له پلوه عادل امام دی . او همدارنګه ډير بد د خلکو څخه الله جل جلاله ته د قيامت په ورځ او ډير سخت عذاب والا ظالم امير يا امام دی . داحديث امام احمد رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ،په سننواو شعب الايمان کي اوامام ترمذي رحمت الله عليه روايت کړيدی اوويلي يي دي دغه حديث حسن او غريب دی (بلکې حديث ضعيف دی) خو حديث د تحسين احتمال لري ځکه چې په څو سندو نو سره راغلی او فضيل بن مرزوق وقاصي په کې دی، امام ذهبي رحمت الله عليه په ضعفاءکې ذکر کړی او وويلي يي دي : دغه حديث امام ابن معين رحمت الله عليه او نورو امامانو ضعيف بللی دی . او همدارنګه دغه حديث دعطيه العوفی په سند سره هم راغلی ، امام ابن قطان ويلي دي :ضعيف کړی شوی دی ، امام ذهبي رحمت الله عليه ويلي : ضعيف يي بللی ، ابن قطان ويلي :حديث حسن دی اوصحيح ندی .

- صحيح امام مسلم رحمت الله عليهنمبر 1827 ، والحديث صحيح . [60]
- سنن الامام ترمذی رحمت الله عليه، أبواب الاحكام فی الامام العادل حديث نمبر 1329 .[61]

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن عمر بن الخطاب عن النبی صلی الله علیه وسلم قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : أفضلُ الناسِ عند اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ عَدْلٌ رفيقٌ، وشَرُّ عبادِ اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ خَرِقٌ [62]

امام طبراني رحمت الله علیه دعمر رضی الله عنه څخه مرفوعا پدې لفظ سره روایت کړې چې الله جل جلاله دغوره بندګانو څخه دقیامت په ورځ دمرتبې او منزلت له پلوه عادل او نرمي کوونکی امام (پاچا)دی او دالله جل جلاله دبدترینو بندګانو څخه دقیامت په ورځ ظالم او سختي کوونکی امیر یعني پاچا دی .

دغه سند ابن لهیعه په یوازیتوب سره روایت کړی او دحدیث لپاره بل سند دامام ابو یعلی رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه سره دابو سعید خدری رضی الله عنه نه په مرفوع ډول پدې لفظ سره روایت شوی چې :عن أبی سعید الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ[63]

ژباړه : سخت ترین عذاب به دقیامت په ورځ دظالم پاچاوي .

۳:-دامام لپاره به ډېر لوی اجر وي :

که چیرې دالله جل جلاله څخه دویرې اوتقوی په خاطر باندې امر وکړي او دالله جل جلاله په حکم کې عدل او انصاف وکړي .

عن أبی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : ....وإنَّما الإمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِن ورَائِهِ ويُتَّقَى به، فإنْ أمَرَ بتَقْوَى اللَّهِ وعَدَلَ، فإنَّ له بذلكَ أجْرًا وإنْ قالَ بغَيْرِهِ فإنَّ عليه منه[64]. متفق علیه .

ژباړه : حضرت أبو هریرة رضی الله عنه ویلی دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : امام ډال او سپر دئ چې ترشاه به یی جګړه کیږي او په همدې سره د ځان ساتنه کیږي که چیرې په تقوی

- السلسلة لضعیفة نمبر 1157 ، شیخ البانی وایی : حدیث ضعیف دی . [62]
- ضعیف الترغیب نمبر حدیث 1319 . [63]
- اخرجه الامام بخاری رحمت الله علیه برقم :2957 ، و امام مسلم رحمت الله علیه برقم : 1835[64]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره امر وکړي او په پريکړه کې عدل او انصاف وکړي پدې سره ده ته اجر ورکول کيږي ، او که په بل څه سره امر وکړي نو دئ ګناهکار دی . دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، او امام نسائی رحمت الله عليه روايت کړئ دئ .

۴- د عادل امام دعاء نه رديږي:

دا د الله جل جلاله په وړاندې د ده د کرامت او منزلت له وجهې څخه .

عن أبى هريرة عن النبى صلى الله عليه وسلم قال قال الرسول صلى الله عليه وسلم : ثلاثةٌ لا تُرَدُّ دعوتُهم : الصَّائمُ حتَّى يُفطِرَ ، والإمامُ العادِلُ ودَعوةُ المَظلومِ ، يَرفَعُها اللهُ فوقَ الغَمامِ ، وتُفتَحُ لها أبوابُ السَّماءِ ويَقولُ الرَّبُّ : و عِزَّتي وجَلالي لأنصُرَنَّكِ ولَو بَعدَ حينٍ[65]

دحضرت ابوهريرة رضى الله عنه څخه روايت دي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : دري کسان دي چې ددوي دعوت او غوښتنه نه رديږي عادل امير ، روژه دار ترڅو يې روژه ماته کړي نه وي ، دمظلو م دعوت او غوښتنه ، الله جل جلاله يې د قيامت په ورځ د وريځو څخه اوچته پورته کوي او داسمان دروازي ورته خلاصيږي او الله جل جلاله فرمايي :- زما دپخپل عزت سوګند وي چې حتما به ستا مرسته کوم اګر که لږ وروسته هم وي بيشکه پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : امام ډال او سپر دی چې ترشا به يې جګړه کيږي او په همدې سره دڅان ساتنه کيږي که چيرې په تقوی سره امروکړي اويه پريکړو کې عدل او انصاف وکړي پدې ورته اجر ورکول کيږي اوکه په بل څه سره امر وکړي نو دی ګناهکار دی . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

ددې حديث شريف څخه لاندې احکام لاسته راځي :

۱- په حديث شريف کې د اميرانو اطاعت او دهغوی د نافرمانی څخه ډډه کول .

---

[65] - ضعيف الترغيب برقم 583 . شيخ البانى وايى : حديث ضعيف دى .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- پدې کې دامیرانو په ظلم باندې صبر کول .

۳- باید د امیر او خلیفه تر شا په جګړه کې برخه واخستل شي .

په بل حدیث شریف کې راغلي دي :

فرواه الامام طبراني رحمت الله علیه في الدعاء والبيهقي في الشعب من حديث أبي هريرة .رضي الله عنه . ولفظه :ثَلاَثَةٌ لَا يَرُدُّ الله دُعاءَهُمْ: الذَّاكِرُ الله كَثِيراً، والمَظْلُومُ، والإمامُ المُقْسِطُ . وحسنه الألباني في صحيح الجامع [66]

ژباړه : دحضرت أبوهريرة رضى الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دي : درى کسان دي چې الله جل جلاله يې دعا قبلوی او نه يې ردوي ، يو هغه شخص چې د الله جل جلاله ډير ذکر کوي ، بل مظلوم او دريم عادل امام ، دغه حديث امام طبرانى رحمت الله عليه امام بيهقي رحمت الله عليه په شعب الايمان کې روايت کړئ دئ ، او شيخ الباني رحمت الله عليه په صحيح الجامع کې حسن بللئ دئ.

د مسلمان امام وظايف (دندي):

مسلمان امام دندې لري چې بايد ترسره يې کړي او ده لره حقوق او امتيازات دي چې بايد ورکړل شي هغه دندېي په قراني آياتونو او نبوي احاديثو کې ذکر شوي چې په لنډ ډول يې وړاندې کوو

لومړي دنده :-

دعدل او حق قايمول دخلکو تر منځ دشخړو ختمول د الله جل جلاله دسپيڅلي شريعت سره سم حکم کول ،دحدود و قايمول ، دشرعي احکامو سره سم دحدودو پلي کول : الله جل جلاله فرمايلي :-

إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ .... [67]

- صحيح الجامع 1211. [66]
- سورت النساء آيت 58 . [67]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- داد الله جل جلاله له پلوه پاچایانو ته امر دی چې د خلکو په منځ کې په عدل او انصاف سره پریکړه وکړی کوم چې الله جل جلاله د اووه اسمانونو دپاسه رالیږلی دی.

په حدیث شریف کې راغلي دي :-یقینا الله جل جلاله تر هغه وخته دپاچایانو قاضي ملګری وي چې ظلم یې نه وي کړی خو کله چې ظلم وکړي بیا یې الله جل جلاله دهغه خپل ځان ته وسپاري . دا حدیث امام ترمذي رحمت الله علیه اوامام حاکم رحمت الله علیه روایت کړئ او دواړو حسن بللئ دئ ، او امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه دعبدالله بن أبي أوفى رضی الله عنه څخه پدي لفظ روایت کړی چې : -

قال رسول الله صلى الله علیه وسلم ان الله مع الحاکم مالم یجر فاذا جار وکل علی نفسه

ژباړه : رسو الله صلی الله علیه وسلم فر مایلی دي : بیشکه الله جل جلاله دقاضي سره تر هغه ملګري وي چې ظلم یې نه وي کړي .

عن عبد الله بن أبي أوفى قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن الله مع القاضي ما لم يجر، فإذا جار تخلى عنه ولزمه الشيطان»: هذا حديث غريب لا نعرفه إلا من حديث عمران القطان[68]

امام بیهقي رحمت الله علیه زیاته کړي چې : دحضرت عبد الله بن أبی أوفى رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله د قاضی ملګر ئ او حامی تر هغه وخته وي ترڅو چې ظلم و نه کړي کله چې ظلم وکړي الله جل جلاله یې پریږدي او شیطان ورسره ملګري شي.

امام ابن ماجه رحمت الله علیه زیاته کړي : کله چې ظلم وکړي الله جل جلاله تري بیزاره شي)، امام ترمذي رحمت الله علیه وایي : دغه حدیث حسن او غریب دي موږ یې دعمران القطان دحدیث څخه پرته دبل چا له لوري نه پیژنو . امام ابن حجر رحمت الله علیه وایي : پدي کي څه خبره شته مګرمتروک ندي اوامام بخاری رحمت الله علیه استشهادپري کړي .همدرانګه امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه یې احادیث ذکر کړي [69].

په یو اثر کي راغلي :- دیوي ورځي عدالت دځلوښتو کالو عبادت څخه غوره دي)[70]

- سنن الامام ترمذی رحمت الله علیهنمبر 1330، أبواب الاحكام باب ماجاء فی الامام العادل .[68]
- تلخیص الحبیرج 4 ص 181.[69]
- ابن کثیر تفسیر ج 1 ص 782 .[70]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرما يلي يې دی : (وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ)[71]

ژباړه:-او راوليږو موږتاته ای محمد صلی الله عليه وسلم کتاب د حق سره چې تصديق کوونکی دی د هغه څه چې موجود دی په وړاندې دده د کتاب نه او محافظ دی په هغه کتاب نو فيصلې کوه په منځ ددوی کې مطابق دهغه قانون چې نازل کړی دی الله او مه کوه پيروي د خواهشاتو ددوی .

عن أبی هريرة وزيد بن خالد الجهنی رضی الله عنهما عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : -إنَّ رَجُلًا مِنَ الأعْرَابِ أَتَى رَسولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، فَقالَ: يا رَسولَ اللهِ، أَنْشُدُكَ اللَّهَ إلَّا قَضَيْتَ لي بكِتَابِ اللهِ، فَقالَ الخَصْمُ الآخَرُ: وَهو أَفْقَهُ منه نَعَمْ، فَاقْضِ بيْنَنَا بكِتَابِ اللهِ وَأْذَنْ لِي، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: قُلْ، قالَ: إنَّ ابْنِي كانَ عَسِيفًا علَى هذا، فَزَنَى بامْرَأَتِهِ، وإنِّي أُخْبِرْتُ أنَّ علَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَافْتَدَيْتُ منه بمِئَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ، فَسَأَلْتُ أَهْلَ العِلْمِ، فأخْبَرُونِي أنَّما علَى ابْنِي جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَأنَّ علَى امْرَأَةِ هذا الرَّجْمَ، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ، لأَقْضِيَنَّ بيْنَكُما بكِتَابِ اللهِ، الوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ، وعلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَاغْدُ يا أُنَيْسُ إلى امْرَأَةِ هذا، فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا. قالَ: فَغَدَا عَلَيْهَا، فَاعْتَرَفَتْ، فأمَرَ بهَا رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ فَرُجِمَتْ[72].

ژباړه : حضرت ابوهريرة رضی الله عنه او زيدبن خالد الجهني رضی الله عنه ويلي چې : يو بانډه چي وويل : اي د الله رسوله زموږ ترمنځ دالله جل جلاله په کتاب پريکړه وکړه دبانډه چي دښمن پا څيده اوويي ويل : رښتيا يي وويل زموږ تر منځ دالله جل جلاله په کتاب فيصله وکړه . نواعرابي وويل : - زما ځوی دده سره مزدور وه دده د ښځې سره يي زنا وکړه ، نوماته يي وويل : ځوی درجم (سنګ سار) کيږي نو دځوی يی دفديي په مقابل کې چې سل پسونه او يوه نجلی ده ورکړه بيامې دعلماوو څخه

- سورت المائدة آيت 48 . 71
- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه رقم 1367 . والحديث صحيح . 72

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه هغوی وویل : په ځوی دسل ډري او یو کال دوطن څخه شړل دي نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - ستاسو ترمنځ به حتما دالله جل جلاله په کتاب سره فیصله کوم ،.پسونه او نجلی بیرته تاته درکول کیږي او په ځوی دسل دري او دیو کال تبعید دی اوته اي أنیسّ : هغه سړي ته یي وویل : ددغه سړي ښځي ته سبا ورشه که یي اقرار وکړ نو په تیږویي مره کړه سبا هغي ښځي ته ورغی هغې په خپل جرم اقرار وکړو او سنګساره یي کړه دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه یو بل ته په نږدې الفاظو روایت کړی دئ او دغه لفظ د امام مسلم رحمت الله علیه دئ .

وعن أبی ذر رضی الله عنه أنه قال للنبی صلی الله علیه وسلم ، قُلتُ: يا رَسولَ اللهِ، أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي؟ قالَ: فَضَرَبَ بيَدِهِ علَى مَنْكِبِي، ثُمَّ قالَ: يا أَبَا ذَرٍّ، إنَّكَ ضَعِيفٌ، وإنَّهَا أَمَانَةُ، وإنَّهَا يَومَ القِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ، إلَّا مَن أَخَذَهَا بحَقِّهَا، وَأَدَّى الذي عليه فِيهَا[73].

ژباړه : دحضرت أبوذر غفاري رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : ایامانه مقرروي ؟ یعني ماته وظیفه نه راکوي ؟ نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : - اي أبوذره ته کمزوری یي او وظیفه امانت دی اودا دقیامت په ورځ افسوس او پښیمانتیا ده . مګر هغه څوک چې په حق سره یي واخلي او هغه څه ادا کړي چې ورسپارل شوي ده دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، او امام منذري رحمت الله علیه په ترغیب اوترهیب کي روایت کړی او په عام ډول ندی راغلی بلکې دهغه چاله اړوند چې عدل نه کوي په خپل امارت کې دالله جل جلاله حق نه پلی کوي او له همدې امله امام نووي رحمت الله علیه ددې په شرحه کې ویلي دي :- دوظیفې اخستلو څخه دځان ژغورنې په هکله دا

[73] - صحیح امام مسلم رحمت الله علیه رقم الحدیث : 18.25، والحدیث صحیح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث شریف یو لوی اصل دی په ځانګړي ډول دهغه چاپه باره کی چې کمزوری وي او دخپلې وظیفې حق نه شي ادا کولی مګرذلت او پښیمانتیا دهغه چاپه باره کې ده چې دوظیفې سرته رسولو توان اوورتیا نلري یا دوظیفې وړوي خو په هغوی کې عدل نکوي مګر هغه څوک چې دامارت او مشری وړ وي اوبیا په هغې عدل هم وکړي نوده لره ډیر زیات اجراوثواب دی پدې هکله ډیر زیات احادیث او دلایل شته مګر ددندې په ورننوته کې هم لوی خطرشته له همدې سببه لویو امامانو او محدثینوترې ممانعت کړی دی امام شافعي رحمت الله علیه دمامون غوښتنه ونه منله کله یې چې دشرق او غرب دقضاء لپاره وغوښت او همدارنګه امام ابو حنیفه رحمت الله علیه هم دخلیفه منصور غوښتنه ردکړه کله یې چې دقضا منلو ته وغوښت بیایې بندي کړ او په بندیخانه کې یې ډیر وکړاوه اوویې واهه،اوهغه لوی امامان چې دوظیفې اخستلو څخه یې انکار کړی ډیرزیات دي [74]

-أخرجه الامام طبرانی رحمت الله علیه و البزار بسند صحیح عن عوف بن مالک الاشجعی مرفوعا: قال: أوَّلُها مَلامةٌ، وثانيها نَدامةٌ، وثالثُها عذابٌ يومَ القِيامةِ، إلَّا مَن عَدَل. [75]

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه په مرفوع حدیث کې راغلي :- دامارت او مشری لومړی ملامتیا ، دوهم پښیما نتیا او دریم دقیامت په ورځ عذاب دی مګر هغه څوک چې پدې کې عدل او انصاف وکړي مستثنی دي . دا حدیث امام طبراني رحمت الله علیه او امام بزار رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي .

وَأَخْرَجَ الطَّبَرَانِيُّ مِنْ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَرْفَعُهُ)) :نِعْمَ الشَّيْءُ الإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَحِلِّهَا، وَبِئْسَ الشَّيْءُ الإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا، تَكُونُ عَلَيْهِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [76]

- شرح صحیح امام مسلم رحمت الله علیه ج 12 ص 211. [74]
- کشف اللثام ج 6 ص 346.[75]
- فتح الباری ج 13 ص 125. [76]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله عليه دزيد بن ثابت رضی الله عنه له اړخه مرفوع حديث روايت کړی چې:- بهترين او غوره څيز امارت او مشري هغه چا لره ده چې حق يي ادا کړي اوبدترين شی هم امارت او مشري هغه چا لره ده چې په نا حقه سره يی لا س ته راوړی وي په دغه شخص به دقيامت په ورځ افسوس او حسرت وي.

وعن ابن عمر رضی الله عنهما أن النبی صلی الله عليه وسلم قال : لايسترعی الله تبارک و تعالی عبدْرعية قلت أو کثرت الاسأله الله تبارک و تعالی عنها يوم القيامة أقام فيهم أمر الله تبارک و تعالی أم أضاعه ، حتی يسأله عن أهل بيته خاصته .[77]

دعبدالله بن عمر (رضی الله عنهما) څخه روايت دی چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- الله جل جلاله چې کوم بنده ته مشري ورکړي که هغه دلږ شي وي ياد ډير شي مګر الله جل جلاله به دقيامت په ورځ ترې پوښتنه کوي چې دالله جل جلاله امر يي په دوی باندې پلی کړی دی ، او که يي ضايع کړيدئ ، تردې چې دخپلې کورنی په اړه به هم ترې په ځانګړي ډول پوښتنه کيږي . دا حديث امام احمد رحمت الله عليه رحمت الله عليه رړايت کړی دی .

دانس رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- لسو کسانو مشر به هم دقيامت په ورځ ځنځير او زولنې راوستل شي تردې چې عدل او انصاف يي وژغوري اويا ظلم يي هلاک کړي.

عن أنس رضی الله عنه قال قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " إِنَّ اللَّهَ سَائِلٌ كُلَّ رَاعٍ عَمَّا اسْتَرْعَاهُ ، حَفِظَ ذَلِكَ أَمْ ضَيَّعَ ، حَتَّى يَسْأَلَ الرَّجُلَ عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ.[78]

[77] - مسند امام احمد رحمت الله عليه ج 2 ص 15 .
[78] - صحيح الجامع نمبر 1774 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحضرت أنس رضی الله عنه څخه روایت دئ چې رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت کړئ دی چې : الله جل جلاله دهر مشرڅخه دهغه درعیت په هکله پوښتو نکئ دئ أیا دا رعیت یي ساتلی یا یي ضایع کړی تردې چې الله جل جلاله سړی دخپل کور (کهول) په اړه وپوښتي . دا حدیث امام نسايي رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړی دی .

عن أبی هريرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : ما من أميرِ عشرةٍ ، إلَّا وهو يُؤْتَى بِهِ يومَ القيامَةِ مغْلُولًا ، حتى يَفُكَّهُ العدلُ ، أوْ يوبِقَهُ الجورُ [79]

دأبوهريرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي :- نه به وي دلسو کسانو مشر مکر دقيامت په ورح به په ځنځيرونواو زولنو راوستلئ شي تردې چې عدل اوانصاف يي خلاص کړي، اويا يي ظلم هلاک کړي .

عن أبي أمامة، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: " ما من رجل يلي أمر عشرة فما فوق ذلك إلا أتى الله مغلولا، يوم القيامة يده إلى عنقه فكه بره أو أوبقه إثمه أولها ملامة، وأوسطها ندامة وآخرها خزي يوم القيامة "[80]

او همدرانکه د أبو امامة رضی الله عنه څخه مرفوع حديث راغلی چې :_ داسي سړی به نه وي چې دلسو کسانو مشري يي اخستې وي مکر الله جل جلاله به يي دقيامت په ورځ راولي لاس به يي له ستوني سره تړل شوی وي مکرنيکي به يی خلاصوي اويا گناه به يي کلکوي .

داحديث په مختلفوالفاظو سره امام امام احمد رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله، امام أبويعلي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه په صحيح سند سره روايت کړي دي .

- الجامع الصغير للسيوطی رحمه الله نمبر حديث 7987 ، والحديث حسن . [79]
- مسند امام امام احمد رحمت الله عليهنمبر22300 . تتمة مسند الانصار ، حديث أبى أمامة الباهلى الصدرى . [80]

(c) ketabton.com: The Digital Library

. عن أبى سعيد الخدرى رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ [81]

دأبوسعيد خدري رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- دقيامت په ورځ به سخت ترين عذاب دظالم پاچا وي . امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط امام ابو نعيم رحمت الله عليه په حلية الاولياءاوامام أبو يعلى رحمت الله عليه پخپل مسند کي دأبوسعيد خدري رضی الله عنه څخه روايت کړی دی .

امام ماوردي رحمت الله عليه دمسلمان امير د مسوليتو نواو دندو په اړه ويلي دي :-دثابتو اصولو سره سم او سلفوصالحو دأئمه ؤو په همغږی سره سم ددين ساتنه کوي ، خوکه چيرې کوم مبتدع ښکاره شواو يا هم کوم شک کوونکی ترې کوړشو نو ده ته ددليل څرګند کړي او په صحيح ډول د ورته بيان کړي او په هغه څه دورسره حساب وکړي چې حقوق او حدود پرې لازموي تر څو دين وساتلی شي او اسلامي امت د ښويدو څخه وژغورل شي او دجګړه مارو تر منځ (شرعي) احکام پلي او دعوي دار و تر منځ دښمني ختمه کړي شي ترڅو عدل او انصاف عام شي ظالم تيری ونکړي او مظلوم کمزورئ ونه ګڼل شي او حدود پلي کړي ترڅو دالله جل جلاله حرام کړل شوي څيزونه دلاس وهنې څخه وساتي او بندګانو حقوق دپامال کيدو څخه وژغوري .[82]

الله جل جلاله د په عبدالله بن المبارک رحمت الله عليه رحم وکړي چې ويلي يي دي :-

الله جل جلاله داميرپه وسيله څو مــــــــــــره مظلوميتونه اوچتوي

زمـــوږ په دين اودنيا کـــــــــــــــــــې له دې اړخـــــــه رحمت دئ

کــه چيرې خلافت نه وای نوزموږ لا ري به په امـــــــــــــــــــــن نه وي

- ضعيف الترغيب للالبانى نمبر 1319 ، والحديث كماقال الشيخ الالبانى : ضعيف . 81
- احكام سلطانى ص 15- 16 . 82

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوكمزورو به مود زوره ورولخوا څخه ښكارشوى وو اوتښتول شوي به وه

د امام دوهمه دنده :-

درعيت څخه ځان نه پټول او حاجتمندو لپاره خپله دروازه پرانستل درعيت دكارو نو مراعات كول او دهغوي دحالت پوښتل .

عن عمرو بن مرة الجهنى رضى الله عنه أنه قال لمعاوية رضى الله عنه انى سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ما مِن إمامٍ يُغْلِقُ بابَه دونَ ذوي الحاجةِ والخَلَّةِ والمسكَنةِ ؛ إلَّا أغلَق اللهُ أبوابَ السَّماءِ دونَ خَلَّتِه وحاجتِه ومَسكنتِهِ [83]

حضرت عمرو بن مرة الجهنى رضى الله عنه روايت كوي چې ده حضرت معاويه رضى الله عنه ته وويل چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي فرمايل يي :- داسي امام او امير به نه وي چي خپله دروازه يی د ضرورتمنو (حاجتمنو) او غربت والا په وړاندې بنده كړي مګر الله جل جلاله به دا سمان دروازې دده د ضرورت ، حاجت او غربت په مخ وتړي نو معاويه رضى الله عنه دخلكو دحاجتونو دپوره كولو لپاره يو كس وټاكه ، دا حديث امام احمد رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه،.امام أبو يعلي رحمت الله عليه او امام حاكم رحمت الله عليه روايت كړيدى .

وعن أبي مريم الآزدي - رضي الله عنه - أنه قال لمعاوية رضي الله عنه: سمعت رسول الله ﷺ يقول " :من ولاه الله شيئًا من أمور المسلمين، فاحتجب دون حاجتهم وخلتهم وفقرهم؛ احتجب الله دون حاجته وخلته وفقره يوم القيامة "فجعل معاوية رجلًا على حوائج الناس. رواه أبو داود والترمذي[84].

دأبو مريم ازدي رضى الله عنه څخه روايت دى چي ويل يي ما دپيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي فرمايل يي :- چا ته چي الله جل جلاله كوم شى دمسلما نانو دكارونو څخه وسپاره نو دهغوي دضرورت ،يوازيتوب او بيچاركې څخه ځان پټ كړو نوالله جل جلاله به ددغه حاكم دحاجت ضرورت اوفقر درفع كولو څخه ځان پټ كړي ،

- صحيح الترغيب نمبر حديث 2208 ، شيخ البانى وايى : حديث صحيح لغيره دى . [83]
- رياض الصالحين حديث نمبر 663 . [84]

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفي رواية أخرى عن أبى مريم الازدي أنه قال قال الرسول صلى الله عليه وسلم :مَن وَلِيَ أمرا مِن أمرِ النّاسِ ، ثُمَّ أغلَقَ بابَهُ دونَ المِسكينِ وَالمَظلومِ أو ذِي الحاجَةِ ، أغلَقَ اللّهُ تَبارَكَ وتَعالى دونَهُ أبوابَ رَحمَتِهِ عِندَ حاجَتِهِ وفَقرِهِ أفقَرَ ما يَكونُ إلَيها [85] .٢

په بل روايت كي راغلي دي : - چاچي دخلكو دكاروو څخه يو كار په غاړه واخست او مشر يي شو بيا يي دمسكين ، مظلو م او حاجت من په وړاندي خپله دروازه وتړله نو الله جل جلاله به دده په واړندې دخپل رحمت دروازه دده د حاجت او ډير زيات فقر او نا توانى په وړاندې چي ډير ورته اړ وي وتړي . دا حديث امام أبوداود رحمت الله،امام حاكم رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ټولو په صحيح سند سره دابو مريم ازدي رضى الله عنه څخه روايت كړيدى . له همدي امله د پيغمبر صلى الله عليه وسلم دروازه وان او ملازم نه وه چې خلك له ورتلو څخه ترې منع كړي لكه څنګه چي دا كار نن ورځ پاچايان او مشران كوي .

-عن أنسٍ قالَ: أتى نبيُّ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ على امرأةٍ تبكي على صبيٍّ لَها فقالَ لَها: اتَّقي اللَّهَ واصبِري فقالت: وما تُبالي أنتَ بمصيبَتي،فقيلَ لَها: هذاالنَّبيُّ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ،فأتتهُ،فلم تجِدْ على بابِهِ بوَّابينَ فقالت: يا رسولَ اللَّهِ،لم أعرفْكَ ، فقالَ: إنَّما الصَّبرُ عندَ الصَّدمةِ الأولى أو: عندَ أوَّلِ صدمةٍ [86]

دانس بن مالک رضى الله عنه څخه روايت دى چي ويل يي :- پيغمبرصلى الله عليه وسلم د يوې ښځې ترځنګ تير شو چي ديوه قبرسره ناسته وه او ژړل يي نو پيغمبر صلى الله عليه وسلم ورته وويل :- دالله جل جلاله څخه وويريږه او صبر وكړه ، هغې ښځې ورنه وويل زما څخه لري شه ځكه تا ته هغه مصيبت او غم ندى رسيدلى چي كوم ماته رسيدلى دى،حال دا چې هغې نه پيژانده . هغې ښځې ته وويل شو هغه پيغمبر صلى الله عليه وسلم دئ نو هغه ښځه دپيغمبر صلى الله عليه وسلم دروازې ته راغله او هيڅ دروازوان يي هلته پيدانكړوويي ويل : ما ته ونه پيژندې ، پيغمبرصلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل : په يقيني ډول صبر دلومړي ټكان سره وي. دا حديث امام بخارى رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه ،امام أبوداود رحمت الله

---

٢ -. مسند ابن حنبل : ج ٥ ص ٣١٥ ح ١٥٦٥١ ، مسند أبي يعلى : ج ٦ ص ٤٤١ ح ٧٣٤٠ نحوه ، مشكاة المصابيح : ج ٢ ص ٣٣١ ح ٣٧٢٩ ، أُسد الغابة : ج ٦ ص ٣٦١ الرقم ٦٤٦٣ ، كنز العمّال : ج ٦ ص ٣٨ ح ١٤٧٥١ . [85]

[86] . - صحيح سنن أبى داود نمبر 3124 ، شيخ ألبانى وايى : حديث صحيح

(c) ketabton.com: The Digital Library

علیه،امام نسايي رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابو یعلی رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی . بیشکه پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې حیثیت چې دمسلما نانو امام وه دخپل رعیت احوال به یې اخسته .

دحضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به مریض پوښته کوله ، په جنازه پسې تللواو دغلام بلنه بهٔ یې منله نو دهغه غوښتنې ته بهٔ یې مثبت ځواب ورکاوه . داحدیث امام ابن ماجه رحمت الله علیه،امام حاکم رحمت الله علیه ،امام ابو یعلی رحمت الله علیه،امام ابن ابی شیبه رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی اسناد یې حسن دی .

دأنس (رضی الله عنه) څخه روایت دي چې ویلي یې دي : پیغمبرصلی الله علیه وسلم په لاره کې دځینو صحابه کرامو سره وه چې یوه ښځه ورسره مخامخ شوه او ویی ویل : اي دالله جل جلاله رسوله : - په یقیني ډول مي تاته ضرورت دی ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل :- اي د فلاني موړې دلارې په هر کونج کې چې کښینې کښینه زه هم تا سره کښینم ، ښځه کیناسته او پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورسره کینا ست تردې چې خپل ضرورت یې رفع کړ. دا حدیث امام احمد رحمت الله ،او امام أبوداود رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دأنس رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یې دي لمونځ به دریده او پیغمبر صلی الله علیه وسلم به دیوسړي سره دهغه دحاجت په اړه خبري کولې او دا سړی به د پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دقبلې تر منځ دریده ترهغه به ولاړوه او دسړي سره به یې خبري کولې تردې چې کله کله به په ځینو خلکو باندې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم دډیر دریدو له امله خوب راغی دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، اوامام عبدالرزاق رحمت الله علیه په مصنف کې روایت کړیدی ..

دامام دریم مسو لیت دنده :-

درعیت اصلاح کول او له دوي سره نرمي کول او دهغه چا څخه چې خطاسر ووهي بیرته یې سمې لارې ته ګرځول او چې څوک دحقي لاري څخه کاږه شي بیرته یې سیده کول اوله هغوي سره په عدل او انصاف عمل کول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دنبي سليمان عليه السلام په هكله فرمايي چي :- (وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ) [87]

ژباړه :لټونه يې وکړه (سليمان عليه السلام) د مرغانو او هد هد، نو ويې ويل څه دي مالره چې نه وينم (زه) هد هد بلکې هدهد له غائب شوو څخه دی ،(آياددغو الوتونکو لښکرو په منځ کې پټ دی او زه يې نه وينم) .

پدې مبارک آيت کې راغلي چي دمسلمانانو په امير باندي لازم دي چي دخپل رعيت پو ښته وکړي او دا يوڅرګند دليل او حجت دي ، کله چي دسليمان عليه السلام څخه دهدهد مرغه حالت ورک شو ، نو څنګه به د لويو اميرانو او پاچايانو څخه دخپل رعيت پو ښتني کولو تقاضا روا نه وي الله جل جلاله د په امير المومينن عمربن خطاب رضی الله عنه رحم وکړي چي ويلي يي دي :- که دفرات د سيند په غاړه يو نوي پيدا شوي ورئ ٠(د ګډ بچئ) ليوه وخوري نوخامخا به دهغه په هکله دعمر رضی الله عنه څخه پوښتنه کيږي ، نو ستا به څه ګومان دهغه والي او امير په برخه کي وي چي په لاسونو يي هيوادونه يو په بل پسي درومي ملتونه يي هلاک کيږي خو داسي څوک نه مومي چي پوښتنه تري وکړي او حالت يي وپوښتي (فانا لله وانا ليه راجعون) [88].

يادشوي معنی کومه چي واړندي تيره شوه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهما په روايت کې راغلي چي وايي ما د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي فرمايلي يي :- ټول ستاسو څخه پالونکي دي اوټول ستاسو څخه دخپل رعيت په اړه مسوليت او دنده لري امام او اميرپالونکی او مسؤول دخپل رعيت دی ، نارينه دخپل کور پالونکی دی اوهغه دخپل رعيت مسؤول دی او ښځه دخپل خاوند په کور کې پالونکې ده او دخپل رعيت په وړاندي مسؤوله ده او مريي د خپل بادار مال کې پالونکی دئ او دخپل رعيت په اړه مسؤول دي،بيايي وويل : زه ګومان کوم چي پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : سړي دخپل پلار دمال پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري او هريو له ستا سو څخه پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله رضی الله عنه څخه روايت کړيدي.

- سورت النمل آيت 20 . [87]
- تفسير قرطبي ج 13 ص 188 . [88]

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدثنا سياربن سلامة أبوالمنهال قال: دخلت مع أبي على أبي برزة، وإن في أذني يومئذ لقرطين، وإني غلام، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " الأمراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا: ما حكموا فعدلوا، واسترحموا فرحموا، وعاهدوا فوفوا، فمن لم يفعل ذلك منهم فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين "[89]

دابوالمنهال سياربن سلامة څخه روايت دي ويلي يي دي چي دپلار سره مي أبوبرزة رضى الله عنه ته ورغلم پدي وخت كي مي په غوږونو كي دوه غوږوالۍ وي او زه ما شوم وم وايي چي پيغمبرصلى الله عليه وسلم وفرمايل : اميران به دقريشو څخه وي دري ځلي يي وويل،خوترڅو يي چي دري كارونه كول چي دحكم او امارت په وخت يي عدل كاوه، او چي چادترحم غوښتنه تري كوله رحم يي پري كاوه او پخپله وعده يي وفاكوله چا چي بيا دا كار نه كا وه نو په هغه دالله جل جلاله ملا يكو او ټولو خلكو لعنت وي . داحديث امام احمد رحمت الله عليه ،امام ابويعلى رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط او امام بزار رحمت الله عليه روايت كړي مګرامام بزار رحمت الله عليه ويلي دي : - پاچاهي به دقريشو وي ، دامام احمد رحمت الله عليه راويان ثقه دي . دابوهريره رضى الله عنه څخه روايت دي چي ويلي يي دي : پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما په قريشو حق دى او د قريشو په تاسي حق دى هغوى چي حكم او امارت كوي عدل كوي او چي امانت ورته كيښودل شي اداء كوي يي ، او چي درحم غوښتنه ترې وشي په هغوي رحم او شفقت كوي دا حديث امام احمد رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط كي روايت كړى او دامام احمد رحمت الله عليه راويان دصحيح كتاب راويان دي .

عن أبى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ قَالَ: والذي نَفْسِي بيَدِهِ لقَدْ هَمَمْتُ أنْ آمُرَبحَطَبٍ، فيُحْطَبَ، ثُمَّ آمُرَ بالصَّلَاةِ، فيُؤَذَّنَ لَهَا، ثُمَّ آمُرَ رَجُلًا فَيَؤُمَّ النَّاسَ، ثُمَّ أُخَالِفَ إلى رِجَالٍ، فَأُحَرِّقَ عليهم بُيُوتَهُمْ، والذي نَفْسِي بيَدِهِ لو يَعْلَمُ أحَدُهُمْ، أنَّه يَجِدُ عَرْقًا سَمِينًا، أوْ مِرْمَاتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ، لَشَهِدَ العِشَاءَ[90]

دأبوهريره رضى الله عنه څخه روايت دي چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما دپه هغه ذات سوګندوي چي زما نفس يې په لاس كي دئ چي ماكلک قصد وكړچي دلرګيو په را غونډولو امر وكړم

---

[89] - مسند امام امام احمد رحمت الله عليهحديث نمبر 13782 ، او حديث صحيح لغيره دى . حديث الامراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا.

[90] - صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه نمبر د حديث 644 ، حديث صحيح دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر څو راتېول کړل شي بيا به په ځانځه امر وکړم او آذان به ورته وکړی شي بيا يو کس ته امر وکړم چې خلکوته لمونځ ورکړي بيا هغوخلکو ته ورشم چې له ځانځه څخه پاتې شوي او کورونه يي پرې وسيځم زما دپه هغه ذات سوګند وي چې نفس مې د هغه په لاس کې دی که له دوئ څخه يو هم پدې وپوهيږي چې هلته غوښن هډوکي يادوه ښايسته نيزې دښکار لپاره ورته حاصليږي نو خامخابه د ماخوستن ځانځه ته راغلي وی ، دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مالک رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه ،ام طبراني رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه ،امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدي .

دحضرت عائشي رضی الله عنها څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- اي الله چا چي زما دامت څخه دکوم کار مشري ترلاسه کړه او پدوي يي سختي راوسته په ده هم سختي راولي اوچاچي زما دامت څخه دکوم کار مشري وکړه او بيا يي په هغوي آساني وکړه په هغوی هم آساني وکړی. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه اوامام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دعائذ بن عمرو رضی الله عنه څخه روايت دی ده ويلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بدترين دمشرانوڅخه سخت ترين په معامله کي دخپل ولس سره دي : دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه اوامام ابو عوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی.

حطمة : هغه سختي کوونکي ته وايي چي خپل ولس او تر لاس‌لاندي خلک دهلاکت اوتباهی سره مخامخ کوي او سختي پري کوي او هيڅ آساني او سهولت نه ورسره کوي ..

زيد بن اسلم دخپل پلار څخه روايت کړي چي عمر بن خطاب رضی الله عنه خپل مريي هني نومی يي په خپل(څرځاي) وټاکه اوورته ويي ويل : اي هني دخلکوڅخه دلاس اوچت کړه اودمظلوم دښيرا څخه ځان وساته ځکه چي دمظلوم ښيرا دالله جل جلاله په وړاندي منل کيږي دلږ واو ښانواو لږ و پسونو خاوندان څرځاي ته پريږده دابن عفان او ابن عوف رمي حتما پريږده ځکه چي که ددوي رمي تبا کړي نو دوي مديني منوري ته راستنيږي کرهني او دخرما وو پالني ته مخه کوي او دلږ شمير او ښانواو پسونو خاوندانو مالونه که تباه کړي بيا خپل ماشومان راولي اووايي چيغي وهي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اي اميرالمومیننه،ای امیرالمؤمنینه :--آیا دوی همداسي پرېږدم څکه چي اوبه او واښه ماته دسروزرو اوسپینو زرو څخه ګران دي زما دپه الله جل جلاله سوګندوي چي دا دوی پخپلو ځانونو ظلم ګڼي په یقیني ډول داددوی هیواد دی او دايي اوبه دي په جاهلیت کې یی جګړي پري کړي او په اسلام کي يي سوله پري کړي ده زما دپه هغه ذات سوګند وي چي زما روح يي په بیلاکیف لاس کې ده که چیري دغه مال چي زه يي دالله جل جلاله په لاره کي مصرفوم نو مابه ددوي دسيمي څخه یوه لویشت هم څرځاي نه وايي ګرځولاي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مالک رحمت الله علیه په موطا کي،امام شافعي رحمت الله علیه په خپل مسند او امام بیهقي رحمت الله علیه په سننو کي او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه په مسند کي روایت کړیدی .

دامام څلورمه دنده او مسولیت :-

-دمسلمانانو لپاره نصیحت هغوي ته دخیرلاري ښوول او دشر څخه يي ویرول او دهغوي چل اوفریب پریښوول :

دحسن رحمت الله علیه څخه روایت دی چي عبیدالله بن زیادمعقل بن یساررضی الله عنه ته ورغئ او هغه په سخت دردکي وه پوښتنه يي تري وکړه او ورته یی وویل : زه تا ته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یوحدیث وایم اګر چي ما نه غوښتل تا ته يي ووایم،په یقیني ډول پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - الله جل جلاله یو بنده پالونکی او مشر یوه ولس ته نه ټاکي مګرکله چې هغه مړکیږي په وخت دمرګ کې دی خپلوخلکوسره دوکه بازاوفریب کوونکی وي مګرالله جل جلاله بهٔپه ده جنت حرام وګرځوي . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی ..

په بل روایت کې دحسن رحمت الله علیه څخه راغلي دي چې : - معقل رضی الله عنه مریض شو او مریضي يي سخته شوه او ابن زیاد يي پو ښتني ته راغي،معقل بن یسار رضی الله عنه وویل زه تا ته داسي حدیث وایم چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه مې اوریدلي دي چې فرمایل يي :- څوک چي دیوولس مشر وټاکل شو او هغوئ ته يي نصیحت ونه کړودا شخص به دجنت بوئ حس نه کړي او دجنت بوی به د سلو کالو په فاصله باندې لرې موندل کیږي داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام ابن عبدالبر رحمت الله عليه په تمهيد او امام ابو نعيم رحمت الله عليه په حلية الأولياء کې روايت کړيدی .

په بل روايت کې راغلي چې فرمايلي يي دي :- ما دپيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه واوريدل چې فرمايل يي :- داسې امير به نه وي چې دمسلمانانو مشري کوي بيا ددوی په نصيحت کې خواري او زيار ونه باسي او نيکی ته يي نه را بولي مګر له دوی سره به جنت ته داخل نه شي . داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، او امام بيهقي رحمت الله عليه د معقل بن يسار رضی الله عنه څخه روايت کړيدی .

او همدارنګه دمعقل رضی الله عنه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- هر يو مشر چې دخپل ولس سره فريب او دوکه وکړه هغه به دجهنم اورته ننوزي . دا حديث امام طبراني رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، امام ابن عساکررحمت الله عليه دمعقل بن يسار رضی الله عنه څخه په صحيح سند سره روايت کړيدی.

عبدالله بن عمر رضی الله عنهما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه روايت کړيدی چې فرمايي :- او ددجال يادونه يي کړې چې :- زه خامخا تاسو له دجال څخه ويره وم او داسې پيغمبر نشته چې خپل قوم يي ددجال څخه نه وي ويرولی بلکې ويرولې يي دي مګر زه تاسو ته داسي خبردرکوم چې هيڅ نبي به خپل قوم ته نه وي کړی : دجال په يوه سترګه ړوند دی او ستاسو رب داسې ندی (په يو سترګه ړوند ندی) . داحديث امام بخاری رحمت الله عليه په خپل صحيح کې، کتاب الفتن باب ذکر الدجال کې روايت کړی اوامام مسلم رحمت الله عليه ابن حبان رحمت الله عليه ، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام ابن ابي شيبه او امام ابو يعلی رحمت الله عليه دانس رضی الله عنه،ابن عمر رضی الله عنهما، ابن عباس رضی الله عنهما، جابر بن عبدالله رضی الله عنه او ابو امامة الباهلي رضی الله عنه څخه روايت کړيدی .

او امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهماڅخه روايت کړی اوويلي يي دي پدي باب کې د سعد رضی الله عنه ، حذيفه رضی الله عنه،أبوهريره رضی الله عنه،أسماء رضی الله عنها،جابر بن عبد الله رضی الله عنه وأبي بکر ة رضی الله عنه، عايشي رضی الله عنها، انس رضی الله عنه، ابن عباس رضی الله عنهما او فلتان بڼ عا صم رضی الله عنه روايت کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامام پنځمه دنده او مسؤولیت :--

د خلکو په حقوقوکې عدل کول په ځانګړي ډول د یتیمانو،کونډو،مسکینانو،فقیرانو سره او ددوی دحالاتو لحاظ ساتل او پام ورته کول دي .

دأبوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به داسې مړي ته راتله چې په هغه به پوروه نو پو ښتنه به یې کوله آیا د پور لپاره یی څه اضافه شی پریښي دي ، نو که ورته وبه ویل شول چې دپور خلاصولو لپاره یې څه پریښي دي دجنازي لمونځ به یي پرې کاوه او کنه بیایي مسلمانانو ته فرمایل :- پخپل ملګري مو لمونځ وکړئ خو کله چې الله جل جلاله په غزاګانوکې بریالیتوبونه وروبښل ویي فرمایل : زه دمسلمانانودخپلو ځانو څخه ورته غوره یم نو کوم مومن چې به وفات شي او په هغه پوروي په مايي خلاصول دي او چا چې مال پریښود هغه یي د ورثه وولپاره دی. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه،امام نسايي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه د جابر رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

أبوهریره رضی الله عنه دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یي دي :- دکوم مړي څخه چې مال پاتې شي هغه یي دمیراث خوارو دی او چا چې عیال پریښود دهغو پالنه او ساتنه زمونږ پرغاړه ده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ده او خپلې لور فاطمې رضی الله عنهاته وفرمایل :- تا سو ته څۀ نه درکوم پداسې حال کې چې اهل صُفه دلوږو خیتو له امله اوړي را اوړي . یوځاي یي وویل :- کله چې فاطمې رضی الله عنها دغلامانو څخه دیو غلام غوښتنه ترې وکړه چې خدمت یې وکړي : زه ستاسوخدمت نکوم چې اهل صفه پریږدم چې دلوږې څخه یې کولمې او ګیډې تشې او خالي دي . دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبونعیم رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړیدی.

دجبیر بن مطعم رضی الله عنه څخه روایت دی چې همدئ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره روان وه اودده سره داسې خلک وه چې د حنین غزا څخه راګرځیدلي وه خلک ورپورې ونښتل او پو ښتنې یی ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولې تردې چې اغزي لرونکې ونې ته يي ورټيل وهلو ته اړکړ ځادر يي وتښتاوه نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ودريداو ويی ويل : زما ځادر راکړئ که ددغه اغزي لرونکې ونې د شمير په اندازه زما سره پسونه وی نو خامخا به مې پرتاسو ويشلي وای . بيا به ما بخيل ، دروغژن او بې زړه ونه مومئ . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام مالک رحمت الله عليه، امام ابو يعلی رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه او امام بزار رحمت الله عليه روايت کړيدی .

امام احمد رحمت الله عليه دموسی بن طلحه څخه روايت کړی چې ما د عثمان بن عفان رضی الله عنه څخه اوريدلي دي چې په منبر ناست وه ، او موذن دلمانځه اقامت وايه اوده دخلکو څخه دهغوی خبر اخسته پوښتنه يي ترې کوله دهغوی دحالاتو او نرخونو معلومات يي ترې کاوه .

دامام شپږمه دنده او مسوليت :-

دمسلمانانو دمالونو او دهغوی دګټو ساتل د حکومتي مامورينو او واليانو سره په حق او رښتيا حساب کول .

دابو حميد ساعدي رضی الله عنه څخه يې روايت کړيدی چې : پيغمبر صلی الله عليه وسلم د ازد قبيلې څخه يو کس چې ابن تبية يا ابن لتبية نوميده په زکات راټولولو وګوماره خو کله چې راغې ويې ويل : دغه مال ستاسې دی او دغه مال ما ته تحفه راکړل شوی دی . پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرما يل :- ايا دخپل پلار يا خپلې مور په کور کې ناست وې چې ليدل شوې وای ايا ده ته څوک تحفه ورکوي اوکنه ؟ زما د په هغه ذا ت سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی هيڅوک ددغه مال څخه کوم شی نه اخلي مګر اخستل شوی څيز به دقيامت په ورځ دهغه په غاړه بار وي که يي اوښ اخستی وي هغه به بړيږي او که يي غويي اخستی وي هغه به لمباړې وهي او که يي پسه اخستی وي هغه به بغيږي بيا پيغمبر صلی الله عليه وسلم خپل لاسونه پورته کړل تردې چې موږ يي دتخرګونو سپين والی وليد او وي فرمايل :--اي الله جل جلاله ما ستا پيغام ورساوه .. ما ستا پيغا م ورساوه دا خبر يي درې ځلې تکرار کړ ..

دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړيدی . او دعبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روايت دی ده ويلي چې ما د پيغمبر صلی الله عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم څخه اوریدلې دي چې فرمایلي یې دي :--هریو ستاسې څخه پالونکي دی او هریو ستاسي څخه دخپل رعیت په واړندې مسوول او مکلف دی و ښځه دخپل خا وند په کور کې پالونکې ده او دخپل لاس لاندې خلکوپه وړاندې مسوولیت لري او خادم دخپل بادار دمال په هکله پالونکی او مسوول دی هر یو ستاسي څخه پالو نکی او خپل لاس لاندې خلکو دامورو څخه مسوولیت لري . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام تر مذي رحمت الله علیه ، د ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت کړیدی.

دامام اوومه دنده او مسوءلیت :-

د اسلامي خلافت څخه دفاع او د هغه ساتنه د مسلمانانو د ما لونو او ناموسونو حفاظت او داسلامي امت پرمختګ او هغه خندونه دمخې لرې کول چې ورسره مخامخ دي : الله جل جلاله فرمایلي دي :--
وَقَاتِلُواْ الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً [91]

ژباړه : اوجنګیږئ له مشرکانو سره ټول له ځنګه چې هغوی جنګیږي ستاسو سره ټول .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ قَاتِلُواْ الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً)) [92]

ژبا ړه : ای هغه کسانوچې ایمان مو راوړی دی ، جنګ کوی له هغو کسانو سره چې نږدې دي تاسوته د کافرانو نه او په کاردی چی بیا مومي هغوی په تاسوکې سختي .

الله جل جلاله پخپل کتاب قرا ن کریم کې په ډیر و آیاتونو کې د کفا روپه مقابل کې په جهاد کولو امرکړی دی دغه واجب تر امام پورې اړه لري ځکه چې همدا خلیفه لښکرې برابروي دجهادي او نظامي ګرپونولیږل ، دغنیمتونو او دهغه ویشل دقرار دادونو تړل دخلیفه او مسلمان امیر له دندو څخه دي.

له همدي امله علمای کرامو ویلې دي : دجهاد امر تر امیر او خلیفه پورې اړه لري مګر کله چې امیر موجود نه وي نو جهاد نه ورسته کیږي ځکه چې دجهاد ګټه او مصلحت دهغه په وروسته والي باندې له منځه ځي ،او خلک به دخپل منځ څخه هغه غوره او ښه کسان ټاکي تر څو خپل کا رونو پر مخ بوځي ..... [93]

- سورت توبه آیت 36 . [91]
- سورت توبه آیت 123 . [92]
- مغني ج 8 ص 352--353. [93]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې هغه ویلې دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم دټولو خلکوڅخه ښکلی،او دټولوخلکو څخه زړور او دټولو خلکو څخه سخي وه ، یو ځلې دمدینې خلک وویریدل او دغږ په طرف ورووتل ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دوی سره مخامخ شو او ریښتینې خبر او احوال یې ورکړ د ابو طلحه رضی الله عنه په لوڅ آس سپور او په غاړه یې توره ځوړنده وه او فرمایل یې :-- مه ویریږي او مه ویریږي !

د براءبن عازب رضی الله عنه څخه روایت دی چې : - یو سړي ورته وویل : ای ابو عماره دحنین دغزا په ورځ په شا راغلي ؟ ده وویل : نه زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په شا رانه غی مګر تیزو خلکو ماتې وکړه او د هوازن قبیلې هغوی په غیشو وویشتل او پیغمبر صلی الله علیه وسلم په سپینه اوښه سپوروه ابوسفیان بن حارث رضی الله عنه یې جلب نیولی وه او پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - زه پیغمبر یم په ریښتیا سره او زه د عبدالمطلب ځوي یم). دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه و امام نسایي رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دسلمه بن اکوع رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویي ویل : ما دپیغمبر صلی الله علیه وسلم سره اووه غزاګانې کړې دي او په هغو لښکر وکې چې لیږل به یی په نهو غزاګانو کې شریک شوی یم یو ځلې زموږ امیرابوبکر رضی الله عنه اویوځلې زموږ امیر اسامه رضی الله عنه وه)) داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، او امام ابو عوانه رضی الله عنه روایت کړیدی .

دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یی دي :- ما د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اوریدلې دي چې فرمایل یې :- زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی که چیرې ځینو مومنانو دانه غوښتی چې زما څخه دوروسته پاتې شي پداسې حال چې زما سره دهغوی داکمالاتو لپاره څه نه وه نو زه بهٔ دهیڅ نظامي ګروپ څخه نه وم پاتې شوی کوم چې دالله جل جلاله په لار کې جګړه کوي او زما دپه هغه الله جل جلاله سوګندوي چې زما نفس یې په لاس کې دی ما دا خوښوله چې دالله جل جلاله په لار کې ووژل شم بیا راژوندی شم بیا ووژل شم بیا راژوندی شم بیا ووژل شم بیا راژوندی شم. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، او امام طبراني رحمت الله علیه یو بل ته په نږدو الفا ظو روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

.دامیر دا دنده ده چې د الله جل جلاله په لارکې دجهاد لپاره نظامي ګروپونه ولیږي او دمختلفو سیمو لپاره مسوولین وټاکي همداد پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنت دي ، دجابر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یي دي : پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو جهادي ګروپ دابو عبیدة بن جراح رضی الله عنه تر امارت لاندې دبحر غاړې ته ولیږه دوی درې سوه کسان وه او زه هم ددوی له ډ لې څخه وم موږ روان شوو خوکله چې یو ځای ته ورسیدو غذایي مواد مو ختم شول ابو عبیدة رضی الله عنه امر وکړ چې دلښکر دټولو کسانو څخه ددهغوی خوراکي مواد راغونډکړی شي دا را ټول شول زما خوراکه څۀ خرما وي وي ، موږ ته به یي لږ لږ خوراک راکا وه تردې چې ټول خلاص شول موږ ته یوائې یوه یوه خرما رسیده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبا ن رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام مالک رحمت الله علیه په موطا کې روایت کړیدی.

د عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی ده ویلي دي چې :--- پیغمبر صلی الله علیه وسلم دموته په غزا کې زید بن حارثه ته امر وکړاوویل یی : که زید ووژل شو بیا به جعفر امیر وي او که جعفر ووژل شو بیا به عبد الله بن رواحه امیر وي عبدالله رضی الله عنه وایي : پدې غزا کې زه ورسره ملګری وم جعفر بن ابي طالب مو ولټاوه په مړیو کې وه او موږ یي په بدن با ندې څو نوي د تورو اوغشو ټپونه وموندل . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي :--دامام ددندواو مسولیتونو څخه دسنګر ونو محکمول په عصري وسله باندي محکم اوقوي ځواک سره ټینګول ترڅودښمن ونتوانیږي چې په ناڅاپي ډول تیري وکړي دکوم مسلمان یا متعهد وینه توی نکړي او دکوم جرم مرتکب نشي او دپاک ځیژسپیڅلتیا تر پښو لاندې نکړي او همدارنګه په امام لازم دي چې داسلامي دعوت څخه وروسته ددین او اسلام سره دکینې کوونکو په مقابل کې جهاد وکړي تردې چې یا اسلام ومني او یا هم اهل الذمه شي تردې چې دالله جل جلاله حق پلی کړي چې هغه په ټولو باطلو دینونو داسلا م بر لاسی او بریا لیتوب دی.

د فاجر امیر په ملتیا د جهاد کولو ګټه :

مجاهدین زیاتره دا پوښتنه کوي چې نچوریږې دادی : په ځینو ځایونوکې لکه دجهاد مرکز ونه او سنګرونه داسې مشران او مسو لین په کې شتون لري چې په شرعي لحاظ دځینو نواقصو، فسق ، او ښرګند بدعت لرونکي وي نو ایا دداسې خلکو سره جهاد کول صحیح دی یا داغوره ده چې نورو عادلو ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوا لرونکو مشرانو سره سړی ملګری شي او له دوی سره جهاد پرېږدي کله چې مجاهد بل څوک ونه مومي چې ورسره ملګری شي او ددې فاجرو امیرانو سره جهاد په پر یښودلو سره دجهاد ټوله ساحه او سیمه پریښودی کیږي ، نو ایا پداسې حال کې له دوی سره جهاد کول جایز دی او همدارنګه ایا دنورو غوره او متقي امیرانو په څیر دفاجر امیراطاعت هم واجبږي ددې پو ښتنې د جواب سره سم باید لومړی دفاجر پېژندنه او تعریف وکړو : فاجر غیر عادل ته ویل کیږي او عدالت :- په دین کې دسړي دحالاتو سموالي او برابروالي ته ویل کیږي ماوردي رحمت الله علیه ویلې دي :- عدالت په ټولو ولایاتو او مشرتابه کې معتبر او داعتماد وړدی او عدالت دادی چې : - په خبرو کې ریښتینی په څرګند ډول امانت کار دمحارمو څخه پاک دګناهونوڅخه ځان ساتونکی ، دشک څخه لري ، دغوصې او خوشالي دواړه وختونو کې مینه ناک په دین اودنیا کې یې دمروت او ځوانمردي کاروونکې دي .[94]

په دي مسأله کې دوه څیزونه مهم دي :

لومړي :-- په دیني اند جوړښت او سموالی : هغه د فرضواو موکدو سنتو ادا کول دحرامو څخه ځان ساتل چې د لویي ګناه څخه ځان وساتي او په کوچنی ګناه سره دوام ونه کړي .

دوهم :-- مروت اوځوانمردي :-- دادهغو څه په کولو سره چې ښکلی او ښایسته کوي یې او دهغه څه پریښودل چې پري خچن کیږي او بدپري ښکاریږي . [95]

فاجر یا فاسق : دلویو ګناهونوڅرکندوونکی او په هغه سره ټینګارکوونکی چې له پریښودو څخه مخ نه اړوي او نه ترې په وعظ، نصیحت ، امراو نهې سره توبه باسي بیا ددې پوښتنې ځواب په دري ډوله دی :

اول :-- پدې سره دعلما کرامو اجماع شوي چې دفاسق او فاجر په اصل کې دمشر تابه لپاره ټاکل رواندي او په هغه چاچاي په لاس او اختیار کې یې ټاکي باید پرته له عادل او نیک سړي څخه بل څوک ونه ټاکل شي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلې دي : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [96]

ژباړه : نه شاملیږي وعده زماظالمانوته .

او همدانکه الله جل جلاله فرمایلې دي : إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿26﴾ [97]

- احکام سلطانی ص 66 . [94]
- منار السبیل ج 2 ص 487 – 488 . [95]
- سورت بقره آیت 124 . [96]
- سورت القصص آیت 26 . [97]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- بیشکه غوره دهغه چا چې ته یې مزدور کوې هغه څوک دی چې قوی وي امانت داروي.

له همدي امله علما کرامو ویلي دي :-- چاچې فسق ، فجور اوبدعت ښکاره کړ دمسلمانانو لپاره دامامت او مشرتابه مستحق ندی ، امارت په اصل کې د فاسق او فاجر لپاره نشته دغه فساق او بدکاره خلک باید تعزیر شي ادب ورته وښودل شي دګناهونو څخه راوګرځول شي تر څو توبه وباسي او که ترهغه پورې مقاطعه ورسره وشي چې توبه وباسي دا ډیر ښه کار دی دا مخکې تیرشول اصل او حجت پدې مسأله کې دالله جل جلاله دا قول دی چې :- وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [98] .

ژباړه :-اویاد کړی کله چې و ازمایو ابراهیم لره رب دهغه په څوخبرو نو هغه پوره کړي هغه خبرې او ویل الله چې زه جوړوونکی یم تالره دپاره د خلکو پیشوا اوویل ابراهیم اود اولاد زمانه هم ، وګرځوې،او ویل الله،نه شاملیږي ، وعده زما ظالمانوته .

نو دظالم او فاجر سړي د امام او مشر په صفت ټاکل مناسب کار ندی نو په مسلمانانو باندې واجب دي چې دټاکلو مسوول شخص ته د په ګوته کړي او مشوره دورکړي چې ددې فاسق په عوض بل عا دل اونیک امیر وټاکي .

دوهم :-- که داونشو او حتما فاسق ،او بدعتي شخص امیر او مشر و ټاکل شې بیا مسلمان مجاهد فرصت لري چې ددې امیر سره جهادپریږدي او بل غوره کړي نو پردې مجاهد دفاجرامیر سره کار پریښودل واجب دي .

څکه په دې سره دوه ګټي لاس ته راځي .

لومړي :-- جهاد کول د نیک او صالح امارت ترسیوري لاندې نه دفاجر امارت سره .

دوهم :-- ددغه فاجر امیر په پریښودو او له هغه څخه دلریوالي په سبب فاجر ته تأدیب دی که پدې سره پوه شي چې ټول یې دده دفسق له امله پریږدي ښایي خپل فسق او بدکاري پریږدي دا کار دلمانځه دهغه فاسق امام په څیر دی چې که ځینې خلک په ده پسې لمونځ کول پریږدي او په بل چا پسې خپل لمونځ ادا کړي دغه کار دفاسق امام په دغه وربوښل شوي منکر او بدي په ردولو سره دا اغیزه کوي چې یا توبه وباسي یا لري شي او هم خلک ددې په څیرګناه کولو نه ځانونه و ساتي نو ددې امام څخه

---

[98] - سورت بقره آیت 124 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دلمانځه پرېښودلو کې يو شرعي مصلحت او ګټه ده پدې شرط چې د مقتدي څخه دجَمعې او جُمعې لمونځ پاتې نشي همدارنګه په جهاد کې همدا حکم دی .[99]
نو که چيرې مسلمان له ده څخه پرته بل څوک دکوم سبب او لامل له پلوه ونه مومي او له ده (فاجر امير) سره جهاد په پرېښودلو کې جهاد په ټوليز ډول پرېښودل کيږي .

نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي .

لومړي فرع :-- که چيرې يی فجوراو بدي يوازې پخپل ځان کې وه لکه څوک چې شراب څښي او يا دغنيمت دمال څخه کومڅيز په پټه غلا کوي او ياهم کوم بدکار اوفسق کوي او داسې کوم بدعت تر سره کوي چې زيان يې يوازې خپل ځان ته رسي او دجهاد اصلي هدف او موخې ته کوم ضرر او زيان نه رسوي نوله ده سره غزا او جهاد کيدی شي ، وروسته پسې تګ کيدی شي او دامر مخالفت يې نشته کوم چې ګناه نه وي تردې چې دغه فجور او بدي يې دجهاد ګټو ته کوم زيان ونه رسوي دغه امير ته به په دومدار ډول نصيحت ، وعظ ، ښوونه او مناسب تعليم ورکول کيږي او دعاء به ورته کړل کيږي چې الله جل جلاله يې د اصلاح کړي او حالت يې جوړکړي ددې لپاره ډير دلايل وړاندې ذکرشول چې بيا يې را ګرځولوته اړتيا نشته او کفايت کوي او دغه حکم د اهل سنتو په وړاندي يو ثابت اصل دی چې په راتلونکي کې به بيان شي دابن قدامه رحمت الله عليه دامام خرقي رحمت الله عليه ددې قول په شرح کې چې ويلې يې دي : دهر نيکوکاره اوبدکاره امير سره جهاد کړل کيږي . معنا دا چې دهر امام تر سر پرستی لاندي جهاد کړل کيږي .
ابوعبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه چې د اهل سنتو امام دی ويلي دي :--ديوسړي په هکله ترې وپوښتل شول چې ويل يې : زه جهاد نه کوم ځکه چې دعباس اولادې اخلي او دوي ته د فئ مالونه برابروي ،ده وويل : سبحان الله : دغه ډير بدخلک دي دغه دجهاد څخه ناست اووروسته پاتي ،جاهل او ناپوهان دي ، ويل کيږي : تاسي پام وکړی که چيرې ټول خلک ستاسو په څير کښيني نوڅوک به جهاد وکړي آيا پدې توګه به اسلام ختم نشي ؟ روميان به څه ونکړي ابن قدامة رحمت الله عليه وايي : امام ابوداود رحمت الله عليه پخپل سند سره دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدی چې نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : په تاسو جهاد کول دهر ښه او بد امير سره واجب دي. دا حديث

[99] - شرح العقيدة الطحاوية ص 423 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام أبوداود رحمت الله عليه او امام ابويعلى رحمت الله عليه دابوهريره رضى الله عنه څخه روايت كړي دى امام ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي :-- په اسناديې باک نشته مګر دا چې دامام مكحول رحمت الله عليه دروايت څخه دى او هغه دابوهريره رضى الله عنه څخه ندى اوريدلى .
پخپل اسناديې دانس رضى الله عنه څخه روايت كړى هغه ويلي چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : دريې څيزونه دايمان اصل دي دهغه چا څخه لاس نيول چې لا اله الا الله ووايي په ګناه سره يي نه كافركوو او داسلام څخه يي دكوم عمل اوكړني په سبب نه باسو جهاد له هغه وخته روان دى چې الله جل جلاله پيغمبرصلى الله عليه وسلم راليږلى دى ترڅو چې ورستنى امتي مې دجال ووژني او ايمان په اندازه د (اقدارو) سره دى . دا حديث امام أبوداود رحمت الله عليه روايت كړيدى او امام مندري رحمت الله عليه دواړويي له حكم څخه چُپ او ساكت پاتې شوي او په اسناد كې يي يزيد بن ابي نشبة موجوددى او هغه مجهول دى او همدارنګه امام سعيد بن منصور رحمت الله عليه روايت كړى اوپه سند كې يې ضعف دى او شواهد يي هم شته [100] د فاجر او بد عمله امير سره دجهاد پريښودل ددې باعث كيږي چې جهاد بالكل له منځه لاړ شي كفار په مسلمانانو غالب شي ،مسلمانانو بيخ وباسي او ختم يي كړي دكفر كلمه اونظام برپالى او رامنځ ته كړي چې پدې كې لوى فساد او فتنه نغښتې ده الله جل جلاله فرمايلي دي : وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ ..﴿251﴾ [101]
ژباړه : كه چيرې نه وى ختمول د الله خلكولره، بعضې دهغوى نه ، په بعضې نوروسره ، نو خامخا به خراب شوى وؤ، نظام د ځمكې .
ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي :- په خلكو كې دقوت او امانت يو ځاى شتون ډير لږ دى له همدې سببه به حضرت عمر رضى الله عنه ويل :- اى الله : زه تاته د فاجر دزور او عادل دكمزورتيا څخه شكايت كوم چې په هرولايت كې تر ټولو غوره او مصلح سړى وټاكل شي تر دې چې رحمت للعالمين صلى الله عليه وسلم وويل : په جنګي امارت او مشرى كې به زړور او قوي شخص اګر كه څه فجور او بدي هم پكې وي په عاجز او كمزوري شخص باندې واړندې كيږي اګر كه دغه كمزورى امين هم وي لكه څنګه چې امام احمد رحمت الله عليه دهغه دوو كسانو په هكله وپوښتل شو چې په غزا او جهاد كې به اميران وي يوقوي ځواكمن خو فاجر او بل نيک صالح خو كمزورى ، ضعيف دكوم يوه سره به غزا او

- نيل الاوطار : الجهد فرض كفاية و أنه شرع مع البر و الفاجر. [100]
- سورت البقره آيت 251 . [101]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاد کړل کیږي ده وویل : دفاجر ځواکمن قوت دمسلمانانو لپاره دی او بدي یې پخپل ځان دي دصالح کمزوري صلاح او نیکي یې دخپل ځان ده او ضعیفي یې دمسلمانانو ده نو جهاد به دقوي فاجر امیر تر قیادت لاندې کیږي ځکه چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي :-- الله جل جلاله دغه دین ته دفاجر شخص په واسط نصرت ورکوي او همدارنګه په حدیث شریف کې راغلي : الله جل جلاله دغه دین ته دداسې خلکو په وسیله بری ورکوي چې دوی ته به څه برخه دخیر اوثواب نه وي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه دانس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی. او امام احمد رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه دابوبکر رضی الله عنه څخه روایت کړیدی

که چیرې فاجر او بدکاره نه وي نو بیا غوره خبره داده چې هغه څوک باید د جګړې مشر وټاکل شي چې په دیني لحاظ سره ښه او مصلح وي په هغه حالت کې چې دا تشه بل چا نشو ډکولی .[102]

او همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ددې مسألې په اړه په یو جامع او ټولیز ډول دتاتار و دجګړې په درشل کې وایي : که چیرې داسې څوک پیدا شول چې د تاتاریانو په مقابل کې په پوره ایمانداری سره جنګیږي همدغه د الله جل جلاله درضا دکلمې دعزت ، لوړوالي اوددین دپلي کیدو او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم داطاعت او پیروی لپاره موخه او هدف دي که چیرې دمجاهدینو په لیکو کې داسې څوک وه چې په دوی کې فجور، بدکاري دنیت خرابوالی وه لکه چې څوک د ریاست او چوکۍ لپاره جګړه کوي یا په ځینو حالاتو کې تیری پرې کوي او فتنه داسې رامنځته کیده چې دکفارو په ضد دجګړې مانع ګرځیده نو پدې صورت کې ددین دحفاظت لپاره ددوی په ضد په داسې نااهلو خلکو جهاد کول غوره دی تردې چې بالکل جهاد په ټپه ودرول شي ، همدارنګه دا واجب ندي چې کفار وټکول شي ووژل شي ترڅو دوه لویې فتنې پرې دفع شي او یوه وړه فتنه ومنل شي . همدغه داسلام اصول او مقرارت هم دي چې باید مراعات یې وشي ، همدارنګه داهل السنت والجماعت داصولو څخه دهرنیکو کاره اوبدکاره ترقوماندې لاندې جهاد کول روا دی .. تردې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل :-- دخلفای راشیدینو دزمانې څخه راورسته زیاتره غزاګانې په همدې ډول منځته راغلي دي او دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه ثابته ده چې فرمایلي دي :-۰-دآسونو په تندیو کې ترقیامته پورې خیر شته چې هغه : ثواب اوغنیمت دی. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت

---

[102] -مجموع الفتاوی ج 28 ص 254-255 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، دیوي ډلي صحابه کرامو څخه روایت کړیدی دا حدیث دهغه معنی ثبوت دی چې ابو داود په خپلو سننو کې دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړیدی غزا دهغه وخته راروانه ده چې الله جل جلاله پیغمبر صلی الله علیه وسلم رااستولی دی او تر هغه وخته به جاري وي چې زمااخرینی امتي دجال ووژني غزا او جهاد به دظالم ظلم او دعادل عدل له منځه یو نسي .

د نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه مشهوره ده چې فرمایلي یي دي :-- زمادامت څخه به یو ډله ښکاره په حق باندې ولاړه وي دچا مخالفت به څه زیان ورته ونه رسوي او دا به تر قیامته پورې همداسې وي دا حدیث او داسې نور دلایل شته چې اهل سنت او جماعت دټولو ډلو سره یو ځای ددې په کارولو متفق دي چې دهغه چا سره چې دجهاد وړوي دنیکو کاره او بدکاره امیرانو تر قوماندې لاندې جهاد وکړی شي ،، یوازې روافض او خوراج چې داهل سنتو څخه وتلي پدې کې اختلاف لري سره ددې چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبر ورکړي فرمایي :-- خامخا به وروسته ظالم ، خاین او فاجر امیران قدرت ته رسي چاچې دهغوی ددرواغو ریښتینوالي تصدیق کړه او له هغوی سره یي مرسته وکړه زما دامت څخه ندي او زه هم دهغوی نه بیزاره یم او حوض کوثر ته به نه راځي او چاچې دهغوی ددرواغو تصدیق ونکړ او له هغوی سره په ظلم کولو کې مرسته ونکړه هغه زما امتي او زه دهغوی نه راضي یم او هغوی به حوض ته راځي ، دا حدیث امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه روایت کړی دی ، دکوم سړي علم چې هغه څه ته ورسید چې پیغمبرصلی الله علیه امیرانو ته تر قیامته دجهاد کولو امر کړی او د ظالمانو سره یې دهغې د ظلم کولو نه دمرستې څخه منع کړیده پدې پوهول کیدای شي چې منځنۍ لار داسلام خالص دین دی هغه دا چې : دهغه چاسره جهاد کول چې وړاو مستحق یې وي لکه دغه قوم چې ددوی تا کل شوی شخص دهر امیر سره وي او دغه په حق ولاړه ډله په اسلام کې له دوی څخه غوره ده ، که پرته له دې څخه یی جهاد کول ناشونی وي ، او دهغه ډلي له مرستې څخه ځان ژغورل چې دی ورسره په غزا کې شریک وي او هغوی دالله جل جلاله څه نا څه نافرماني کوي بلکه اطاعت یې دوکړي دالله جل جلاله په اطاعت کې، او که هغوی نافرماني کوي بیا یې اطاعت پرې نشته ځکه چې دمخلوق اطاعت د الله جل جلاله په معصیت اونا فرماني کې نشته داددې امت دغوره خلکو پخوانی او اوسنۍلارده اودهمدې اختیارول په هرمکلف مسلمان باندې وا جب ده، او همدامنځنۍ لاردحروریه ؤ او ددوی په ساري کوم خلک چې دفاسدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوی او پرهیز ګاری لرونکي دي او دکم علمی او نا پوهی څخه سرچشمه اخلي او دمرجئه ؤ په خير او چا چې داميرانو اطاعت په مطلق ډول منلئ پداسي حال کې چې دغه اميران نيکان هم نه وي يوه ډيره غوره او منځنيۍ لارده ،[103] او همدارنګه شرح عقيده طحاوية ٤٢٢—٤٢٣ مخونه وګورى ډيراوږد بحث يي ذکرکړيدی خو زموږ له يادي شوي څيړنتيااوليکنې څخه نه وځي .

دعقيده طحاوي شارح رحمت الله عليه ويلي :-- دمتن خاوند امام طحاوي رحمت الله عليه قول دی چې حج او جهاد دمسلمانانو دامير سره که هغه نيکوکار وي او يا هم بد کار تر قيامته پوري روان دی نه يي کوم شی کمولی شي او نه يی له منځه وړلی شي ، شارح رحمت الله عليه وايي :-- شيخ رحمت الله عليه(امام طحاوي) رافضه ؤ ته د رد په درشل کې اشاره کوي وايي : دالله جل جلاله په لار کې تر هغه پورې جهاد نشته ترڅو د آل محمد صلی الله عليه وسلم څخه رضا خروج ونه کړي او داسمان له پلوه يوآوازکوونکی آواز وکړي چې : ددغه شخص پيروي وکړئ،

ددغه قول بطلان ددې څخه ډير ځرګنددی چې دليل پرې وړاندې شي رافضه وو د امام په هکله پرته له کوم دليل نه دټولو نه ګناهونو څخه عصمت او پاکوالی شرط بللی دی بلکې په صحيح امام مسلم کې د عوف بن مالک رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يې دي ما د نبي اکرم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي چې فرمايلي يي دي :-- غوره او ښه مشران ستاسې هغه خلک دي چې تاسوورسره مينه لری او هغوی ستا سو سره مينه لري تاسو دعا ورته کوی او هغوی تاسو ته دنيکی دعاکوي او بدترين دمشرانو ستاسې هغه خلک دي چې بدبي بولی اوکرکه ورڅخه کوی او دوی هم ستاسې څخه کرکه او نفرت کوي او تاسو پرې لعنت وايی او هغوی هم پر تاسې لعنت وايي ، عوف رضی الله عنه وايي ما ورته وويل : اي دالله جل جلاله رسوله ، آيا مخالفت يی نکړو ، رسول صلی الله عليه وسلم وفرمايل:-- نه ، ترڅو يي چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه، خبردار اوسی په چاچې کوم والي او مشر وټاکل شو اوويي ليد چې دالله جل جلاله څخه نافرماني کوي نو هغه څه دبد وبولي کوم چې دالله جل جلاله نافرماني او ګناه کوي او هيڅکله دخپل لاس د هغه له اطاعت څخه نه باسي مخکې دامامت په مبحث کي ددي

---

103 - مجموع الفتاوى ج 28 ص 506 – 508 ، شرح العقيدة الطحاوية 422- 423 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث په څیرځینې احادیث تیر شول خو دایې ونه ویل چې امام باید معصوم او د ګناه څخه پاک وي [104]

امام بخاری رحمت الله علیه په کتاب الجهاد کې ددې مسألې لپاره باب ایښی دی اوویلي یې دي : جهاد دهر فاجر او نیک امیر سره کیږي ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه فرمایلي دي : دآسونو په تندیو کې تر قیامته خیر او نیکي ایښودل شوې ، دا حدیث دعروة بارقي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روایت شوی چې :-- دآسونو په تندیو کې دقیامت تر ورځې پورې خیر ایښودل شوی چې هغه : ثواب او غنیمت دی .

ابن حجر رحمت الله علیه ددې په شرح کې ویلي دي : پدې حدیث دلیل نیولوته امام احمد رحمت الله علیه مخکې شوي ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دآسونو په تندیو کې تر قیامته پورې دخیر یادونه کړې او هغه خیر یې په ثواب او غنیمت باندې تفسیرکړی او غنیمت یادول داجر سره یو ځای په آسونوکې یواځې په جهاد کې منځته راځي او دایې ندي مقید کړي چې امام یا امیر باید عادل وي نودا پدې سره دلالت کوي چې ددغه بهترې او ثواب په ګټلو کې دا تو پیر نشته چې غزا د نیکو کار امیرترقوماندې لاندې وي یا دبدکارامیر تر قوماندې لاندې ، او په حدیث کې دیته ترغیب دی چې باید په آسونو جهاد وکړی شي.[105] .

دغه فاجرامیرچې جهادورسره کول (دهغه تر قوماندې لاندې) روادی همدارنګه دهغه څخه وروسته لمونځ ادا کول هم واجب دي که چیري په بل چا پسې لمونځ کول ناشونی وه او یا په بل چا پسې دده څخه پرته دلمونځ کولو څخه لویه فتنه او چتیده او دا هم داهل سنت او جماعت په وړاندې یو ټاکل شوی اصل دی پدې اړه ابن تیمیه رحمت الله علیه وایي : پدې کې ټولیزه او صحیح خبرداده چاچې په عدل سره پریکړه وکړه اویایي په عدل سره ویش وکړ امر یې دپه ځای شي او چا چې امر په نیکی وکړاو منع یې دبدی څخه وکړه دهغه سره دمرسته وکړی شي پدې شرط چې پدې سره کومه لویه فتنه منځته نه راتله د جُمعې او جماعت لپاره حتمابایدامامان وټاکل شي که چیرې دنیک او صالح امام ټاکل ممکن وه بیا دفاجر امام ټاکل ندي روا ، اونه دهغه مبتدع چې خپل بدعت ښکاره کوي ځکه چې ددوی په وړاندې دتوان سره سم مقابله واجب ده اوددوی تعین کول رواندي ،که چیرې ددوه داسې کسانو

-[104]، شرح العقیدة الطحاویة ص ۴۳۷ .
- فتح الباری ج 6 ص 56 . [105]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررول حتمي وه چې په دواړو کې هم بدعت او هم فجور موجودوي بيا دهغه کس چې لړنيکي يې تر بل زياته وي مقررول واجب دي ، او که چيرې په جهادکې ددوه داسې کسانو څخه چې ديو مقررول لازمي وي په يوه کې دجهاد کمزورتيا وه خو ديندراه وه او په بل کې دجهاد لپاره ګټه وه خو ګناهګار او بدکاروه نو ددغه شخص تړا کل چې مسلما نانو ته ګټور وي دهغه چا دتاکلو څخه چې مسلمانانو ته زيانمن وي غوره او بهتر دی.[106]

دعقيده طحاوي شارح رحمت الله عليه ويلي دي :-- پدي پوه شه چي الله جل جلاله دپر موږ او تاسې رحم وکړي.

داامامانو په اتفاق سره دهغه سړي لپاره لمونځ کول روا دي چې دخپل امام دبدعت او فسق څخه خبر نه وي ، دجماعت دشروطو څخه داندي چې داامام دعقيدې څخه خبر وي او دا هم نشته چي امتحان ترې واخلې اووايي : ستا عقيده څه شی ده؟ بلکې په هغه چا پسې به لمونځ کوې چې حالت يې پټ وي که چيري يې په هغه مبتدع پسي لمونځ وکړ چې خپل دعوت ته بلنه کوي او يا په ښکاره سره فاسق او بدکاره وي خو هغه دفرض لمانځه امام وي چي پرته له ده څخه دلمو نځ کولو امکان نه وي لکه دجُمعي اواخترونو امام يا په حج دعرفات امام او داسې نور، نو دعامو سلفو او خلفاؤ په نزد به مقتدي لمونځ پسې کوي او چاچې په فاجر او بدکار امام پسې دجُمعي او جَمعي لمونځ ونکړنو دغه شخص دعامو علما ي کرامو په نزد بدعتي دي .

صحيح حكم دادى چې:

لمونځ به کوي او بيرته به يي نه راګرځوي ځکه چې صحابه کرامو به دجَمعې او جُمعې لمونځونه په ظالمواميرانو پسې ادا کول او بيا به يې نه راګرځول لکه څنګه چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما دحجاج بن يوسف پسې لمونځ کاوه اوبيا به يې نه راګرځاوه ، همدارنګه انس رضی الله عنه ، عبدالله بن مسعودرضی الله عنه او داسې نورو به دوليد بن عقبه بن ابي معيط پسې لمونځ کاوه . او هغه به شراب څښل تردې چې يو ځل يې دسهار لمونځ څلور رکعته ادا کړ او بيايې وويل : - نور يي درته زيات کړم ، په صحيح سند سره راغلي چې کله عثمان رضی الله عنه کلا بند شو خلکو ته يوه کس لمونځ امامت وکړ نو يوکس د عثمان رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه ته دعامو مسلمانانو امام يې او دغه سړي چې خلک

[106] منهاج السنة النبوية ج ۴ ص ۵۲۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ پسې كوي دفتنې امام دی عثمان رضی الله عنه وويل :-- ای وراره لمونځ دهغو غوره اعمالوڅخه دی ،چې خلک يي اداء كوي كه ښه يي اداكړنو ښه يې ورسره ادا كړه او كه يي سم ادا نكړ ته يي دبدی څخه ليري شه تر دې چې ويې ويل :كله چې دمقتدي نه دجَمعې او جُمعې لمونځونه (د فاجر امير په امامت باندې) پاتې كيږي نودلته پرته د بدعتي څخه بل څوک لمونځ نه پريږدي كوم چې دصحابه كرامو سره مخالف دي ، (بلكې بايد لمونځ اداء شي) .

او همدارنګه كه چيرې امام دمشرانو لخواټاكل شوی وي اوپه ده پسې دلمونځ په پريښودو كې څه شرعي ګټه هم نه وي نو دلته به لمونځ نه پريښودل كيږي بلكه په ده پسي لمونځ كول بهتر او غوره دي ، كه چيري څوک پدې سره ونه توانيږي چې دامامت داسې څوک واړندې نكړي چې هغه ديو منكر او بدكار ښكاره كوونكی وي نو په ده واجب دي چې دغه كار تر سره كړي مګر كه چيرې بل چا ټاكلی وي او نشي كولای چې دامامت څخه يي منع كړي او يايي دامامت څخه منع په ډير لوي زيان او ضرر له هغه منكر او بديڅخه منځ ته راځي چې ښكاره كوي يي نوپدې صورت كې دوړې فتني دفع كول په لويې فتنې سره او يا دلږ زيان دفع كول په لوي زيان سره جواز نلري ، ځكه چې شرايع او الهي قوانين دګټو دحاصليدو په خاطر راغلي . نو دجَمعې او جُمعې دله منځه تلل ډيره لويه فتنه تر هغې ده چې پدې دواړو جَمعه او جُمعه كې په فاجر او بد كاره امام پسې اقتدا وشي په ځانګړې ډول كه چيرې دده په وروسته كيدو سره فجوراو بدي هم نشي لري كولی نو دشرعي مصلحت تعطيل كول پرته دهغه فتني له دفع كولو څخه پخپل ځاي پاتي كيږي.[107]

ددوهمې فرعې جواب دادی چې :--دا پدې پورې ځانګړې ده چې ددې امير ګناه جهاد ته زيان رسوي او خپل هدف لاسته نه راوړي لكه چې كوم امير دالله جل جلاله ددښمنانو سردوستي كوي او يا هم دجهادي قضيې (مسألي) سره خيانت كوي .

او پرته له كومې ګټې دمسلمانانو ضايع كيدوته هيڅ اهتمام نكوي او يا مسلمان جګړې ته د طواغيتو د يو طاغوت د تخت د ټينګښت او داسلام دكوم مخالف نظام دبقاء او جوړيدو لپاره واړندې كوي پدې هكله صحيح خبره داده چې : دداډول اميرانو سره او دهغوی تر امرلاندې جهادنه كړل كيږي ځكه چې دوي دامارت دشرعي رنګ دموخې او هدف سر مخالفت وكړ .[108]

،،،ص 422- 423 . [107] 101 - شرح العقيده الطحاوية ص
- تفسير قرطبي ج 1 ص 272 . [108]

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله علما ی کرامو دهغه امیر چې بدي يې خپل ځان ته رسي او دهغه امیر چې دبدی زیان یې ټولو مسلمانانو ته رسیږي توپیر بیان کړی دی.[109] دغه بیان مخکې تیر شو والحمد الله رب العالمین .

دمسلمان امیرپه واړندي دولس دندي او مسولیتونه :

په ولس باندي ددغه امیر سره په لنډډول لاندې دندي او مسولیتونه واجب او لازمي دي دامیر خیره اوریدل او دګناه څخه پرته دهغه پیروی کول ، او دامیر په زیاتیو صبر کول اګر دولس ځینې حقوق هم ورنکړي ، ده ته دعا کول ، دده ترلاربښوونې لاندي جهاد کول ، ده ته دزکات ورکول ، دشرعي ادب په نظرکي نیولو سره ورته نصیحت کول.

لومړي دنده :--دامیرخبره اوریدل او دګناه څخه پرته یې اطاعت کول .

دمشرانو او امیرانو خبرې ته غوږ ایښودل او پرته له ګناه څخه يې اطاعت کول عبادت دی چې يو مسلمان یدې کې دالله جل جلاله څخه ثواب غواړي ځکه ددوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی دهغوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی، هغوي ته غوږ ایښودل او نیکي کي يي اطاعت کول دمسلمانانو تر منځ دیووالي او وحدت دمهمو اسبابو او لاملو نو څخه دی ځکه ددوی په اطاعت کې د هغو اراوو او نظریاتو چې اختلاف ته لمن وهي، په نتیجه کې دمسلمانانو دتیت پرک کیدو او ددوی دقوت ، دبدبي دله منځه وړلو او اختلاف اچولو لپاره کاروي یوقوي ګوزار او غاښ ماتوونکی ځواب دی ، له همدې امله دټولو مسلمانانو لپاره دیو امام تا کل دمسلمانانو تر منځ اختلاف،خپل منځي شخړې او تیتوالی ختموي شرعي امرته په غوږ ایښودو سره یوائې او په اطاعت سره هم یوائې او دداوړو(غوږ ایښودلو ، او اطاعیت کولو) په هکله یو ځای امرراغلی دی : کوم چې یوازې داوریدلو او غوږ نیولو امرراغلی دادی چې الله جل جلاله خپلو مومنو بندګانو ته په خطاب کې فرمايلي : وَاتَّقُوا اللّهَ وَاسْمَعُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿108﴾.[110]

ژباړه :- او وویریږی تاسې له الله او په دروغو قسم مه کوئ او واورئ تاسې د الله احکام د زړو په غوږونو سره ، او الله نه ښیی سمه صافه لاره (د خیر او جنت) قوم فاسقانو ته .

---

[109] - مغني او شرح کبیر ج 1 ص 371-372 .
[110] - سورت المائده آیت ۱۰۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنا داچې واروئ هغه څه چې درته ويل کيږي او هغه څه چې پند ترې اخلئ ويي منئ . او پدې کې دالله جل جلاله دامرتابعداري وکړئ په هغه سره عمل وکړئ او هغه ته ورسيږئ الله جل جلاله فرمايلي :

وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿104﴾[111]

ژباړه :- او واورئ تاسې (حق د زړه په غوږو) او شته دی لپاره د کافرانو دردناک عذاب (ددوزخ) .

معنا دا چې واروئ هغه څه چې درته ويل کيږي اوپه تاسو لوستل کيږي دالله جل جلاله دکتاب څخه په هغه کې فکر وکړئ او ځانونه پرې وپوهوئ په اوريدلوسره امرداطاعت او منلوپه معنی سره دي نه يوازې ادراک اوحس ترې هدف دي او له دې څخه دالله جل جلاله قول دی چې :-- الله جل جلاله دثناء ويونکي، ثناء اوصفت وارويده ، يعني ويي مانه او قبول يې کړو او هم دا قول دشاعر دی چې ويلي يې دي :

الله جل جلاله ته مي دومره زياته دعا وکړه تردې چې وويردم - چې الله جل جلاله به زماخبرې نه اوري .

يعني : زمادعاء به نه قبلوي ،

دکعب بن عجرة رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويل يې دي :-- موږ ته پيغمبر صلی الله عليه وسلم راووت او موږ نهه، څلور ،ياپنځه کسان وو اوويې ويل : - واروئ آيا تاسو وارويده بيشکه زما څخه وروسته به اميران راځي څوک چې ورغلل او دهغوی ددروغو تصديق يي وکړو اوله دوی سره يي په ظلم کولو کې مرسته وکړه هغه زماديپروانو څخه ندی او نه هم زه دهغوی لپاره پيغمبريم اونه به ماته حوض کوثر ته راځي او څوک چې هغوی سره داخل نشي او له هغوی سره دهغوی په ظلم کولو کې مرسته ونکړي او ددرواغو تصديق يي هم ونکړي هغه زما امتي دی او زه دهغه لپاره پيغمبريم او ما ته به حوض کوثر ته راځي .

دا حديث امام احمد رحمت الله عليه اوامام ترمذي رحمت الله عليه روايت کړيدی اوويلي يې دي :- حديث صحيح او غريب دی او همدارنګه امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه اوامام حاکم رحمت الله عليه روايت کړی اوويلي يې دي : دا حديث دامام مسلم رحمت الله عليه دصحيح په شرح کې دی، امام بخاری رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه روايت کړي ندی...د ابو مالک اشعري رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه فرمايلي دي :-- اي خلکو واروئ : ځانونه ښه وپوهوئ

111 - سورت بقره آيت ۱۰۴ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوعلم حاصل کړئ بیشکه دالله جل جلاله داسې بندګان دي چې نه پیغمبران دي اونه شهیدان له دوی سره پیغمبران او شهیدان پدې کې غبطه(سیالي) کوي اوددوی په شان دمنازلو هیله مند به وي ځکه چې ددوی منزلې او نږدیکت له الله جل جلاله سر ډیر دی .

دا حدیث اوږددی ، داحدیث ټولوامامانولکه : امام احمد رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه ، امام دارمي رحمت الله علیه،امام عبدالله بن المبارک رحمت الله علیه په زهد کتاب کې په همدې ډول روایت کړیدی او سندیې جید دی ، دلته یوه فایده ده چې ان شاالله دآیاتونواو نبوي احادیثو پخوانی فایده پرې بشپړیږي او هغه داچې : اوریدل دوه ډوله دی ، عقل هم دوه ډوله دی ، او هدایت هم دوه ډوله دی، ددې ویش په هکله دلایل شته . الله جل جلاله دکفارو لپاره داوریدو،عقل او هدایت یو ډول ثابت کړیدی او له دوی څخه یې هغه بل ډول دسمع (اوریدو) عقل او هدایت نفې کړیدی.

لومړی ډول یې چې:

ورته ثابت کړیدی پدې شرط چې په دوی حجت او دلیل قائم شي اودا پدې پورې اړه لري چې دحجت په معنی وپوهیږي اوپدې وپوهیږي چې په صحیح ډول څه شی ترې مراد او مقصددی.

دوهم ډول :-

کوم چې دکفارو څخه نفي شوی او دلارموندونکومومنانو لپاره ثابت شوی دادحجت قبلیدل ،په هغه ایمان راوړل هغې ته غاړه ایښودل او ګټه ترې اخستل دي .

ددې تفصیل دادی چې :

اوریدل په دوه ډوله دي : - لومړی نوع یې دادراک اوریدل دي دا هغه نوع ده چې الله جل جلاله کفارولپاره پخپل دغه سپیڅلي فرمان کې ثابته کړیده چې : قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ)) [112]

ژباړه :- ویې ویل (جهودانو) اوریدلې ده موږ (ستا خبره) او ندي منلي موږ (ستا حکم) او ورچښلې شوې وه په زړونو ددوی کې (مینه د) خوسي .

دهمدې په څیرالله جل جلاله دغه قول دی چې فرمایي: وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ[113]

[112] ـ سورت بقره آیت ۹۳.
[113] سورت النساء آیت ۴۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او وايي دغه(جهودان) واوريدل موږ (وينا ستا) او ونه مانه موږ (حکم ستا) او (وايي جهودان) واوره (ته) .

اوپدې قول دالله جل جلاله کې چې فرمايي : ((وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ)) [114]

ژباړه :- اومه کیږئ تاسې (ای مؤمنانو) په شان دهغو کسانو چې وايي ، واوريده موږ حال داچې دوی نه آوري (ګټبور واوريدلوسره) .

او پدې قول کې الله جل جلاله فرمايلي دي :-- ﴿وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ ﴾

ژباړه :- اوکله چې ولوستل شي پدوی باندې آياتونه زموږ نو وايي دوی په تحقيق واوريده موږ(دغه کلام) که وغواړو موږ نوخامخا و به وايو موږ هم په مثل دده ندی دغه (کلام) مګرخودی ددروغو ليکل (اوباطل احوال) د پخوانيو.

او همدارنګه دالله جل جلاله قول دی چې : وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ﴿6﴾

ژباړه: اوکه يوتن له مشرکانوڅخه امن (پناه) وغواړي له تا (له قتله) نو پناه ورکړه ته ! هغه ته څو چې واوري کلام د الله .

اوهمدارنګه دالله جل جلاله داقول دی :- يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا ﴿8﴾ [115]

ژباړه :- چې اوري آياتونه دالله چې لوستلی کیږي په هغه باندې بيا ټينګتيا کوي په غرور سره لکه چې هغه ندي اوريدلي هغه.

---

[114] سورت انفال آيت ۲۱.
[115] سورت الجاثية آيت ۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور آیاتونه چې دکفارو لپاره اوریدل په کې ثابتوي او په همغه وخت کې دزړونواوریدل نفي کوي همدادوهمه نوع ده چې : دقبول والي ، منلو ، هدایت او ګټي اخستلو لپاره اوریدل،الله جل جلاله دکفارو څخه نفي کړیدي داد الله جل جلاله عدل دی چې پدې آیت شریف کې یې فرمایلي دي : وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ(23) [116]

ژباړه : اوکه معلوم وی الله ته په دوی کې څه خیر،نو توفیق داوریدو به یې ورکړی وه اوکه اورولی یې وی دوی ته نو خامخابه ګرزیدلی وو دوی ته او دوی مخ اړوونکي دي .

او پدې قول دالله جل جلاله کې راغلي دي: وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [117]

ژبا ړه :-اومه کیږی تاسې په شان د هغو کسانو چې ویي ویل : چې واوریدل موږ او حال داچې هغوی نه اوري .

او پدې قول دالله جل جلاله کې چې دا اوریدل یی د کفاروا‌و سیدونکو څخه نفی کړی ده رب العزت جل جلاله فرمایلي دي : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿10﴾ [118]
ژبا ړه : -او وبه وایي که چیرې وی موږ چې اوریدلي مو،یاموږ دعقل نه کار اخستلی نو نه به وه موږ په ملګرو د اور کې .

نو الله جل جلاله ددوی لپاره دغوږ اوریدل ثابت کړل چې هغه ادراک دی پدې قول دالله جل جلاله کې چې: قَالُوا سَمِعْنَا [119]سورة انفال ایت \٢١ .

ژباړه : -دوی به ویل موږ واوریدل .

او تري نفي یي کړه سمع (اوریدل) دقبول والي اومنلو کوم چې دوی ته ګټه رسوي پدې قول دالله (جل جلاله کې چې : وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [120]

---

[116] سورت انفال آیت ٢٣ .
[117]سورت انفال آیت ٢١.
[118]سورت ملک آیت ١٠.

- سورت انفال آیت 21 .[120]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او دوی نه اوري .

او قول دالله جل جلاله چې: (لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ)﴿10﴾ [121]

ژباړه:- كه موږ اوریدل كړی شوی .

اوهمدارنګه كوم چې دالله جل جلاله په فرمان كې راغلي دي :- وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ .... ﴿25﴾ [122]

ژباړه :- او بعضې ددوی نه،هغه څوك دي ، چې غوږ نيسي ، تاته ، او اچولې دي موږ،په ، زړونوددوی باندې ،پردې ، چې پوه (نه) شې پدې .

عقل په دوه ډوله دی :

لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد اوعكس دی

په همغه سره انسان مكلف ګرځي اوپه هغه سره مكلف دمعنى په پوهيدلو سره توانيږي . همداعقل الله جل جلاله دكفارولپاره ثابت كړيدی او الله جل جلاله دابيان كړي چې كفارو ته كوم خطاب كيږي په هغه پوهيږي ، الله جل جلاله فرمايلي دي : أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [123]

ژباړه :- آيا تاسو اميد لرى ،چې ايمان به راوړی دوی، په وينا ستاسو،اوحال داچې وه،يوه ډله،ددوی نه،چې اوريدو به يې،كلام د الله ،بيابه يې ،بدلولو هغه كلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوی پوهيدل .

يعني الله جل جلاله ددوي لپاره اوريدل ثابت كړل چې: يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ [124]

---

[121] - سورت ملک آيت 10 .
[122] - سورت انعام آيت 25 .
[123] - سورت بقره آيت 75 .
[124] - همدغه مصدر .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه- چې اوریدو به يي ، کلام د الله.

اودوی يي په معنا پوه کړل لکه چې: أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [125]

ژباړه :آيا تاسو امید لرئ ،چې ایمان به راوړي دوی، په وینا ستاسو.اوحال داچې وه ، یوه ډله ، ددوی نه ، چې اوریدو به يي ، کلام د الله ،بیابه يی ، بدلولو هغه کلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوی پوهیدل .

یعني : دوی ګټه ترې وانخسته او مستفید ترې نشول.

دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره

هغه پوهه چې دې خطاب دقبلولو اودهغې دمنلو او دګټې اخستلو سره لازمي ده همدغه الله جل جلاله پدې قول کې دکفاروڅخه نفې کړي ده چې : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴿10﴾ [126]

ژباړه :-او وبه وايي هغوی ، که چيرې وی موږ،چې اوریدلي مو، یاد عقل نه موکار اخستلای ، نونه به وی موږ، په ملګرو داور کې .

همدارنګه دالله جل جلاله پدې قول کې چې دکفارو څرنګوالی او وصف بیانوي فرمايي :- صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ ﴿171﴾ - [127]

ژباړه :- کاڼه دي ، ګونګیان دي ، ړانده دي ، نو دوی ، نه پوهیږي په خبره .

همدارنګه پدې قول کې چې:- أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ﴿44﴾ [128]

ژباړه :- آیاګومان کوې ته ، چې بیشکه ډیر خلک ددوی ، (ګڼې) اورې خبره ، یاد عقل نه کاراخلي ، نه دي دوی ، مګر دي ، په شان دڅناورو.

---

[125] - سورت بقره آيت 75 .
[126] - سورت ملک آيت 10 .
[127] - سورت بقره آيت 171.
[128] - سورت الفرقان آيت 44 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور آياتونه چې دکفارو دناپوهی بیان په کې شوی دی په یقیني ډول الله جل جلاله خبر ورکړی چې ددوی څخه يي دا عقل پدې باندې اخستی چې دوی دحق دمنلو څخه مخ ګرځولی نو دايي جزااوعقاب دی لکه چې: الله جل جلاله فرما يلي دي :- وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿57﴾ [129]-

ژبا ړه :- او څوک دي ، ډير ظالم ، د هغه چانه ، چې نصيحت وكړى شي هغه ته ، په ذريعه د آياتونو، درب خپل ، نو هغه مخ واړوو د هغې نه ، او هيرشوترې ، هغه انجام، چې مخكې يي ليږلی دی ، لاسونه دهغه ، بيشكه موږ، اچولی دی ، په زړونو دهغوی باندې ، پردې چې پوه شي په هغې ، او په غوږونو د هغوی کې ، دروندوالی دی ، او كه چيرې ، ته راوبولې هغوی ، هدايت ته ،نوهرګيز به هدايت ونه مومي ، پدې حالت کې ، هميشه .

يعني :الله جل جلاله بيان كړی چې دغه مهر لګول ددوی په زړونو او غوږونو باندې ددې له امله دي چې دقران کريم دآياتونو دتدبر اوپند اخستنې څخه يې مخ ګرځولی نودا ددوي لپاره عذاب او جزا ده

هدايت په دوه ډوله دی :--

لومړي ډول : -دښودني او دلالت هدايت دی :

همدالله جل جلاله دكفارو لپاره پدې مبارک آيت کې ثابت كړيدي لكه چې فرمايي :- وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الهُدى ...﴿17﴾ [130]

ژباړه :- او هرچې ثموديان دي ، پس نيغه لار مووږښودلې ده ، هغوی ته ، پس غوره كړل هغوی ، بندول د سترګو ، په ځای د کتلو لارې ته .

همدارنګه الله جل جلاله په دغه مبارک آيت کې دانسان له پلوه فرمايلي دي :- إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿3﴾- [131]

ژباړه :- بيشكه،ښودلي موږ ده ته،لاره، كه شاكر كيږې ، اوكه كفركوونكی (ناشكره)كيږي .

لكه پدې مبارک آيت کې چې فرمايلي دي :- وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿7﴾ [132]-

---

- سورت الكهف آيت 57 . [129]
- سورت فصلت آيت 17. [130]
- سورت الانسان آيت 3 . [131]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اودپاره دهرقوم لارښودونکی مقرردی .

او داسې نور آیاتو نه شته چې پدې معنی سره راغلي دي چي : داهغه هدایت دی چې الله جل جلاله پري ثموديانو، ټولو پيريانو او نسا نانو ته، کافرانو او مومنانو ته يي پري هدايت کړيدی ځکه چې الله جل جلاله دوي ته دطاعاتو او ګناهونو لارښوونه وکړه او هغه څه يي ورته وښود چې الله جل جلاله پري راضي کيږي او هغه څه چې پري په قهرکيږي .

دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدایت :

دغه هدايت الله جل جلاله د کفارو څخه نفي کړي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿56﴾ [133]-

ژباړه :- بيشکه ته چې يي ، نشي ښودلی لارته ، هغه چاته ، چې خوښوې يي ته ، ولکن الله ، ښائي ، هغه چاته ، چې غواړي يي هغه ، او هغه ، ښه عالم دی په هدايت موندونکو باندې .

او پدې قول دالله جل جلاله کي چې فرمايي :- لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَهْدِي مَن يَشاء...... ﴿272﴾ [134]

ژباړه :- نشته ، په تابانديې ذمه واري د هدايت کولو هغوی ته ، لکن الله هدايت کوي ، هغه چاته چې وغواړي .

نو الله جل جلاله دابيان کړي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم دلارښووني او ارشاد په هدايت مکلف دي ځکه چې فرمايي :- وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿52﴾ [135]

ژباړه :- اوبيشکه ته،خامخا هدايت کوې،لارې نيغې ته .

دقبول او منلو په هدايت سره مکلف ندي او بس ، لکه څنګه چې دالله جل جلاله پدې قول کې راغلي :- أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُواْ لاَ يُبْصِرُونَ ﴿43﴾ [136]

ژباړه :- آيانوته به ، لاروښايې، ړندوته، اګرکه وي هغوی ، چې هيڅ نه ويني .

او همدارنګه دالله جل جلاله پدې فرمان کې چې :- وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ﴿53﴾ [137]

---

[132] - سورت الرعد آيت 7 .
[133] -سورت القصص آيت 56 .
[134] - سورت البقره آيت 272 .
[135] - سورت الشورای آيت 52.
[136] - سورت يونس آيت 43 .
[137] - سورت الروم آيت 53 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- اونه يې ته،لارښـودونکی،ړندوته،دګمراهی دهغوی نه .

او داسي نور چې پدې معنی سره راغلي دي . کوم چې دالله جل جلاله دکفارو لپاره دحس او ادراک داوريدلو دمعنی دپوهيدلو دارشاد دښووني څخه دا ټول په کفارو ددليل او حجت قايميدو له لوازمو او ضروررياتو څخه دي ، نوځنکه به دهغه چاسره حساب وکړل شي چې په يوه سبب داسبابو نه په خطاب پوه نشي اوله دوی څخه يي دوهم ډول دهدايت چې په قبول والي او منلو پوري اړه لري نفې کړيدی اودا هغه هدايت دی چې الله جل جلاله يي په مومنو او پرهيزګارو بندګانو باندې احسان کړی اوورکړې يي دي لکه څنګه چې فرمايي:- إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿51﴾[138]

ژباړه :- بيشکه،ده خبره،د مؤمنانو،کله چې، را وبللی شي،الله او رسول دهغه ته،چې فيصله وکړي رسول،په منځ دهغوی کې ، دا چې ووايي ، چې واوري د موږه او ومنو موږ حکم ، او داخلک چې دي ، همدوی ، خلاصی موندونکي دي .

او الله جل جلاله فرمايلي دي :- وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْواهُمْ ﴿17﴾[139]

ژباړه :- او هغه خلک،چې نيغه لاره موندلې ده ، زيات کړل هغوی لره الله ، په لحاظ دهدايت سره، او ورېي کړه هغوی ته ، تقوی دحصې دهغوی.

دغه هدايت دتوفيق ورکولو او مرسته په نيکی سره او دهغه ورته اسانيدل او په نفسونو کې دهغه جوړيدل او خوندي کيدلو څخه عبارت دی ، امر په طاعت سره له دې څخه دالله جل جلاله دافرمان دی چې :- أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ) [140]

ژباړه :- حکم ومنئ دالله،او حکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم ، ستاسونه .

دا په قران کريم کې زيات ذکر شويدي:--الله جل جلاله داوريدلو امر او دطاعت امر يو ځای ذکر کړيدی لکه دالله جل جلاله پدې قول کې چې : وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ﴿16﴾ [141]

ژباړه :- او آوری خبره او حکم ومنئ ، او مال خرڅ کړئ ، دا بهتره ده ، د پاره د نفسونو ستاسو.

داطاعت حقيقت دامر منل او هغه ته غاړه ايښودل دي لکه ګناه چې ضد او عکس ده هغه دامر مخالفت او دهغه ردول دي .

- سورت النور آيت 51 . [138]
- سورت محمد آيت 17 . [139]
- سورت النساء آيت 59 . [140]
- سورت التغابن آيت 16 . [141]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دآیت معنی او تفسیر دادی :-- یعني : هغه څه واوری چې تا سو ته پند درکول کیږي او دهغه څه اطاعت وکړی چې تاسو ته یي دکیدو امر کیږي دکوم شي څخه چې تاسو منع کیږی ځانونه ترې وساتی.

مقاتل رحمت الله علیه فرمايي :- اسمعوا : یعني په خاموشی سره هغه څه واوری چې په تاسو دالله جل جلاله د کتاب څخه نازلیږي او همدغه اصل دی په سماع اواریدلو کې . واطیعوا : یعني . دالله جل جلاله درسول اطاعت وکړی په هغه څه کې چې تاسو ته امر کوي اویاهم تاسو ترې منع کوي ، ویل کیږي چې : واسمعوا : یعني راشی هغه څه ته چې اوری یي، په اوریدلو باندې یي تعپیر پدې سره کړی چې همدغه یي ګټه ده .او کوم چې په اطاعت داولي الامر (مشر) پورې مربوط دي په یقیني ډول الله جل جلاله فرمایلي دي :-- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ ﴿59﴾[142]

ژباړه :- ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی ،حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم،ستاسونه .

دالله جل جلاله پدې فرمان کې فکر وکړه چې واطیعو الله واطیعو الرسول واولي الامرمنکم)) څنګه یي وویل چې تاسو درسول صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړی او دا سې یي ونه ویل داولي الامراطاعت وکړی بلکه تاسو یي په هغه څه کې اطاعت وکړی چې هغه دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت دی . او فعل یي بیا درسول دلفظ سره تکرار کړ ځکه چاچې درسول الله صلی الله علیه وسلم اطا عت وکړ هغه دالله جل جلاله اطاعت وکړ ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دالله داطاعت څخه پرته دبل چاداطاعت امر نه کوي بلکه هغه صلی الله علیه وسلم پدې کې معصوم او پاک دی مګر اولي الامر کله ناکله دالله جل جلاله دامر څخه پرته دبل چا په اطاعت باندې هم امر کوي نودده دغه امر نه منل کیږي مګر یواځې هغه امر چې دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم دی منل کیږي .

داولي الا مر څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله یي اطاعت واجب کړی دی لکه والیان او علماء کرام دا دسلفواو خلفو څخه دمفسرینو ،فقها ؤ اوداسي نورو قول دی .[143]

په یقیني ډول الله جل جلاله پدې مبارک آیت کې داولي الامر په اطاعت سره چې علماء کرام او مشران (پاچایان) دي امر کړیدی او دغه اطاعت الله جل جلاله پدې سره چې دمسلمانانو څخه (منکم) دی

- سورت النساء آیت 59 . [142]
- شرح صحیح مسلم للنووی ج 12 ص 464-465، تفسیر ابن کثیر ج1 ص 445 . [143]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقيد کړيدی له همدې امله علما کرامو هغه اولي الا مر ذکر کړيدي چې داطاعت او امر منلو امر کوي نه هغه پاچان چې امر په منکر او منع د نيکی څخه کوي او دا کار حرام ګڼي او نه هغه پاچايان چې خلک په ډير شدت داوسپني اواور په زور دوسلي په قوت سره کفر ته اړوي دوی هغه کسان ندي چې په هر وخت کې يي اطاعت واجب دی داولي الامر څخه مطلب هغه با عمله علما کرام دي چې په نيکی سره امر کوي اوله بدی څخه خلک منع کوي اوبل هغه رښتيني پاچان دي چې دالله جل جلاله اود رسول صلی الله عليه وسلم دامر سره سم عمل کوي، په نيکی سره امراو له بدي څخه خلک منع کوي مګر هغه فاسق تيرې کوونکې اوظالم انسانان په خلکو حاکمان نشي مقرريدی او اصلا دغه کارروانډی چې دخلکو مشران شي ، پدي هکله الله جل جلاله فرمايي :- لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ 144

ژباړه :- نه شامليږي ، وعده زما ظالمانوته .

پدې اړه دمسلمانانو پوهان متفق دي ، دغه فاسق او ظالم حاکمان اوددوي په څير دنورو اطاعت نشي کيدای ځکه چې پيغمبرصلی الله عليه فرمايلي دي :-- دمخلوق اطاعت دالله جل جلاله په معصيت او ګناه کولو کې نشته .

امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي :-- جابر بن عبدالله رضی الله عنه ، ابن عباس رضی الله عنه،مجاهد،عطاء،حسن بصري اوابوالعاليه رحمت الله عليهم اجمعين ويلي دي :-- اولو الا مر،اهل القرآن،علماء،فقهاؤ ته ويل کيږي . همدا د امام مالک رحمت الله عليه نظر دی په همدې دول امام ضحاک رحمت الله عليه هم ويلي د ي چې داولو الأمر څخه مطلب فقهاء او ديني علماءدي اودامام مجاهد رحمت الله عليه څخه روايت دی چې مطلب تري علماء او فقهاء دي : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ....﴿59﴾ 145

ژباړه :- نوبيا که،ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوی هغه ، الله ته او رسول ته .

يعني دشخړي په وخت کي خپله پريکړه دالله جل جلاله او نبي کريم صلی الله عليه وسلم مبارکو سنتو ته وړاندي کړي او حاکمانو ته هيڅ شي مه وړاندي کوي .

144 - سورت البقره آيت 124 .
145 - سورت النساء آيت 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن امام احمد رحمت الله علیه ویلي دي :--داولو الامر څخه مطلب علماء فقها ء او دالله جل جلاله اطاعت کوونکي بندګان دي کوم چې خلکو ته دين ورزده کوي او هغوی ته په نیکی سره امراو اوله بدي څخه يي منع کوي الله جل جلاله په خلکو باندې ددوی اطاعت واجب کړيدی دحضرت ابوهريره رضی الله عنه، ميمون بن مهران رحمت الله عليه اومقا تل رحمت الله عليه اوکلبي څخه روايت دی چې داولو الا مر څخه مطلب : دجهادي ګروپونو مجاهدين دي،سهل بن عبدالله رحمت الله عليه ويلي دي :خلک به تر هغه پوري ښه او په خير وي چې دخليفه او علماءکرامو عزت کوي خوکله چې دغه دواړو ته په سپکه سترګه وګوري دنيا او آخرت به يي خراب شي پدي اړه .[146]

په ظاهره خو، والله اعلم داسې ښکاري چې دغه اطاعت دټولو اميرانو اوعلماؤ لپاره دی ، ځکه چې پدې نوم کې ټول شامل دي ځکه چې دلښکر و او نظامي ګروپونو سمبالښت ددښمن دجګړې مشري کول، اوعلماءکرام د اسلامي شريعت ساتنه کوي اوخلکو ته روا او ناروا ښيي نو الله جل جلاله خلکو ته دهغوی داطاعت او دخبري منلو امر کړی ترڅو چې اميران او پاچايان عدل وکړي او علماء کرام په خپلو دندو کې امانت کار ، پخپل دين پوره ټينګ ، عادل او خوښ کړی شوي خلک دي ځکه چې امام شوکاني رحمت الله عليه ددي مبارک آيت په تفسير کې فرمايلي دي : (اولو لامر) امامان پاچايان او قاضيان دي اوهر هغه څوک چې ولايت او مشري يي شرعي بڼه ولري نه طاغوتي او ظالمانه مشري. [147]

هلته په مبارک آيت کې يوه باريکه نکته شته چې الله جل جلاله پدي مبارک آيت کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) [148] بيا پدې آيت کې ديته اشاره ده چې د الله جل جلاله اطاعت مستقل او د پيغبرصلی الله عليه وسلم اطاعت ځانته دی او دااطاعت يي بيا په اولي الا مر کې دوهم ځل تکرار نکړ پدې کې دااشاره ده چې پدې حاکمانو کې به داسې څوک هم وي چې اطا عت او تابعداري يي واجب نه وي بيايي داپدې قول دالله جل جلاله کې بيان کړل چې ((فان تنازعتم في شي)) يعني که چيرې موجګړه وکړه په کوم شي کې يعني : که چيري يي په حق اوعدل سره عمل ونکړنوتاسو يي اطاعت مه کوی اوهغه څه چې تاسو اودوی يي په اړه اختلاف لری دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله عليه وسلم پريکړې ته وړاندې کړی.[149]

- تفسير قرطبی ج 5 ص 362 . [146]
- فتح القدير ج 1 ص 481 . [147]
- سورت النساء آيت 59 . [148]
- فتتح البارى ج 13 ص 112 . [149]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- دامیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول لازم دي تر څو یي چې په معصیت او دالله جل جلاله په نافرمانی امر نه وي کړی، او که په ګناه سره امر وکړ بیایي نه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه، اوامام احمد رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوهمدارنګه دابن عمر رضی الله عنهما څخه په مرفوع ډول روایت دی :- چاچې زمااطاعت وکړ په یقیني ډول هغه دالله جل جلاله اطا عت وکړو اوچاچې زما نافرماني وکړه په یقیني دول یي دالله جل جلاله نافرماني وکړه اوچاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ اوچاچې دامیرنافرماني وکړه هغه په یقیني ډول زما نافرماني وکړه بیشکه امام (امیر) ډال دی چې دهغه ترشا ددښمن سره جګړه کیږي او په همده باندې ځان ساتل کیږي که چیري یي دالله جل جلاله په تقوی اونیکي سره امر وکړ او پخپلو کړوکې یي عدل اختیار کړ ده ته پدې سره ثواب دی اوکه یي بل څه وویل نو پده باندې دهغې جزا ده. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړیدی او دده په څیر یي دابوهریره رضی الله علیه عنه څخه روایت کړیدی.

دلته یوه مهمه مسأله ده چې پخواني حدیث اشاره ورته کړیده:

او دادهغه عمومي مفهوم څخه چې پدې حدیث کې منځته راغلي او هغه داقول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی : چاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول یي زما اطاعت وکړ او چاچې دامیر نا فرماني وکړه په یقیني ډول هغه زما نافرماني وکړه دادهر امیر په اړه ده چې په شرعي ډول یي امارت تر لاسه کړی وي له همدې امله حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي:-- چاچې زما دامیر ا طاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ او دامام مسلم رحمت الله علیه په روایت کې راغلي (چاچې دامیر اطاعت وکړ) ددواړو لفظونو یوې معنی ته راګرځیدل ممکن دي ځکه هر یوچې په حق سره امر کوي او پخپله پریکړه کې عدل کوي هغه شرعي امر دی ځکه چې دی دشریعت او دشارع دامر سره سم چاري پر مخ بیایي . همدغه په دواړو حالاتو کې شریک ځواب دی چې تایید یي کوي دا قول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی :- بیشکه هغه زما اطاعت وکړ یعني په هغه څه عمل وکړي چې ما ورته روا کړیدي او دستوریي ورته ورکړی تردې چې ویي ویل :- په حدیث کي دامیرانو دامر وجوب راغلی پدې شرط چې په معصیت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه باندې امر ورته ونکړي ددوی دامر دمنلو حکمت دادی چې دمسلمانانو وحدت وساتل شي څکه چې په افتراق او تيتوالي کې فتنه او فساد دی.[150]

پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :-- تاسې يې خبره واروی او اطاعت يې وکړی اګر که په تاسې يو حبشي سړی هم امير وټاکل شي . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، امام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه روايت کړيدی، يعني مسؤول وګرڅول شي څکه چې دامارت مسأله عامه ده دساري په ډول ديوښار مسوول او يا داچې په څه خاص امامت وګومارل شي لکه: دلمانځه امامت يا خراج ټولولو مسؤليت او سمدلاسه جګړې کول څکه چې د خلفاء راشدينو په وخت کې داسې کسان هم وه . چې په يو وخت کې دا دري واړه دندې ورکول کيدې يابه څينو ته بعضې وظيفې سپارل کيدې . امام مسلم رحمت الله عليه د أبوذر رضی الله عنه څخه روايت کوي چې فرمايلی يی دي : زما خوږ دوست پيغمبر صلی الله عليه ماته وصيت کړی چې زه خبره واروم او اطاعت وکړم ، خپل مشر اګر که هغه حبشي مريی ، پزه او غوږونه يي پرې شوي هم وی ، داحديث په همدې لفظ امام ابن ماجه رحمت الله عليه ،امام حاکم رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

همدارنګه امام مسلم رحمت الله عليه ديحيی بن حصين څخه روايت کړيدی هغه وايي چې :-- مامې دخپلې نيا څخه اوريدلي چې ويل يي ما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې دحجة الوداع په خطبه کې يي فرمايلي دي :-اګر که په تاسو يوسړي وټاکل شي چې تاسې دالله جل جلاله دکتاب سره سم رهبري کوي . يعني تاسي يی اطاعت وکړی.دغه حديث په همدې لفظ سره امام احمد رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی اوامام حاکم رحمت الله عليه پخپل مستدرک کې په غلطی سره ذکرکړی . اوحديث په صحيح امام مسلم کې موجوددی اوداقول دپيغمبرصلی الله عليه وسلم دی چې :- که سريي دمميزيه څيرهم و ي. يعني تاسې به يي اطاعت کوی علمای کراموددې په اړه ويلي دي : ويل کيږي چې پدې سره يی دسرمشابهت دوږوکوالي له کبله ورکړ، اودا په حبشه کې معروف اومشهوردي ويل کيږي چې دهغه دتوروالي له کبله يي مشابه کړی ، او همدارنګه ويل کيږي چې دويښتانو دوړوکوالي او غونډوالي له امله يی مشابهت ورکړي، پدې

[150] - فتح الباری ج 13 ص 112.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یي پدي دلیل نیولی چې که پاچایان ظلم هم وکړي باید په ضد یي پاڅون ونشي ځکه چې زیاتره وخت پاڅون دحاکمانو دظلم څخه دلویې فتني سبب کیږي .[151]

دحضرت أبو هریره رضی الله عنه څخه روایت شویدی چې :- پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- تاسوته په دریو څیزونو امرکوم اوله دریو څیزونو مو منع کوم تاسو ته امرکوم چې دالله جل جلاله عبادت وکړی او دهغه سره شریک مه نیسی او دالله جل جلاله په رسی منګولي ولګوی او اختلاف مه کوی غوږ ونیسي او اطاعت یې وکړی دهغه امیر چې الله جل جلاله په تاسو مقرر کړیدی ، دا حدیث امام ابن حبان رحمت الله علیه پخپله صحیح او امام ابو نعیم رحمت الله علیه په حلیة الأولیاء نومي کتاب کې روایت کړی اوسند یي صحیح دی . د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم دمجاهدینو ګروپ ولیږه پدوی یي دانصاروڅخه یو کس امیر وټاکه امر یي ورته وکړچي دخپل امیراطاعت به کوی امیر په قهر شو اوورته یې وویل آیا تاسو ته پیغمبرصلی الله علیه وسلم امر ندی کړی چې زما اطاعت به کوی دوی ورته وویل هو : هغه وویل ماته لرګي راغونډ کړی هغوی لرګي راټول کړل بیایي وویل : اوربل کړی هغوی اور بل کړ امیر یي وویل : اورته ورننوځی دوی دورداخلدو قصدوکړ ځینویې ځیني نورکلک ونیول اوویې ویل : موږ پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته داورڅخه وروتښتیدو ترڅو دوی په همدې کش مکش کې وه ، چې اور مړشو او دامیر غوسه سړه شوه دغه قیصه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وروسیده هغه مبارک وفرمایل : - که چیرې اورته ننوتلي وای نو دقیامت تروڅې پورې به بیرته ترې وتلي نه وای اطاعت په نیک کار کې دی . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابواعوانه رحمت الله علیه،ابویعلي ،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه روایت کړیدی.

دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- په مسلمان سړي باندې دخپل امیر خبره اوریدل او اطاعت کول دي که یي خوښه وي یعني تر هغې پورې چې په ګناه ورته امر ونکړي که چیرې په ګناه ورته امر وکړي بیایي نه دخبري اوریدل شته او نه اطاعت . ددي حدیث شرح مخکي تیره شوې ده .

[151] - فتح الباری ج 13 ص 122 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابوهريره رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- په تا باندي امیر ته غوږ نیول ، اطاعت کول په سختۍ ، آسانۍ ، خوښۍ ، ناخوښۍ ټولو حالاتو کې لازم دي یعني : هغه ته غوږ نیول او اطاعت یې اګر که امیرانو ته مال اودنیوي څیزونه خاص کړي شي او تاسو ته خپل حقوق هم در نکړي او دابن عمر رضی الله علیه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : په مسلمان سړي باندې امیر ته غوږ نیول اواطاعت کول دي په هغه څه کې چې خوښ یې وي اوکه خوښ یې نه وي مګر کله چې په ګناه باندې امر ورته وکړل شي بیا یې اطاعت نشته که یې په ګناه ورته امر وکړ بیا یې خبره اوریدل او اطاعت کول نشته . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدي .

دجنا ده ابن أبې أمیه څخه روایت دی وایي :- موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته دپوښتنې لپاره ورغلو موږ ورته وویل : الله جل جلاله دجوړ کړه موږ ته یوحدیث ووایه چې الله جل جلاله یی درته ګټور کړي او ترې مستفید شو چې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه د اوریدلی وي هغه وویل :- پیغمبر صلی الله علیه وسلم موږ ته دعوت راکړ موږ بیعت ورسره وکړ ده وویل :- کوم شروط چې په موږ یې کیښودل دا وه ، چې موږ ورسره دامیر خبره اوریدل اودهغه اطاعت د خوښۍ اوناخوښۍ په حالت کې .

په یوروایت کې راځي :

د خوښۍ،ناخوښۍ په سختۍ اوآسانۍ کې اوپه هغه دنیايي حقوقو کې چې زموږ څخه یې اخستي وي او چې څوک دامارت وړوي دهغه سره به جګړه نه کوو . ویي ویل :-((الا ان تروا کفر بواحا عند کم من الله فیه برهان)) .

ژباړه :-- کله چې تاسو یو څرګند کفر ترې ووینی چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي .

دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوبل روايت کې څه زياتوالی هم شته چې : ووايو ، ياودريږو په حقه سره پدې ډول چې دالله جل جلاله درضا لپاره دملامت کوونکي دملامتيا څخه ونه ويريږو . دا قول يي ((المنشط والمکره)) ، المنشط : دنشاط اوخوښی وخت چې دالله جل جلاله اوامر په کې عملي شي اوهمدارنګه د تکليف او ناخوښی په وخت کې .

امام ابن التين رحمت الله عليه ويلي دي : - ظاهرا داسې ده چې دسستی او تکليف وخت، دغه معنی هغه روايت تائيد وي چې امام احمد رحمت الله عليه ذکر کړيدی وايي (په تکره والي او سستی کې)

امام طيبي رحمت الله عليه وايي :-- موږ په طاعت اوعبادت کولو کې په دواړو حالتوکې لکه سختي اوآساني ، تکليف او راحت و له دې څخه يي ځکه په مفاعلت سره تعبيروکړ چې مطلب يي ترې مبالغه اواجازه غوښتل دي .ځکه چې ده دوی ته داجر او ثواب ، دقيامت په ورځ دشفاعت وعده ده ،که دوی پخپله وعده وفا وکړي ،دا دامام احمد رحمت الله عليه په مسند کي زيات دی چې :-- اګر که تاوليدل چې په امارت کې ورسره حق هم لري ، لکه چې وايي :- دهيچا دملامتيا څخه نه ويريږو پدې کې دمنکر تغيير دهر هغه کس دنده ده چې توان يي لري بيا که دبدی په تغير کولو کې يواځې هغه ملامتيا چې ضرر او زيان نلري نوېرې واجب دي چې دغه بدي په لاس سره لرې کړي که ددې توان نلري نوبيا به يي په ژبه سره لرې کړي اوکه ددې توان هم نلري نوبيا به يي په زړه کې ورسره کرکه ساتي لکه څنکه چې دکفارو په ضد جهاد کول واجب دي تردې چې دالله جل جلاله دين برياله شي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- دالله جل جلاله په لاره کي حق جهاد وکړي ، همدارنګه دټولوخلکو چې دحق سره عناد کوي جهاد کول واجب دي تردې چې په هغه چا برياليتوب ترلاسه کړي چې پرې وتوانيږي .

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی ده ويلي :- چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : چاچې دخپل امير څخه کوم بدشی (تکليف) وليده نوصبر دې پرې وکړي نودی ديوې لويشتې په اندازه دډلې څخه لرې اوجلا شو، نه مړکيږي مګر دجاهليت په مرګ سره مري.داحيث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابويعلی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام ابواعوانه رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

او همدرانګه دابن عمر رضی الله عنهما څه روايت دی چې ده دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايلي يي دي :-چاچې خپل لاس دامير داطاعت څخه وويست دقيامت په ورځ به دالله جل جلاله سره پداسې حال کې مخامخ شي چې هيڅ دليل به نلري ، څوک چې پداسې حال کي مړشي چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړه کې يي بيعت نه وي نودجاهليت په مرګ به مړکيږي. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه ،امام ابواعوانه رحمت الله عليه،اوامام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دعبدالرحمن بن عبدرب الكعبة رحمت الله عليه څخه روايت دی ده ويلي چي :- زه جومات ته ننوتم اوهلته عبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه دکعبې په سيوري کې ناست وه او خلک ترې چاپيروو زه ورته راغلم اوورته کيناستم ويي ويل :- موږ دپيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په يوسفرکې ملګري وويوځای کې مو واړول چايي خپل غشي جوړول او چايي خپل څانونه تيارول پدې وخت کې درسول الله صلی الله عليه وسلم جارچي غږ وکړ لمونځ تياردی، موږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته ورټول شوو اوهغه وفرمايل :-- زما نه مخکې کوم نبي ندی تير شوی مګرپده باندې داحق اوواجب وه چې خپل امت ته خير اونيکي وروښيي اوله شراوبدی څخه يي وويروي ،د اسلامي امت خير اوعافيت يی په اول کې ګرځولی دی او په آخر کې به بلا او مصيبت پرې راشي اوداسې کارونه به منځته راځي چې بدبه يي بولي اوداسې فتنې به منځته راځي چې يوه دبلې په نسبت وړه اوکوچنی وي مومن بنده به وايي دغه زما لپاره هلاکت اوتباهي ده بيابه دافتنه له منځه ځي بيابه بله فتنه راځي،اومومن بنده به وايي همدغه ده همدغه ده که څوک داخوښوي چې داور څخه لرې شي اوجنت ته ننوځي نو پداسې حال کې د مرګ ورته راشي چې په الله جل جلاله اوداخرت په ورځ ايمان لري او خلکوته د په هغه ډول راشي چې خپل ځان ته يي ورتلل خوښوي اوچاچي دامام سره بيعت وکړ اولاس يي ورکړ اودخپل زړه ميوه اوخوړه يي ورکړه دخپل توان په اندازه يي دورکړي که چيري بل امام اواميږ راشي غواړي چې واک ترې واخلي نوددغه بل غاړه دووهي يعني وبي د وژني دی وايي :-- زه ورنږدې شوم اوورته ومي ويل :- دالله جل جلاله په ذات درڅخه پوښتنه کوم .آيا تادرسول الله صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي ده خپل لاسونه وموښل اوويي ويل :- غوږونو مي اوريدلي اوزړه مي حفظ کړي اوساتلي دي ماورته وويل : دغه ستا دتره ځوی معاويه رضی الله عنه موږ ته امرکوي چې خپل مالونه پخپلو منځونو کې په ناحقه وخورو اوخپل ځانونه ووژنو اوالله جل جلاله فرمايلي دي: - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿29﴾ [152]

[152] ـ سورت النساء آيت ۲۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-ای هغو کسانو، چې ایمان مو راوړی دی،مه خورئ تاسو،مالونه دیو بل،په خپل منځ، په ناجائزه طریقه،پرته ددې نه،چې وي،سوداګري ، په رضامندی سره،ستاسو دطرفه،اومه قتلوی ځانونه خپل ، بیشکه الله دی په تاسو باندې ، مهربانه.

یوساعت چوپ شو بیاېي وویل : کله چې دالله جل جلاله اطاعت یې کوو او دالله جل جلاله نافرمانی په وخت کې یې ته هم نافرماني کوه. داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی : - چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي :- ستاسو دغوره اوښو امامانو څخه هغه څوک دي چې مینه ورسره لری اودوی له تاسې سره مینه لري اودعا درته کوي اوتاسې هم ورته دعا کوی .

او ستاسې بدترین امامان هغه دي چې کرکه ورځخه لری اودوی له تاسې سره کرکه لري او بدپرې وايي اودوی پرتاسو بدوایي، وویل شو اي دالله جل جلاله رسوله ! آیا په توره یې لرې نکړو پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل :- ترهغه وخته یې مه لرې کوی ترڅو یې چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه اوکله موچې دخپلو امیرانو څخه کوم بدشی ولیدل نوعمل اوکړنه یې بده وبولی اوخپل لاس داطاعت څخه مه باسی، داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام دارمي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

داقول : خیارأئمتکم، پدې حدیث کې :

١- دامامانو سره دمینې کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعیت دلیل دی :

کوم امام اومشر چې خپل ولس ته ګران وي اودوی ته محبوب وي دوی ته دعا کوونکي وي اودوی هم ورته دعا کوي نودادغوره اوښومشرانوڅخه دي او دچا څخه خپل ولې کرکه لري اوڅوک چې خپل ولس هم کرکه ترې لري ولس ته بد رد وایي اوولس هم ورته بدرد وایي نو دغه امام اومشر ددوی دبدواو شریروخلکو له ډلې څخه دي داځکه چې که ده عدل کړی وای او ولس ته یې ښه خطاب کړی وایي ولس به یې اطاعت اوپیروي کړې وای اوسرونه به یې ورته ښکته کړي وه اوصفت اوستاینه به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وه کله چې همدغه دعدل اوانصاف لامل دي اوښي خبري اوخطاب يي ورته کولی همداد مېني،اطاعت اوستاینې سبب کیده نودغه امیر به دښو اوغوره امیرانو څخه وه اوکله چې همدي ولس ته دظلم او ښکنځلو په سبب دهغوی دناخوښی اوبدوویلو لامل جوړیږي نوبیشکه دبدترینو امامانواومشرانو څخه ګڼل کیږي .

دوهمه دنده :- دامام په بدی باندي صبرکول :

اګرکه دولس دځینو کسانو ځینې حقوق ورنکړي دحضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- چاچې دخپل امیر څخه څه بدولیدل صبردوکړي ځکه څوک چې دپاچا داطاعت څخه دیوي لويشتې په اندازه ووت دجاهلیت په مرګ مړشو . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام مسلم رحمت الله علیه اوامام احمد رحمت الله علیه روایت کړیدی.

دعبدالله بن مسعودرضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- بیشکه زما څخه وروسته به هرڅوک خپل ځان ته په نورو غوره والی ورکوي اوداسې ځیزونه به وي چې بدیي ګڼي صحابه کرامو وویل :- اي دالله رسوله که زموږ څخه څوک دغه وخت ته ورسیدل موږته څه امر کوي ؟پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل :کوم حق چې پرتاسودی ادایي کړی اوکوم چې ستاسو حق دی دالله جل جلاله څخه يي وغواړی . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه،امام بزار رحمت الله علیه اوامام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدی .

ښايي دپیغمبر صلی الله علیه وسلم امر دولس لپاره دامیرانو خبروته دغوږ نیولواودهغوي اطاعت کولو کې وي اګرکه دځینو وګړوحقوق هم نه ورکوي اویا هم ځینې دنیوي ګټې او متاع خپلوځانونو ته ځانګړې کوي دا چي لږ زیان اوضرر وګالي ځکه چې یقینا دولس زیان ددوی دحقوقودنه ورکولو یاخپلو ځانونو ته دنیوي مال اومتاع ساتل تر هغه ډیر لږدي چې دامیرانوپه ضد پاڅون را منځته شي اوپه درشل کي يي اختلاف،تیتوالی اوستونزي رامنځته شي .

ځینې خلک په یوشي داستبداد ګومان کوي خو هغه په اصل کې داسې نه وي له همدې کبله پیغمبرصلی الله علیه وسلم دلته په اطاعت کولو امرکړی ترڅو هغه ټولې لارې چې داسلامي ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمزوري او دامير نافرمانى ته رسيږي بندې شي تردې چې هيڅوک دپاڅون لاملونه اواسباب بهانه ونه ګرځوي ددې مثال هغه دى چې امام بخارى رحمت الله عليه داسيدبن حضير رضى الله عنه څخه روايت کړى چې يو سړى پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته راغئ اوورته يي وويل :- اي دالله رسوله !فلانى سړى دې مقررکړى اومانه مقرروې چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم وفرمايل : زما څخه وروسته به يوپر بل غوره والئ وويني په هغه کار صبر وکړئ تردې چې ماته راشئ . ابن حجر رحمت الله عليه ددې حديث په شرح کې ويلي دي :-دوظيفې غوښتنې په اړه پيغمبرصلى الله عليه وسلم په خوب کې دا مير پټ والئ دى چې ويي فرمايل :- زما ورسته به يو پر بل برتري او غوره والئ ويني .هدف يي داووچې هغه سړئ د ګومان لرې کړي چې هغه بل ته بهتري پرې ورکړي کوم يي چې مقرر کړيدئ دايي ورته په ډاګه کړه چې داکارزما په زمانه کې ناشونئ دى اوهغه شخص يي په ذاتي لحاظ سره انتخاب کړى ندى بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطر يي ټاکلى دى او ددنيوي ګټولپاره ټاکل به دده څخه وروسته وختو کې ترسره کيږي اودا امريي ورته وکړ چې بيا په هغه وخت کې صبر کوئ .[153]

.علقمه بن وائل الحضرمي رحمت الله عليه دخپل پلار څخه روايت کوي هغه ويلي چې سلمه بن يزيدالجعفى رضى الله عنه دپيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه وپوښتل اوورته ويي ويل :-اي دالله جل جلاله رسوله ! که په موږ داسي چارواکي وټاکل شي چې خپل حق غواړو او موږ ته حق نه راکوي دڅه کولو امر راته کوي ؟ پيغمبر صلى الله عليه وسلم مخ تري تاوکړ، بيا يي وپوښتل ، هغه مخ ترې تاوکړ، بيا يي په دوهم يا په دريم ځل وپوښتل ، اشعت بن قيس رضى الله عنه راکش کړ، اوورته ويي ويل : تاسو يي خبره واروئ اواطاعت يي وکړئ، بيشکه پردوى باندې يي دخپل عمل باردى اوپرتاسو دخپل عمل باردى. داحديث امام مسلم رحمت الله عليه ،امام نسايي رحمت الله عليه،امام بخارى رحمت الله عليه په خپل تاريخ کې امام ابواعوانه رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه اوامام طبراني رحمت الله عليه روايت کړيدى .

ام سلمه رضى الله عنها دپيغمبرصلى الله عليه وسلم څخه روايت کړى چې فرمايلي يى دي :- يقينا پرتاسي به داسي اميران او چارواکي ټاکل کيږي چې ځينې کارونه به يى ښه وي او ځينې نور به يى بد ګڼې چاچې بدوګانه بيشکه خپله غاړه يي خلاصه کړه او چاچې انکاروکړ دالله جل جلاله دعذاب څخه وژغورل شو،مګرهغه څوک چې ددوى په کړنه راضي شول اودهغوى متابعت يي وکړ دهغوى په ګناه

[153] ـ فتح البارى ج ١٣ ص ٨ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته شول صحابه ؤ رضی الله عنهم وویل :- آیا جګړه ورسره نه کوو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ، ترڅو یي چې لمونځونه کول . دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه او امام ابوادود رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه، امام ابویعلی رحمت الله علیه اوامام طبراني رحمت الله علیه روایت کړیدی، کوم احایت چې دامیر لپاره داوریدلو او اطاعت کولو وجوب افاده کوي په دوه بندونو سره بند شوي دي او هغه دا چې :-

لو مړي :- دامیرلخوا په ګناه باندې امرکول .

۲:-- دمامور (ولس) لخوا توانمندي دلومړي بند په هکله چې په ګناه سره امر کول دي ډیردلایل مو وړاندې کړل چې نچوړيې دادی . دالله جل جلاله په نافرمانئ کې دمخلوق اطاعت نشته له دې څخه دحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما حدیث دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-

په مسلمان سړي باندې دخپل امیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت په هر حالت کې چې خوښه یي او کنه لازم دي تردې چې امر یي په ګناه نه وي ورته کړی که چیرې یي په ګناه سره ورته امر وکړ، بیانه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت شته ، دامیر په ناوړه کارونو صبرکول سره ددې چې نصیحت ورته وکړي امر په نیکی ورته وکړي او دبدی څخه یي منع کړي همداکار پدې حالت کې واجب دی ،او ر‌ښتیني لارښوونه کومه چې دریدنه او تأمل ورته لازم دی دتیرشوو دلایلوترمنځ جمع ده لکه څرنګه چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-چاچې دخپل امیرنه داسې څه ولیدل چې بدیې ګڼل باید صبروکړي،او صحابه کرامو دنبي کریم صلی الله علیه وسلم سره پدې بیعت وکړ چې حق به وایي اودملامت کوونکي دملامتیا څخه به نه ویریږي دغه ټول دلایل په هغه څه دلالت کوي اودا دپیغمبرصلی الله علیه وسلم پدي مبارک حدیث کې ښکاري چې : - مګر کله چې تاسې دامیر څخه ښکاره کفروویني چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي او همدارنګه دالله جل جلاله ددې مبارک فرمان غوښتونکي چې فرمايي :- وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾

ژباړه :- او مدد کوئ،د یوبل سره په نیکی کې،او په تقوی کې،او مه کوی مدد د یو بل سره په ګناه،او په زیاتي کې،او وویریږی د الله نه،بیشکه الله ، ډیر سخت دی په عذاب کې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم :- دولس له پلوه توانمندي : ددې څخه دا مطلب دی چې ولس دامير په هغه اطاعت سره نه مجبوريږي چې په وس او توان کې يې نه وي دډولو شرعي احکامو څرخيدل په توان پوري تړاو لري الله جل جلاله هيڅوک پدې نه مجبوروي چې وس يې نلري او هيڅ انسان پدې سره نه مکلفوي چې دهغه دکولو توان نلري الله جل جلاله فرمايلي :- لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا .... ﴿286﴾ [154]

ژباړه :- نه ورکوي تکليف الله ، هيچاته مګر ، دهغه د وس مطابق .

پدې پاندې دالله جل جلاله دا فرمان کوي چې :- فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴿16﴾ [155]

ژباړه :- پس ووېريږئ د الله نه ، ترڅو چې طاقت کيږي ستاسو .

.او دا قول دپيغمبر صلی الله عليه وسلم دی چې :- په هغه چې تاسې ته امر کوم هغه څه ترسره کړی چې توان يي لری. داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ،امام شافعي رحمت الله عليه، او امام أبوعوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی.

استطاعت (توانمندي) :

يوداسې کار دی چې په نشت يي الله جل جلاله ښه پوهيږي که کوم بنده دالله جل جلاله په عبادت کې ناغيږي اوسستي کوي پدې دعوی سره چې زما په وس کې نشته الله جل جلاله پدې باندې ورسره حساب کوي اوکه بنده پخپله خبره کې دروغژن وي الله جل جلاله ښه پرې پوهيږي او جزا به ورکوي . پدې باندي هغه حديث شريف چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روايت کړی ښه دلالت کوي چې فرمايي : موږ به چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په سمع او طاعت بيعت کاوه هغه مبارک به راته فرمايل :- په هغه څه چې ستاسو په توان کې وي .داحديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه.امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه اوامام مالک رحمت الله عليه روايت کړيدی .

154 ـ سورت البقرة آيت ۲۸۶ .

155 ـ سورت التغابن آيت ۱۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دجرير بن عبدالله رضی الله عنه څخه روايت دی چي ويل يي :- ماد پيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په سمع (اوريدلو) او طاعت سره بيعت وکړنو زه يی پدې وپوهولم چې :- په هغه څه سره چې زما په توان کې وي اودهرمسلمان لپاره په نصيحت کولو باندې.

داحديث امام بخاري رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه او امام ابن مندة رحمت الله عليه روايت کړيدی.

دعبدالله بن دينار رحمت الله عليه څخه روايت دی وايي :- کله چې خلکو دعبدالمالک بن مروان سره بيعت وکړ عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ورته وليکل :-دعبدالله بن عمرلخوا عبدالملک بن مروان اميرالمؤمنين ته :- زه پدې اعتراف کوم چې داميرالمؤمنين عبدالملک سمع او اطاعت به دالله جل جلاله او رسول الله صلی الله عليه وسلم دسنتو سره سم دخپل وس مطابق پلي کوم او زما زامنو هم پدې اعتراف وکړ. دا١ ثرامام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح اوادب مفرد او امام بيهقي رحمت الله عليه په سننو کې روايت کړيدی.

ښايي دپيغمبرصلی الله عليه وسلم داميرانو لپاره په سمع اوطاعت باندې په امرکولو کې سره ددې چې دځينوخلکو حقونه هم نه ورکوي اودنيوي ګټي يې هم خپلو ځانونو ته ځانګړي کړې وي داحکمت دی چې دلږ زيان اوضررتحمل وکړی شي څکه چې دولس زيان دهغوی دحقوقو په نه ورکولو اوياهم کوم زيانونه اوستونزې چې بياوروسته منځته راځي لکه اختلاف او تفرقه ډير لږ دی سره ددې چې کله داستبداد ګومان وکړی شي خوهغه استبداد نه وي نو دپيغمبرصلی الله عليه وسلم امر پدې ځای کې دمشکلاتو دمخ نيوي په خاطر دی، تردې چې هيڅوک دامير داطاعت څخه دسرتاووني بهانه ونه لټوي،ددې مثال لکه څنګه چې پخوا موداسيد بن حضير رضی الله عنه څخه يادونه وکړه چې يوسړی پيغمبرصلی الله عليه ته راغی اوورته ويي ويل :- اي دالله جل جلاله رسوله ! فلاني ته دکارورکړاو ماته يي نه راکوي ؟پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : زردی چې زما څخه وروسته ديو په بل غوره والی ووينی نوصبر وکړئ تردې چې ماته راشئ

ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي :- دوظيفې دغوښتنې دجواب ورکولو علت پدې قول سره چې زماڅخه وروسته به يوپربل غوره والی ووينئ دامطلب دی چې دهغه دا ګومان لرې کړي چې هغه بل شخص يي تاکلی دی نودايي ورته وښودل چې دغه کار دده په مبارکه زمانه کې منځته نه راځي او تاکل شوی شخص يي دهغه دذاتي ځانګړتيا له کبله ندی تاکلی بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطريي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګومارلی دی او ددنیوي ګټولپاره غوره والی دده دوخت څخه وروسته منځته راځي اوده ته یي دداسې وخت په راتللو دصبر کولو توصیه وکړه .[156]

دسمعې اواطاعت دوجوب ددلایلو لنډیز:-

۱:- دامیر اطاعت په خوښي ،ناخوښي،

تکلیف،او راحت ټولو حالاتو کې واجب دی دانه چې یواځې په خوښئ اوآسانئ کې واجب وي بلکې باید وویل شي چې حقیقي ازموینه داطاعت په رښتینوالي کې یواځې په هغه حالت کې رامنځته کیږي چې په انساني نفس سخت تمامیږي او بدیي ګني ټول یي دخوښی په حالاتو کې اطاعت کوي په آسانه اعمالو اوکوم چې دنږدي او زرګټي لرونکي او نفس ته ګران وي اطاعت او پیروي یي کیږي مګر په ناخوښي حالاتو اوهغه اعمالو کي چې نفس یي نه غواړي پداسې حالت کې یي یواځې صادق او رښتیني خلک اطاعت کوي ،امکان لري چې وویل شي دتکلیف په وخت کې اطاعت دمؤمن او منافق تر منځ دمحک حیثیت لري کوم چې زیاتره وخت یي دخوښي دحالت نه دناخوښی په صورت کې اطاعت کوي اودلیل یي دالله جل جلاله دا سپیځلئ فرمان دی چې فرمایي : لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لاَّتَّبَعُوكَ وَلَكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿42﴾ [157]

ژباړه :- که چیرې وي ، فائده، نږدي ، اوسفر ، درمیانه ، نوخامخا به پیروي کړي وه دوئ ستا لیکن ، لرې شو ، په دوئ باندې ، مزل ، او زرده چې قسمونه به خوري دوئ ، په الله ، که چیرې طاقت وي زموږ ، نو خامخا به وتلي وو موږ ، تاسوسره ، هلاک کوي دوی ، ځانونه خپل ، او الله پوهیږي ، چې دوئ ، دروغژن دي .

دغه منافقان یواځې دخوښی اوراحت په وخت کې اطاعت کوي بیاپه دروغو بهاني جوړوي چې داطاعت څخه ووځي پدې سره دالله جل جلاله دافرمان دلیل دي چې فرمایي : فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلاَفَ رَسُولِ اللّهِ وَكَرِهُواْ أَن يُجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَالُواْ لاَ تَنفِرُواْ فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَّوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿81﴾ [158]

---

[156] ـ فتتح الباری ج ۱۳ص ۸

[157] ـ سورت توبه آیت ۴۲.

[158] ـ سورت توبه آیت ۸۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-خوشحاله شو ل پاتي شوي خلک ، په کيناستلو خپلو سره ، په ملگرتيا نه کولو ، د رسول دالله ، او بد گڼلوهغوی ، چې جهاد وکړي ، په مالونو خپلو سره ، او نفسونو خپلو سره ، په لاره د الله کې ، او وويل هغوی مه وځئ ، په گرمئ کې ، ورته ، او وايه ، اور ددوزخ ، زيات سخت دی ، په لحاظ دگرمئ سره ، کاش ، چې وي دوی ، چې پوهيدلئ .

چاچې دخوښی او راحت په وخت کې اطاعت وکړ اود تکليف په وخت کې کيناست په ده کې دخپل ناستي په اندازه نفاق شته ،دالله جل جلاله څخه دخپلو ځانونو اوټولو مجاهدينو لپاره دنفاق اودهغه دخاصيتونو څخه دخلاصون اوژغورنې دعاکوو.

زما مجاهد وروره :-

تا ته داسلامي لښکر دسپاهيانو داطاعت څو بيلگې چې دخپلو اميرانويي کړي واړندې کوم .

کله چې ابوبکر رضی الله عنه وغوښتل شام ته لښکر وليږي پدې وخت کې عمروبن العاص رضی الله عنه دوليد بن عقبه سره يو ځای دقضاعة قبيلې دزکات راټولو لپاره ليږلی وه هغه ته يې وليکل او شام ته يې وليږلو امريی ورته وکړ اوويې ويل :- مابيرته هغه وظيفې ته راوگرځولې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم يو ځل ته پرې ټاکلی وې اوبيايي بله درته ويلې وه ، ماهغه وظيفه درته غوره وگڼله چې تاته په دنيااو آخرت کې گټوره ده مگر که هغه وظيفه چې په کې يي تاته ډيره گرانه وي نوبيااختيارلرې، عمروبن العاص رضی الله عنه ورته وليکل :- زه داسلام دغشو څخه يو غشی يم اوته دالله جل جلاله بنده دهغه ويشتونکئ اوراټولوونکی يي نوته هغه سخت او دخطر ځای وگوره اوماپرې فيرکړه وليد بن عقبه ته يي هم داسې وليکل اوپه همدې ډول يي جواب ورکړ. [159]

کله چې عمر رضی الله عنه خلافت ته ورسيد خالد بن وليد رضی الله عنه يي دلښکر دقوماندانی نه منفک کړ او ابوعبيده بن جراح رضی الله عنه ته يي وليکل : - لونگی يي دسر څخه ښکته کړه او مال يي دوه ځايه کړ ، امام ابن کثيرحمت الله عليه وايي :- ابوعبيده رضی الله عنه يي مال داسې دوه ځايه کړ چې يوه څپلی يي واخسته او بله يي ورته پريښوده . خالد رضی الله عنه به ويل :- داميرالمؤمنين خبره اورم او دهغه اطاعت کوم . [160]

۲:- دخبرې اوريدل او دهغه اطاعت لازم دی :

---

159 ـ الاکتفاء بماتضمنه من مغازی رسول الله والخلفاءج ۳ ص ۱۴۱، البداية والنهاية لابن کثيرج ۷ ص ۲-۳ .

160 ـ البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۸-۱۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اګرکه امیرځینې شرعي غلطی هم وکړي ، ته به یي دالله جل جلاله په اطاعت کې پیروي اواطاعت کوي اوکه یي غلطي وکړه بیا به یي پیروي نه کوې دشرعي ادب سره سم به په نیکی امرورته کوي اوله بدی څخه به یي منع کوي لکه څنګه چې په راتلونکي کې یي ان شاالله بیان راځي ددې څخه مطلب دادی چې :- دامیرڅخه دځینو غلطیو سروهل ددې دلیل نشي کیدی چې په ضد یي پاڅون وشي اویاهم دواک څخه یي دګوښه کیدو هڅه وشي ځکه هر انسان دخطاء سره مخ دی نوهغه به څوک وي چې هیڅکله یی بدي نه وي کړي اویا هم داسې به څوک وي چې یواځې نیکي یي کړیوي بلکې صحیح اوسمه خبره داده چې کله دالله جل جلاله اطاعت کوي ته یي هم اطاعت وکړه اوکله چې دالله جل جلاله نا فرماني کوي بیایي اطاعت مه کوه امر په نیکی ورته کوه اود بدی څخه یي منع کوه .

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې هم د امیرانوڅخه ځینې داسې خطاګانې شوې دي ځینې هغه وي کله چې خالد بن ولید رضی الله عنه د بنوجذیمه قبیلې دبندیانو دوژلوامروکړ،عبدالله بن عمررضی الله عنهما او ملګرویي داامر ونه مانه اوکله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدي خبر شوویي فرمایل :- اي الله جل جلاله زه دخالد دکړني اوعمل څخه بري او پاک یم دایي دوه ځله وویل . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه په – (اذا قضی الحاکم بجور او خلاف أهل العلم فهورد – په باب کې اوهمدارنګه امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام نسايي رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوسره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم خالد منفک نکړاو په غزاګانو کې به یي مقرراوه او مسلمانانو هم د موته په غزا کې ددریو امیرانو دشهادت څخه وروسته چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم تاکلئ وه مقررکړ .

۳:- دامیراطاعت واجب دی :

اګرکه دځینو خلکو حق ترې ګرځوي اویا هم څه دنیوي مال اومتاع خپل ځان ته پریږدي ددې تفصیل وړاندې شوی دی .

٤:- دامیردخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول حق اولازم دی :

اګر که امیرد نسب او حسب له پلوه ښکته اوخوار وي،یايي ظاهري بڼه بده او یايي عمرکم وي مګر امارت ته په شرعي طریقه یاد خلیفه په امراو یاهم داتباعو په پیروی اواطاعت سره واک ته رسیدلی وي پدې ټولو حالاتو کې یي پیروي لازمي ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥:- او هغه څه چې دامیر په اطاعت کې داخلیږي دادي .

په اجتهادي څيزونو کې دامير دنظر متابعت لکه د لمانځه لنډول يادهغه بشپړول اويا دالمانځه يوځای کول اويا يې نه کول اوکه چيرې امير په فقهي مسايلو کې څه کمزورتيا ولري نوبايد په هغوسختو مسايلو کې دهغو علماکرامو څخه پوښتنه وکړي چې په دربار کې شتون لري دامير درايي اونظر منلو دليل دالله جل جلاله دا فرمان دی چې: - ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾]النساء: 59 [161]

ژباړه :- ای هغو کسانو ، چې ايمان مو راوړئ دی، حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو دحکم ستاسو نه ، نو بيا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته ، که يئ تاسو ، چې ايمان لرئ ، په الله ، او په ورځ دآخرت ، دا کار ، غوره دی ، او ډير ښه دی د انجام په لحاظ سره .

امام ابن ابي العز رحمت الله عليه دعقيده طحا ويه په شرح کې ويلي دي :-- دالله جل جلاله دکتاب قران کريم،نبوي احاديثو او سلفو صالحو په اجماع سره دلالت کوي چې داميردلمانځه امام (مشر) دجګړې دامير دزکات ټولولو دمامور اطاعت به په اجتهادي مسايلو کې کړل کيږي،امير به په اجتهادي مسايلو کې دخپلو پيروانو پيروي نه کوي بلکې په دوی باندې لازم دي چې په داډول مسايلو کې دامير اطاعت وکړی او خپل نظريات دامير رايي او نظر ته پريږدي ځکه چې دوحدت،يووالي ګټي اودتيت والي او اختلاف زيانونه دداسې وړوکو مسايلو په نسبت ډيري لويي دي . [162].

امام نافع رحمت الله عليه دابن عمر رضی الله عنهما څخه روايت کړی چې ويلي يي دي :- پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منی کې دوه رکعته لمونځ وکړ ، ابوبکر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ ، وروسته دابوبکر رضی الله عنه څخه عمر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ، عثمان رضی الله عنه هم دخلافت په لومړي سرکې دوه رکعته لمونځ وکړ بيا عثمان رضی الله عنه څلور رکعته لمونځ وکړ،نوعبدالله بن عمر رضی الله عنه به چې دامام سره لمونځ کاوه څلور رکعته به يي اداء کول او که يواځې به يي کاوه نو دوه رکعته لمونځ به يي اداء کاوه. داحديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم

---

161 -سورت النساء آيت 59.

162 - شرح العقيده الطحاوية ص 422.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام دارمي رحمت الله عليه،امام ابويعلی رحمت الله عليه ،امام طبراني رحمت الله عليه،او امام ابواعوانه رحمت الله عليه روايت كړيدی .

امام بخاری رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه ددغه حديث سره ډير نيږدې دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روايت كړيدی دعبدالرحمن بن يزيد رحمت الله عليه څخه روايت دی چې ويل يي :-عمثان رضی الله عنه موږ ته په منی كې څلور ركعته لمونځ راكړ،دا خبره عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ته وويل شوه هغه ددې درجوع غوښتنه وكړه بيايي وويل : مادپيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په منی كي دوه ركعته لمونځ ادا كړي،او ابوبكر رضی الله عنه سره په منی كې دوه ركعته لمونځ اداء كړي او عمر رضی الله عنه سره مي په منی كې دوه ركعته لمونځ اداء كړی،كاشكي زما په نصيب دڅلورو قبول شويو ركعتونو شي،داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه، امام ابويعلی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت كړيدی.

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : ابن مسعود رضی الله عنه ځكه درجوع غوښتنه وكړه چې دده په وړاندې دغوره والي او بهتروالي مخالفت وشو، همداقول دامام أبوداود رحمت الله عليه روايت تائيد وي چې :- ابن مسعور رضی الله عنه څلورركعته لمونځ اداء كړ،هغه ته وويل شو : عثمان رضی الله عنه دی ملامت كاوه او پخپله يی څلورركعته لمونځ وكړ هغه وفرمايل : مخالفت بددی، دامام بيهقي رحمت الله عليه په روايت كې راغلي دي : زه مخالفت بد ګڼم.[163]

دلته صحابه كرامو رضی الله عنه دعمل پيروي چې په منی كې دلمانځه پوره كول دي، دضعيف او مرجوح دليل په نظر كې نيولو سره ترسره كړ،او بهتره عمل چې هغه دلمانځه قصر (كوتاه كول وه)داختلاف دلاملونو دمخنيوي لپاره پرېښود لكه چې وړاندې ابن مسعود رضی الله عنه وويل : - يقينا عثمان رضی الله عنه دلمانځه په پشپړولو كې تاويل كوونكی وه .

[163] - فتح الباری ج 2 ص 465 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دامام په اطاعت کې هغه ته دمباحو کارونو سپارل او کوم ځیزونه چې دجګړې او جنګي تکتیک پورې اړه لري دامیر رايي او دهغه تد بیرته سپارل کیږي ترڅو دامت اراء او نظرونه ونه ویشل شي ځکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ ... ﴿83﴾ [164]

ژباړه:- اوکه رسولي وي دوی دغه خبر ، رسول ته او ذمه وارو کسانو ته ، د دوی نه .

ددي مثال داسې دي لکه چې د عمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روايت شوی چې دذات السلاسل په غزا کې پیغمبر صلی الله علیه وسلم عمرو رضی الله عنه امیر و تاکه نوده خلکوته امر وکړ چې :- خلک به تردري ورځو اورونه نه بلوي،عمرو رضی الله عنه وايي : خلکو ابوبکر رضی الله عنه ته وويل : چې زموږ سره خبرې وکړئ نو بیا ابوبکر رضی الله عنه عمرو رضی الله عنه ته راغی، عمرو رضی الله عنه وايي : ته خلکو ماته رالیږلی یی نو هیڅوک باید اور بل نکړي که چا داکار وکړ نوزه به یی په همغه بل کړي اورکې وغورځوم ،

، بیا صحابه کرام ددښمن سره مخامخ شول دښمن ته يي ماتي ورکړه، بیا هم عمرو رضی الله عنه چاته اجازه ورنکړه چې په دښمن پسې لاړ شي او تعیقب يې کړي کله چې صحابه کرام پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته راستانه شول ټوله کیسه يي ورته وکړه او دعمرو رضی الله عنه څخه يي ګیله او شکایت ورته وکړ ،عمرو رضی الله عنه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وويل :- اي دالله جل جلاله رسوله! دوی لږ وه ماښه ونه ګڼله چې دښمن تعیقب کړي او له دې څخه وویریدم چې دوی لږ دي نو عطف او شفقت مې پري وکړ .

پیغمبر صلی الله علیه وسلم دده داکار وستایه،په یو روایت کې راغلي دي چې عمرو رضی الله عنه وويل :- دوی مي داور بلولو څخه پدې خاطر منع کړل چې دښمن یې لږوالی ونه ويني، دذات السلاسل دغزا حدیث دعمروبن العاص رضی الله عنه امارت او کومې پیښې چې پدې غزا کې رامنځته شوې دي ، امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابواود رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه،امام ابویعلی رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او امام طبري رحمت الله علیه په خپل تاریخ کې امام نسايي رحمت الله علیه په فضایل الصحابه او امام ذهبي په سیر اعلام النبلاء کې په تفصیل او لنډیز سره روایت کړیدی.

---

[164] - سورت النساء آیت 83 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامیر په اطاعت کې دا هم داخلیږي چې دخپلې ورسپارل شوې دندې څخه ونه ګرځوي او هیڅوک دخپل ځای څخه دامیر داجازې پرته لانږشي اوهیڅکله داجازې څخه پرته هغه کارونکړي چې ورته معین شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمايي : إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [165]

ژباړه :- بيشكه مومنان ، په اصل كې هغه كسان دي ، چې ايمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او كله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو كار راجمع كوونكي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

- دامیر په اطاعت کې داهم داخلیږي چې دخپلې ورسپارل شوې وظیفې څخه مخ و نه ګرځوي او هیڅوک دخپل ځای څخه د امیر داجازې پرته لاړ نشي او هیڅکله د اجازې څخه پرته هغه کار ونکړي چې ورته معینه شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمايي :- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [166]

ژباړه : بيشكه مومنان ، په اصل كې هغه كسان دي ، چې ايمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او كله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو كار راجمع كوونكي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امام بخاری رحمت الله علیه پدې مبارک آیت باندې دامیر څخه دعسکرو داجازې دغوښتلو په وجوب دلیل نیسي اووايي :- دامیر څخه دعسکر داجازې غوښتلو باب،دغه مبارک آیت یې ذکر کړیدی بیايې دجابر رضی الله عنه هغه حدیث راوړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په غزا کې شریک وه ، جابر بن عبدالله رضی الله عنه وايي :- ماوویل: اې دالله رسوله ! ما نوی واده کړی ماته اجازه راکړه نوماته یې اجازه وکړه اودخلکو څخه تر مخه مدینې منورې ته راورسیدم . [167]

له همدې امله ابن قدامه رحمت الله علیه ویلي دي :- دحیواناتولپاره دوښوکولو یالرګیو راټولولو اوداسې نورو څیزونو لپاره به دامیر داجازې څخه پرته هیڅ سر باز نه وځي ځکه چې الله جل جلاله

- سورت النور آیت 62 . [165]
- سورت النور آیت 62 . [166]
- فتح الباری ج 6 ص 121 . [167]

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمایلي دي: - إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [168]

ژباړه :- بیشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ایمان مو راوئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په یو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امیر دخلکو په حالت او ددښمن په حال اودهغه په مورچو،سنګرونو په لریوالي نږدیوالي باندې ډیر ښه پوه او خبروي،ځکه چې که کوم سرباز دمجاهد دامیر داجازې څخه پرته لاړشي ښايي ددښمن په کمین کې ولویږي او یاهم دکوم نظامي ګروپ سره مخامخ شي او امیر دنورو مجاهدینو سره لاړ شي او دی پاتي شي چې دابه یې دهلاکت او تباهۍ سبب وګرځي. [169]

پدې هم وپوهیدو چې داحد په غزاکې دمسلمانانو د ناکامی سبب هم دامیر داجازې څخه پرته د غشو وشتونکو دخپلو سنګرونو پریښودل وه اوامیر یې هم نبي کریم صلی الله علیه وسلم وه کله یې چې دوی ته وفرمایل :- که چیرې تاسو ولیدو چې مرغانو یوړو هم په همدې ځای به پاتي کیږئ او که وموليدل چې دښمن دناکامی سره مخ کړو او پښو یې لاندې کړو هم پخپلو ځایونو کې پاتې کیږی تردې چې څوک درولیږم .دغه روایت دغزاګانو دمصادروڅخه پرته امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روات کړیدی .

نو کله چې دوی ولیدل دښمن ماته وخوړه خپل سنګرونه یې پریښودل او غنیمتونو پسې په ډیره تیزی ورغلل نو دښمن یې تر شا راتاوشو تردې چې هغوی مسلمانانو ته ورسیدل چې ټوله فضاء غم او تکلیف شو ، نو دهیڅا لپاره مناسب ندي چې دامیر اجازې ته په کمه سترګه وګوري ترڅو عام نظام او جوړښت زیانمن نشي .

مهمه فایده :-

هغه شرعي مسایل چې دحاکم اوامیر په حکم کې داخلیږي شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي :- که چیرې اسلامي امت دکوم قراني آیت یا نبوي حدیث یا دکومې خبرې یا طلبي حکم په اړه پخپل

---

[168] - سورت النور آیت 62 .

[169] - المغني لابن قدامه ج 9 ص 176 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ کې شخړه وکړي نوديوه قول صحت اودبل فساد يواځې دحاکم په حکم سره نه ثابتېږي بلکې حکم يې په معينو کارونو پلی کېږي په عا مو څيزونو کې، اودامت په منځ کې دشخړو او جنجالي مسايلو په اړه دامير دنده داده چې ياټول امت دقران کريم اونبوي احاديثو دسلفو صالحو داتفاقي کړنلارې سره سم پر مخ بوځي ځکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : - فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ .... ﴿59﴾ [170]

ژباړه :- نو بيا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته .

کله يې چې دهغوی دخبرودنه پوهيدو په سبب شخړه وکړه او امير دداسې خلکو څخه وه چې حق يې پيژندلای شوه او هغه څه ورته په ډاګه شو ل چې په قران کريم اونبوي احاديثو کې شته خلک ددهغه پيروی ته راوبولي .

مګر که چيرې بدعت ظاهراو واضح وي عام خلک پدې پوهيدل چې داداسلامي شريعت مخالف دي لکه دخوارجو،روافضو،قدريه ؤ او جهميه ؤ بدعت شو،نوپدې حالت کې په امير ددې بدعت له منځه وړل لازم دي ځکه چې هر څوک پرې پوهيږي لکه هغه څوک چې فحشاء، دشرابو څښل او دلمانځه ترک کول اوداسې نورحلال و بولي نوپه امير ددې بدی له منځه وړل لازم دي خوددې سره سره بدعتيانو دځينو ځايونو اووختونو زياته يادونه کوي چې ددوی دډير يادښت په سبب دجاهلانو او ناپوهو خلکو په اند دعلماءکرامو اواهل سنتو دخبرو سره يوشان شي تردې چې پداسې حالت کې په امير باندې شک او اشتباه راشي نوپدې وخت کې داسې چاته ضرورت پيداکيږي چې دالله جل جلاله دحکم دښکاره کيدواوپه ډاګه کيدو ته متې راونغاړي .

مګر په جنجالي مسايلو کې دقران کريم او نبوي احاديثو ددليل څخه پرته دامير لخوا ديو قول ټينګ نيول او په هغه باندې ټينګار کول دمسلمانانو په اتفاق سره ناروادي پدې ډول مسألو کې ديو قول صحت او دبل قول فساد دامير په امر سره نه ثابتيږي مګر که له ده سره داسې يودليل موجودوي چې هغه ته رجوع اوورګرځيدل واجبوي نوپدې صورت کي داقول دامارت څخه وړاندې اووروسته يو شان

- سورت النساء آيت 59 . [170]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو دامارت په وسيله کولای شي چې حق ووايي اوعلم خپور کړي چې پرته دامارت څخه ددې توان نلري،او دتوانمندی او کمزوری حالت داسې ندی لکه داستحقاق اودهغه دنشتوالي حالت. [171]

دولس دريمه دنده او مسؤوليت :-

امير ته دعا کول دهغه احترام ساتل او دشرعي ادب په نيولو سره هغه ته نصيحت کول :

دعائشي رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- اي الله جل جلاله چاچې زمادامت څه مشري په غاړه واخسته او په دوی يې سختي وکړه په ده هم تکليف او سختي راولې او چاچې زما دامت څه مشري په غاړه واخسته اوله دوی سره يې آساني وکړه ته هم پري آساني راولې . داحديث امام مسلم رحمت الله عليه او پخواني نيکانو لکه فضيل بن عياض رحمت الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه به ويل: که زموږ کومه قبوله شوي دعا وي نو د امير لپاره به موکړي وې ، عبدالله بن امام احمد رحمت الله عليه په صيح سند سره په کتاب السنة کې ذکر کړي چي ابوبکر مروزي رحمت الله عليه ويلي دي چې : مادابو عبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه څخه اوريدلي چې: خليفه متوکل يي ياد کړاو وويل : په يقيني ډول دده لپاره دنيکی او روغتيا دعاکوم اوويل يی : که ده ته څه تکليف ورسي،يقينا چې ته به يی وګوري چې اسلام ته څه پيښيږي او څه پرې راځي ، فضيل بن عياض رحمت الله عليه وايي : دعادل امير مخ ته کتل عبادت دی .

د زيادبن کسيب عدوي رحمت الله عليه څخه روايت دی وايي : دابوبکرة سره دابن عامر تر منبر لاندې وم هغه خطبه ورکوله او نری جامې يي په تن وي ابو بلال وويل : زموږ امير ته وګوری چې دفاسقانو جامې يي اغوستي دي ابوبکرة رضی الله عنه وويل: غلئ شه ما دنبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يی : پاچا دځمکې پر مخ دالله جل جلاله سيوری دی چا چې دهغه قدر وکړ الله جل جلاله به يي قدر وکړي او چاچې دالله جل جلاله دپاچا اهانت وکړ الله جل جلاله به يي هم خوار او ذليل کړي . داحديث په مختلفو الفاظو سره امام ترمذي رحمت الله عليه،امام ابن خزيمه رحمت الله عليه ،امام طبراني رحمت الله عليه،امام بزار رحمت الله عليه،او امام ابونعيم رحمت الله عليه روايت کړيدی، او امام ترمذي ويلي دي: داحديث حسن او غريب دی،امام الباني رحمت الله عليه حسن بللی دی، او امام هيشمي رحمت الله عليه ويلي دي : په سند کې يی سعد بن او يس دی، که څيري

- مجموع الفتاوی ج 3 ص 239-240 . [171]

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه عبسي وي نوامام ازدي رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، که چیرې بصري وي بیا امام ابن معین رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، امام ذهبي رحمت الله علیه په ضعیفانوکې یاد کړی دی. ښایی د ډیرو روایاتو له کبله حسن لغیره وي.

دعبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې معاذ رضی الله عنه ویلي دي :- موږ ته نبي کریم صلی الله علیه وسلم دپنځوڅیزونو په کلکه ویلي چاچې دهغه څخه څینې یی تر سره کړل په الله جل جلاله دهغه ضمانت لازمي شو ،چاچې دمریض پوښتنه وکړه ،یادجنازې سره ووت ، یادالله جل جلاله په لاره کې د غزا لپاره ووت او یا یي هم امیر ته دهغه دعزت اوقدر کولو لپاره ورغئ یا پخپل کور کې کیناست ترڅوخلک دده له شره اودی دخلکو له شره په امان پاتې شي .داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،امام طبرانی رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان کی روایت کړی دی .

دابو بکرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : چاچې دهغه چا عزت او قدر وکړ،الله جل جلاله به یی عزت اواحترام وکړی، الله جل جلاله به یی دقیامت به ورځ محترم او عزتمن وګرځوی ، دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه ، امام ابن ابی حاتم رحمت الله علیه او امام ابن ابی عاصم رحمت الله علیه روایت کړی ، سند یی صحیح دی .

او دابوموسی رضی الله عنه څخه روایت دی چې بیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : دالله جل جلاله دتعظیم اولویئ څخه د سپین ږیری مسلمان دقرانکریم دحافظ،قاری،او مفسرعزت او احترام او دعادل پاچا قدر اوعزت کول دي . داحدیث د امام ابو داود رحمت الله علیه،او امام بیهقي رحمت الله علیه ، روایت کړی دی. پدې ډول چې نه په کې ډیرسختی کوونکی اونه مخ تری اړوونکی وي ، سهل بن عبدالله تستري رحمت الله علیه ویلی دي : ترهغه به خلک ښه او په خیر وی چې د پاچاو علماءکرامو عزت کوي کله یی چې دغه دواړو ته په درنه سترګه وکتل الله جل جلاله به یی دنیا او آخرت جوړ کړي او که یی ددې دواړو سپکاوئ وکړ الله جل جلاله به یی دنیا او آخرت خراب کړي . [172]

- تفسیر قرطبي ج 5 ص 362 .[172]

(c) ketabton.com: The Digital Library

- داميراو مشرسپکاوئ :

کله دهغه داوامرو په نه منلو او هغه ته په سپکه سترګه کتل اويا يې په تمسخر سره نيول ، او يا هم په پټه او ښکاره سره يې عيب بيانول او يايې داسې يو بدصفت بيانول چې دده په جسمي اويا اخلاقي اړخ پورې ارتباط ولري اودده بدي او سپکاوی ترې ښکاريږي،او يا هم دبل چا داسې ستاينه او صفت وشي چې اشارتاءِ ددغه امير بدي ترې څرګنديږي ، يا دنورو خلکوداميرپه ضد دسپکاوي او نا فرمانۍ په لور هڅول،په عام ډول دامير په سپکاوې کې ټول هغه څه دا خليږي چې دامير دبې عزتي او دهغه دعيبجن کيدو سره تړاو ولری څکه چې پيغيمبر صلی الله عليه وسلم دامير داطاعت امر کړيدئ اګر که هغه حبشی غلام وي اوسريې دمميز په اندازه او يايې غوړونه او پوزه پرې شوې هم وي لکه څنګه چې مخکې ذکرشو،نوکه څوک دامير سپکوالي ته ملاوتړی الله جل جلاله به يی په دنيا کې خوار او ذليل اوپه آخرت کې به يی په عذاب اخته او دجنت څخه محروم کړي .

- داميرانو لپاره دنصيحت په اړه زموږ دخوږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه ډير احاديث ذکر شوي دي چې له هغې څخه يو دادئ چې: پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلی دی : دين نصيحت دی،صحابه کرامو وويل: اي دالله جل جلاله رسوله ! دچا لپاره نصيحت دی ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : دالله جل جلاله ، دهغه دکتاب ، دهغه درسول ، دمسلمانو مشرانو او عامو مسلمانانو لپاره نصيحت دی. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه پخپل صحيح،کتاب الايمان باب بيان ان الدين النصيحة کي روايت کړی دی،همدا رنګه امام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح کې په سر ليک کې راوړی دی ، همداسې امام احمد رحمت الله عليه، امام ابوداود رحمت الله عليه امام نسائی رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابو عوانه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه په سنن کبری او اعتقادکې او امام شافعی رحمت الله عليه،او امام طبرانی رحمت الله عليه په معجم کبير کې د تميم داري رضی الله عنه څخه روايت کړی ، همدارنګه : امام احمد رحمت الله عليه،امام ترمذی رحمت الله عليه، امام نسايی رحمت الله عليه ، امام ابن ابی عاصم رحمت الله عليه دابو هرير ة رضی الله عنه څخه ، امام دارمی رحمت الله عليه دابن عمر رضی الله عنه څخه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابو يعلی رحمت الله عليه ،او امام طبرانی رحمت الله عليه دابن عباس رضی الله عنهما څخه، اوهمدارنګه امام طبرانی رحمت الله عليه دثوبان رضی الله عنه څخه پدې لفظ سره چې : نصيحت ددين اصل،اوچته څوکه او اساس دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : په درې څیزونو سره دمسلمان زړه کې کینه او حسد نه راځي :

۱-یواځې دالله جل جلاله لپاره دیو عمل په کولو.

۲-دمشرانو لپاره په نصیحت کولو.

۳-دمسلمانانو په ډلې او جماعت پورې په منګلو کې ټینګولو سره،ځکه ددوی دعوت د شاته کسانو لپاره دی .

همدارنګه پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله ستاسو لپاره درې څیزونه خوښوي او درې څیزونه درته بد بولي هغه چې تاسو ته یی خو ښوي دادي : چې دالله جل جلاله عبادت وکړئ او هغه سره څه شی شریک نکړی ، او دالله جل جلاله عبادت وکړئ او اختلاف ونکړئ او دالله جل جلاله په رسۍ ټول منګولې ټینګې کړې او اختلاف ونکړی او چې څوک الله جل جلاله دربانديې مقررکړل هغه ته نصیحت وکړئ ، او دا درته بد بولي چې : وایی، دایی ویلی وه داوایی ، ډیرې پو ښتنې ، او بی ځایه مال مصرفول. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه،امام ابوعوانه رحمت الله علیه ، امام دار می رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله او امام طبرانی رحمت الله علیه روایت کړیدی.

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانانو دمشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یی پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم څیزته یی چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یی پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یی وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچایانو څخه مطلب خلفاء راشدین او یا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بیایي لکه : امیران او مشران .[173]

---

[173] - شرح صحیح مسلم ج 2 ص 83 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- همدارنګه هغه څه چې د پاچایانو او نورو مسلمانانو لپاره په نصیحت کې شامليږي دادي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په تفسیر کې چې .... وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65)[174]

ژباړه :- او که چیرې تپوس وکړې ته ددوئ نه ، نو خامخا به وائي ، چې بيشکه ، وو موږ ، چې مشغولیدو موږ ، او لوبې کولې موږ او ورته ووایه ، آیا په الله پورې ، او په آیاتونو دهغه پورې ، او په رسول دهغه پورې ، وئ تاسو ، چې ټوکې مو کولې .

مفسرينو ويلي دي: دتبوک په غزاکې يو سړي وويل : موږ د ددې قاريانو په څير داسې څوک ندي ليدلي چې يواځې خيټې مړوي په خوله دروغ وايي،او دجګړې په وخت کې ډارن وي،دروغ د وويل ته منافق يې اوخامخابه رسول الله صلى الله عليه وسلم ستا په خبر باندې خبروم،نو پدې يې پيغمبر صلى الله عليه وسلم خبرکړ .[175]

داد ټولو مسلمانانو او پاچايانو لپاره نصيحت دی او په هيڅ ډول غيبت حرام ندي .

امام بخاري رحمت الله عليه د زيد بن ارقم رضى الله عنه څخه روايت کړی دی چې ويل يې : زه د خپل تره سره وم چې دعبد الله بن أبی بن سلول څخه مې واوريدل چې ويل يې : په هغه چاچې د رسول صلى الله عليه وسلم سره دي انفاق او خيرات مه ورکوئ ترڅو چې ترې لاړشي او دا ټولی تيت شي ، او همدارنګه يې په ډير ذلت سره ترې ايستل کيږي،نو داخبره مې خپل تره ته وکړه بيا مې تره رسول صلى الله عليه ته وکړه نو پيغمبر صلى الله عليه وسلم عبد الله بن أبی او دهغه ملګروته څوک ورولیږل نو هغوئ قسم وکړ چې دا کار يې ندی کړی او داسې څه يې ندي ويلي،نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ددوی خبره رښتيا او زمايي دروغ وګڼله نو داسې غم راته ورسيد چې سارئ يې نه درلود او په کور کيناستم،نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ چې :

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (1) اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (2) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ (3) وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

---

[174] - سورت توبه آيت 65 .

[175] - الصارم المسلول لابن تيمية ص 31-32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(4) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ (5) سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (6) هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ (7) يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ... [176]

ژباړه : - کله چې ، راشي تاته ، دا منافقان ، نو وايي ، موږ ګواهي کوو ، چې بيشکه ته ، خامخا رسول د الله يې او الله ، ښه پوهيږئ ، چې بيشکه، ته خامخا رسول د هغه يې ، او الله ګواهي کوي ، چې بيشکه دا منافقان خامخا دروغژن دي / جوړ کړي دي دوئ ، له قسمونوخپلو نه ، ډال ، پس منع کوي خلک ، دلارې دالله نه بيشکه دوی چې دي و ډير بد دي ، هغه عملونه چې ددوی ، چې کوي يې / داهر څه په سبب ددې چې دوی ، ايما ن راوړو ، بيا ، کفر وکړ دوئ ، پس مهر ووهلئ شو ، په زړونو ددوئ باندې نو اوس دوئ ، نه پوهيږي / اوکله چې ، ووينې ته دوی لره ، نو په تعجب کې به واچوي تالره جسمونه ددوئ ، او که خبرې کوي دوئ ، نو غوږ ږدئ ، خبرو ددوئ ته ، لکه چې دوئ لرګي دي ود رول شوي ديوال ته ، ګومان کوي دوئ ، هرآواز ، خلاف د خپل ځان ، همدوئ (پاخه) دښمنان دي ، خپل ځان وساته د دوئ نه ، هلاک د کړي دوئ لره الله ، کوم طرف ته ، دوئ بوتلل کيږي / اوکله چې وويل شي ، دوئ ته ، چې راشي ، چې بښنه وغواړي ، ستاسو دپاره ، رسول د الله نو تاو کړي دوئ ، سرونه خپل او وينې ته دوئ لره ، چې منع کيږي د راتلو نه ، او دوئ ، تکبر کوونکي دي / يو شان ده ، په حق د دوئ کې ،که بښنه وغواړې ته (ای نبی صلی الله عليه وسلم) د پاره د دوئ ، او که بښنه ونه غواړې د پاره د دوئ ، هرګز به بښنه ونکړي الله ، دوئ ته ، بيشکه الله ، لار نه ښئ ، قوم ، فاسق ته / دا هم هغه خلک دي ، چې وايي ، چې خرچ مه کوئ ، په هغه چا باندې چې دالله درسول سره دي ، تردې پورې ، چې تيت شي ، او الله لره دي ، خزانې دآسمانونو ، او د ځمکې ، وليکن دا منافقان خلک ، نه پوهيږي .

نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ماته څوک راوليږل بيايې دغه آياتونه راته تلاوت کړل بيايې وفرمايل : الله جل جلاله ريښتينی کړې،داحديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه او امام ترمذی رحمت الله عليه روايت کړی دی.

په همدې ډول د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه راغلي دي چې فرمايلي يې دي : کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حنين د غزا غنيمتونه وويشل ، دانصارو څخه يو سړي وويل : پدې ويش سره

[176] - سورت المنافقون د 1- 7 آيت پوري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله جل جلاله رضاء مطلب نه وه ، نو پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته راغلم او خبر مې کړ.داحدیث شریف امام بخاري رحمت الله علیه روایت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله علیه ددې حدیث په شرحه کې وایي : پدی حدیث کې دامیر او نورو نیکو خلکو دخبریدو روا والئ دی چې ددوی په اړه هغه څه وه نه ویل شي چې وړاو لایق ورسره نه وي ترڅوویونکئ له دې منع کړئ شي اوویی ویروي،او پدی کې دغیبت او چُغلی ذکر دی کوم چې د ابن مسعود رضی الله عنه په کړنه کې موجود وه او پیغمبرصلی الله علیه وسلم تری منع نکړ،ځکه چې د ابن مسعود رضی الله عنه موخه اوهدف دپیغمبرصلی الله علیه وسلم نصیحت او پدی خبره یی خبرول وه ، هغه څوک چې اسلام ښکاروي او منافقت پټوي د پیغمبر صلی الله علیه وسلم بدي بیانوي نو باید ځان ترې وساتئ ، دغه کارروا دی لکه څنګه چې دکفارو په ضد جاسوسي او خبرراوړل روا دې ترڅو دهغوی ددسیسو څخه ځانونه وژغوري .[177]

دفاطمې بنت قیس رضی الله عنها څخه روایت دی چې ویل یی : زه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته ورغلم او ماورته وویل ای دالله جل جلاله رسوله ! ابو الجهم او معاویه زما دنکاح غوښتنه وکړه پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل : معاویه رضی الله عنه مسکین دی مال نه لري او ابو الجهم دخپلی اوږی نه امسانه ښکته کوی (وهل کوي): داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام نسایی رحمت الله علیه،امام أبوداود رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام مالک رحمت الله علیه په موطاء اوامام شافعی رحمت الله علیه په رساله نومي کتاب کې روایت کړیدی .

نوکله چې په یو دنیایی کار کې چې هغه دواده مسأله ده دیوې مسلمانې ښځې لپاره دنصیحت په ډول دغوښتونکو دعیبونو یادول رواکوي نو د اسلامی امت لپاره ددیني کار لپاره دضرورت په وخت کې دځینو عیبونو یادول روانه بولی ؟

خطیب بغدادی رحمت الله علیه ددغه حدیث شریف په شرحه کې ویلی دي : اوهغه غیبت چې الله جل جلاله پدې مبارک فرمان کې چې : وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ ...﴿١٢﴾ [178]

ژباړه : - او غیبت د نه کوي ، ځینې ستاسو .

---

[177] - فتح الباری ج 10ص 512 .

[178] - سورت الحجرات آیت 12 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې آیت شریف کې یې غیبت منع کړی دی او پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې مبارک حدیث کې ډیر بدبللی چې وایی : اې هغه ډلې چې په ژبه یې ایمان راوړی او دایی زړه ته ندي ښکته شوي دمسلمانانو غیبت مه کوئ او دهغوی پټ څیزونه مه ښکاره کوی . دا حدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه،او امام ابویعلی رحمت الله علیه روایت کړی دی. امام هیثمي رحمت الله علیه ویلی دي،رجال یې ثقات دي،او قضاعی رحمت الله علیه په مسندالشهاب او امام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان اوامام طبرانی رحمت الله علیه په صریح السنه،امام أبوداود رحمت الله علیه په سننو کې دابو برزه أسلمي رضی الله عنه څخه روایت کړی دی اوویلی یې دی چې: پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : اې هغی ډلی چی په ژبه مو ایمان راوړی او زړه ته موندی ننوتی دمسلمانانو غیبت مه کوی او دهغوی پټ رازونه مه ښکاره کوی ځکه چاچی دمسلمانانو ستر مات کړ الله جل جلاله به دده سترمات کړي او الله جل جلاله چې دچا سترمات کړي پخپل کو ر کې به یې سپک او شرمنده کړي ، امام ابو یعلی رحمت الله علیه په حسن سند سره دبراءرضی الله عنه څخه روایت کړی د ی، دابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم منبر ته وخوت او په لوړ اواز یې وفرمایل : اې هغو خلکو چی په ژبو مو ایمان راوړی او زړونو ته مو ښکته شوی ندی مسلمانانو ته تکلیف مه رسوی اونه دهغوی درازونو دښکاره والي یعنی: دخلا ګانو دبر بنډ توب هڅه کوی ځکه چاچې دمسلمان ورور دراز لوڅوالي هڅه وکړه الله جل جلاله به دده راز ښکاره کړي کله چې الله جل جلاله دچا دراز ښکاره کیدواراده وکړي سپک او ذلیل به یې کړي اګر که دکور په منځ کی هم وي .

ابن عمررضی الله عنه کعبی شریفی ته وکتل اوویی ویل :څومره قدرمنه یی او څومره اوچت مقام لري ، یومؤمن دالله جل جلاله په وړاندې ستا څخه ډیرمحترم او قدرمن دی. داحدیث امام ترمذی رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کې روایت کړی دی مګرویلی یی دي چې : اې هغوخلکو چې یوازې په ژبه مسلمانان یاست او زړونوته موایمان ندی ښکته شوی ،مسلمانان مه آزاروی او عیبونه یی مه په ګوته کوی اوخطاګانی یی مه لټوی ، دمعاویه رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمایل یی : یقینا که دې د مسلمانانو پټ رازونه «خلاګانی» ښکاره کول وغوښتل،نو فاسد به یی کړي اویا نږدی دی چې فاسد یې کړي او په زړونو کې به یی کینه درته پیداشی ». داحدیث امام أبوداود رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کتاب کی روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې :

یوشخص د مسلمان ورورعیبونه بیانوي اوهدف یې دهغه مقام ښکته کول،سپکوالئ اوپه کم نظرورته کتل وي،پدې ډول چې دغه کار دنصیحت حکم ته نه راګرځي اونه هم دیني اړخ دالازموي چې خائن دامین ګرځولو اودفاسق دخبرقبلولواو دروغجن دګواهي اوریدلوڅخه دې ونه ویرول شي ، داچې یوه کلیمه دویونکی دحالت په توپیرسره دوه معناوې ولري چې په یوه حالت کې ګناه ګار او په بل حالت کې بیا ګناه ګار نه ښکاریږی .

دساری په ډول : ام المؤمنین عائشې رضی الله عنها یوه ښځه یاده کړه اوویی ویل: دغه ښځه ټیټه(قدیی وړوکی) دی،پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : غیبت یی دوکړ » . داحدیث شریف امام ابو داود رحمت الله علیه اوامام احمد رحمت الله علیه پخپل مسند،امام ابن ابی دنیا رحمت الله علیه دغیبت په کتاب او امام ترمذی رحمت الله علیه روایت کړی ویلی یی دي : داحدیث حسن او صحیح دی .

پخپل سند یی امام زهری رحمت الله علیه نه روایت کړی وایي ماته ابن ابی رهم غفاری ویلي چې ما دابورهم څخه اوریدلی دي . دي دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دهغه صحابه ؤ څخه وه چی ترونه لاندې یی ورسره بیعت کړی وه . فرمایل یی : زه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم سره دتبوک په غزاکی وم بیا یی حدیث ووایه تردې چې ویې ویل : پیغمبرصلی الله علیه وسلم پیل وکړ و، زما څخه یی دبنو غفار قبیلې دهغو خلکو په اړه پوښته کوله چې دغزا څخه پاتې شوي وه ماخبرکړ، پیغمبرصلی الله علیه وسلم راڅخه پوښتنه کوله سپینو خلکو څه کول ؟ نوماورته دهغوی دغزاڅخه وروسته پاتې کیدو خبرورکړ نو ویی فرمایل: سرو او دکوڅیو والاؤ خلکو څه وکړل ؟ نو ماورته د هغوی د غزا څخه دوروسته والي خبرورکړ، بیایې وفرمایل : هغو تورو دوړو ویښتو څښتنانوڅه کول ؟ بیایی دحدیث شریف پاتی برخه ذکر کړه .

داحدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه په معجم کبیر اوامام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بخاری رحمت الله علیه په ادب مفرد کې ، امام معافری رحمت الله علیه په سیرت نبوی ، امام احمد بن عمر والشیبانی رحمت الله علیه په آحاد او مثاني کې روایت کړی ، امام هیثمی رحمت الله علیه ویلی دی : په دواړو سندونو کی دابورهم وراره دی چی زه یی نه پیژنم .

نودغه دواړه کلمې دقداو ونې په ټیټوالي کې کارول شوې دي چې لفظ یی یو اومعناوی یی بیلې دي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم مقصد پیژندنه او څرګوالئ وه اودعایشی رضی الله عنها مطلب دهغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عیب او بدي بیانول وه ،. دافک حدیث مشهور حدیث دی امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ترمذی رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام حاکم رحمت الله علیه،امام ابویعلی رضی الله عنه،امام طبرانی رحمت الله علیه او نورو روایت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله علیه ددی په شرحه کی هم ویلی دی چې : ددی حدیث څخه دامسأله په لاس راځي چې : هغه څوک چې فسق او او شر په ښکاره ډول سرته رسوي نو هغه څه چې دده په غیاب کې یی بدي بیانیږي ، د مذموم غیب څخه ندی،علماء کرامو ویلي دي : غیبت د هرصحیح شرعي مقصد د حصول لپاره پدې ډول چې هغه ته له دې پرته رسیدل سخت وي روااو جائز دی لکه : د ظلم مخ نیوی ، د بدی او منکردله منځه وړلو لپاره مرسته غوښتل،د فتوی غوښتل،دمحاکمې دائرول،دشراو بدی څخه د چا ویرول،په همدې کې دراویانو او ګواهانو جرحه او بدي بیانول هم شامل دي ، خلیفه ته دهغه لاس لاندې خلکو د کړنې خبرورکول ، تردې چې ویی ویل : اوهمدارنګه چاچې یو فقیه او عالم ولیده چې بدعتي ته ورتله او یافاسق ته ورتله او له دې څخه ویریده چې پیروي یی ونکړي،نوپدې د هغوی بدي په ګوته کول روادي،او دهغو خلکوغیبت روادی چې په ډاګه سره فسق،ظلم اوبدعت کوي .[179]

امام غزالي رحمت الله علیه د هغه عذرونوپه اړه چې غیبت ورته روا کوې داسې ویلي دي : پدې پوه شه چې اسلامي شریعت کې دبل شخص د بدی بیانولو د روا والي لپاره هغه صحیح مقصد ته چې پرته له دې څخه رسیدل ورته ناشوني وی دغیبت ګناه دفع کوي او هغه شپږ څیزونه دي .... تردې چې ویی ویل : څلورم څیز،د شرڅخه دمسلمان ویرول،که چیرې ولیدل شي چې یو فقیه او عالم شخص کوم مبتدع یا فاسق ته ورځي او له دې څخه وویریده چې دغه فسق او بدعت سرایت ورته ونکړي نو تاته روادي چې د مبتدع او فاسق بدعت او فسق ورته په ګوته کړې .[180]

امام نووي رحمت الله علیه په هغه باب کې چې ځینې غیبت کول روادي وایی: پده پوه شه چې غیبت د یو صحیح شرعي مطلب او مقصد لپاره چې له دې څخه پرته ورته رسیدل ناشونی وي روادی او هغه شپږ څیزونه دي :

---

[179] فتح الباری ج 10 ص 472 .

[180] - احیاء علوم الدین ج 3 ص 161-162 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : د خپل مظلومیت ښرګندول،تردې چې ویی ویل : ښلورم،مسلمانان د شر او فسادښخه ویرول او هغوئ ته نصیحت کول دي،او له دې ښخه یودادي چې که چیرې یو فقیه او عالم ولیدل شي چې یو بدعتي اوفاسق ته ورځي او له هغه ښخه علم زده کوي او وویریده چې که دغه عالم ته به ترې زیان ورسي نوده ته دارواده چې د بدعتي حال ورته ښرګند کړي او نصیحت ورته وکړي پدې شرط چې مقصد يې نصیحت کول وی .[181]

امام ابن القیم رحمت الله علیه دروا نصیحت او ناروا غیبت د توپیر په بیانولو کې ویلي دي :

د نصیحت او غیبت ترمنځ توپیر :

په نصیحت کې مطلب د بدعتي،فتنه اچوونکي،چلباز،او فاسد ښخه ویرول دي تردې چې ویي ویل : کله چې غیبت د الله جل جلاله،رسو ل الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو بندګانو ته د نصیحت په ډول وي

نو دالله جل جلاله لپاره عبادت او د حسناتو له جملې ښخه دي .[182]

پدې کې ان شاء الله کوم تعارض نشته چې موږ مخکې ذکر کړه چې امیرته د مسلمانانو په کتار کې د فاسد او فتنه باز سړي دشر اچولو خبر رسولو جواز یاد کړ ځکه چې دا د امیرانو او عامو مسلمانانو د نصیحت ښخه ګڼل کیږي او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم ددې حدیث شریف ترمنځ چې فرمایي : ماته کوم یو زما دصحابه ؤ ښخه کومه خبره نه رسوي ، نو داخوښوم چې تاسو ته درووځم او زما سینه پاکه وي ، اوکوم احادیث چې دمسلمان دغیبت حراموالئ بیانوي،همدغه احادیث دي چې د مسلمان د غیبت حراموالی ثابتوي،همدغه اصل او اساس دی،مګرد ضرورت په اندازه اود دخالص نصیحت په توګه د غیبت کولو جواز مستثنی دی ، لکه ښنګه چې وړاندې تیر شول او امام نووي رحمت الله علیه په ریاض الصالحین کې امیرانوته دخلکو دخبرولواو حالاتو دور وړلو ښخه منع شوی وه که چیرې ورته اړتیا نه وي لکه د فساد او فتنې خپرول او په همدې سره يې باب هم ایښئ دی،اصل همدادی چې باید امیرانوته د خلکوخبرې نقل شي او له دې ښخه دضرورت په وخت کې د خبرو وړل مستثنی دي ترڅو د لویې فتنې او فساد مخه ونیول شي او دفساد خپروونکو ښیرې بربنډې شي .

---

[181] -ریاض الصالحین 575 – 578.

[182] - کتاب روح د ابن القیم ص 322 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اميرته په پټه سره نصيحت کول غوره دي :

امام بخاري رحمت الله عليه روايت کړی دی لکه څنګه چې وړاندې ذکر هم شول چې اسامه رضی الله عنه ته وويل شول : آيا دغه سړی يعني عثمان رضی الله عنه ته څه نه وايې،اسامه رضی الله عنه وفرمايل : ماداسې خبرې ورته وکړې چې دغه دروازه خلاصول نه غواړم چې لومړی يې زه خلاصه کړم ، پدې سره د عياض بن غنم رحمت الله عليه دا ډول دليل وړاندې کيږي چې:هشام بن حکيم رحمت الله عليه ته يې وويل :آياد پيغمبر صلی الله عليه وسلم دغه قول د اوريدلی ندی ؟ چې فرمايي : څوک چې غواړي امير يا دکومې رتبې والاته نصيحت وکړي بايد دا نصيحت په ښکاره ورته ونه وايي مګر ترلاس به يې نيسې يو آزاد ځای ته به يې بيايې که چيرې يې نصيحت ومانه نو ښه ترښه کوکه نه ، نو خپل مسوليت او دنده يې سرته ورسوله ، داحديث ابن ابی عاصم رحمت الله عليه پخپل کتاب السنة،باب کيفية نصيحة الرعية للولاة کې روايت کړی دی .

نور دلائل هم شته چې امير ته په ښکاره نصيحت کولو دلالت کوي لکه: هغه ښځه چې عمربن الخطاب رضی الله عنه ته يې د ښځو د مهرونو په اړه مراجعه وکړه او داکيسه علمای کرامو د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې : وآتيتم احداهن قنطارا ....آيت ۲۰ [183]

ژباړه : - حال داچې ورکړي وي تاسو ، يو د هغوئ ته ډير مال .

دی راوړې ده،امام ابن کثير رحمت الله عليه دغه واقعه قوي کړې ده او شيخ احمد شاکر رحمت الله عليه صحيح بللې ده،پدې اړه زيات دلائل موجوددي او همدارنګه دهغه چاپه هکله چې نصيحت ورته کړل بايد حالت يی په نظرکې ونيول شي تردې چې دانصيحت دلوئ فساد اوعظيمې فتنې مخه لامل نشي،هغه څوک بريالي دي چې الله جل جلاله هدايت ورته کړی دی او سمه لاره يې ورته ښودلې وي.

ترټولوغوره او ښه روايت هغه دی چې امام دارمی رحمت الله عليه پخپل سننو کې راوړی چې يوه ورځ سليمان بن عبدالملک مدينې منورې ته راغی او قصديی مکې مکرمې ته د تګ وه ، څو ورځې په مدينه منوره کې پاتې شو اوويې ويل : آياپه مدينه منوره کې داسې څوک شته چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعين څخه يی څوک ليدلي وي ، خلکو ورته وويل : ابو حازم رحمت الله عليه دی ، هغه ته يي څوک ورولیږل ،کله چې ورغی ، سليمان ورته وويل : دغه څه وضعيت او لرې والئ دی ؟ ابو حازم رحمت الله عليه ورته په ځواب کې وويل: اې امير المؤمنين !

---

[183] - سورت النساء آيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمورږځخه د څه بدي ولیده .... تردې چې سلیمان ورته وویل : موږولې مرګ بد ګڼو ؟ ابو حازم رحمت الله علیه وویل : تاسو دابده وګڼله چې دآبادی ځخه خرابی ته لاړشی....... تردې چې سلیمان ورته وویل : زموږ دحالت په اړه څه وایی ؟ ابو حازم رحمت الله علیه وویل : اې امیر المؤمنین ! آیا بیابه مابښې ؟ سلیمان وویل : مګر داخویونصیحت چې ماته یې کوې ، ابوحازم رحمت الله علیه وویل : اې امیرالمؤمنین! ستاپلرونوخلک د تورې په زورسره رعیت او تابع کړل او دغه پاچاهي په زور سره دمسلمانانو د مشورې اودهغوی د رضاځخه پرته ترلاسه کړې تردې چې زیات خلک یې ترې ووژل،نو په یقینې ډول ددې پاچاهی ځخه لاړل ، که چیرې ته پوهیدلې چې دوی څه وویل او څه ورته وویل شول ؟ نو سلیمان د ناستوملګروځخه یې یوه ورته وویل :اې ابوحازم ! ډیرې بدې خبرې د وکړې،ابو حازم وویل : دروغ د وویل په یقنیې ډول الله جل جلاله د علمای کرامو ځخه داوعده اخیستې ده چې خامخابه خلکوته حق بیانوي او هغه به نه پټوي،سلیمان وویل : نوموږبه څنګه خپل ځانونه اصلاح کړو؟ هغه وویل : امتیازات به پریږدی اودتپولوسره به د ځوانمردی او یوشانته والي سلوک کوې ، سلیمان وویل : څنګه به وتوانیږوچې دغه کارته لاروموماوورته وسیږو؟ ابوحازم رحمت الله علیه وویل : حلال به اخلې او خپل مستحق ته به یې ورکوې .... تردې چې نصیحت یې پای ته ورساوه ، دغه نصیحت په بشپړه توګه په تفسیر قرطبي کې ذکر شوی دی . [184]

دظالموپاچایانوپه وړاندې پاڅون :

په وړاندینې فصل کې د مسلمان عادل امیردندې اوصفات یادشوي کوم چې په ولس باندې یې اطاعت په ظلم باندې یې صبرکول،هغه ته دعاکول ، جهاد ته ورسره تلل،احترام یې کول .... اوداسې نورکارونه چې پرې لازم شوي دي.... ترآخرپورې.

پدې فصل کې به ان شاء الله هغه حالات ذکرکړوچې دغه امیردعدالت دحد څخه وځي اګرکه دغه وتل د فسق له سببه وي چې عدالت ته زیان رسوي اویاهم دکفرله سببه وي چې اصل عدالت ته زیان رسوي .

علماء کرام د هغه امیر دحکم په هکله چې فسق ترې وتلئ وي او عدالت ته یې زیان رسوي اختلاف لري خو پدې سره داسلام دحدودوځخه نه وځي .

---

[184] - تفسیر قرطبي ج 1 ص 347- 349 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

1- یوې ډلې دهغه امیرپه ضد چې په مطلق ډول فاسق یاظالم وي ، د پاڅون کولوجوازورکړي ترڅوپه هغه دلائلوعمل وشي چې دامربالمعروف اونهی عن المنکرواجبیدل بیانوي اودظلم په مقابل کې چُپوالی حرام بولي، او هغه مبارک احادیث چې د الله جل جلاله داطاعت څخه پرته دبل چا دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت په کې نشته چې په څرګند ډول بیان شوی دی او ځینې احادیث مخکې هم یادشول او دلته به ان شاء الله هغه واضح دلائل دعلماؤ دمفصلودلائلوسره یوځای ذکر کړوچې دغه ډلې دامام د پاڅون په جوازترې اخستې .

2- بله ډله بیا دظالم او فاسق امیر په ضد پاڅون په مطلق ډول حرام بولي ځکه چې بی ګناه وینې په کې توئیږي او فتنه راوړالیږي، اوله دې سببه چې دظالمواو فاسقوامیرانودظلم په مقابل کې د صبر او زغم په اړه راغلي دي ، اوزیاتره دلائل مخکې تیر شوي ځکه زیاتره هغه خلک چې ددې ډول ظالمواو فاسقو امیرانو په ضد یې پاڅون کړی پدې ندي توانیدلي چې موجوده بدی او منکرتغیرکړي اوحالات ښه لوري ته پرمخ بوځي ، دهمدې پاڅون په سبب ظالموامیرانودخلکوکورونه،مالونه او عزت یې پامال کړی ، چوراوچپاول یې ځانونوته روابللی دی .

3- دریمې ډلې یو وسط او میانه نظر وړاندې کړی چې دابه ان شاء الله د شرعي دلائلوراټولوونکی او صحیح نظرښتن وي او هغه داچې : دظالمو امیرانوپه ضد پاڅون دعلماء کرامو،دخلکود مشرانو،دحکمت،پوهې او تجربې دڅښتنانوترڅیړنې لاندې نیول کیږي،که چیرې دهغو امیرانوپه ضدچې ظلم یې انتهاء ته رسیدلی وي اودپاڅون په صورت کې کومه فتنه اولوی فسادنه رامنځته کیږي تردې چې دظلم اوتجاوزپه مقابل کې صبروشي نو په مسلمانانوددغه ظلم دفع کول لازم دي او په ضدیې پاڅون واجبیږي،اوکه چیرې دپاڅون په درشل کې ددوی په آنداوپه زیات ګومان سره دهغه په ظلم سره د صبر کولو په عوض لوی فساد او عظیمه فتنه منځته راځي نوپدې صورت کې پاڅون جوازنلري داځکه چې دپاڅون په نتیجه کې داسې یوه فتنه رامنځته کیږي چې زیان یې عاموخلکوته رسیږي او داسې وضع منځته راځي چې دغه ظالم امیردټولوهغوپاڅون کوونکواوځوک چې ورسره ذهناموافق وي،اویاپدې سره راضي وي اګرکه عملا په پاڅون کې ورسره شریک نه وي غچ او انتقام اخلي اوداددوولویوبدیواو شرپه صبرسرهدفع کول دي ځکه چې ددې ظالم په مقابل کې دصبرتکلیف نسبتاًلږوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنصوصودجَمعې اوراټولولوسره په هردلیل باندې پخپل مناسب ځای کې عمل کیدئ شي،نوپه هغو دلائلوسره عمل کیدئ شي دامیردظلم په مقابل کې صبراوزغم لازموي نو په هغه نصوصوکې چې دزغم په کولوسره امرکوي ، اوددې په مقابل کې که پاڅون کوونکي په غالب ګومان سره د منکرپه تغیراودوضعې په ښه والي توانیږي نوبیاپه همدې نصوصواو دلائلوعمل کړل کیږي.
پدې تفصیل او بیان سره چې پدې مسأله کې خنډله منځه ځي او دلائل سره غونډیږي پدې سره هیچاته روا ندي چې ووایي په مطلق ډول صبر کول اویاهم انقلاب جوړول دحل لارده .
ځکه چې دهغه چاچې دظالمواميرانودظلم اوتیري په مقابل کې په مطلق ډول د صبرکولوپه نظردي پدې سره هغه ډیردلائل چې د ظالموولسواکانوپه مقابل کې دجهادامرکوي له منځه ځي،اوهمدارنګه څوک چې په مطلق ډول دهغوئ په مقابل کې پاڅون کول واجب بولي نو هغه دلائل له منځه ځي چې دظالمواميرانودظلم او تیري په مقابل کې د صبراو زغم امرکوي اګر که دغه ظالمواميرانو په شاووهل او مال یې ترې واخست بیابه هم انقلاب ته نه وردانګي کوي،ځینې دغه دلائل مو وړاندې ذکرکړیدي ، تفصیل ددواړونظرونوترمنځ وسط او برابر نظردی ... الله جل جلاله پرې ډیرښه پوهیږي .ځینوعلماء کراموودظالموپاچایانوپه مقابل کې پاڅون په مطلق ډول د منع کولوپه اړه اجماع نقل کړیده خودامنع پدې سره اخستل کیږي چې پدې پاڅون سره به مسلمانان په لویه فتنه او شرکې ولویږي اودجګړواو بې ځایه وینې تویدوڅخه به بل څه سوغات او تحفه رانه وړي سره ددې چې ځینوعلماء کراموودغه اجماع ماته کړی هم ده .

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصیل :

لومړی نظر: ځینې علماء کرامو ویلي چې د توان په وخت کې د ظالمو پاچایانو په مقابل کې په مطلق ډول پاڅون کول روادي ، ځکه چې په ډیروشرعي دلائلو کې داثابت شوی چې د منکرتغیراو له منځه وړل واجب او دظالمواو فاسقوپه مقابل کې چپوالی اوسکوت حرام دی او الله جل جلاله هرهغه چاته سزاورکړې منکرته حاضرشي او هغه بد ونه بولي اګر که دا شخص د منکرکوونکی وي ، یاپدې عمل سره راضي او خوښ وي له دغه دلائلوڅخه دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرمايلي دي : وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿25﴾ [185]

ژباړه : - او ځان وساتئ دهغې فتنې نه ، چې نه رسيږي ، هغه كسانو ته ، چې ظلم يې كړئ وي ، ستاسو نه ، خاص ، او پوه شئ ، چې بيشكه الله ، سخت عذاب وركوونكئ دى .

دغه آيت شريف پدې سره دليل دى چې دگناه او ظلم په سبب سزاوركول يواځې په فاعل پورې نه خلاصه كيږي بلكې هغه شخص ته هم سزا وركيږي چې چُپ او غلى وي او ددې سره سره بياهم منكراو بدي له منځه نه وړي .

امام قرطبي رحمت الله عليه ددې مبارک آيت په تفسير كې ويلي دي چې زموږ علماء كراموويلي : كله چې فتنه عامه شي نو ټول هلاک كيږي اوداكار دگناهونودڅرگنديدودمنكرخپريدواودهغه دنه تغيريدوله امله رامنځته كيږي ...تردې چې وېې ويل : كله چې خلک منكر او بدي په څرگندډول ترسره كوي نوپه هرهغه چاچې دغه منكروينې فرض اولازم دي چې تغير وركړي نودغه شخص ترې غلى شي ټول گناه كار دي ځكه چې دغه كار پخپله كړنه او خپله خوښه كوي يقيناً الله جل جلاله پخپل حكم او حكمت سره د منكركړونكى اوپه هغه سره راضي شخص يوشانته گرځولى او په عذاب وركولوكې يې سره سم كړي دي .[186]

امام ابن حجررحمت الله عليه د ابن عمر رضى الله عنهمادحديث په شرحه كې چې په مرفوع ډول يې روايت كړى دى وايي : كله چې الله جل جلاله په كوم قوم عذاب راولي نوټولوته رسيږي بيادقيامت په ورځ هرڅوک دخپل عمل او كړنې سره سم ژوندكيږي، داحديث شريف امام بخارى رحمت الله عليه امام مسلم رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابويعلى رحمت الله عليه ، اوامام خطيب رحمت الله عليه په تاريخ بغدادكې روايت كړى دى .

حافظ رحمت الله عليه وايي : له دې څخه دكافرانو اوظالمانو څخه تښتيدل رواكيږي ځكه چې له دوى سره اوسيدل خپل ځان په هلاكت او تباهى كې اچول دي ، پداسې حال كې چې له كفاروسره مرسته ونكړي اوددوى په كړنوسره راضي هم نه وي كه له كفاروسره مرسته وكړي او پرې راضي شي نو دغه خلک هم له دې ډلې څخه شميرل كيږي

- سورت انفال آيت 25 .[185]
- احكام القران ابن العربى ج 2 ص 847 ، تفسير قرطبي ج 7 ص 374 .[186]

(c) ketabton.com: The Digital Library

،[187]

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې ویلې دي : الله جل جلاله مؤمنانوته امرکړی چې پخپلومنځونوکې په منکراوبدی خوښ نشي اوهغه ونه مني که داکاریې وکړنوالله جل جلاله به په دوی عام عذاب راولي اوهمدرنګه په یقینې ډول پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : کله چې خلکوظالم ولیداودهغه لاس یې دظلم څخه بند نکړنېږدې وه چې الله جل جلاله دخپل لوري څخه په ټولوعذاب راولي ،

داحدیث شریف امام ابوداود ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه د ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی او سندیې صحیح دی .

دهغوبنی اسرائیلوپه کیسه کې چې دشنبې دورځې د کبانودښکارڅخه منع کړل شوي وه راغلي دي: چې الله جل جلاله هغه ډله چې ګناهکاران یې د خپلې سرکشی څخه منع کول وژغورله او نوروباندې یې خپل عذاب راوست الله جل جلاله فرمایلي دي : وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿163﴾ وَإِذَ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُواْ مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿164﴾ فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُواْ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ ﴿165﴾ فَلَمَّا عَتَوْاْ عَن مَّا نُهُواْ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿166﴾ [188]

ژباړه : - او تپوس وکړه دهغوئ نه ، د حال دکلي ، هغه کلي ، چې وو ، په غاړه ، د سمندر ، کله چې دحد نه واوړیدل هغوئ ، په ورځ دشنبې ، کله چې ، راتلل به هغوئ ته ، کبان دهغوئ ، په ورځ د شنبې دهغوئ ، د اوبو سرته ، او په هغه ورځ کې ، چې داخل به نه وو هغوئ په شنبې کې ، نو نه به راتلل هغوئ ته ، آزمایو موږ هغوئ ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرماني به یې کوله / او هرکله چې ، وویل یوې ډلې ، دهغوئ نه ، ولې ، نصیحت کوئ تاسو ، هغه قوم ته ، چې الله ، هلاک کوونکئ دهغوئ دی یا عذابوونکئ دهغوی دی ، په عذاب ،سخت سره ، او ویل هغوی ، دپاره دعذر

- فتح الباری ج 13 ص 61.[187]
- سورت الاعراف د 163- 166 آیاتونه .[188]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رب ستاسو ته وښائی چې هغوئ ، ويربري / پس کله چې ، هيرکړو هغوئ ، هغه ، چې نصيحت شوی هغوئ ته ، په هغې سره ، نو خلاص کړل موږه ، هغه کسان ، چې منع کول خلک ، دبدئ نه ، او ونيول موږ هغه کسان ، چې ظلم يې کړی وه ، په عذاب ، سخت سره ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرمانې به يې کوله .

پدې مبارک آيت کې ذکرشوچې الله جل جلاله هغه خلک هلاک کړل چې دده دحدودواونواهيوڅخه يې تجاوزوکړېيزوګان او خنزيران يې کړل ، اوهغه ډله چې دغه ظالمان يې دبدی او ګناه څخه منع کول نجات ورکړاوويې ژغورل اوقرآن کريم ددريمې ډلې دانجام څخه چُپ پاتې شوی ياددوی دحقارت اوذلت له سببه لکه څنګه چې علماءکراموېوې ډلې هم داذکرکړی چې دغه خلک دګناهکارانوسره يوځای هلاک شول .[189]

کوم چې دغه معنی تائيدوي دنعمان بن بشير رضی الله عنه حديث شريف دی چې نبی کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : مثال دهغه چاچې د الله جل جلاله دحدودوپلي کوونکي وي او دهغه چاچې د الله جل جلاله د حدودو څخه مخ ګرځوونکي وي دهغوخلکوپه څيردي چې يوه کيښتۍترلاسه کړي ځينوته يې دېچې (قرعې) په واسطه پورتنۍبرخه او ځينې نوروته يې بياښکتنۍ برخه ورسيږي نوهغه خلک چې د کيښتۍ په ښکته برخه کې وي کله چې اوبه راوړي نوپه پاسنيوخلکوتيريږي اوبيااوبه را اخلي نوداخلک وايي : که چيرې موږه خپله ښکتنۍ برخه کې سوری کړی وای اوبه به مواخستې اوپاسنيوخلکوته به موکوم تکليف نه رساوه که چيرې داخلک پريږدي ترڅوخپل عزم ترسره کړي نوټول به هلاک شي اوکه هغوی منع کړی اولاسونه يې ونيسي پخپله به هم نجات ومومي او ټول به دهلاکت څخه وژغورل شي .

داحديث شريف امام بخاري رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه ،امام بيهقي رحمت الله عليه اوامام بزاررحمت الله عليه روايت کړی دی .

دحذيفه بن اليمان رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : زما دپه هغه ذات سوګندوي چې زمانفس (روح) يې دهغه په بلاکيف لاس کې ده حتماًبه په معروف

---

[189] - تفسير قرطبي ج 7 ص 290-292، تفسير ابن کثير ج 2 ص 408- 410 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونیکی‌سره امرکوي،اوخامخابه له بدی‌څخه منع کوي که داسې ونکړي نونږدې ده چې الله جل جلاله به دخپل لوري څخه پرتاسې عذاب راولیږي بیابه خامخادعاکوی‌اوهغه به درڅخه نه قبلیږي .[190]

داحدیث شریف امام ترمذي رحمت الله علیه،امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ،امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابن ابی شیبه رحمت الله علیه،امام ابویعلی رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه اوامام بزاررحمت الله علیه روایت کړی دی ، اوامام ترمذي رحمت الله علیه ویلي دي : داحدیث حسن دی .

په یقیني ډول الله جل جلاله امربالمعروف او نهی عن المنکر دمسلمانانو دخاصو او ځانګړو صفاتو او دا یې هغه لوی او عظیم صفت دی چې پدې سره دمنافقانو څخه جلاکیږي، څکه چې الله جل جلاله دمؤمنانو په وصف او ځرنګوالي کې فرمایلي دي : وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ....﴿71﴾ [191]

ژباړه : - او مومنان سړي ، او مومنانې ښځې ، ځینې ددوئ ، دوستان دي دځینو ، حکم کوي دوئ ، په نیکی سره ، او منع کوي ، د بدی نه .

اوالله جل جلاله دمنافقانوپه ځرنګوالي اووصف کې فرمایلي دي : الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ..﴿67﴾ [192]

ژباړه : - منافقان سړي ، او منافقانې ښځې ، ځینې د دوئ ، د ځینو نه دي ، حکم کوي دوئ ، په بدی باندې ، او منع کوي ، د نیکی نه ، اومنع ساتي دوئ ، لاسونه خپل .

اوبیشکه الله جل جلاله بیان کړی چې د بني اسرائیلو دځینو زړونه یې په ځینو نورو باندې پدې سبب ووهل چې دوی امربالمعروف او نهی عن المنکرېې پریښودل په یقیني ډول الله جل جلاله فرمایلي دي : لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ ﴿78﴾ كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ ﴿79﴾ [193]

ژباړه :- لعنت وویلئ شو ، په هغه کسانو ، چې د کفر لار یې خپله کړه ، د بنی اسرائیلو نه ، په ژ به د داؤد ، او دعیسي زوی د مریم ، دا ، پدې سبب وشو ، چې نافرمانې یې کړې وه او وه هغوئ چې زیاتی

---

[190] - تفسیرابن کثیر ج 1 ص 593 .
[191] سورت توبه آیت 71 .
[192] - سورت توبه آیت 67 .
[193] - سورت مائده آیت 78،79.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې شروع کړی وو / وه هغوئ چې نه به يې منع کول يو بل ، د هغه بد کار نه ، چې کاوه به هغوئ هغه ډير بد وه ، هغه کار ، چې کاوه به هغوئ .

پيغمبر صلی الله عليه وسلم دامربالمعروف او نهی عن المنكر پريښودل دتوان په وخت کې دآخرت څخه وداندې په دنياکې دعذاب راتللو سبب ګرځولی دی ، که چيرې کوم انسان بل څوک د بدی اومنکر کولو په حالت کې وليدل اوپرته له کوم عذرڅخه يې دهغه منکرمخنيوی ونکړدمنکر دکوونکي سره به سم سيده عذاب ورته رسيږي .

دعدي بن عميررضی الله عنه څخه روايت دی وايي ماد پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يې : الله جل جلاله عام وګړي دخاصو خلکوپه سبب نه په غذابوي تردې چې پخپلو منځونو کې منکرپه ښرګنده وګوری اودوی ددې منکر دتغير او له منځه وړلو توان هم لري ،ولې انکاريې نه کوي او له منځه يې نه وړي کله چې دا کار وکړي نو الله جل جلاله عام او خاص ټول په عذابوي .

داحديث شريف امام احمد پخپل مسند کې روايت کړی دی ، حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : سند يې حسن دی .

داحديث دامام ابوداؤدرحمت الله عليه سره دعدي رضی الله عنه دورورعرس بن عميره رضی الله عنه له احاديثوڅخه دی ، اوددې لپاره دامام احمد اونوروسره دحذيفه ،جريراونوروصحابه کرامورضی الله عنهم اجمعين څخه شواهد موجوددي، امام هيثمي رحمت الله عليه په مجمع الزوائد کې ويلي دي : داحديث امام احمد رحمت الله عليه له دوه لارو(سندونو) څخه او امام طبراني رحمت الله عليه هم روايت کړی دی پدې کې يوراوي نوم په ډاګه شوی نه دی (مجهول دی) او نورروات يې ثقه دي .

دابوسعيدخدري رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:چاچې له ستاسې څخه کوم منکراوبدڅيزوليدنوحتماًدهغه په لاس منع کړي اوکه په لاس سره يې منع کولای‌نشي بيادپه ژبه سره منع کړي اوکه په ژبه سره هم نشي کولای بيايې دپه زړه سره بد وګڼي او دادزړه مرتبه دايمان ډيره ښکته مرتبه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحدیث شریف امام مسلم رحمت الله علیه دابوسعید خدری رضی الله عنه څخه روایت کړی دی او همدارنګه امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام نسائی رحمت الله علیه او امام ابن ماجه رحمت الله علیه روایت کړی دی.

دحضرت أم سلمة رضی الله عنها(دپیغمبرصلی الله علیه وسلم میرمن) څخه او هغې دپیغبمرصلی الله علیه څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي : پرتاسې به امیران او مشران مقررېږي چې ځینې اعمال او کړه یې ښه وي او ځینې نوربه بدوي چاچې ددوی دغه بد اعمال بد وګڼل دهغوی‌د ګناه اوبدی څخه په امان شو،اوچاچې وکولای شو ددوی‌دغه بداعمال په ژبه بد وبولي په یقیني ډول ددوئ سره د ګډون دګناه څخه سالم او په امن پاتې شو،مګرهغه څوک چې په زړه سره ددوئ په بدواعمالوراضي شول اوپدې کې یې ددوی پیروي وکړه نوهمدغه په ګناه کې ورسره شریک شو، صحابه کرامو رضی الله عنهم وویل : اې دالله رسوله !آیاله دوئ سره جګړه ونه کړو؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ترهغې جګړه ورسره مه کوئ ترڅوېې چې لمونځ قایم کاوه یعني : چاچې ددوئ دغه بد اعمال په زړه بد وګڼل اودهغوئ انکاریې په زړه سره وکړ.

داحدیث شریف امام مسلم رحمت الله علیه ،امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه اونورو روایت کړی دی.

اوهمدارنګه دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : زردی چې داسې ولس مشران راشي چې ځینې کړه وړه به یې خوښوئ او ځینې نوربه یې بد ګڼئ چاچې دهغوی دمتابعت پریښودوژغورل شو، اوچاچې ځان ترې پرېږده کړدګناه څخه یې په امان پاتې شو،او څوک چې ورسره ګډ شوتباه شو . داحدیث شریف امام طبراني رحمت الله علیه ، او امام ابن ابی شیبه ر حمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړئ دی.

دغه دلیلونه اوکوم چې ددې په معنی سره راغلي دي هغوخلکودلیل پرې نیولئ دی چې په مطلق ډول دظالم امیر په ضدپاڅون واجب بولي .

له همدې امله ابومحمدابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : ټول اسلامي امت په اتفاق سره پرته له هیڅ یومخالف نه دامربالمعروف او نهی عن المنکرعمل واجب بولي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي : وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿104﴾ [194]

ژباړه :-او ضرور د وي ، په تاسو کې ، يوه ډله ، چې رابولي (خلک) ، نيکئ ته ، او حکم کوي ، د نيکئ ، او منع کول کوي ، د بدئ نه ، اود غصې خلک ، خاص هغوئ ، خلاصئ موندونکي دي .

بياددې عظيم مسؤليت او دندې دکيفيت په اړه سره مختلف شول چې :

ځينې أهل سنت دپخوانيوصحابه کرامورضی الله عنهم اوله هغوئ څخه راوروسته لکه : امام احمد ابن حنبل رحمت الله عليه اوداسې نورهم پدې نظر شول ، اوداد حضرت سعد بن أبی وقاص رضی الله عنه ، أسامة بن زيد رضی الله عنهما ، ابن عمر رضی الله عنهما، محمد بن مسلمه رضی الله عنه او نورپدې نظر دي چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر څخه هدف ا وغرض يواځې په زړه سره دئ او که وتوانيږي په ژبه سره يې هم کولای شي اوپه لاس سره د تورې دايستلواودوسلې درااخستلوڅخه پرته اصلاګيدئ نشي ، همداداًبوبکرابن کيسان الاصم نظردئ اوپدې سره ټول روافض هم دي دوئ وايي : اګرکه ټول هم ووژل شي ، مګر دوئ داکارپه هغه وخت کې کوي چې «ناطق» راښکاره شي نوکله چې ناطق څرګندشي بيا دتورو ويستل واجبيږي اوکه نه نوبيا دکار نشي کيدی .

مګر اهل سنت پدې کې عثمان رضی الله عنه خپل پيشوا نيسي اوهغه صحابه کرام چې ذکر موکړل اوله دوئ څخه هغه څوک چې پدې حالت ناسته ښه بولي مګر داهل سنتو څخه ددې نظرټول ښتنان دهغه اميرپه وړاندې دانظر لري عادل نه وي که چيرې امير عادل وي اوکوم فاسق يې په مقابل کې پاڅون وکړي نوبيااامام په ملتياپرته له کوم اختلاف څخه دتوروايستل واجبيږي.

دعبد الله بن عمررضی الله عنهما څخه يې داروايت کړئ چې دچادپوښتنې په ځواب کې يې وويل :زه نه پوهيږم چې باغي ډله کومه ده که پوهيدئ نودهغې دوژلولپاره به نه ته او نه بل څوک راڅخه وړاندې شوي وای له همدې څخه پرته بل څه په دې صحابه کراموبل څه ګومان نشي کيدی.

دأهل سنتو ځينې ډلې ، ټول معتزله ، ټول خوارج اوزيديه پدې نظر دي چې دامربالمعروف او نهی عن المنکرډلې کيدولپاره دتورو ويستل واجب دي، په هغه صورت کې چې پرته له دې څخه په بل څه نه ترسره کيږي ، دوی ويلي دي : که چيرې دحق ښتنان يوه داسې ډله وي چې خپله دفاع کولای شي اودبرياليتوب څخه ناهيلي نه وي نوپدوی سره دغه کارفرضيږي، اوکه شميرېې لږوي چې ددوی

---

[194] - سورت آل عمران آيت 104 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکموالي اوناتوانی له سببه يې دبرياليتوب هيله نه کيده نوبيادصحابه کرامو : ام المؤمنين عائشى رضى الله عنها ، طلحه رضى الله عنه ، زبير رضى الله عنه او ټول هغه صحابه کرام چې له دوى سره وه اوهمدارنګه د معاويه رضى الله عنه، عمرو رضى الله عنه ، نعمان بن بشير رضى الله عنه اونورهغه صحابه کرام چې له دوى سره وه هم پدى نظردي چې بايدپدې حالت کې دمنکر تغيراوله منځه وړل يې په لاس سره ترسره نشي ، همدا دعلى رضى الله عنه او هغو صحابه کراموچې ورسره وه همدانظردى ، اوهمدارنګه دعبد الله بن زبير رضى الله عنه ، محمد ، حسن بن على رضى الله عنه اونوروټولومهاجرينواو انصاروصحابه کراموچې په يوم الحرة کې موجودوه همدغه نظر لري .

اوداقول دهغوخلکوهم دئ چې د فاسق حجاج بن يوسف په ضد راپاڅيدلي وه او چاچې دپاڅون کوونکومرسته کړې وه ، له صحابه کراموڅخه : أنس بن مالک رضى الله عنه اوټول هغه قدرمن اشخاص چې يادموکړل اوهغه عزتمن تابعين لکه : عبدالرحمن بن أبى ليلى رحمت الله عليه، سعيدبن جبيررحمت الله عليه ، ابن البحترى الطائى رحمت الله عليه ،عطاء السلمى الازدي ، حسن بصري رحمت الله عليه ، مالک بن دينارر‌حمت الله عليه ، مسلم بن بشارر‌حمت الله عليه ، ابوالحوراءرحمت الله عليه ، شعبى رحمت الله عليه ، عبدالله بن غالب رحمت الله عليه ، عقبه بن عبد الغافرر‌حمت الله عليه ، عقبه بن صهبان رحمت الله عليه ، ماهان ، مطرف بن مغيره بن شعبه رحمت الله عليه ، ابوالمعد رحمت الله عليه ، حنظله بن عبد الله رحمت الله عليه ، ابوالسح الهنائى رحمت الله عليه ، طلق بن حبيب رحمت الله عليه ، مطرف بن عبد الله بن سخيرر‌حمت الله عليه ، نصربن انس رحمت الله عليه ، عطاء بن سائب رحمت الله عليه ، ابراهيم بن يزيد التيمى رحمت الله عليه ، ابوالحوساء رحمت الله عليه ، اوجبله بن زحر رحمت الله عليه اوداسې نور.

له دوئ څخه وروسته داتباع التابعينواونوروقدرمنوڅخه لکه : عبدالله بن عبد العزيزبن عبدالله بن عمررحمت الله عليه ، عبدالله بن عمر رحمت الله عليه ، محمدبن عجلان رحمت الله عليه اوهغه کسان چې دمحمد بن عبدالله بن حسن رحمت الله عليه ، هاشم بن بشر رحمت الله ، اومطرر‌حمت الله عليه په ملتياسره يې پاڅون کړى وه اوهغه خلک چې دابراهيم بن عبدالله سره ويستل شوي وه ، اوداهغه نظر دى چې دفقهاؤ اقوال هم پرې دلالت کوي لکه : امام ابوحنيفه رحمت الله عليه ، حسن بن حيى رحمت الله عليه ، شريک رحمت الله عليه ، امام مالک رحمت الله عليه ، امام شافعى رحمت الله عليه ، داؤد رحمت الله عليه او ملګري يې ، دغه ټول اشخاص چې يادموکړل که پخواني دي اوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسني یاپې پخپله فتوی کې ددې نظرویونکي دي اویاهم په عملي ډول دتورې په ویستلوسره یې دمنکردلیدلوپه صورت کې دهغه دتغیرپه منظورودانګلي دي

امام ابومحمد رحمت الله علیه ویلې دي : یادې شوې ډلې لومړی په احادیثو دلیل نیولئ دی چې له هغه څخه : صحابه کرامو وویل : اې دالله جل جلاله رسوله ! آیا جګړه ورسره وکړو ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ، ترهغه چې لمونځونه یې قائمول .

په ځینو احادیثوکې راغلي دي چې : ترهغه جګړه ورسره مه کوئ چې ترڅومو پخپل منځ کې ډاګیز کفر ترې لیدی نه وي چې په هغه کې د الله جل جلاله له پلوه دلیل او حجت موجود نه وي .

او په ځینو نورو الفاظو کې بیا راغلي دي : چې په صبر کولو سره یې توصیه کوئ او واجب ئې بولئ ، او وایي اګر که یې یو له موږ څخه په شا وواهه او مال ئې ترې واخست .

او په ځینو روایاتو کې دي : که ویریدی چې د تورې برښنا د بیدار او ویښ نکړي ، نو په مخ د درخت تونه واچوه او ووایه زه غواړم چې زما او خپله ګناه د دواړه ترغاړه شي (پرتابارشي) او ددوزخیانو څخه شي .

په ځینو روایاتو کې دي : د الله جل جلاله وژل شوی بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه کیږه .

دغه حدیث شریف امام طبراني رحمت الله علیه دشهر بن حوشب او هغه له جندب بن سفیان څخه روایت کړئ دئ او دحدیث شریف په آخر کې راغلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه .

او دخباب رضی الله عنه په حدیث کې همداسې ذکر شوي او په کې زیاته شوې چې : د الله جل جلاله قاتل بنده مه کیږه .

او همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه ، امام حاکم رحمت الله علیه ، او امام طبراني رحمت الله علیه دحماد بن سلمه رحمت الله علیه او هغه له علی بن زید او هغه له ابو عثمان څخه او هغه له خالد بن عرفطه څخه پدې لفظ روایت کړئ چې : زردی چې ما څخه وروسته به فتنې پیښې او اختلاف به منځته راشي که دوکولای شوای چې د الله جل جلاله مقتول بنده شي نه قاتل ، نو داکار ترسره کړه . په سند کې علی بن زید بن جدعان ضعیف دی، مګر ضعف یې جبیره شوی او د اعتماد وړ ګرځیدلئ دی ، دحذیفه رضی الله عنه د روایت په هکله حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلې دي : دحذیفه رضی الله عنه حدیث شریف داسې دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د فتنو په هکله فرمایلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه کیږه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه حدیث اصل دحذیفه رضی الله عنه څخه نشته ، اګر که امام الحرمین رحمت الله علیه په نهایة کتاب کې صحیح بللئ دئ ، مګر حافظ ابن صلاح رحمت الله علیه تعقیب کړئ او ویلي يې دي : په معتمدو کتابونو کې مې و نه موند ، بدې فن کې دامام الحرمين قول د اعتبار وړ ندئ .

په ځینې آثارو کې راغلي دي : دآدم علیه السلام د غوره زامنو څخه شه یعني قابیل او هابیل .

دغه حدیث شریف امام احمد ر حمت الله علیه او امام ترمذی رحمت الله علیه د سعد بن وقاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې دعثمان رضی الله عنه د فتنې په مهال يې ویلي وه : پدې ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : په یقیني ډول چې وروسته به داسې حالت راشي چې ناست شخص به په هغه کې د ولاړ شخص څخه غوره او بهتر وي .

پدې حدیث کې دي چې : که ماته کورته را ننوځي او خپل لاس راته زما د وژنې لپاره را اوږد کړي ، ويې ویل : دآدم علیه السلام د ځوی په څير شه ، امام احمد رحمت الله علیه د ابن عمر رضی الله عنهما د حدیث شریف څخه پدې لفظ روایت کړی چې : ستاسو څخه د کوم یو له دې کړنې څخه نه منع کوي چې څوک يې د مرګ لپاره ورته راشي او د آدم علیه السلام د ځوی په څير عمل وکړي قاتل به په اورکې وي ، او مقتول به په جنت کې وي .

امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه د ابو موسی اشعري رضی الله عنه څخه روایت کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د فتنې په اړه فرمایلي دي : د فتنې په مهال خپلې لیندې او غشي مات کړئ او خپلې تورې په ډبرو ووهئ که چیرې ستاسې د کوم یو کورته څوک وررننوتل نو دآدم علیه السلام د غوره ځوئ عمل او کړنه ترسره کړئ ، داحدیث شریف امام قشیري رحمت الله علیه صحیح بللئ دئ .[195]

اود الله جل جلاله پدې فرمان سره يې دلیل نیولی دی چې : وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿27﴾[196]

---

[195] - التلخیص الحبیر ج 4 ص 84 .
[196] - سورت المائدة آیت 27 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : - او ولوله ، په دوئ باندې قصه ، د دواړو زامنو، د آدم علیه السلام ، په حقه سره کله چې وکړه دواړو ، قرباني ، نو قبوله کړی شوه د یو د دې دواړو نه ، او قبوله نکړی شوه د، دبل نه ، او ویل هغه (قابیل) ، چې خامخا به زه قتل کړم تا او ویل (هابیل) ، چې بیشکه ، قبلوي الله ، د پرهیز ګارانونه .

امام ابو محمد رحمت الله علیه ویلي دي : پدې ټولو دلائلو او څیړ نه کې چې په آخره اندازه مو څیړلي دي کوم حجت او دلیل نلري ، کوم مو چې یو یو حدیث دهغه د سند او معنی سره یو ځای ذکر کړي او دلته هم ان شاء الله یوه بشپړه فقره ذکر کوو او د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو . [197]

دامیر لخوا د مال اخستلو او دشا وهلو په وخت کې صبر کولو امر په یقیني ډول په هغه صورت کې منځته راځي چې امام دغه واکې په حقه سره ترلاسه کړي وي ، پدې حالت کې په یقیني ډول په موږ باندې د امیر په مقابل کې صبر کول فرض دي او که یې له دې څخه ممانعت وکړ ، بیایې د غاړې وهل هم لازم دي نو دغه شخص فاسق او د الله جل جلاله ګناه کاردی ، مګر که دغه په باطل سره وي نو د الله جل جلاله څخه پناه غواړو چې د الله جل جلاله رسول په باطل سره امرکوي ددې دلیل د الله جل جلاله دا فرمان دی چې : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾ [198]

ژباړه :- اومدد کوئ د یو بل سره په نیکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د یو بل سره په ګناه ا وپه زیاتې کې او و ویریږئ د الله نه بیشکه الله ډیر سخت دی په عذاب کې .

په یقیني ډول پدې سره پوه یو چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم قول د الله جل جلاله د قول مخالف ندی ، الله جل جلاله فرمایي : وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى ﴿3﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ﴿4﴾ [199]

ژباړه : .او نه خبرې کوي د خواهش نه / ندی دا قرآن مګر وحې ده .

اوالله جل جلاله فرمایلي دي : .... وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا ﴿82﴾ [200]

ژباړه : او که چیرته وې دا قرآن کې د طرفه د غیر الله نه ، نو موندلي به وو دوی پدې کې اختلاف ډیر .

- الاتصال الی فهم معرفة الخصال وګوری ،لابی محمد ابن حزم رحمت الله علیه . [197]
- سورت المائده آیت 2 . [198]
- سورت النجم آیت 3، 4 . [199]
- سورت النساء آیت 82 . [200]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحیح خبرده چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم ټول اقوال د الله جل جلاله له پلوه را لیږل شوي دي وحی ده پدې کې هیڅ تعارض ، اختلاف او تناقض نشته ، که چیرې دا همداسې وي نو پرته له کوم شک څخه ټول مسلمانان پدې پوهیږي چې دمسلمان یاذمي مال په ناحقه سره اخستل یائې په ناحقه وهل ګناه ده ، تیری دی اوحرام دي . پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : بیشکه ستاسو وینې ، ستاسو مالونه او ستاسې پت حرام دی .

داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابوعوانه رحمت الله علیه ، امام دارمي رحمت الله علیه ، امام بزار رحمت الله علیه اوامام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی .

نوپدې شک نشته او هیڅ یو مسلمان هم پدې کې اختلاف نلري چې په ظلم د مسلمان مال اخستل او هغه وهل پداسې حال کې چې ددفع کیدو توان ئې هم ولري نو په څه سبب سره په ګناه او تیري باندې د ظالم مرستندوی شو ؟ دغه کار د قرآن کریم په نص سره حرام دی .

او کوم احادیث اود آدم علیه السلام د زامنو کیسه مو چې یاده کړه هیڅ کوم دلیل او حجت په کې نشته ، دآدم علیه السلام د زامنو کیسه زموږ د شریعت څخه پرته په بل شریعت کې ده ، الله جل جلاله فرمایلي دي : لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا .... ﴿48﴾ [201]

ژباړه :. مقرر کړي دي موږ دهر یو دپاره ستاسو نه یو شریعت او یوه لاره د عمل .

هغه شریعت چې زموږ څخه وړاندې دی دامطلب دی چې : هغه مخکیني احکام چې الله جل جلاله د تیرشوو امتونو لپاره رالیږلي وه او دعلماء کرامو ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې وړاندینی شریعت زموږشریعت دی خوچې دهغه د وجوب، صحت او منلود اعتراف لپاره څه راغلي دي او پدې کې هم اختلاف نشته چې مخکینی شریعت زموږ شریعت په هغه صورت کې ندی چې په مخالفت کې یې څه راغلي وي ، مګر دعلماء کرامو ترمنځ په هغه صورت کې اختلاف موجود دی چې د مخکینیوامتونولپاره شریعت راغلی وي ، خو زموږ په شریعت کې دهغه د صحت ، اعتبار اویا ابطال لپاره څه موجود نه وي یعني دهغه خبر له جملې څخه دی چې په اړه یې سکوت شوی وي ، مګر راجح قول دادی – والله اعلم . چې مخکینی شریعت زموږشریعت دی چې زموږ په شریعت کې هغه څه رانشي

- سورت المائده آیت 48 . [201]

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې داعتبار نشتوالی یې بیانوي ځکه چې دسکوت سره یې په هغه سره حکایت کول چې داقرار او اعتبار لرلو له جملې څخه ګڼل کیږي .[202]

- احادیث دادي درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه صحیح روایت نقل شوی چې : چاچې ستاسو څخه کوم منکر او بدکارولید نو حتماً هغه باید په لاس سره ئې تغیر کړي او مخه یې ونیسي او که دلاس توان یې نه در لود بیاد دامنکر په ژبه سره بند کړي او که داوس یې هم نه درلود بیا د دغه منکر سره په زړه نفرت پیدا کړي او همدا ضعیفه مرتبه دایمان ده چې له دې څخه وروسته دایمان څه نه پاتې کیږي .

بل حدیث د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په صحیح ډول ثابت دی چې : د الله جل جلاله په نافرماني کولوکې اطاعت نشته بلکې اطاعت په طاعت کې ده .

په بل حدیث کې دي چې : یو ستاسې څخه د خبرې اوریدل او اطاعت ترهغه مهاله دی چې په ګناه یې امر ورته نه وي کړی که په ګناه یې امر ورته وکړ بیا نه د خبرې اوریدل شته او نه اطاعت .

پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : څوک چې دخپل څخه د دفاع په صورت کې مړ شي شهید دئ او څوک چې دغصب شوي شي د حصول په سبب مړ شي شهید دی . داحدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی.

پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: خامخا به په نیکۍ سره امرکوي او خامخا به له بدی څخه منع کوي او که دا کار ونه کړي نو یقیناً چې الله جل جلاله به مو له خپل پلو څخه ټول په عذاب کړي .

نوددې مبارکو احادیثو ظاهري بڼه داسې ده چې ځینې د نورو معارض واقع شوي نو صحیح او سمه خبره داده چې یوه جمله د بلې ناسخه ده اوبل څه امکان نلري نو دا واجب دي چې وکتل شي کوم یې ناسخ دی نو وموندل چې هغه احادیث چې د جګړې څخه ممانعت کوي هغه د اصل (معهود) سره موافق او برابر دی کله چې دغه حالت پرته له کوم شک څخه د اسلام په لومړیو وختونو کې وه ، او دغه نور احادیث د اضافه حکم او شریعت په بڼه راغلي دي چې هغه جګړه ده او پدې کې هم کوم شک نشته ، نو د هغو احادیثو د معنی منسوخول اودحکم رفع کول یې صحیح وه کله چې پیغمبر

- پدې اړه : المستصفی دامام غزالی ص 132 اووروسته مخونه ، احکام دامام آمدي ج 2 ص 186 اووروسته مخونه ، شرح مسلم الثبوت ج 2 ص 184- 185 ، احکام دابن حزم ج 5 ص 724 ، تفسیر قرطبی ج 7 ص 28 ، تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 63 ، فتح القدیر للشوکانی ج 2 ص 46 . [202]

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم پردې نورو احادیثو تلفظ وکړ اوداکار هم یقیني دی نوداکار ناشونی او حرام کاردی چې منسوخ احادیث واخستلۍ شي او عمل پرې وشي او ناسخ پریښودۍ شي ، یعني شک واخستل شي او یقین پریښودل شي او چاچې دعوی وکړه چې دغه یادشوي احادیث لومړی ناسخ وه او بیا منسوخ شول نودا باطله دعوی ده او پرهغه څه ودرید چې نه پرې پوهیږي او په الله جل جلاله پورې یې هغه څه وتړل چې ورته معلوم ندي او داکار ناروا اوحرام دی او که دا صحیح وي نو الله جل جلاله به دغه حکم ددلیل او حجت څخه خالي کړی نه وای چې په هغه کې به یې د منسوخ راګرځیدل دناسخ په بڼه ښودلی وای ځکه چې الله جل جلاله په قرآن کریم کې فرمایلي دي : تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ... ﴿89﴾[203]

ژباړه : چې وضاحت کوونکی دی د پاره د هر څیز .

بل دلیل دادی چې الله جل جلاله فرمایلي دي : وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ ...﴿9﴾ [204]

ژباړه : او که چیرې دوې ډلې د مومنانو نه و جنګیږي پس صلحه وکړئ په منځ دهغوئ دواړو کې پس که چیرې زیاتئ وکړ یو د دواړ و نه ، په بله ډله باندې پس جنګ کوئ تاسې دهغې ډلې سره چې هغه ز یاتئ کوي تر دې پورې چې واپس راشي حکم د الله ته .

پدې کې هیڅ یومسلمان اختلاف نلري چې دغه مبارک آیت چې د یاغي ډلې وژل په کې راغلئ محکم دی او منسوخ ندی نوداصحیح خبره ده چې همدغه آیت د هغه مبارکو احادیثو لپاره محکم دی نوکوم چې ددغه مبارک آیت سره موافق اوبرابر وي هغه ثابت ناسخ دی او کوم چې ددې آیت شریف مخالف وي هغه منسوخ دی او حکم یې پورته شوی او عمل نه پرې کیږي ، یوې ډلې دادعوی هم کړې چې دغه مبارک آیت او احادیث د غلو (ډاکوانو) په برخه کې راغلي نه دامیر او پاچا په هکله ، ددوی دغه دعوی یقیناً باطله ده ځکه چې دغه قول کوم دلیل او حجت نلري ، اوبل داچې په دغه احادیثوکې دعوی کوونکی عاجزوي له دې څخه چې ووایي : دغه احادیث د ځینې خلکوپه هکله راغلي او یاهم په خاص وخت کې ویلی شوي نو دعوی ددلیل څخه پرته نه صحیح کیږي او په دعوی سره د نصوصو خاص والی روااندی ځکه چې دا په الله جل جلاله باندې په ناپوهی سره څه تړل دی .

- سورت النحل آیت 89 . [203]
- سورت الحجرات آیت 9 . [204]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت شوی دی چې یو پوښتونکي دهغه چاپه هکله چې په ناحقه یې مال اخلي پوښتنه وکړه پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : مال د مه ورکوه ، هغه وویل : که ووژلم ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : جګړه ورسره وکړه ، پوښتونکي وویل : که مې ووژلو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : هغه به دوزخ ته ځي ، بیاهغه سړي وویل: که زه یې ووژلم ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ته به جنت ته ځي .

لیکوال وایي : پدې لفظ سره مې داحدیث ونه موند ، مګر نور روایات په نورو الفاظو سره شته چې امام بخاري رحمت الله علیه په صحیح الجامع ، تاریخ کبیر او همداسې امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه او امام دارقطني رحمت الله علیه روایت کړی دی .

یاپې پدې معنی سره حدیث فرمایلئ دی، په صحیح حدیث کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : مسلمان دبل مسلمان وروردی نه یې مال غلاکوي او نه ظلم پرې کوي ، اوهمدارنګه داثابت دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم په زکات کې فرمایلي دي : چاچې خپل حق بللو او غوښتنه یې وکړه هغه ته دورکړل شي او چاچې په ناحقه دهغه غوښتنه وکړه نو نه د ورکول کیږي .

داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه دأنس بن مالک رضی الله عنه څخه روایت کړی چې کله یې بحرین ته لیږه نو ابوبکرالصدیق رضی الله عنه دغه لیک ورته ولیکه چې :

بسم الله الرحمن الرحیم ، دادزکات هغه حکم دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په مسلمانانو باندې دهغه د ملکیت په صورت کې فرض کړی دی الله جل جلاله خپل پیغمبر ته ددې امر کړی دی ، چاچې د مسلمانانو څخه ددې غوښتنه وکړه او هغه یې مستحق وه نو ورد کړل شي او چاچې دهغه څخه د زیات څه غوښتنه وکړه نه د ورکول کیږي. الحدیث .

همدازنګه دا حدیث امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام حاکم رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، اوامام بزار رحمت الله علیه روایت کړی دی .

داصحیح حدیث دی چې د ثقاتو دلیارې څخه مو دأنس رضی الله عنه څخه هغه د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه اوهغه بیا درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی ، داد هغه چا دا تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

باطلوي چې د مال څخه ددفاع په سبب جګړه کول يواځې په غلو او داړه مارانو پورې ځانګړې کوي ځکه چې غله زکات نه غواړي بلکې امير او پاچا يې غواړي نو يواځې په همده پورې تړاو نيسي که چيرې يې دخپل حق څخه زيات وغوښت نو تيرئ يې وکړ ، که چيرې د حق څښتنان يو موتئ وي نو باطل به هيڅکله قوت نه وه موندلی د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو.

اوکوم يې چې دعثمان رضی الله عنه د کړنې په ارتباط اعتراض کړی نو هغه هيڅکله نه پوهيده چې وژل کيږي به ، بلکې هغه د ليده چې يواځې به دکلابندی کردار ترسره کوي او دوی هم دهغه مبارک شهادت نه غوښت او د عادل امير لپاره دا تقاضانه وه بلکې دده ملتيا او دده ترقوماندې لاندې جګړه کول يې فرض بلل نو دوی دعثمان رضی الله عنه په پيښه کې هيڅ دليل نشته .

ځينوويلی: په پاڅون او انقلاب کې دحدودو څخه تيری ، دوينې توئيدل ، دمالونو لوټ کيدل ، بې پرده توب ، هرې سيمې ته ددوی لمن خپريدل ، نورو ددوی په ځواب کې وويل : هيڅکله داسې نده ځکه دهغه چالپاره چې په نيکئ امر کوي او له بدی څخه منع کوي دا جواز نلري چې څوک بې پردې کړي ياپه ناحقه دچا مال ته لاس واچوي ياهغه چاته ضررورسوي چې جګړه ورسره نه کوي ، نو کوم کار يې له دې څخه ترسره کړ ، نو ده هغه څه وکړل چې بايد مخه يې نيولې وای ، مګر د بدو او ناوړه خلکو له پلوه د عامه وګړو وژل يا دهغوی مالونه لوټول ياپې بې عزتي کول دا ټول هغه هغه څه دي چې په خلکو دهغه تغير کول او له منځه يې وړل لازم دي .

اوهمدارنګه که سنګر له منځه وړل دهغه بدو پايلو له ويرې څخه وي اوياهم په نيکی سره امر کول ويره رامنځته کوي نوهمدغه بعينه د اشغالګرواو استعمارګرو په مقابل کې د جهاد په مخ کې خنډ دی اودا هيڅکله مسلمان نه وايي .

اوکه دا دعوی يی وکړه چې : پدې سره به عيسويان د ملسمانانو ښځې وينزې کړې اولادونه به يې غلامان کړي مالونه به يې چور او تالان کړي وينې به يې توئې کړي ، بی عفته او بې عزته به يې کړي ، خوددې ټولو سره سره مسلمانانو ترمنځ څه توپير نشته او داټول دالله جل جلاله په لارکې جهاد او قرآن کريم او نبوي احاديثوته دعوت او بلنه ده .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : دوی ته ويل کيږي چې دهغه پاچا په اړه څه وايي چې يهودان يې واکداران کړي او دنصاراوو څخه يې خپل لښکر جوړکړی او په مسلمانانو يې جزيه اېښې ده ، د مسلمانانو ماشومان د تورې لاندې حلالوي ، مسلمانې عفيفې ميرمنې يې بد لمنی او زناته راکش کړې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چيرې يې چې مسلمانان مونډلي په غاړه يې ورته توره ايښې ده ترڅو يې ميرمنې خپلې وينزې او ماشومان يې غلامان کړي او دهر څه چور او تالان يې ځان ته روا کړي ، خو ددې ټولو جرمونو او فجائعو سره سره بياهم په ډاګه د مسلمانۍ اعلان کوي ، لمونځ قائموي ؟ که چيرې ووايې چې په مقابل کې يې پاڅون ناروا دی ، ورته ويل کيږي چې : دغه پاچا چې چيرته مسلمان مونډلی وژلی يې دی آن تردې چې په ټوليز ډول يې په شهادت رسولي دي ، نودغه شخص پريښودی شي او په ضد يې پاڅون ونکړی شي نو حتماً په لازمي ډول به يواځې همدی او کفار ملګري به يې ورسره پاتې شي ، که چيرې دده دظلم او تيري په مقابل کې صبر روا بولې نو په بشپړه توګه يې د اسلام مخالفت وکړ او ترې ووتل ، په ضد يې بايد پاڅون وشي او جګړه د ورسره وشي همدايې نظر دی .

موږ ورته وايو : که چيرې د مسلمانانو څخه نهه برخې ووژل ياداچې ټول يې ووژل يواځې يو يې ژوندی پريښود او مسلمانې ميرمنې يې وينزې کړې او مالونه يې چور او تالان کړل نوکه چيرې يې په ضد باندې د پاڅون څخه ممانعت کوي اقوال يې پخپله يو دبل په ضد واقع کيږي او که يې په ضد پاڅون کولو ته جواز ورکوي ، نو يوه کوچنۍ پوښتنه ترې کوو او ترهغه ور پسې يو چې د يو مسلمان په وژنه او يا د مسلمانې ميرمنې په وژنه يا د هغوی د مال په ناحقه اخستلو او يا دکوم انسان په ناحقه سره بې عزتي او بې عفتی په کولو سره يې ود روو نو که چيرې يې ددې څيزونو ترمنځ توپير وښود اقوال يې پخپله يو دبل سره په ټکر کې راغلل او پرته له کوم دليل او حجت څخه يې حکم وکړ او داکار ناروا دی او که چيرې پرته له توپير څخه د پورتنيو ټولو جرائمو د له منځه وړل واجب و بلل حق ته راو ګرځيدل .

او دهغه چا څخه پوښتنه کوو چې ظالم او فاجر پاچا يې ميرمن لور او ځوی غصب کړی وي چې دوی خپل شهواني غوښتنې پرې اشباع کړي يايې پخپله د فحشا لپاره وکاروي آيا دغه شخص د خپل ځان ميرمنې ځوی او لور فحشا او فساد ته وړاندې کول امکان لري يا په دغه شخص د هغه چاپه مقابل کې چې ددغه څيز اراده لري دفاع او مقابله کول فرض دي ؟ که چيرې يې وويل : په باندې د خپل ځان اوکورنی فحشاته و ړاندې کول لازم دي نو ډير لوی جرم او ګناه يې وکړه چې هيڅ يو مسلمان دانظر نلري .اوکه يې وويل : بلکې په ده باندې فرض دي چې ددغه ناروا مخه ونيسي او جګړه ورسره وکړي نو حق او سې لارې ته راو ګرځيدل او همدا کار په ټولو مسلمانانو د ټولو مسلمانانو لپاره دهغوی دځان او مال په هکله لازم او ضروری دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې کوم ظلم او تیری پیښ شو اګر که ډیر لږ هم وي باید په اړه یې د امام سره خبرې وشي او دهغه څخه منع کړی شي ، که چیرې منع شو او حق ته راو ګرځیده د قصاص ورکولو ته یې په ځان او غړو کیښوده او دزنا، قذف (تور) او شرابو حد یې قائم کړ نو د هغه امیر منفکي او له منځه وړلو ته څه اړتیا نشته هغه د تیر په څیر امام او امیر دې لیرې کول یې روا ندي ، او که چیرې یې د خپلو دندو او مسؤلیتونو د پلي کیدو څخه مخ و ګرځاوه او حق ته یې رجوع ونکړه نو لیرې کول یې واجب دي او دداسې چا ټاکل چې د الله جل جلاله قوانین نافذوي لازم دي ، ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي دی : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ... ﴿2﴾ [205]

ژباړه : :- اومدد کوئ د یو بل سره په نیکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د یو بل سره په ګناه ا ویه زیاتې کې.

دشرعي دندو او مسؤلیتونو د هیڅ څیز ضائع کول او هغه ته دعمل جامه نه اغوستل روا ندي ، اود الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړم . [206]

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : کله چې امام وټاکل شي بیا دبیعت کولو څخه وروسته فاسق شي نو جمهورو علماؤ ویلي دي : امامت یې له منځه ځي او د ظاهر او ښرګند فسق په سبب د قدرت څخه ګوښه کیږي ځکه دا ثابته خبرده چې امام د حدودو د پلې کولو او حقوقو د اخستلو ، د یتیمانو او لیونیانو د مالونو د ساتلو او د دوی د نورو حالاتو په نظر کې نیولو او هغوی ته د اهتمام کولو اوداسې نورو کارونو لپاره ټاکل کیږي نوکله چې دغه امیر فاسق وي دداسې کارونو د پرمخ بیولو او دهغو دپلې کولو څخه یې وګرځوي او مخه یې ونیسي .

که چیرې دا روا وبولو چې امیر فاسق دی او دغه فسق یې د هغو دندو او مسؤلیتونو چې دهغه پلي کیدو لپاره ټاکل کیږي مخنیوی کول ، آیا دا په لومړي سر کې مناسب نه بولي چې دا دامیر ددندو د پلي کیدو لپاره خنډ کیږي او دغه کارهم همداسې دی .

اونور ویلي دي : چې امیر تر هغه پورې د قدرت څخه نه ګوښه کیږي ترڅو کافر شوی نه وي اویا یې لمونځ نه وي ترک کړی او یاهم لمانځه ته یې دعوت نه وي پریښی اویاهم د شریعت څخه یې کوم څه

- سورت المائده آیت 2 . [205]
- الفصل فی الملل والاهواء والنحل لابن حزم ج 4 ص 132- 135 . [206]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک کړي نه وي ، څکه چې دحضرت عباده رضی الله عنه په حدیث کې راغلي دي : ترهغه امیرد قدرت څخه لیرې کیدی نشي چې دهغه څخه څرګند کفر ووینې چې ستاسې په وړاندې دهغه په اړه د الله جل جلاله له لوري بشپړ دلیل او حجت موجود وي .

دعوف بن مالک رضی الله عنه په حدیث کې راغلي دي : نه ، ترهغه به دامیر اطاعت کوی ترڅو ستاسې ترمنځ لمونځ قائموي ، اود حضرت ام سلمه رضی الله عنها په حدیث کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت شوی چې : یقیناُ به پرتاسې امیران ټاکل کیږي چې ځینې افعال او کړه وړه به یې خوښوی او ځینې نور به بد بولی چاچې د هغوی بد افعال په زړه سره بد و بلل یقیناً غاړه یې خلاصه شوه او چاچې په زړه باندې د دوی بد افعال بد وبلل یقیناً دهغوی د ګناه څخه یې په امن شول مګر چاچې د دوی په بدو افعالو راضی شول او دهغوی متابعت یې وکړ (هغوی ګناه ګار شول) صحابه کرامو رضی الله عنهم وویل : اې د الله رسوله ! آیا له دوی سره جګړه نه کوو او نه یې وژنو ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ،ترهغه چې لمونځونه یې کول ، یعني چاچې په زړه بد ګڼل او په زړه یې دهغو انکار وکړ . [207]

امام قرطبي رحمت الله علیه وسلم د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه چې : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [208]

ژباړه : نه شاملیږي وعده زما ظالمانو ته .

امام قرطبي رحمت الله علیه وایي امام ابن خویزمنداد رحمت الله علیه ویلي دي : هرهغه څوک چې ظالم وي ، پیغمبر ، خلیفه ، امیر ، مفتي او د لمانځه امام نشي ټاکل کیدی اوهر هغه روایات چې د شارع څخه یې روایت کوي نه منل کیږي اوپه احکامو کې یې ګواهي نه قبلیږي تردې هغه د فسق په سبب د قدرت څخه نه ګوښه کیږي تردې چې أهل الحل والعقد شوری یې له قدرته لیرې کړي . [209]

امام نووي رحمت الله علیه ویلي دي : چې قاضي عیاض رحمت الله علیه ویلي : که چیرې په امیر باندې کفر یا دشرعي احکامو تغیراویاهم بدعت واقع شي نو پدې صورت کې یې مشري ختمه او اطاعت یې نشته په مسلمانانوواجب دي چې په ضد یې پاځون وکړي او قدرت واګې ترې واخلي او که امکان ولري په ځای یې بل امام وټاکي که چیرې دغه توان یواځې د یوې ډلې سره وي نود کافر امیر په ضد پاځون

- تفسیر قرطبی ح 1 ص 186- 187 . [207]
- سورت البقرة آیت 124 . [208]
- تفسیر قرطبي ج 2 ص 115- 116 . [209]

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول واجب دي اود بدعتي امیر په مقابل کې دغه کارنشته خوکه چیري دده په مقابل کې د بریالیتوب ګومان ولري نوبیا دا پاڅون هم واجبیږي ، اوکه چیرې یې ناتواني او ناکامي یقیني وي بیا پاڅون نه واجبیږي نو مسلمان باید له خپل هیواد او سیمې څخه بل ځای ته هجرت وکړي اودخپل دین دساتنې په خاطر لاړشي .

ویلې یې دي : دفاسق لپاره په لومړي سرکې امامت نه صحیح کیږي اوکه بیا وروسته فاسق شو نو ځینې علماء کرامو ویلي دي : د قدرت څخه ګوښه کیدل یې واجب دي مګر که چیرې پدې کارسره فتنه او جګړه منځته راتلله بیاداکار نشته .

جمهورو اهل سنتو له فقهاء ، محدثینو، او متکلمینوڅخه ویلي دي : امیر دفسق ، ظلم ، اود حقوقوپه پامال کیدوسره د قدرت څخه نه لیرې کیږي او نه هم منفک کیږي او پدې کارسره یې په ضد پاڅون کول روا نه دي بلکې پدې اړه دراغلو احادیثو په رڼاکې یې ویرول او نصیحت کول واجب دي .

قاضی رحمت الله علیه ویلي دي : پدې اړه ابوبکر بن مجاهد رحمت الله علیه د اجماع دعوی هم کړیده ، خو ځینو دا اجماع د حسن رضی الله عنه او ابن زبیر رضی الله عنه او دمدینې دخلکو پاڅونونه د بنو امیه ؤ په ضد ذکر کړی دي او همدارنګه د تابعینودیوې ډلې او داسلام دمبارک دین د لومړئ پیړئ نیکو او صالحو خلکو د ابن الاشعث په ملګرتیا د حجاج بن یوسف په ضد پاڅون کول یاد کړي دي .

دغه وینکي داحدیث شریف چې وایي : موږبه دامامت د مستحقینوسره لانجه نه کوو .

پدې سره تأویل کوي چې داپه عادلوامامانو کې ویل شوي دی .

د جمهورو علماؤ داحجت او دلیل دی چې د حجاج بن یوسف په ضد پاڅون کول صرف دهغه دفسق په سبب نه وه بلکې کله یې چې شرعي امور بدل او کفریې ښکاره کړ.

قاضی رحمت الله علیه ویلي دي :ویل کیږي چې دغه اختلاف په لومړي سرکې موجود وه بیا دامیرانوپه ضد پاڅون کول په اجماع سره منع کړی شول ، والله اعلم [210]

امام اشعري رحمت الله علیه ویلي دي : چې دظالمانو امیرانو په ضد پاڅون کول دأهل سنتو دځینو علماؤ نظر دی .

- شرح صحیح مسلم ج 1 ص 468 .[210]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهل سنتو څخه يوې ډلې ، خوارو ، معتزله ؤ ، زيديه ؤ او زياترو مرجئه ؤ دانظر دى چې دفاسق امام په مقابل کې پاڅون کول او دوسلې او زور کارول واجب دي .[211]

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : امام ابن التين رحمت الله عليه د امام داؤدي رحمت الله عليه څخه نقل کړى چې ويلي يې دي : د ظالمانو اميرانو په اړه د علماء کرامو نظر دادى چې که د فتنې ، جنجال او ظلم څخه پرته يې ليرې کول ممکن وي نو ترسره کول يې واجب دي او که داکار امکان نلري بيا صبر کول واجب دي ، ځينې علماء څخه راغلي دي چې د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د چارو واکې ورکول روا ندي خو که چيرې په اول کې عادل وه بيا ظالم شو نو په ضدېې د پاڅون کولو د جواز په اړه اختلاف لري ، خو صحيح خبره داده چې پاڅون رواندى ترڅو چې کافر شوى نه وي که کافر شو نوبيا يې په ضد پاڅيدل واجب دي .[212]

۱- څرګند خبر داده چې د ظالمو اميرانو په ضد پاڅون کول د امام ابو حنيفه رحمت الله عليه مذهب دى .

دا له دې څخه په ډاګه کيږې چې ابو اسحاق فزاري رحمت الله عليه دامام ابوحنيفه رحمت الله عليه په هکله ويلي دي : آيا د الله جل جلاله څخه نه ويريدې چې دابراهيم بن عبد الله بن حسن سره د زما ورور پاڅون کولوته وهڅاوه هغه وويل : دا داسې وه لکه د بدر په ورځ چې وژل شوى وي ، زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما په اند دغه پاڅون وروکى بدر دى (يعني د ثواب له اړخه لکه چې د ورو کي بدر په غزا کې شرکت کړى وي .[213]

ابوبکر جصاص رحمت الله عليه ويلي دي : دامام ابوحنيفه رحمت الله عليه مذهب د ظالمو اميرانو په وژلو کې مشهور او واضح دى .[214]

هغه څه چې خورا څرګند او واضح دي چې د ظالمو اميرانو په ضد د پاڅون جواز د تابعينو څخه وروسته هم يخپل ځاى پاتې مذهب دى لکه څنګه چې حافظ ابن کثير رحمت الله عليه د شهيد احمد بن نصر الخزاعي رحمت الله عليه په سوانحو کې ليکلي او وايي : دعلماؤ ، ديندارو ، د نيک عمل

- مقالات الاسلاميين ص 145 . [211]
- فتح البارى ج 13ص 8 . [212]
- شذرات الذهب د ابن عماد الحنبلى ج 1 ص 44 ، تاريخ بغداد ج 13ص 384 . [213]
- احكام القرآن للجصاص ج 1 ص 86 . [214]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو او په نیکی کې د هغو کوونکو او د اهل سنتو امامانو څخه وه چې په نیکۍ به یې امر کاوه او له بدۍ څخه به یې خلک منع کول او دخلیفه واثق بالله په ضد یې قیام وکړ کوم چې قرآن کریم یې مخلوق باله ډیر زیات سخي سړۍ وه دخپل سرڅخه تیرشو .... تردې چې ویې ویل : امام غزالي رحمت الله علیه ویلي دي : په ظالم پاچا لازم دي چې د قدرت څخه لاس واخلي ځکه دا پاچا یا ګوښه شوی او یا یې ګوښه کول واجب ګرځیدلي او هغه په یقیني ډول پاچا ندی .[215]

امام ابن الوزیر رحمت الله علیه د حسین رضی الله عنه د قیام په هکله د فقهاؤ د خبرو په اړه ویلي دي : پدې مسأله کې د دوی د اتفاق ذکر دی چې دحسین رضی الله عنه کړنه یې دیزید سره د ابن الاشعث او ملګرو کړنه یې دحجاج په ضد ښه او غوره کار بللئ دی ، خو زیاترو یې د پاڅون جواز دهغه چا په ضد ورکړی چې د یزید او حجاج په څیروي ، او ځینو یې بیا دهرظالم پاچا په ضد پاڅون روا بللئ دی .

او همدارنګه امام ابن الوزیر رحمت الله علیه ویلي دي : د ظالمو پاچایانو په ضد د پاڅون څخه د ممانعت نه هغه څوک مستثنی (ځانګړی) شوی دی چې ظلم یې آخری حد ته ورسیږي اوپه پاچاهۍ کې لویه فتنه رابره شي لکه یزید او حجاج بن یوسف او هیڅوک د نظر او امامت له څښتنانو څخه د داسې ظالمو امیرانو په خیر د امامت او واکدارۍ په ورکولو نه وایې .

د تیر شوو علماء کرامو د اقوالو څخه داسې څرګندیږي چې هلته یو دریم قول هم شته او هغه د قاضی عیاض رحمت الله علیه د خبرو په درشل کې چې ذکر شو ، او هم د ابن التین رحمت الله علیه قول چې د داؤدی رحمت الله علیه څخه یې نقل کړی وه او په همدې نظر سره امام ابن حزم رحمت الله علیه او امام قرطبي رحمت الله علیه او نور هم دي .

په همدې سره دلائل را ټولیږي او هغه پدې تفصیل سره چې که ګومان یې وه چې د منکر تغیر او برابروالئ یې په توان کې وه ځکه چې پدې کې وینې توئیږي که داسې ګومان یې درلود چې د پاڅون په صورت کې هیڅکله د ظالم او فاسق پاچا په وړاندې د صبر کولو څخه زیات ضرر او زیان منځته نه راځي نو پاڅون کول واجبیږي او که داسې نه وه نو بیا پاڅون کول روا ندي ددې نظر تفصیل به ان شاء الله وروسته راشي .

---

[215] - احیاء علوم الدین ج 2 ص 34 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم قول :

زياتره علماء کرام پدې نظر دي چې بايد د ظالمو پاچايانو په مقابل کې پاڅون ونکړی شي ځکه چې ددې په پايله کې بيا د مسلمانانو وينې توئيږي په لويه آزموينه کې لويږي پاچايان خپل انتقام او بدل ترې اخلي کورونه او مالونه يې چور او تالان سره مخ کيږي .امام نووي رحمت الله عليه ويلي دي : د ظالمو پاچايانو په ضد پاڅون کول او دهغوی وژل د مسلمانانو په اجماع سره حرام بلل شوی دي اګر که دغه اميران فاسق او ظالم هم وي . له دې معنی سره سم په څرګند ډول احاديث مو جود دي

.

اهل سنت ټول پدې سره متفق دي چې پاچا په فسق سره د قدرت څخه نه ګوښه کيږي خو دفقهې په کتابونو کې زموږ د ځينې اصحابو په نزد پاچا په فسق سره د قدرت څخه ګوښه کيدی شي او همدارنګه دا نظر د معتزله ؤ څخه هم ذکر شوی نو ويونکی يې غلط شوی او دا د اجماع مخالف دي

.

علماء کرامو ويلي دي : د قدرت څخه يې نه ګوښه کيدل او په ضد يې د پاڅون حرمت او نه روا کيدل پدې سره دي چې په درشل کې يې د فتنو ، يې ځايه وينې توئيدو او خپل منځي جګړو منځته راتلل دي نو د منځه تللو زيان يې ترپاته کيدو خورا زيات دی .[216]

شيخ ابو عمرو عبد الحکيم حسان وايي : کومه اجماع چې امام نووي رحمت الله عليه ذکر کړې ده د زياتو علماء کرامو په اند د ظالم پاچا په ضد د قيام په جواز ورکولو سره ماته شوې ده .

همدا امام ابن الوزير رحمت الله عليه بيان کړې وايي : له همدې څخه امام ابن حزم رحمت الله عليه په امام ابوبکر بن مجاهد رحمت الله عليه باندې رد کړی چې دظالمو اميرانو په ضد د قيام په حراموالي يې اجماع نقل کړی وه ، نو امام ابن حزم رحمت الله عليه دا اجماع صحيح ونه بلله او دليل يې د حسين بن علی رضی الله عنهما او ملګرو پاڅون يې د يزيد په مقابل کې او دابن الاشعث رحمت الله عليه او ملګرو پاڅون يې چې کبار تابعين او غوره مسلمانان په کې وه د حجاج بن يوسف په مقابل کې .... تردې چې ويې ويل : دغه مسأله قاضی عياض رحمت الله عليه ذکر کړی او دابن مجاهد رحمت الله عليه د اجماع دعوی يې هم په کې راوړې ده .

- شرح صحيح مسلم ج 12ص 469 . [216]

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضی عیاض رحمت الله علیه وېلي دي : ځینو په ده باندې د اجماع ماتوالی پدې دلیل سره وښود چې حسین بن علی رضی الله عنه ، عبد الله بن زبیر رضی الله عنه د مدینې منورې عامو مسلمانانو د بنو امیه په ضد قیامونه وکړل او همدارنګه د تابعینو څخه یوې ډلې او لومړئ پیړئ غوره ملسمانانو د ابن الاشعث په مشرئ د حجاج بن یوسف په مقابل کې ترسره کړ . [217]

دامام شافعی رحمت الله علیه د پیروانو په نزد د قیام او پاڅون کوونکو په هکله دوه مشهورې نظریې شته دي :

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : یقیناً تاسې به زما څخه وروسته به ځان خوښونه او هرڅه ځان ته غوره کول اوداسې نور کارونه وویني چې بد به یې بولئ .... أثرة : معنی داده چې : یو څوک د خپل ځان لپاره یو څه دنیوی مال او متاع ځانګړې کوي ، داقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې : د الله جل جلاله څخه خپل حق وغواړئ . دامام سفیان ثوري رحمت الله علیه په روایت کې راغلي چې : د الله جل جلاله څخه هغه څه غواړي چې ستاسې دي . یعني چې تاسې ته خپل حق در وښئي او یاېې غوره عوض او بدل درکړي ، یعني نورښه او غوره امیران درته راولي ، دحضرت یزید بن سلمه جعفي رضی الله عنه په حدیث کې چې امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی راغلي دي : چې ده پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وویل : اې د الله جل جلاله رسوله ! که زموږ داسې امیران او مشران وي چې زموږ څخه خپل حقوق اخلي او زموږ حق نه راکوي او راڅخه ګرځوی یې آیا موږ جګړه ورسره وکړو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : نه ، جګړه مه ورسره کوئ په دوی باندې دهغه څه ملامتیا ده چې کړی یې دي او پرتاسو هم دخپلې کړنې مسولیت دی .

دامام اسماعیلي رحمت الله علیه د ابومسلم خولاني رحمت الله علیه په سند سره د ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنه او هغه دعمر رضی الله عنه په مرفوع ډول روایت کړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ماته جبریل علیه السلام راغی وېې ویل : ستا امت ستا څخه وروسته په فتنه او ازمایښت کې لویدونکی دی ، ماورته وویل : دکوم لوري څخه ؟ هغه وویل : دهغوئ د مشرانو او قاریانو له پلوه ځکه چې مشران د خلکو حقوق ترې اخلي بیا خلک خپل حقوق غواړي نو پدې سره په فتنه او ازمیښت کې لویږي ، او قاریان ددغه مشرانو پیروي کوي ، ماورته وویل : نو څنګه به هغه

---

[217] - الورض الباسم فی الذب عن سنة أبی القاسم د ابن الوزیر لیکنه ج 2 ص 34 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک سالم او بې زيانه پاتې شي چې له دوی څخه ژغورل شوي دي ؟ پيغبمر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : دوی به دلاس په بندولو او صبر کولو سره وژغورل شي که چيرې دوی ته خپل حق ورکړل شي هغه اخلي او که يې له خپل حق څخه منع کړي هغه پريږدي .[218]

اوددې حديث شريف په شرحه کې : (چې چا دامير څخه څه بدعمل وليد نو صبر د وکړي) .

داقول د پيغمبر صلی الله عليه وسلم چې څوک د پاچا داطاعت او پيروئ څخه ووتل ، او په دوهم روايت کې دي چې څوک د جماعت او ډلې څخه خارج شول ، ابن ابی جمره رحمت الله عليه ويلي دي : د مفارقت څخه مطلب د بيعت د غوټې د خلاصيدلو په هکله هڅه کول دي کومه چې دهغه امير لپاره را منځته شوی وي اګر که دا ډير لږ څيز هم وي نودهغه څخه يې د لوشتې په اندازه په کنايې ډول يادونه وکړه ځکه چې په دومره لږشي سره حساب کول په ناحقه د وينو توئيدلوته رسيږي .

اوداقول د پيغمبر صلی الله عليه وسلم چې (دجاهليت په مرګ ومړ) ، حافظ

ابن حجررحمت الله عليه وسلم ويلي دي : دامرګ داسې دی لکه د جاهليت د خلکو چې په لاروړکي او ضلالت سره وه داسې امام يې نه درلود چې پيروي او اطاعت يې کيده ځکه چې دوی دانه پيژانده ، مطلب يې داندی چې کافر مړکيږي بلکې ګناهګارمري ، ښايي چې تشبيه يې په ظاهره سره وي ، معنی يې داده چې د جاهليت د اهل څخه نه وي اويا داچې داد رټنې او کرکې په ځای کې راغلي او ظاهريې ترې مطلب ندی . د بيغمبرصلی الله عليه وسلم مبارک قول په بل حديث کې دا تائيدوي چې دجاهليت څخه هدف شباهت دی اوهغه داچې (څوک چې د مسلمانانو د ټولې څخه د يوې لوشتې په اندازه لرې شو لکه چې ده د خپلې غاړې څخه داسلام غاړئ وويسته .

داحديث شريف امام ترمذی رحمت الله عليه ، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، د حارث اشعري رضی الله عنه له حديث څخه روايت کړی او صحيح يې بللی دی .

امام ابن بطال رحمت الله عليه : په حديث کې د امير او مشر په مقابل کې د پاڅون نه کولو دليل دی اګر که دا پاچا ظالم وي .

فقهاء پدې سره متفق دي چې د برياڵي پاچا اطاعت او دهغه سره جهاد ته تلل واجب دي ځکه چې اطاعت يې له نافرمانئ څخه غوره دی ځکه چې په اطاعت اوپيروی کې يې د ناحقه وينې توئيدل او دفتنې غلي کيدل موجود دی ، دليل يې همدا حديث شريف او نور دلائل د تأئيد لپاره شته له دې

---

[218] - فتح الباری کتاب الفتن ج 13 ص 6 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه يې هيڅ ځيز مستثنی او ځانګړي کړي دي مګرکله چې د پاچاڅخه واضح کفروليدل شي نو بيايې اطاعت او پيروي جواز نلري او چې څوک وس لري په ضد يې جهاد کول واجب دی .[219]

دحضرت عبادة رضی الله عنه د دغه حديث « چې عندکم من الله برهان » په شرحه کې حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : چې پدې اړه دقرآن کريم آيت يا نبوي صحيح حديث کوم چې تأويل نه مني موجود وي ، يعني مطلب دا چې ترهغه مهاله يې په ضد پاځون روا نه دی ترڅو يې چې کړنو څه تأويل لرلو .

امام نووي رحمت الله عليه ويلي دي : دلته د کفر څخه مطلب ګناه ده اوحديث شريف معنی داده چې تاسې د خپلو مشرانو سره دهغوی په مشری کې جنجال مه کوی ، او په هغوی باندې اعتراض هم مه کوی ترهغه چې له دوی څخه يويقيني بد کارووينې کوم چې اسلامي شريعت داساساتوڅخه وي خو کله موچې دا ځيز ترې وليد بيايې بد وبولې او انتقاد پرې وکړي او چيرته چې ياست حق اورښتيا خبره وکړی .[220]

او نورو علماء کراموويلي دی : دلته له «اثم » څخه مطلب ګناه او کفردی په مشر او پاچاباندې ترهرهغه اعتراض او انتقاد نشي کيدی ترڅو چې په څرګند کفر کې واقع شي کوم چې دلته ښکاريږي د کفردروايت حمل کول په هغه صورت کې کيږي چې په قدرت او مشری کې وي ، په مشری کې ترهغه بد نه ګڼل ترڅو يې چې کفرنه وي کړی ، اود ګناه روايت د مشری څخه پرته په نور جنجال او منازعه سره اخستل کيږي که په مشری کې يې بده اغيزه ونلري نو دګناه په کولو سره بايد جنجال ورسره وشي پدې ډول چې دا بد عمل ته يې بايد د انتقاد ګوته ونيول شي او دسختی او تشدد څخه پرته حق ته يې رسيدل ترسره شي پدې سره چې ددغه کار توان ولري . والله أعلم .

امام ابن التين رحمت الله عليه د امام داؤدی رحمت الله عليه څخه نقل کړی چې ويلي يې دي : د ظالمو پاچايانو په اړه د علماء کرامو د انظر دی که چيرې د ظلم او فتنې څخه پرته يې د ګوښه کيدو توان درلود نو داکار پرې واجب دی او که داسې نه وه نوبيا صبر کول پرې واجب دي ، ځينې علماء کرامو ويلي دي : دلومړي سر څخه د فاسق لپاره بيعت اخستل نشته ، مګر که چيرې لومړی عادل وه بيا يې

- فتح الباری ج 13 ص 7 . [219]
- شرح صحيح مسلم ج 12 ص 469.[220]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم پیل کړ نودده په مقابل کې د پاڅون په اړه سره اختلاف لري خو صحیح قول دادی چې پاڅون نشته ترهغه چې کافر شوی نه وي بیا یې په ضد پاڅون کول واجبیږي .[221]

او ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : زما دامت هلاکت او تباهي به د قریشو د ماشومانو په لاسونو سره وي .

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه وایي : امام ابن بطال رحمت الله علیه ویلي : همدارنګه په حدیث شریف کې لکه وړاندې چې ذکر شول دلیل دی چې د پاچا په مقابل کې اګر که ظالم هم وي پاڅون کول نشته ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم أبوهریرة رضی الله عنه ته د هغو پاچایانو نومونه اودهغوی د پلرونو نومونه وروښودل خو په مقابل کې یې د پاڅون کولو امرورته ونکړ سره ددې چې ددوی په لاسونو یې د اسلامی امت د هلاکت خبرهم ورکړ ځکه چې پاڅون کول په هلاکت او تباهی کې ډیرسخت دی او ددوی د اطاعت څخه ددوی دبیخ کندنې ته ډیر نږدې دی ، نودوړوکې فتنې او دآسانه کار کړنې ته یې ترجیح او غوره والی ورکړ . [222]

دریم قول :

د توان اوقدرت په شتون کې د پاڅون کولو جواز او روا والی دی او هغو چې د پاڅون کوونکو بریالیتوب او دمنکر له منځه وړلو ګومان غالب وي ، د وینې توئیدو او داسې نورو کارونوسره سره چې ددغه ظالم او تیري کوونکي پاچا د له منځه وړلو او پرځای یې د عادل پاچا د تعین کولو او ټاکلو په مقابل کې منځ ته راځي . علماء کرام او دخلکو مشران دغه توانمندي او بریالیتوب ټاکي . ددغه نظر دلائل وړاندې د لومړني نظر په شرحه او بیان کې تیر شول پدې سره دلائل را ټولیږي . والله أعلم ، داد یو شمیر علماء کرامو نظر دی ددې د بیانولو لپاره د علماء کرامو اقوال په لاندې ډول سره ذکر کیږي .

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : امام ابن التین رحمت الله علیه د امام داؤدي رحمت الله علیه څخه نقل کړی دی چې ویلي یې دي : کوم چې پدې اړه دعلماء کرامو نظر دی وایي : د ظالمو پاچایانو په هکله د پاڅون مسأله داسې ده که چیرې د ظلم او فتنې څخه پرته یې د ګوښه کیدو توان لري نو ګوښه کول یې واجب دي ، اوکه یې توان نه درلود نوبیا صبر کول پرې واجبیږي . [223]

---

[221] - فتح الباری ج 13 ص 8 .

[222] - فتح الباری ج 13 ص 11 ، شرح العقیده الطحاویه ج 1 ص 428- 430 .

[223] - فتح الباری ج 13 ص 8 ، نیل الاوطار ج 7ص 108 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام نووي رحمت الله علیه د امام قاضي عیاض رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې ویلي یې دي : د لومړي سرڅخه د فاسق لپاره بیعت نه اخستل کیږي ، که چیرې وروسته خلیفه فاسق شو نو ځینې علماء کرامو ویلي دي : ګوښه کول یې واجب دي ، مګرکه له دې امله جګړه او فتننه رامنځته کیده بیاپې لرې کول نشته .[224]

امام ایجي رحمت الله علیه ویلي دي : د یو معقول لامل په سبب امت ته دامام ګوښه کیدل شته ، اګرکه دغه کار فتنې او جنجال ته هم ورسیږي نو پدې صورت کې به وړوکې فتنه اولږ زیان غوره کړای شي .[225]

له همدې سببه امام ابن عابدین رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې دعادل امام پیروي وشوه بیا دغه امام ظلم وکړ او فاسق شو نو پدې سره د قدرت څخه ګوښه کیدی نشي مګر پدې صورت کې د ګوښه کیدومستحق ګرځي چې د فتنې رامنځته کیدل حتمي نه وي .[226]

امام حرمین جویني رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې یوداسې شخص امام شي چې خلک یې پخپله خوښه پیروي کوي زیاتره یې مني امرپه معروف او نهی له منکر څخه ترسره کوي او دمسلمانانو له اړخه د ورسپارل شوې دندې لپاره کفایت کوي او ددې لپاره یې کوټلي ګامونه اخستې وي نوپدې مشرۍ کې د پرمخ لاړشي ، الله جل جلاله به یې نصرت وکړي .[227]

دکافرولسمشرپه ضد پاڅون :

وړاندې مویاد کړه چې مشربه یاکافر وي او یاهم مسلمان ، همدارنګه مخکې مو ذکرکړه چې د عادل مسلمان مشرپه وړاندې امت څه دندې او مسؤلیتونه لري اودا موهم یادکړه چې که دغه پاچا په ښکاره فسق سره د هغه څه نه ووت چې د عدالت غوښتنه وه .

پدې مسأله کې به ان شاء الله د هغه پاچا حکم بیانوو چې د اسلام څخه وتلي وي که دا وتل هررنګ ولري لکه د اسلامی شریعت څخه پرته په وضعي قانون عمل کول ، یاد اسلامي شریعت بدلول ، یا د الله جل جلاله په دین اودهغه په احکامو پورې ملنډې وهل ، یا داسلام او مسلمانانو په ضد ددوی ددین په سبب جګړه تپل ، یا دسیکولر نظام رواج کول او دنورو باطلونظامونو لکه دیموکراسي

[224] - شرح صحیح مسلم ج 12 ص 468 .
[225] - المواقف دامام ایجي ص 400.
[226] - حاشیة ابن عابدین ج 1 ص 573 .
[227] - غیاث الامم ص 277 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور خپرول او دوسلې په زور دهغو حفاظت کول ، یا دمسلمانانو په مقابل کې د کافرانوسره دوستي د هغوی مرسته او هغوی ته لاس ورکول او داسې نورډولونه چې په هغې سره د اسلامی امت څخه وځي .

الله جل جلاله د مشرانو په اطاعت امر کړی دی چې هغوی علماء کرام او پاچایان دی ، الله جل جلاله فرمایلي دي : إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿58﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿59﴾[228]

ژباړه : بیشکه الله حکم کوي تاسو ته چې و سپارئ تاسو امانتو نه د امانت خاوندانو ته او هرکله چې فیصله کوئ تاسو په منځ د خلکو کې نو فیصله کوئ په انصاف سره ، بیشکه الله ښه ځیز دی هغه ، چې نصیحت کوي تاسې ته ، په هغې سره ، بیشکه الله ، دئ ، ښه اوریدونکئ او ښه لیدونکئ / اې هغه کسانو چې ایمان مو راو ړئ دی حکم ومنئ د الله ، او حکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو د حکم ستاسو نه ، نو بیا که ستاسو په منځ کې جګړه راشي په څه خبره کې نو و اپس کوئ هغه الله ته او رسول ته که یی تاسې چې ایمان لرئ ، په الله او په ورځ د آخرت دا کار غوره دی او ډیر ښه دی د انجام په لحاظ سره .

علماء کرامو ویلي دي : لومړی مبارک آیت د پاچایانو په اړه نازل شوئ دی ، په دوی لازم دي چې امانتونه خپلو مستحقینوته وسپاري اوکله چې د خلکو ترمنځ پریکړه کوي باید په عدل او انصاف سره یې وکړي چې هغه قرآن کریم او نبوي احادیث دي ، اودوهم : مبارک آیت د لښکر او دولس د نورو ډلو په هکله نازل شوی پدوی لازم دي چې دخپل مشراطاعت او پیروي وکړي ، کوم چې دولس د غنیمتونو په ویش د هغوی د پریکړو او جهادي امورو او داسې نورو کارونو په اړه تصمیم نیسي او کارکوي تردې چې په ګناه امر ورته وکړي خوکله یې چې د الله جل جلاله د نافرمانئ ورته وویل بیا د الله جل جلاله په نافرمانئ کې د خلکو اطاعت نشته او که د خلکو او ولس ترمنځ په کوم واړه اویالوی ځیزکې اختلاف پیدا شي بیا یې د الله جل جلاله په کتاب او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم احادیثو ته ور وړي او دهغو مطابق پرې فیصله وکړي .

- سورت النساء آیت 58، 59 . [228]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښكاره خبرده چې كوم هغه پاچايان چې د الله جل جلاله د حكم په خلاف احكام صادروي او خلك د هغه باطلو قوانينو په منلو مجبوروي چې د الله جل جلاله دين سره په ټكر كې وي ، دغه حاكمان په هيڅ صورت كې مسلمانان ندي لكه څنګه چې مخكې يې دلائل ذكرشول نو ددوى اطاعت او پيروي واجب نده بلكې هرڅوک دخپل توان په اندازه بايد د هغوى په مقابل كې جګړه وكړي اودا پري واجب دي .

له همدې سببه علماء كرمو ذكركړي دي چې كوم مشران چې اطاعت كول يې واجب دي هغوى علماء ، فقهاء او هغه حاكمان دي چې د الله جل جلاله په اطاعت او پيروى سره امركوي ، نه هغه كسان چې په منكر سره امر كوي د معروف له كولو څخه منع كوي او هغه حرام بولي او نه دهغو حاكمانو اطاعت شته چې خلک د وسلې په زورد اوسپنې او اور په كاورلو سره كفرته بيايي نو دغسې حاكمان په هيڅ صورت سره هغه مشران نشي كيدى چې اطاعت او پيروي يې لازميږي .

د عبد الله بن عباس رضى الله عنهما څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په هكله چې « وأولى الأمر منكم » كې وايي : دغه خلک فقهاء او ديني علماء دي .

عبد الله بن احمد رحمت الله عليه ويلي دي : د الله جل جلاله پيروان اوتابعداران هغه څوک دي چې خلكو ته ددين معناوې ورښئي اوهغوى ته په معروف او نيكى امركوي اوله بدى څخه يې منع كوي نو الله جل جلاله په خپلو بندګانو د دوى اطاعت لازم كړى دى .

د جابر بن عبد الله رضى الله عنه څخه روايت دى چې دغه كسان فقهاء او علماء دي .

دعطاء رحمت الله عليه څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « أطيعوا الله و أطيعوا الرسول وأولى الأمر منكم » كې وايي : دغه كسان علماء او فقهاء دي او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د اطاعت څخه مطلب د قرآن كريم او نبوي احاديثو پيروي او متابعت دى .

د ميمون بن مهران رحمت الله عليه څخه راغلي دي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « فان تنازعتم فى شئ فردوه الى الله والرسول » ترڅو چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم ژوندى وي اوكله چې وفات شي بيا خپله ستونزه دهغه سنتو ته وړاندې كوئ .

مجاهد رحمت الله عليه ويلي دي : « أطيعوا الله و أطيعوا الرسول وأولى الأمر منكم » څخه مطلب علماء او فقهاء دي ، « فان تنازعتم فى شئ فردوه الى الله والرسول » څخه مطلب د الله جل جلاله كتاب او دپيغمبر صلى الله عليه وسلم مبارک حديث دى او مشرانو ته هيڅ ځيزمه وړاندې كوئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمت الله علیه وايي دي : جابر بن عبد الله رضی الله عنه او مجاهد رحمت الله علیه وايي دي : د « أولو الأمر » څخه مطلب قاریان او عالمان دي همدغه دامام مالک رحمت الله علیه نظر هم دی ، په همدې ډول امام ضحاک رحمت الله علیه هم وايي دي : چې مطلب ترې فقهاء او ديني علماء دي ، تردې چې امام قرطبي رحمت الله علیه وايي دي : د میمون بن مهران ، مقاتل او کلبي څخه روايت دی چې د « أولو الأمر » څخه مطلب د جهادي ګروپونو قوماندانان دي .

سهل بن عبد الله التستري رحمت الله علیه وايي دي : ترهغه به خلک په خیر او له فتنو څخه ژغورل شوي وي ترڅوچې د پاچایانو او علماؤ قدر او احترام کوي کله چې دغه کار وکړي نو الله جل جلاله به يې د آخرت او دنيا جوړه کړي او که دوی ته په سپکه سترګه وګوري آخرت او دنيا به يې خراب شي .[229]

امام ابوبکر جصاص رحمت الله علیه وايي دي : د « أولی الأمر » په تفسیر کې علماء کرام اختلاف لري ، د جابر بن عبد الله رضی الله عنه او ابن عباس رضی الله عنهما څخه په یوه روايت کې راغلي ، اوهمدارنګه د حسن ، عطاء ، او مجاهد رحمت الله علیهم په نظر أولو الأمر فقهاء او علماء دي ، په بل روايت کې د عبد الله بن عباس او ابوهریرة رضی الله عنهما څخه راغلي دي چې : أولوالأمر د جهادي ګروپونو امیران دي ، داهم روا دي چې دآیت شریف څخه ټول مطلب دي ځکه چې دغه نوم کې ټول یادشوي کسان راځي ، ځکه چې امیران د لښکرو ، جهادي ګروپونو او دښمن د جګړي لپاره کارکوي او علماء کرام د اسلامي شریعت د ساتنې د روا او ناروا د بیانولو چارې په غاړه لري ، نو خلکو ته ددې امیرانو او مشرانو د اطاعت او دهغوی د امر منلو ویل تر هغه چې عدل کوي پداسې حال کې چې علماء کرام پخپله عادل او مراقبت والا ، پخپل دین باندې ټینګ په ورسپارل شوې دندې کې امانت کار او دا د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په څیر دی لکه چې الله جل جلاله فرمايي : « فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ ﴿43﴾» [230]

ژباړه :- نو تپوس وکړئ د عالمانو نه که يئ تاسو چې نه پوهيږئ .

ځينې خلک داهم وايي : دلته په ډاګه معلوميږي چې د « أولو الأمر» څخه مطلب امیران دي ځکه چې په عدل او انصاف سره امر وړاندې تیر شو او دغه خطاب دهغه لپاره دی چې د احکامو د پلي کولو

---

[229] - تفسیر قرطبي ج 5 ص 362.، اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد ج 1 ص 72- 73 .

[230] - سورت النحل آیت 43 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار لري او هغه اميران او قاضيان دي بيا ورپسې د أولى الأمر د اطاعت امر پرې عطف شوى چې هغوى هغه اميران دي کوم چې په دوى باندې حکم او پريکړه کوي پداسې حال کې چې عادل وي او خلک ترې راضي او خوښ وي پدې کې ددې څخه ممانعت نشته چې د جهادي ګروپونو د اميرانو او علماء کرامو اطاعت وشي ځکه چې په عدل سره د فيصلې کولو د امرپه لومړې والي سره د اميرانو د اطاعت ځانګړتيا پرته له نورو څخه معلوميږي تردې چې ويې ويل : د الله جل جلاله مبارک فرمان له دې څخه وروسته چې : « فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ...﴿59﴾[231]

ژباړه :- نو بيا که ستاسو په منځ کې جګړه راشي په څه خبره کې نو و اپس کوئ هغه الله ته او رسول ته .

پدې سره دلالت کوي چې د أولى الامر څخه مطلب فقهاء دي ځکه چې الله جل جلاله ټولو خلکو ته د دوى د اطاعت امر کړى دى او أولى الامر ته يې حکم کړى چې د تنازع او جنجال مسأله د الله جل جلاله کتاب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنتو ته وړاندې کړه .

څوک چې عالم نه وي نو دغه مقام او منزلت نه لري ځکه چې جاهل د الله جل جلاله کتاب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنتو ته د فيصلې په وړاندې کولو او په پيښو باندې د قرآن کريم او نبوي احاديثو د دلائلو په وجوهاتو نه پوهيږي نو له دې څخه دا ثابته شوه چې د أولى الأمر څخه مطب علماء کرام دي .[232]

په يقيني ډول امام ابن کثير رحمت الله عليه ويلي دي: علي بن طلحه رحمت الله عليه د ابن عباس رضى الله عنه څخه نقل کوي چې (أولو الأمر) فقهاء او ديني علما دي.

همدارنګه مجاهد عطاء حسن بصري او ابو العاليه ويلي دي: (اولوالامر) علماء دي، خو په ظاهري ډول داسې څرګنديږي چې دغه مبارك آيت عام دى په ټولو اولولامر اميرانو او علماء تطبيقيږي [233]

امام نووي رحمت الله عليه د علماء کرامو څخه نقل کوي چې : د أولوالأمر : څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله يې اطاعت پرې واجب کړى وي لکه علماء او اميران داد مخکينيو او وروستيو مفسرينو فقهاو او نورو نظر څښتنانو راى ده.

- سورت النساء آيت 58، 59 . [231]
- احكام القرآن للجصاص ج 3 ص 177- 178 . [232]
- تفسير ابن كثير ج 1 ص 784 – 785 . [233]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم ویل کېږي چې : مطلب یې علماء دي او همدارنګه ویل کېږي چې : اولي الامر امیران او علماء کرام دي.[234]

له همدې امله امام شوکاني رحمت الله علیه ددې آیت په تفسیر کې ویلي دي: (اولي الامر: امامان، امیران او قاضیان دي او هر هغه څوك چې شرعي مشرتوب ولري نه طاغوتي مشري[235]

حافظ ابن حجررحمت الله علیه ویلي دي: امام طیبي ویلي د الله جل جلاله په دې فرمان کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ)[236] کې د فعل اعاده او تکرار دي ته اشاره ده چې د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم اطاعت مستقل دی او په اولي الامر کې دفعل اعاده نه ده ذکر کړې دادېته اشاره ده چې په اولي الامر کې به ځینې داسې خلك هم وي چې اطاعت او پیروي یې نه واجبېږي بیایې د الله جل جلاله په دې فرمان کې بیان کړ چې : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ) لکه چې وویل شي که چېرې په حق سره عمل ونکړي نو اطاعت یې مه کوئ او خپلې منځي شخړې د الله جل جلاله او رسول صلی الله علیه وسلم حکم ته وړاندې کړئ[237]

شهید سید قطب رحمت الله علیه ویلي دي:

الله جل جلاله فرمایلي دي چې: وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ) یعنې هغه مومنان چې د ایمان شرط په کې موجود وي ، په مبارك آیت کې د اسلامي شریعت څرګند حدد الله جل جلاله او پیغمبرصلی الله علیه وسلم د اطاعت او یواځې الله جل جلاله حاکم ګڼل او د خلکو لپاره د ابتداء څخه د تشریع او قانون ګرځول او د همدغه الله جل جلاله د لوري څخه د قانون او شریعت اخیستل او د هغه څه په اړه چې الله جل جلاله شرعی نص په کې رالېږلی او همدغه الله جل جلاله ته د هغه څه په هکله چې عقلونه او پوهه او نظر په کې اختلاف لري له هغه شي نه چې د الله جل جلاله له لوري د عامو اصولو د پلې کېدو په اړه یی کوم حکم نه وي په کې راغلی له هغه څه نه چې حکم په کې راغلی وي، حکم د الله جل جلاله اطاعت اصل ګرځوي او همدارنګه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم اطاعت او پیروي هم اصل او اساس ګرځوي، ستاسو څخه د اولي الامر اطاعت د الله جل جلاله او پیغمبر صلی الله علیه وسلم

[234] - شرح صحیح مسلم ج 12 ص 464- 465 .، تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 445 .
[235] - فتح القدیر للشوکاني ج 1 ص 481 .
[236] - سورت النساء آیت 59 .
[237] - فتح الباری ج 13 ص 112 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اطاعت تابع دی تر څو دا وښيي او ثابت يې کړي چې د اميرانو اطاعت د الله جل جلاله او پيغمبرصلى الله عليه وسلم داطاعت څخه اخيستل شوى وروسته له دې چې دوى په دې سره اعتراف وکړي چې ستاسو له جملې څخه دي، په ايمان او د هغه په شرط تړل شوي دي. [238]

يقيناً چې الله جل جلاله فرمايلې دي: وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا [239]

ژباړه: او له سره به ونه ګرځوي الله لپاره د کافرانو په مومنانو باندى هېڅ لاره د حجت او د برى.

د الله جل جلاله په دې مبارك فرمان کې چې: ولن يجعل) نفي د نهي په معنى سره ده، يعنې تاسو په مسلمانانو باندې د کافرانو لخوا کوم تسلط او لاره مه ګرځوى. له همدې امله علماء کرامو ويلي دي: د کافر لپاره د مسلمان غلام مريتوب نشته د اخستلو په وسيله ملکيت هم يوه لار ده نو ځکه يې روا والی نشته په دې سره پيمان نه تړل کېږي [240]

دا دهغه چا نظر دی چې وايي آيت شريف د دنيا او اخرت اړوندو څيزونوته شامل دی ځينې علماء بيا داوايي چې آيت شريف د آخرت په څېزونو پورې اړه لري.

علماء کرامو په دې اجماع کړې ده چې : په مسلمان باندې د کافر نه په واده او نه په نورو څېزونو کې اختيار او تسلط شته له همدې امله امام ابن منذز رحمت الله عليه ويلي دي: ټول هغه علماء کرام چې علم ترې اخيستل کېږي په دې سره اتفاق لري چې په هېڅ ډول د کافر لپاره په مسلمان باندې سرپرستي نشته. [241] .

دغه قول او هغه لويه لار او سرپرستي چې په مبارك آيت کې يې رد او نفي شوې داده چې دغه کافران د مسلمانانو په سرحاکمان او مشران وي همدغه کافران په مسلمانانو د وکړه او مکړه حکم جاري کوي ځکه چې مشر دخپلې خوښې د حکم په پلي کېدو سره په خلکو زوراچوي او څوك چې ددې امر مخالفت کوي هغوى ته تعذيب ورکول کېږي ، وايو څرګند او واضح حقيقت دی نو کله چې سپڅلی شريعت د نارينه مسلمان او مسلمانې ښځې د واده په اړه د کافر سرپرستې منع ګرځولې په داسې حال کې دا ديو مسلمان نارينه او مسلمانې ښځې ځانګړنې کار دی نوځنګه به د داسې يو لوى او عظيم کار مخه ونه نيسي چې هغه اسلامي خلافت او يا په کوم هېواد کې د زياترو مسلمانانو اسلامي امارت دی آيا دابه د يو مسلمان له ځانګړي کار څخه په منع کېدو زيات غوره او ارزښتناك نه وي.

---

[238] - في ظلال القرآن ج 2 ص 690-691 .
[239] - سورت النساء آيت 141 .
[240] - تفسير قرطبي ج 5 ص 418 ، تفسير ابن کثير ج 1 ص 863 .
[241] - أحكام أهل الذمة لابن القيم ج 2 ص 414 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یقیني ډول صحابه کرامو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم سره په دې بیعت و کړ چې د خپلو امیرانو به اطاعت کوي او خبره به یې اوري مګر کله چې د اسلام څخه په ظاهر،څرګند او ډاګیز کفر سره چې د الله جل جلاله په دین کې یې حکم معلوم وي خارج شي نو په دې مهال له دوی څخه وځي او دې ته کوم حق نه ثابتیږي او نه په دوی باندې کوم اطاعت او پیروي شته دغه پخوانی ثابته اجماع د علماؤ کرامو څخه نقل شوی او هېڅوك نشي کولای چې ددې اجماع په اړه ووایي چې ثبوت ته څه زیان ورسوي.

د جناده بن ابي امیه رحمت الله علیه څخه روایت دی چې موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته ورغلو او هغه مریض وه ورته ومو ویل الله جل جلاله د روغ کړه موږ ته یوڅه خبره وکړه چې الله جل جلاله یې درته ګټه ورسوي هغه مبارك وویل: پیغمبرصلی الله علیه وسلم موږ اسلام ته راوبللو او موږ ورسره بیعت وکړ او ویې فرمایل په هغه څه کې چې بیعت یې را څخه واخیست: په رضا او ناخوښی، تکلیف او راحت کې د امیر خبره او رېدل او اطاعت یې کول او که څه هم دغه امیران کوم څیز د د نیوي مال او متاع څخه د خپلو ځانونو لپاره خاص وګرځوي.

د امارت او مشرۍ د مستحق په وړاندې به جنجال نه کوو او مقابله به ورسره نه کوو تر څو چې ښکاره،څرګند او ډاګیز کفر ترې ووینی چې ستاسې سره د هغه په هکله د الله جل جلاله څخه په هغه کې دلیل او ثبوت وي. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه روایت کړی او همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه هم ذکر کړی دی.

بواح،: ښکاره او څرګند ته وویل کېږي.

امام نووي رحمت الله علیه د عباده رضی الله عنه د مخکیني حدیث شریف په شرح کې ویلي دي: قاضي عیاضي رحمت الله علیه ویلي دي: علماء کرام په دې سره متفق دي چې د کافر لپاره امامت نشته او بیعت نه ورته اخیستل کېږي او که چېرې کوم مسلمان امیر کافر شي نو د امارت څخه د عزل کړی شي.

او همدارنګه قاضي عیاض رحمت الله علیه ویلي دي: که چېرې کوم امیر لمونځ پرېږدي او خلك هغه ته نه رابولي نو معزول دکړی شي.

او همدارنګه قاضي عیاض رحمت الله علیه ویلي دي: که چېرې کوم مسلمان امیر کافر شي او یا شرعي احکامو ته تغیر ورکړي او یا مبتدع شي امارت او مشرۍ څخه ووت او اطاعت یې نشته ، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو واجب دي چې په ضد يې پاڅون وکړي او د قدرت څخه يې لرې کړي او که يې توان وي يو عادل امام يې د پرځای و دروي که چېرې دغه کار پر ته له يوې ډلې څخه بل چاته امکان نه لري نو په دوی واجب دی چې کافر امير د قدرت څخه لرې کړي. [242]

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: فقهاء په دې سره متفق دي چې د غالب امير اطاعت او تر امر لاندې يې جهاد كول واجب دي او اطاعت يې له هغه څخه چې په ضد يې پاڅون وشي غوره دی. له دې څخه يواځې هغه څه مستثنی دي چې د امير څخه ښكاره كفر سر ووهي نو په دې مهال يې اطاعت نشته، بلكې د داسې امير په ضد په توان لرونكو جهاد واجب دی. [243]

او همدارنګه حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: امير د كفر په سبب په اجماع سره ګوښه كېږي نو په هر مسلمان واجب دي چې ددې لپاره را اوچت شي چاچې دغه كارته مټې را و نغښتې هغه ته ثواب او اجر دی او چاچې فريب او چالبازي وكړه ګناهكار شو او څوك چې ددغه كار څخه عاجز او بې وسه شو په هغه باندې ددغه ځای او ټاټوبي څخه هجرت كول واجب شو،[244] په دې اړه فتح الباري ج١٣\١٣٣ مخ وګورئ دغه اجماع ابن حجر له ابن التين څخه نقل كړې[245]

امام ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي: ابن التين له داودي رحمت الله عليه څخه نقل كړي چې هغه ويلي دي : كوم نظر چې علما كرام يې د ظالمو اميرانو په هكله لري دادی چې: كه چېرې د فتنې او ظلم كولو پرته يې د ګوښه كېدو توان لري نو ګوښه كېدل يې واجب دي او كه نه بيا صبر كول واجب دي.

ځينې علماؤ ويلي چې : د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د بيعت اخيستل نشته خو كه چېرې يو عادل امير وروسته ظالم شي نو په ضد يې پاڅون نشته ترڅو كافر شوی نه وي كله چې كافر شو بيا پاڅون واجب دی. [246]

امام ابويعلي رحمت الله عليه ويلي دي: كه چېرې د امير څخه يوداسې څه ښكاره شي چې په ديني لحاظ عيبناك ترې ښكاره كېږي نو په اړه يې دوكتل شي كه دايمان راوړلو څخه وروسته كافر شو نو

- شرح صحيح مسلم ج 12 ص 229 ، كتاب الامارة . [242]
- فتح البارى ج 13 ص 5 او وروسته پاڼې ، نيل الاوطار ج 7 ص 198 ، [243]
- فتح البارى ج 13 ص 133 ، [244]
- فتح البارى ج 13 ص 116 . [245]
- فتح البارى ج 13 ص 8 . [246]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامامت او مشرۍ څخه ووت په دې کې څه اشکال او سختي نشته ځکه چې د اسلامي امت څخه ووت وژل یې واجب شول. [247]

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: کوم امیر چې داسلامي نظام څخه پرته یې دبل نظام او قانون د پیروۍ اجازه وکړه کوښه کېدل یې واجب شول او اطاعت یې حرام دی ځکه په داسې حالت کې دکفر د صفت ورکولو مستحق ګرځي. [248]

همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: محمدصلی الله علیه وسلم د ټولوانسانانو او پیریانو دهدایت لپاره رالیږل شوی دی که چا داباور وکړ اوعقیده یې لرله چې یو چاته د محمدصلی الله علیه وسلم د شریعت څخه وتل او اطاعت نه کول روادي نو دغه کس کافر دی وژل یې واجب دي. [249]

دغه د قران کریم، نبوي احادیثو او د دیني امامانو اقوال په څرګند ډول ددې حکم ښکارندوی دی چې څوك د مشرانو او امیرانو څخه د الله جل جلاله د دین څخه ووزي په خلکو باندې یې اطاعت واجب نه دی بلکې په ضد یې پاڅون لازم دی او که پخپله قدرت پرې نه‌ردي باید کوښه کړی شي. په راتلونکو کرښو کې د ځینو علماؤ کرامو اقوال ذکر کوو چې چا دالله جل جلاله حکم پرېښود او یایې د الله جل جلاله د اجازې پرته نور وضعي قوانین جوړ کړل او یایې هم د خلکو ترمنځ د الله جل جلاله دحکم د پلي کولو څخه انکار وکړ.

امام ابن حزم رحمت الله علیه د هغه چاپه اړه یې د خلکو لپاره هغه قوانین جوړ وي کوم چې د الله جل جلاله په دین کې نشته وایي:

د قوانینو جوړول د څلورو وجو هاتو څخه خالي نه وي:

۱- یا لازمي فرض له منځه وړل لکه : ځینې لمونځونه، ځینې روژې ، ځینې زکاتونه ، ځینې ارکان حج یاد زنا څه اندازه حد کمول، او یا هم دقذف څه حد کمول یا ددې ټولو له منځه وړل .

۲- یا په کوم یادشوي شي کې زیاتوالی یا د نوي فرض منځ ته راوړل.

۳- یا د حرام څیز حلال ګڼل لکه د خنزیر غوښه، شراب څښل، د مردارو خوړل.

۴- یا د حلال څیز حرام ګڼل لکه د پسه غوښه او داسې نور هر یو ددې څخه چې څوك عقیده پرې ولري کافر او مشرك دی په یهودو او نصارئ پورې تړل شوی او د هغوی څخه دي.

- المعتمد فی اصول الدین لابی یعلی ص 234 . [247]
- الفتاوی المصریة لابن تیمیه ص 507 . [248]
- مجموع الفتاوی ج 3 ص 422 . [249]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرمسلمان دا فرض دي چې که هر څوك داسې ووینې چې د څلورو یا دشپږو امورو څخه په یو باندې عقیده ولري پرته د توبې له غوښتلو څخه یې ووژنئ او توبه یې قبوله نکړئ که توبه یې هم وکړه ، مال یې د مسلمانانو بیت المال ته وسپارئ ځکه چې د غه کس خپل دین بدل کړی یقیناً پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي جل جلاله چاچې خپل دین بدل کړی وي وبی وژنئ) [250]دغه حدیث په احکام د ابن حزم ج ۶\ ۱۱۰ مخ او همدارنګه ۲\۱۱۷-۱۰۹-۷۸-۷۷ او حدیث شریف امام بخاری رحمت الله علیه امام احمد رحمت الله علیه د ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کړی دی.

همدارنګه ابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي: که چیرې څوك داسې عقیده ولري چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مرګ څخه وروسته یو شخص کولای شي چې کوم حلال څیز حرام کړي او یا کوم حرام څیز حلال و ګرځوي او یا کوم حد واجب وګرځوي په داسې حال کې چې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم ترمرګ وړاندې واجب شوي نه وي او یا داسې شریعت او قانون جوړ کړي چې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم په ژوند کې یې و جود نه در لود دغه شخص کافر او مشرك دی او مال یې حلال دی حکم یې د مرتد دی او هیڅ تو پیر نه لري.[251]

امام ابن کثیر رحمت الله علیه د الله جل جلاله ددې حکم پ اره چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ [252]

وایې: الله جل جلاله دهغه چابدې بیانوي چې د الله جل جلاله دهغه حکم څخه سرغړاوی کوي چې ټول خیر او نیکي یی په کې ده دټول شر او بدی څخه سرغړاوي کوي او دغه شخص د نورو نظریاتو، شخص او نفسیاتي غوښتنو او دهغه اصطلاحاتو نه مخ اړوي چې پرته له کوم شرعي دلیل څخه پرې استناد او تکیه کوي.

لکه څنګه چې د جاهلیت په زمانه کې جاهلانو دخپلو نظریاتو او نفسیاتي غوښتنو په بنا به یې په ګمراهی او ناپوهۍ سره فیصلې کولې، لکه تاتاریانو به چې خپل سیاسي امور د چنګیزخان په لاس جوړشوي قانون په اساس فیصلې کولې چې دهغه کتاب څخه عبارت وه چې دیهودیت،نصرانیت اسلامي امت څخه اخیستل شوی وه او نور هم ورسره ګډ شوي وه او په دې کې ډیر داسې احکام وه چې صرف دده د نظر او نفسي غوښتنې زیږنده وه او بس په دې سره د غه وضعي قانون یې زامنو ته په یو اساسي قانون واو ښته پیروي او اطاعت به یې کاوه،دالله جل جلاله په کتاب او د پیغمبرصلی

- احکام ابن حزم ج 6 ص 110 ، او همدارنګه ج 2 ص 117 ، 78 ، 77 ، [250]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 524 ، سورت النساء آیاتونه : 151- 152 ، الاحکام ج 1 ص 73 . [251]
- سورت مائدة آیت 50 . [252]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه وسلم په نبوي سنتو به يې وړاندي کاوه چاچې داکار وکړ هغه کافر شو وژل يې واجب دي تر هغه چې د الله جل جلاله او د هغه د پیغمبرصلی الله علیه وسلم حکم ته بېرته راوګرځي په لږاو ډېر کې یواځې د الله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم دپرېکړې څخه پرته حکم و نه کړي.[253]

د الله جل جلاله دکتاب او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم د سنتو څخه پرته بل چاته خپله فیصله وړل،شیخ حمدبن عتیق نجدی رحمت الله علیه د نواقض الاسلام د ذکر کولو په درشل کې ویلي دي :څوارلسم څیز چې داسلام ماتوونکی دی : د الله جل جلاله د کتاب او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دسنتوڅخه پرته بل چاته خپله فیصله وړل هم د ایمان د نواقضو څخه دی . شیخ حمد بن عتیق دحافظ ابن کثیر رحمت الله علیه ددې قول په هکله چې د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه : أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ) ، کې راوړي ،وایي: ددې په څېر عام بانده چیان هم په دې کې واقع دي او ددوی په شان هغه کسان چې دخپلو پلرونو هغه قوانین چې مشرانو یې جوړ کړي او ډېر بد او ملعون موضوعات يې په کې ځای کړي چې د رفاقو قانون ورته ویل کېږي د الله جل جلاله په کتاب او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم په نبوي سنتو يې وړاندې کوي چاچې وضعي قانون په الهي قانون وړاندې کړ کافر دی وژل يې واجب دي تر څو چې بېرته د الله جل جلاله او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم حکم او فیصلې ته را وګرځي [254]

د ابن تیمیه رحمت الله علیه څخه د هغو تاتارینو په هکله پوښتنه وشوه چې یوپه بل پسې د شام په هېواد یرغل کوي اسلام ښکاره کوي خو ډېر شرعي احکام نه پلې کوي د دوی حکم څه دی او په ضدیې جګړه څه حکم لري؟

په ځواب کې يې ورته وویل: د الله جل جلاله لپاره دحمد او ثناء وي: هره ډله له دوی څخه او یا نور خلك چې داسلام ظاهرو احکامو کوم چې په تواتر سره راغلي وي مخ واړوي جګړه ورسره واجب ده تر دې چې اسلامي احکام په ځان و مني اګر که ددې تر څنګ په شهادتینو اقرار وکړي او ځینې شرعي احکام هم مني لکه څنګه چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه د زکات نه ورکوونکي ووژل.

- تفسير ابن كثير ج 2 ص 107 . [253]
- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراك .ص 214. [254]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې سره فقهاء کرام دعمررضی الله عنه د مناظرې څخه چې دابوبکر صدیق رضی الله عنه سره یې وکړه متفق شول او صحابه کرام هم د اسلامي حقوقو په اعادې سره متفق شول تر څو په قران کريم او نبوي احاديثو عمل وکړی شي.

او همدارنګه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په لسو طريقو باندې دخوارجو په اړه حديث شريف ثابت دی چې : خوارج بدترين دخلکو ظاهراً او باطناً جل جلاله سيرت او صورت) دي ددې سره چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: خپل لمونځونه به ددوی دلمونځونو په پرتله کم ګڼئ او خپلې روژې به د دوی د روژو په پرتله په لږ نظر وينئ. دغه حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام مسلم رحمت الله عليه امام ابن ماجه رحمت الله عليه د ابو سعيدرضی الله عنه څخه روايت کړی. امام احمد رحمت الله عليه،امام بخاری رحمت الله عليه،اوامام أبوداود رحمت الله عليه،دعمران بن حصين رضی الله عنه)څخه روايت کړی دی،امام مسلم رحمت الله عليه،امام أبودادرحمت الله عليه دعلي رضی الله عنه څخه،امام احمد رحمت الله عليه،امام أبوداود رحمت الله عليه امام ابن ماجه رحمت الله عليه دانس رضی الله عنه څخه روايت کړی دی.

له دې څخه داښکاره شوه چې يواځې په اسلام باندې منګولې لګول او ځان مسلمان بلل او په ځان داسلامي احکامو له منلو پرته هغه له جګړې څخه نشي ژغورلی نو جګړه ورسره کول واجب ده تر څو ټول دين يواځې د الله جل جلاله لپاره شي او ترڅو فتنه ختمه شي نو کله چې دين دالله جل جلاله څخه پرته د بل چالپاره وي نو جګړه ورسره واجب ده.

نو هره ډله چې دځيني فرضو لکه لمونځونه، روژې، حج او يا دناحقه وينو،مالونو،شرابو، زنا، قمار او يا دخپلوانو د نکاح حراموالی ونه مانه او يا يې دکفارو په ضد جهاد کول او يا په اهلو کتابو جزيه مقررول او داسې نور واجبات او ديني فرايض او محرمات ونه مني هېڅ‌چاته د هغې په انکار او پرېښودو کې عذر نشته په کومو سره چې منکر او نه منونکي د وجوب يې کافر کېږي. نو هغه ډله چې يادشوي څېزونه نه مني جګړه يې په ضد روا ده اګر که په خوله اقرار هم پرې کوي په دې هکله څومره چې ماته معلومات دی د علماء تر منځ اختلاف نشته . [255]

- مجموع الفتاوی ج 28 ص 502-503. [255]

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: هره ډله چې داسلام د ښکاره او متواتر کوم حکم د منلو څخه انکار وکړ ددیني علماؤ په اتفاق سره یې په ضد جګړه کول واجب دي اګرکه په شهادتینو باندې اعتراف هم کوي او په خوله سره یې وایي.

که چیرې یې په شهادتینو اعتراف وکړ او د پنځو لمونځونو دکولو څخه یې انکار وکړ په ضدیې جګړه کول واجب ده ترڅو چې لمونځ وکړي.

او که چیرې یې د زکات ورکولو څخه انکار وکړ جګړه ورسره واجب ده تر څو زکات ورکړي او همدارنګه که چیرې د رمضان د میاشتې د روژې نیولو او کعبې شریفې ته د حج کولو څخه انکار وکړي او دبدو کارونو دحراموالي، زنا، قمار، شرابو او داسې نورو حرامو کړل شوو څېزونو د حرمت څخه یې انکار وکړ او همدارنګه که چیرې د ناحقه وینو ، مالونو، ناموس عفت او داسې نورو څېزونو د حکم څخه چې په قران کریم او نبوي احادیثو سره ثابت دي انکار وکړي،او همدارنګه که چیرې په امر بالمعروف، نهي عن المنکر د کفارو په ضددجهاد کولو څخه تر هغه چې تسلیم شي او یا هم په ذلت سره جزیه ورکړي انکار وکړي، او همدارنګه هغه څوک چې دقرانکریم نبوي احادیثو اوسلفوصالحو،امامانو خلاف د بدعت ښکاره کوونکو په ضد جګړه هم واجب ده تر دې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل: الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ) [256]

ژباړه: وجنګیږی جل جلاله ای مومنانو) له دغو کفارو سره ترهغه پورې چې نشي پاتې فتنه جل جلاله فساد په ځمکه کې) او شي دین جل جلاله حکم) ټول خاص الله لره جل جلاله او نور ټول باطل ادیان ورک شي) .

که چیرې ځینې ددین د الله جل جلاله لپاره او ځینې نور پرته د الله جل جلاله څخه وي نو جګړه او جهاد واجب دی ترڅو ټول دین یواځې د الله جل جلاله لپاره شي. [257]

ډیر شوي نصوص په دې دلالت کوي چې شرعي مسوولیت د عامو مسلمانانو په غاړه دا دی چې د کافر مشر په ضد پاڅون او هغه له قدرت څخه لرې کول او په ځای یې د مسلمان مشر ټاکل واجب

- سورت انفال آیت 39 . [256]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 510- 511 . [257]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حتمي دي که څوك دا توان ولري پاڅون کول پرې حتمي دي او د الله جل جلاله په وړاندې یې لوی اجر دی.

او که څوك دا توان نه لري چې د غه کافر مشر د قدرت څخه کوښه کړي نو شرعي دلایلو دا په ډاګه کړې چې په دې مهال د کافرمشر د کوښه کولو لپاره تیاری اودحالاتو برابرول ترڅو دډولو لورو څخه پاڅون ته لاره هواره شي دا هغه واجب دي چې هېڅکله له منځه نه ځي او الله جل جلاله هېڅوك د هغه د توان څخه د پاسه نه مکلفوي.

الله جل جلاله فرمایلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ ﴿60﴾ [258]

ژباړه: او تیاری جل جلاله ای مومنانو) لپاره د جل جلاله جنګ) ددغو جل جلاله ماتوونکو دعهد یا دمطلق کفارو) څومره چې توانیږي جل جلاله جمع کولی شي) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې ویروي تاسې په دغه جل جلاله قوت او تیاري) سره دښمنان دالله او دښمنان ستاسې او نور کسان بې له دوی نه چې نه پيژنی تاسې هغوی الله عالم دی په جل جلاله عدالت د) هغوی او هرهغه څه چې نفقه کوي جل جلاله لګوی) تاسې له یوه شي په لاره د الله کې جل جلاله لپاره د ترقی د دین) پوره جل جلاله بدل دهغه) به در کړشي تاسې ته حال داچې پرتاسې به ظلم و نکړی شي جل جلاله د ثواب په لږوالي او دعذاب په ډیروالي) .

په دې مبارك آیت کې الله جل جلاله خپلو مؤمنو بندګانو ته دوسلو او جګړه ایزو ضروریاتو د برابرولو امر کوي چې دمشرکانو او دالله جل جلاله د دښمنانو د مقابلې لپاره د جګړې څخه وړاندې د دښمن دوېرولو او دآسونو دتیارولو لپاره لازمي ده ځکه چې د جګړې څخه وړاندې تیاری په جګړه کې د ښه نیت ښکارندويي کوي او دتیاری نشتوالی د وروسته والي ښکارندويي کوي چې دادمنافقانو دصفاتوڅخه دي، لکه څنګه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً وَلَكِن كَرِهَ اللّهُ انبِعَاثَهُمْ .... ﴿46﴾ [259]

---

258 - سورت انفال آیت 60 .

259 - سورت توبه آیت 46 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که اراده وی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرو مرو تیار کړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزاته څه اسباب د تیارۍ ولکن نه وه غوره کړی الله پورته کیدل ددوی جل جلاله غزاته) .

داځکه چې دوی د جهاد د لپاره تیاری نه وه نیولی او د جګړو لپاره یې څه ګڼل او ناکام یې کړل بیا د ناکامانو سره یو ځای کښېناستل:

دلته اساسي توان او قوت د دښمن د مقابلې لپاره ټول هغه څه برابرول دي چې په جګړه ترې کار اخیستل کېږي خو په یقیني ډول پرته له شك څخه ایماني قوت ترما دي قوت ورانديې او مخکښې رول لوبولی شي، ځکه چې الله جل جلاله جل جلاله دسورت په لومړي سرکې دایمان د جوړښت دپیغمبرصلی الله علیه وسلم اطاعت او پیروي،داختلاف نشتوالي په دنیوي څیزونو باندې دمقابلې اوجنجال ختمول،بیایې د سورت په نیمایي کې د مادي تیاری امر،او په دې مبارك ایت کې هم په مادي تیاری امر کوي، الله جل جلاله جل په ډېرو ایاتو نو کې عموماً په ایماني تیاری امرکوي او له جګړې څخه ورانديې ورته په خاص ډول امر کوي الله جل جلاله په عام ډول په تقوی باندې د امر کولو په اړه فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿28﴾ [260]

ژباړه : ای مومنانو وویریږی تاسې له عذابه د الله او ایمان راوړی په رسول ددغه جل جلاله الله چې محمد دی) چې درکړي تاسې ته دوی حصې برخې له رحمته خپله او چې وګرځوي تاسې لره یوه رڼآ چې تلل په هغې سره جل جلاله پر صراط) او و ښې تاسې ته جل جلاله ګناهونه ستاسې) او الله ښه مغفرت کوونکی جل جلاله دخطیآتو) ډیر رحم والادی جل جلاله په انعام د اجر او ثواب سره) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿102﴾ وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ .... ﴿103﴾ [261]

ژباړه: ای مومنانو وویریږی له الله نه په حق دویرې دده او مه مری مګر پداسې حال کې چې مومنان جل جلاله موحدان) یاست او منګولې ولګوی جل جلاله ای مومنانو) تاسې په رسی د الله جل جلاله چې قرآن دی) ټول او مه سره مختلف کیږی جل جلاله وروسته له اسلامه) .

او داسې نور ډېر آیاتونه په قرانکریم کې ذکر شوي دي.

---

[260] - سورت الحدید آیت 28 .

[261] - سورت آل عمران آیت 103- 102 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ايمان د صحت او جوړوالي امر د تقوی د اسبابو لټونه او منګولې پرې لږول دي د دې وضاحت چې د الله جل جلاله دلارې دمجاهدينو لويه وسله چې ځانونه پرې سنبالوي دالله جل جلاله دغه فرمان يې په اړه ذکر شوی چې فرمايي : جل جلاله إِذْ قَالَتِ الْمَلَآئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿45﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿46﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿47﴾ [262]

ژباړه: ای مومنانو کله چې مخامخ شی کوم فوځ جل جلاله ددښمن) سره جل جلاله چې جنګ درسره کوي نو ثابت قدم اوسی تاسې جل جلاله او مه تښتی) او يادوی تاسې الله جل جلاله ډير جل جلاله په خوله او زړه) ښايی چې تاسې په مراد ورسيږی جل جلاله په بري سره په دښمن د ذکر په برکت) او حکم ومنی تاسې د الله او درسول ددغه الله) او مه کوی جګړه په خپلو منځونو جل جلاله په کارد جهاد کې) پس بې زړه به شی تاسې او ولاړ به شي باد دنصرت او قوت او جل جلاله دولت) ستاسې او صبر کوی جل جلاله په قتال اوسختيو،بيشکه الله له صابرانو سره دی په جنګ کې په نصرت او حاظت) او مه کيږی ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چې را ووتل له کورونو خپلو دپاره د فخر او ښودنې خلکو ته شوکت دبدبه خپله) او اړوي دوی خلک) له لارې د الله جل جلاله څخه .

يقيناً الله جل جلاله خپلو مجاهدو بندګانو ته د صفونو د يوځای کېدو او دتوليو دمخامخ کېدو په مهال د ثابت او ټينګ درېدو او د الله جل جلاله دزيات ذکر او يادښت او دپيغمبرصلی الله عليه وسلم داطاعت او پيروی او دالله جل جلاله په رسي د ټينګومنګلو لږولو دجنجال او اختلاف د پريښودلو کوم چې د ناکامی توان او طاقت د ختمېدو لامل ګرځي امرکوي. کوم چې په دې مبارك آيت کې يې امر را غلی د هغه قوي او کاري وسلې څخه دی چې مجاهدين خپل ځانونه پرې مسلح کوي او د ښمنان يې چې هر څومره مادي قوت او زور ولري داسې وسله نشي ترلاسه کولای که چېرې مجاهدين داسې وکړي نو الله جل جلاله ورسره دی له همدې امله الله جل جلاله خپل فرمان په دې مبارک آيت سره ختم کړی چې: **جل جلاله** إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ [263]

ژباړه : يعني الله جل جلاله د صابرانو ملګری دی.

---

[262] - سورت انفال آيت : 45- 47 .
[263] - سورت بقره آيت 153 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له چاسره چې الله جل جلاله ملگرى شي او بريالى يې كړي نو هېڅوك نشي پرې كامياب پدى لكه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله إِن يَنصُرْكُمُ اللّهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكِّلِ الْمُؤْمِنُونَ) [264]

ژباړه: كه مرسته وكړي له تاسې سره الله جل جلاله لكه چې په بدر كې يى وكړه) نونشته جل جلاله هيڅ) غالب پرتاسې باندې او كه مرسته ونه فرمايى له تاسې سره جل جلاله الله چې په احد كې يى پريښودى) نو څوك دي هغه چې مرسته به وكړي له تاسې سره وروسته له هغه جل جلاله خذلان د الله جل جلاله لخوا) .

په جل جلاله الاكتفاء بما تضمنه من مغازي رسول الله و الخلفاء) كې راغلي دي:

ابو عبيده رضى الله عنه دجهاد صف برابركړ دلومړي سرڅخه يې تر پايه پورې معاينه كاوه او كاته به يې د هر بيرغ او هر قدم سره به درېده او ويل به يې: اى دالله جل جلاله بندگانو د الله جل جلاله څخه نصرت او برياليتوب په صبر سره وغواړئ ځكه چې الله جل جلاله دصابرانو ملگرى دى، اى د الله جل جلاله بندگانو: زېرى او بشارت د هغو كسانو لپاره دى چې ستاسو څخه شهيد شي او څوك چې ژوندى پاتې شي دهغوى لپاره د نصرت اوغنيمت زېرى دى، مگر خپل ځانونه په جگړه دغشو په ويشتلو د تورو په وهلو، د نېزو په كارولو د همزولو سره په مقابله كولو ټينگ او محكم كړئ. ځكه په الله جل جلاله سره سوگند كوم هغه څه چې دالله جل جلاله سره دي پرته د هغه داطاعت په سختو ځايونو او جگړه ايزو سنگرونو كې دهغه پروردگار درضا دغوښتنې څخه پرته لاس ته نه راځي.[265]

بېشكه الله جل جلاله دخپلو هغو دوستانو حالات بيان كړي چې د بدر په ورځ دخپلو د ښمنانو د مقابلې لپاره ووتل خوكله يې چې خپل لږ شمېر او كمه وسله وليده،د دښمن د زيات شمېر اوښه تيارې په مقابل كې چې ټول له يوې مخې راوتلي وه نو په دې مهال مومنانو هغه عظيم قوت ته مخه كړه چې بل هېڅوك قوت يې مقابله نه شي كولاى او په هغه دروازه يې منگلوې ټينگې كړې چې په لاس يې د اسمانونو او ځمكې پاچاهي ده او هغه ذات چې د مومنانو د دښمنانو د هلاكېدو اراده په يو لفظ دجل جلاله كن) يعنې شه ، سره وكړي نوالله جل جلاله دا كولى شي دحكم منع كوونكي يې نشته

- سورت آل عمران آيت 160 . [264]
- الاكتفاء بما تضمنه من مغازى رسول الله ...ج 3 ص [265] 201

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د امر وروسته کوونکي يې نشته، په دې پو هېږو چې څه توان او طاقت نه لرو دوی څه توان او زور نه لري مګر کله چې په الله جل جلاله سره توکل و کړي او په صداقت سره الله جل جلاله ته مخ واړوي او دالله جل جلاله په وړاندې عاجزي ښکاره کړي نو الله جل جلاله د دوی دحالت بيان موږ ته کړي چې فرمايي : إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ [266]

ژباړه: يادکړی هغه وخت چې استغاثه به کوله تاسې رب خپل ته نو الله ور ورسيده له پاره دجل جلاله فرياد) ستاسې چې بيشکه زه مرسته کوونکی يم له تاسې سره په زرو تنو له پرښتو ځنی يوه په بله پسې راتلونکې .

يقيناً زموږ دپيغمبرصلی الله عليه وسلم او اصحابو کرامو حالت دبدر په ورځ همداسې وه کله يې چې د مشرکانو ځواك وليد لکه څنګه چې قران کريم يې انځور وړاندې کړی په ډېر تکبر او ځان ښودنې سره دمسلمانانو مقابلې ته راووتل د پلو،سورو او مشرانو څخه يې هېڅوك وروسته نشول بلکې ټول په يو مخ را ووتل ددې لپاره مقابلې ته راغلل چې دغه د اسلام مبارك دين بالکل له منځه يوسي مسلمانان ختم کړي خلك يې ياد کړي او هر وخت دغه وېره په مسلمانانو وتپي خوکله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم اوصحابه کرامو دکفارو مادي توان وليد چې دمقابلې توان يې نشته نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم خپلې سختې تکيه ګاه ته مخ وا ړاوه او هغه ځواکمن ذات ته يې هيله او اميد وکړ چې عادل دی او ټوله شپه پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخپل پروردګار په وړاندې په عاجزی، خواری او خشوع سره ولاړوه دعا او زاري يې کوله تر څو چې سهار شو دصحابه کرامو زړونه پرې وسول تردې چې جبريل جل عليه السلام) او ورسره پرښتې يې وليدې نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم زېری ورکړ خپلو صحابه کراموته يې بشارت ورکړ چې پرېښتې راغلې.[267]

له همدې امله امام بخاري رحمت الله عليه يو باب په دې نوم سره چې: د جګړې څخه وړاندې نيك عمل،په دې اړه يې دحضرت ابوالدرداء رضی الله عنه دغه قول راوړی چې: يقيناً تاسو د خپلو اعمالو په سبب جګړه کوی په دې کې دأبو الدرداء رضی الله عنه دغه ټکي ته اشاره ده چې د بريالیتوب دلويو اسبابو او لاملونو څخه دجګړې نه وړاندې نيك عمل کول دي.

- سورت انفال آيت 9 . [266]
- الخصائص الکبری ج 1 ص 330.[267]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن القيم رحمت الله عليه د غه معنی پخپل کتاب قصيده نونيه کې راوړي وايي:

1- دغه داسې ده چې د الله جل جلاله دلښکر جګړه په اعمالو سره وي نه د زړه ورو ګرو پونو په زور سره.

2- زما دپه الله جل جلاله سره سوګند وي چې هېوادونه يې په ډېر ښت فتح کړي نه دي په داسې حال کې چې دښمن يې بې شماره ډېر وه .

3- همدارنګه زړونه يې په دې نظرياتو سره نه دې فتح کړي بلکې په علم او ايمان سره يې فتح کړي دي.

موږ ته قران کريم بيان کړي چې زموږ څخه وړاندې دمومنانو حالت هم همداسې وه يقيناً الله جل جلاله دبني اسرائيلو دحالت څخه بيان کوي کله يې چې د دښمن،زور،قوت زيات اوخپل شمېر او قوت لږ وليد الله جل جلاله فرمايي : وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُواْ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . [268] .

ژباړه: اوكله چې راووتل جل جلاله مخامخ شول) دوی لپاره جل جلاله د جنګ) دجالوت او د لښکرو دده نو وويل دوی جل جلاله يعني مومنانو) ای زموږ ربه نازل جل جلاله راتوی) کړه پرموږ صبر او کلک کړه قدمونه زموږ جل جلاله په جنګ کې) او مرسته وکړه له موږ سره په قوم د کافرانو .

کله يې چې الله جل جلاله ته رجوع وکړه او دخپل مسکين توب او عاجزۍ لاسونه يې د الله جل جلاله په وړاندې پورته کړل نو نتيجه يې ډېره زرېه جل جلاله فاء) سره چې ترتيب دتعقيب سره افاده کوي راغله فرمايي: فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ [269] .

ژباړه: نومات کړل مومنانودوی جل جلاله يعني کافران) په اذن جل جلاله حکم) د الله سره او مړ کړ داود جالوت لره او ورکړ ده ته جل جلاله يعنی داود ته) الله سلطنت او حکمت جل جلاله او نبووت وروسته له مرګه دطالوت او اسموئيل عليه السلام) او ويی ښودل ده ته له هغو شيانو چې اراده يی کوله .

قران کريم يې نه يادوي بلکې په دې پرېکنده نتيجه کې يې د مادي زور او قوت هېڅ اشاره نده کړې دا دخپلو مجاهدو بندګانو لپاره يو تنبيه ده چې په الله جل جلاله باندې توکل په رښتيا سره همدغه

---

[268] - سورت بقره آيت 250 .

[269] - سورت بقره آيت 251.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذات اقدس ته ځان سپارنه او په مخ کې یې عاجزي کول او د الله جل جلاله په لار کې د جهاد ریښتینی نیت کول همدغه مخ په وړاندې وسله په ټولو جنګونو اوجګړو کې پرېکنده وسله ده. دهغو جامع آیاتونو څخه چې د دښمن سره د مقابلې نه وړاندې د تقوی او اطاعت د وسلې کارولو اهمیت او ارزښت بیانوي او دا چې ددغې وسلې اغېز ډېر لوی دی او بې له شکه د نصرت او بریالیتوب د رامنځ ته کېدو لامل دی الله جل جلاله فرمایي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ .[270]

ژباړه: ای مومنانو که مددګاري وکړی تاسې له جل جلاله دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړيجل جلاله الله) له تاسې سره جل جلاله په غلبه پردښمن) او ثابت کړي قدمونه ستاسې جل جلاله په ځای د جنګ) .

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ .[271]

ژباړه: او خامخا مرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دین د) دغه جل جلاله الله) ته بیشکه چې الله خامخا قوي جل جلاله د خپلو احکامو په تنفیذولوکې) ډېر زورور دی جل جلاله په هرچا) .

یقیناً الله جل جلاله یې بریالیتوب په هغه څه پورې درولي چې څوك د الله جل جلاله دپیغمبرصلی الله علیه وسلم نصرت کړی وي او دالله جل جلاله د دین نصرت کوي او دا د بریالیتوب په راتلوکې دشرط په بڼه دی او ان شاءلله تعالی په راتلونکي مبحث کې به یې په تفصیل سره دغه څانګه د تیاری په هغه بحث کې وڅېړو چې هغه آدابو پورې اړه لري چې باید دالله جل جلاله دلارې مجاهدین ځان پرې سنبال کړي چې دا د بریالیتوب په ګټلو کې ډېر مهم او ارزښتناك دی. موږ وینو چې د بندګانو څخه د نصرت او بریالیتوب د وروسته والي اصلي او اساسي سبب او لامل دادی چې دالله جل جلاله او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم په حق کې کوتاهي او دخپلو وروڼو په برخه کې دهغوی دحقوقو نه مراعات کول دي، ځکه چې دالله جل جلاله سنت او لاره په خلکو کې تېره شوې او هېڅکله نه بدلېږي هغه داچې ګناه او کوتاهي د جګړې او جهاد څخه د وروسته والي لامل ګرځي دامیر پیروي او زیار ایستل دبریالیتوب او کامیابۍ سبب دی، دغه لار او طریقه نه وروسته کېږي او نه تغیر مومي آن تر

- سورت محمد آیت 7 . [270]
- سورت حج آیت 40 . [271]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو په وړاندې هم پلې شوي او له دوی سره موجود وه.

کله چې ځینې صحابه کرامو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دامر په اجتهادي ډول مخالفت وشود داحد په غزا کې یې اجتهاداً امر ونه مانه نو د مشرکانو غشي او نېزې پس له هغه ورته ورسېدې چې د ورځې په اول کې مسلمان غالب وه له همدې سببه راشد خلیفه عمر بن الخطاب رضی الله عنه سعد بن ابي وقاص رضی الله عنه ی دغه ټکي ته متوجه کړ او ورپې فرمایل: یقیناً تاسې خپل دښمن د الله جل جلاله داطاعت او پیروي په سبب او دښمن مو د هغه د نافرمانی په سبب ورسره جګړه کوي که چېرې تاسې او هغوی په ګناه کې سره برابر شوي نو پرتاسو غالبېږي بیاپې ورته وفرمایل: دغه ټکی د تاپه دوکه کې ونه غورځوي چې تاته د د پیغمبرصلی الله علیه وسلم صحابي او ماما ویل کېږي.

د الله جل جلاله اوکوم چا تر منځ پرته د هغه داطاعت او پیروي څخه بل کوم سبب نشته دخلکو اصل او کم اصل دالله جل جلاله په وړاندې سره برابر دی الله جل جلاله یې رب او پالونکی دی او دوی یې بندګان دي یو تر بل د اخري خاتمې په ښه والي غوراوی دی او هغه څه چې د الله سره دي د هغه په پیروي سره موندل کېږي. [272] .

که موږ وغواړو چې اسلامي خلافت منځته راشي اوپه دښمن باندې غالب او بریالي شو نو د مادي اسبابو څخه وړاندې باید الله جل جلاله په حق کې د کوتاهۍ او ګناه جبیره وشي او حتماً باید دتقوی او پرهېزګارۍ اسباب و لټول شي تر دې چې د الله جل جلاله څخه څه و غواړو او دعاورته وکړو الله جل جلاله یې د قبوله کړي الله جل جلاله ښه پوهېږي.

امام طبري رحمت الله علیه د اعداد او تیاري دآیت شریف په تفسیر کې ویلي دي: الله جل جلاله فرمایلي دي : ددې خلکو لپاره چې پخپل رب کافران شوي او ستاسو او دوی ترمنځ عهد او پیمان هم شته کله چې د دوی د خیانت او غدر څخهووېرېدی نو تیاری ورته ونیسی، او په الله جل جلاله او پیغمبرصلی الله علیه وسلم ایمان راوړونکو. جل جلاله مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) وایي: څومره چې توان یې لری دآلاتو څخه یی ورته تیارکړئ چې ستاسو لپاره د دوی په مقابل کې یو قوت او ځواك وي لکه وسله، آسونه، جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ) وایي: تاسې په دې تیارى سره د الله جل

- الاکتفاء بما تضمنه من مغازی رسول الله و الخلفاء ج 4 ص 158 . [272]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلاله او خپل دښمنان جل جلاله له مشرکانو څخه) وېروي دغه اثر امام طبري رحمت الله عليه پخپل سند سره راوړي دي.

د علي الهمداني رحمت الله عليه څخه راغلي چې ده دعقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په داسې حالت کې اورېدلي چې په منبرباندې ناست وه اوویل يې: الله جل جلاله فرمايلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ)[273] خبر دار اوسئ چې قوت دغشی ويشتل دي خبردار اوسئ چې قوت د غشی ويشتل دي درې ځلې يې وويل.داحديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عيه روايت کړی دی.

د عکرمة رضی الله عنه څخه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه يې مطلب نر آسونه دي او دجل جلاله رباط الخيل) څخه يې مطلب ښځې آسونه دي.

در جاء بن ابي سلمه رحمت الله عليه څخه روايت دی چې ويلي يې دي يو سړی په مکه مکرمه کې دمجاهد رحمت الله عليه سره يو ځای شو او د مجاهد رحمت الله عليه سره جوالونه جل جلاله بوجی) وي ده وويل چې مجاهد رحمت الله عليه وفرمايل: دغه توانايي ده او مجاهد رحمت الله عليه دجهاد لپاره ځان تياراوه او د سدي رحمت الله عليه څخه روايت دی چې جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه مطلب وسله ده او دا فرمان درب العالمين دی چې: جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ) نو دعبدالله بن عباس رضی الله عنهما څخه راغلي چې ويلي يې دي: مطلب داچې پدې قوت سره دالله جل جلاله او ستاسې دښمنان پرې سپکوي تر دې چې وېې ويل: ابن زيد رحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه ويلي دي چې : جل جلاله وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ): دغه ډله منافقان دي تاسې نه پرې پوهېږی ځکه چې ستاسې سره دي او په خوله وايي لااله الا الله او ستاسې ترڅنګ جنګېږي نورو علماو ويلي چې دا دپيريانو څخه يوه ډله ده، ابوجعفررحمت الله عليه ويلي دي: صحيح قول په دې کې دادی چې وويل شي: الله جل جلاله مومنانو ته دجهاد کولو تياری دجنګې وسلو برابرول او دهغه څه برابرول چې د الله جل جلاله د دښمنانو او د دوی د دښمنانو چې مشرکان دي لکه وسله، لنده، دآسونو تنظيمول او داسې نور او همدارنګه بايد وويل شي چې دا دليل کېدای نشي چې دقوت او توانمندی څخه مطلب د توانايي د معناګانو څخه يوه

- سورت انفال آيت 60 . [273]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکته معنی ده په داسې حال کې چې الله جل جلاله د هغو په ټولو عامو معناوو سره امر کړی دی، که چېرې کوم ویونکی ووایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم څرګنده کړې چې له دغه عام والي څخه یې مطلب دغه ځانګړ تیا ده چې فرمایي: الاان القوة الرمي) په دې خبردار اوسئ چې توانايي دلندی ویشتل دي. په ځواب کې یې ویل کېږي: اګر که په حدیث شریف کې دا ذکر شوي وي نو دا ترې مطلب نشي څرګندېدای چې د خیر څخه هدف یواځې دغشي ویشتل دي پرته د توانایی دنورو معناګانو څخه ځکه چې دغشي ویشتل دتوانایی دمعنا ګانو څخه یوه معنی ده ځکه چې په حدیث شریف کې ویل شوي دي خبر دار چې قوت او توانايي د غشي ویشتل دي او دا یې نه دي ویلي چې نوره توانايي نشته او دتوانایی څخه توره، لینده، نېزه او هر هغه څه چې د مشرکانو په وژنه کې ترې کار اخیستل کېږي لکه د غشي ویشتل یا ددې څخه ښه وسله چې دکفارو په سپکوالي او ذلت کې ترې کار واخیستل شي. [274]

امام قرطبي رحمت الله علیه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې : جل جلاله وَأَعِدُّواْلهم) ویلي دي: الله جل جلاله مومنانو ته امر کوي چې د دښمنانو د مقابلې لپاره قوت او توانایي تر لاسه کړئ خو په دې یې زور راوړئ چې باید لومړی دتقوی په لباس ځان سنګار کړي که الله جل جلاله غوښتي وي نو کفار به یې په خبرو او یا هم په مخونو یې د یوموټي خاورې په شیندلو سره ناکام کړي وای لکه چې رسول صلی الله علیه وسلم همداسې وکړل مګر الله جل جلاله غواړي چې ځینې خلك په ځینې نوروسره د مخکینې علم او پلې شوي پرېکړې په اساس امتحان کړي کله چې دیو ملګري لپاره نیکی او دیو دښمن لپاره بدی برابروي داهم په تیاری نیولو کې شامل دي، غشي

ابن عباس رضی الله عنهما وایي: تیاری دلته وسله او روپی دي ، په صحیح امام مسلم کې دعقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمایي: ما دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي دي چې هغه په منبرناست وه فرمایل یې: جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) په دې خبردار شئ چې قوت دغشي ویشتل دي خبردار شئ قوت دغشي ویشتل دي خبردار اوسئ چې قوت دغشي ویشتل دی. یو بل حدیث شریف د عقبه جل جلاله رضی الله عنه) څخه روایت دی چې فرمایي: ما د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي دي چې فرمایل یې: زر دی چې الله جل جلاله په تاسو ډېرې سیمې فتح کړي الله جل جلاله ستاسو لپاره بس دی ، نو یو ستاسې څخه دناتوانه او عاجز نه کېږي چې په

---

[274] - تفسیر طبري ج 10 ص 32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو عشو لوبې وکړئ دا حديث شريف امام مسلم رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابوعوانه رحمت الله عليه،او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

په بل حديث شريف کې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: په هر څيز چې يوځوك لوبې کوي باطل او ناحق دی مگر دغشي ويشتل،خپل آس ته تمرين ورکول او دخپلې مېرمنې سره ساعت تېرول دا درې څېزونه صحيح او حق دي.

دا حديث شريف امام ترمذي رحمت الله عليه،امام آبوداود رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړی او صحيح يې بللی او همدارنگه امام احمدرحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن حيان رحمت الله عليه او امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه هم روايت کړی دی.

ددې حديث شريف معنی داده : الله جل جلاله ښه پوهېږي هر هغه څېز چې سړی پرې لوبې کوي خو دا نه اوس او نه به په راتلونکي کې څه گټه ولري نو دا کار باطل او ناروا دی او مخ کرځول ترې غوره دي، دغه درې څېزونه اگر که پرې لوبې کېږي او ذهن پرې تازه کېږي خو دا حق دی چې په هغه څه پورې تړلې دي چې گټه لري ځکه د غشي ويشتل او آس تربيه کول دا ټول هغه څيزونه دي چې په جگړه کې مرسته کوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کول ښايي هغه څه ته واوړي چې زوی يې تولد شي چې بيا به الله جل جلاله په يو والي مني او د همغه ذات عبادت به کوي له همدې امله دغه درې څيزونه حق او صحيح دي دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روايت دی چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه يې ذکر کړی چې: الله جل جلاله درې کسان په يو غشي جنت ته داخلوي: جوړوونکی يې چې په جوړولو کې يې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي،او ويشتونکی يې .

دا حديث شريف امام أبوداود رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه په دې لفظ سره روايت کړی چې: په جوړولو کې يې دالله جل جلاله څخه خير او اجر غواړي، همدا حديث د امام نسايي رحمت الله عليه سره دخالد بن يزيد رضی الله عنه په روايت سره ذکر شوی او امام نسايي رحمت الله عليه وايي: حسن بن اسماعيل بن مجالد خبر راکړی چې عيسی بن يونس دعبدالرحمن بن يزيد جابر څخه روايت کړی او ويلي يې دي چې ماته أبوسلام دمشقي ويلي چې خالد بن يزيدجهني ويلي عقبه بن عامر زما تر څنگ تېرېده وېې ويل ای خالده راځئ چې لاړ شو غشي وولو يوه ورځ له دوی څخه وروسته شوم بيايې وويل ای خالده: راشه چې د هغه څه نه دخبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم چې رسول صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي نو زه راغلم بيايې وويل چې پيغمبرصلی الله علیه وسلم فرمايلي دي: الله جل جلاله په يوغشي باندې درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی يې چې په جوړولو کې يې دالله جل جلاله څخه اجر غواړي، د هغه ويشتونکی اولينده يې،غشی وولئ په آسونو سواره شئ، چې غشي وولئ ماته ډېرګران دي تر هغه چې په آسونو سواره شي، لوبې يواځې په درې څېزونو کې دي يو سړی د خپل آس تربيه کول ا و دخپلې مېرمنې سره لوبې کول، پخپل غشي او لیندی سره ويشتل چاچې دغشي ويشتل د هغې د زده کړې څخه وروسته پرېښودل چې مخ ترې وګرځوي نو دانعمت دې ناشکري او کفران يې وکړ. بيايې وويل: په هغه نعمت يې ناشکري وکړه. خالد بن يزيد يواځې امام ابن حبان رحمت الله عليه توثيق کړی ، کله چې سنن دامام أبوداد رحمت الله عليه ته مراجعه وکړې نو دخالد بن يزيد څخه يې روايت کړی وه ويل يې: سعيد بن منصور خبر راکړی چې عبدالله بن مبارك راته ويلي چې عبدالرحمن بن يزيد بن جابر راته ويلي چې: ابو سلام راته ويلي چې خالد بن زيد او هغه دعقبه بن عامر څخه روايت کړی ويلي يې دي چې ما دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اورېدلي چې فرمايل يې: الله جل جلاله په يو غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی يې چې په جوړولو سره يې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او د هغه ويشتونکی او لينده يې،غشی وولي آو په اسونو سواره شي چې غشي وولي دا ماته ډېر غوره دی له دې چې په آسونو سواره شي،نشته لوبې مګر په درې څېزونوکې: يوسړی خپل آس ته تمرين ورکوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کوي په خپل غشي او لیندې سره ويشتل کوي چاچې د غشي ويشتل وروسته ترزده کړې هېرکړل او مخ يې ترې وګرځاوه دا د الله جل جلاله نعمت دی چې پرې يې ښود او يايې دهغه ناشکري وکړه په زيات ګومان سره کوم چې په سنن نسايي کې راغلي غلط دی او صحيح يې خالد بن زيد دی.

همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه دغه حديث له څلورو طريقو څخه روايت کړی چې په درې واړه سندونو کې دخالد بن زيد څخه او څلورم سند يې دعبدالله بن ازرق څخه روايت شوی،امام مناوي رحمت الله عليه په فيض القدير کې ويلي دي: امام احمد رحمت الله عليه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روايت کړی په سند کې يې خالد بن زيد دی ابن قطان رحمت الله عليه ويلي دي : هغه مجهول الحال دی دهمدې سببه حديث نه صحيح کېږي.[275]

- فيض القدير ج 2 ص 299. [275]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن ماجه رحمت الله دا حديث د بلې لارې د عبدالله بن زيد بن أزرق رحمت الله عليه څخه روايت کړی او ويلي يې دي: امام ابو بکر بن ابي شيبه رحمت الله عليه را ته ويلي چې يزيد بن هارون رحمت الله عليه را ته ويلي دي چې هشام الدستوايي رحمت الله عليه خبر کړي يو ديحيى بن أبي کثير څخه له ابوسلام هغه له عبدالله بن ازرق څخه او هغه له عقبه بن عامر جهني او هغه له پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه روايت کړی چې فرمايلي يې دي: يقيناً الله جل جلاله په يوه غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی يې چې په جوړولو کې يې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او ويشتونکی يې او مرسته ورسره کوونکی يې .

او همدا رنګه پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: غشی ووِلئ او سورلي وکړئ او چې غشی ووِلئ ماته ډېر غوره دی له دې څخه چې په آسونو سواره شئ هرهغه څه چې مسلمان پرې لوبې کوي باطل دي مګر ويشتل يې د غشي او دخپل آس تمرين يې او دخپلې مېرمنې سره لوبې دا درې څيزونه حق او صحيح دي. عبدالله پرته له امام حبان رحمت الله عليه څخه بل چانه دي توثيق کړی او همدا رنګه دغه حديث شريف امام دارمي رحمت الله عليه د عبدالله بن زيد الأزرق له لارې روايت کړی دی .

د الله جل جلاله دغه مبارك فرمان چې: وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ) امام حسن، امام عمرو بن دينار اوامام ابو حيوة رحمت الله عليهم اجمعين ويلي چې: ومن رُبُط الخيل) د راء او باء په ضمي جل جلاله پيښ) سره جمع د رباط لکه کتاب او کُتُب،امام ابوحاتم رحمت الله عليه دامام ابن زيد رحمت الله عليه څخه نقل کړی چې: رباط) د آسونو څخه پنځه او له هغه څخه زياتو ته وايي او تولی يې دجل جلاله ربط) دی دا هغه دی چې يوله بل سره تړل کېږي دا د دښمن په وړاندې دآسونو تړلوته وايی . شاعر ويلي دي:

الله جل جلاله دآسونو د تړلو امر د دښمن په وړاندې کړی
په جګړه کې چې بېشکه الله جل جلاله ښه بريالی کوونکی دی

مکحول بن عبدالله رحمت الله عليه ويلي دي:

تاسو ما په دې ملامتوی چې د دښمن په وړاندې آسونه برابروم او ساتم يې
او الله جل جلاله خپل پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته ددې کار امر کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسونو د ساتلو ډېر لوی فضيلت او اوچت مقام دی دعروة البارقي رحمت الله عليه او يا آسونه دجهاد لپاره تيار ولاړ وه مستحب او ښې يې ښځې اسپې دي.

حضرت عکرمه رحمت الله عليه او نورو امامانو ويلي چې : همدا صحيح نظر دی ځکه چې د اسپې خېټه خزانه ده او شايي فخر او وياړ دی او همدا رنګه د جبريل جل جلاله عليه السلام) سورلی اسپه وه، امامانو جل جلاله عليهم السلام) دأبو هريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: اسونه درې ډوله دي يو د سړي لپاره اجر يو ډول آس د سړي لپاره د الله جل جلاله د عذاب څخه ساتنه او بل دسړي لپاره عذاب وي...: دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه روايت کړی دی، په دې کې دآس د اسپې څخه څه ځانګړتيا او امتياز نشته، دښه آس ډېر اجر او زياته ګټه ده، د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه پوښتنه وشوه چې کومه غاړه جل جلاله الرقاب) غوره دی؟ پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دکومې چې قيمت زيات او د خپل څښتن په وړاندې ارزښتناکه او قيمتي وي. په دې لفظ سره امام بخاری رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی او امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه امام ابن حبان رحمت الله عليه د حضرت ابوذر رضی الله عنه څخه په دې لفظ روايت کړی چې: د کومې غاړې خلاصول ډېر غوره دي پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: د خپل اهل په وړاندې چې ډېر غوره او ښه وي او د قيمت په لحاظ اوچته وي .

او امام نسايي رحمت الله عليه دابووهب الجشمي رضی الله عنه څخه روايت کړی چې ده لره صحبت هم شته ويلي يې دي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي: تاسو دپيغمبرانو نومونه کېږدی او الله جل جلاله ته غوره نومونه عبدالله او عبدالرحمن دی دجهاد لپاره آسونه تيار کړی په تنديو او شاوو يې لاسونه کش کړی په کافرانو پسې يې وزغلوی د مسلمانانو دفاع پرې وکړئ دخپل منځي انتقام لپاره يې مه کاروئ. او تاسو بايد هغه آسونه خپل ځان ته غوره کړئ چې رنګ يې د توراو سره ترمنځ وي په تندي کې يې سپين رنګ وي او پښې يې هم سپين رنګ ولري. او يا هم تك سور چې په تندي او پښو کې يې سپينوالی وي او يا هم تك تور چې په تندي او پښو کې يې سپينوالی موجود وي. دا حديث

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف امام ابو داود رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او ابو یعلي ابو وهب الجشمي رضی الله عنه څخه روایت کړی او ابو وهب صحابي دی.

او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله علیه دابوقتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: بهترین د آسونو تك تور کوم چې دتندي په وسط کې یې لږ سپینوالی او په پاسنۍ شونډه کې یې هم سپین والی موجود وي، بیا هغه آس دی چې د تندي په منځنۍ برخه کې یې سپین والی وي، پښې یې تر ښنګرو سپینې وي او دغه سپین والی یې تر زنګنونو جل جلاله رکبتینو) پورې نه وي بیا که چېرې تك تور آس نه وي نو بیا سوربخن تور په یاد شوو ځانګړتیا وو سره غوره دی. دغه حدیث امام ابوداودرحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه او ابن ماجه روایت کړی دی. او همدارنګه امام دارمي رحمت الله علیه دحضرت ابو قتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې یو سړي وویل: ای دالله رسوله: غواړم چې یوآس په بیه واخلم نو کوم یو واخلم؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: تك تور چې په پاسینۍ شونډه کې یې سپین والی موجود وي او مخکینۍ پښې یې هم ترښنګرو سپینې وي او پښې یې تر ورنونو پورې سپینې وي او یا هم سور بخن په همدې ورته والي سره یې واخله غنیمت به هم ترلاسه کړي او ځان به هم وژغورې، پیغمبرصلی الله علیه وسلم به جل جلاله شکال) آس نه خوښاوه، شکال: هغه آس ته وایي چې درې پښې یې سپینې او څلومه یې سپین والي ونه لري.

دغه حدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابوداودرحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه ټولو دحضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت کړي .

که چېرې وویل شي چې دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ [276].

ژباړه : او تیاروی جل جلاله ای مومنانو) لپاره جل جلاله د جنګ) ددغو جل جلاله عهد ماتوونکو یا مطلق کفارو) څومره چې توانیږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو او ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) .

---

[276] - سورت انفال آیت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفایت کوي نو دغشو ویشتلو او آسونو تیارولو ځانګړی یادښت ته څه اړتیاوه؟ ویل کېږي چې : کله چې آسونه دجګړې اصلي او بنسټیزه وسیله ده دکومو په تندیو کې چې خیر او نیکي لیکله شوې وي،دا یوه ډېره محکمه او قوي وسیله،او ټینګ سنګرونه دي په همدې سره مجاهدین دجګړې په ډګر کې تاوېږي او په سختو او خطرناکو حالاتو کې ګرځي را ګرځي، نو له همدې کبله دقدرت او احترام په سبب يې یاد کړي. دعزت په سبب الله جل جلاله دهغو په ګردونو سوګند یادکړی او فرمايلي يې دي: جل جلاله وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا) [277] سورت العاديات. ایت اول .

ژباړه: قسم دی دآسو نو په ځغلېدونکیو چې آواز ایستونکي دي له سینو څخه آواز پورته کول له ګېډوڅخه .

کله چې غشي دجګړې د بریالیتوب او دښمن ته د غاښ ماتوونکو وسلو څخه دی او ځاني تلفاتو ورکولو ته ډېر نږدې او غوره وسله ده نو پیغمبرصلی الله علیه وسلم په ځانګړي ډول یاد کړي او زیاته پاملرنه يې ورته ورکړې ددې په ډول په قران کریم کې د جبریل او میکائیل جل جلاله علیه السلام) مثال او داسې نور مثالونه هم ذکر شوي دي.

او دا مبارك فرمان چې الله جل جلاله فرمايلى دی : جل جلاله تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم) [278]

ژباړه: چې تاسې وېروی په دې سره د الله جل جلاله دښمنان او ستاسې خپل دښمنان له یهودو، قریشو او د عربو نور کافران، جل جلاله وَآخَرِينَ مِن دونِهِم) یعني: د امام سدي رحمت الله علیه په قول سره فارسیان او رومیان تري مطلب دي، ځینې وایي: مطلب تري پیریان دي همدا قول امام طبري رحمت الله علیه هم غوره کړی دی، ځینې وایي: په دې سره ټول هغه اشخاص مقصد دي چې دښمني يې نه پېژني، دا قول د امام سهیلي رحمت الله علیه دی. ځینې وایي: دوی بنو قریظه دي، ځینې وایي: دوی پیریان دي. ځینې وایي: نور خوك دي.

دا مناسب نه دي چې ددوی په هکله څه وويل شي ځکه چې اللهجل جلاله جل جلاله فرمايلي دي: جل جلاله واخرين من دونهم لاتعلمونهم الله يعلمهم) [279]

ژباړه: او نور کسان يی له دوی نه چې نه پیژنې تاسي هغوی الله عالم دی ، په جل جلاله عداوت د) هغوی .

---

[277] - سورت العادیات آیت 1 .

[278] - سورت انفال آیت 60.

[279] - سورت انفال آیت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ځنګه چې يو ځوك په دې علم لرلو د عوی كوي مګر كوم چې صحيح حديث د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په دې اړه راغلی او هغه دا چې : په دې آيت شريف كې راغلی چې دوی پيريان دي، بيا پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي: بېشكه شيطان هغه چاته د مرض او خفګان باعث نه كېږي چې په هغه كور كې ښه او غوره آس موجود وي.

دغه حديث شريف حارث بن ابي اسامه د ابن المليكي او هغه د خپل پلار او بيا خپل نيكه څخه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم نه روايت كړی دی ، عبدالباقي بن قانع په معجم الصحابه كې د عمروبن عريب المليكي او هغه د خپل پلار او بيا يې د خپل نيكه څخه روايت كړی دی. آس ته يې ځكه عتيق وو‌ايه چې دا د هر عيب څخه پاك وي. روايت دی چې: پيريان هغه كور ته نه داخلېږي چې په هغه كې آس وي او پيريان د آس د ښنانې څخه تښتي. [280]

وروسته تر هغه چې امام جصاص رحمت الله عليه په احكام القرآن كې د جل جلاله رمی جل جلاله غشی ويشتلو) او د هغه دزده كړې په فضيلت كې او د هغه د نه پرېښودو په اړه احاديث ذكركړل وېې ويل: ددې حديث شريف مطلب چې : خبردار چې زور او قوت په غشي وشتلو كې دی، دادهغو عمده او اساسي وسلو څخه دی چې برابر ول يې د دښمن د مقابلې لپاره واجب او لازم دي، داد دې نفې نه كوي چې نورې وسلې د قوت او زور له ډلې نه دي بلكه دا عام لفظ دی چې ټول هغه څېزونه چې د دښمن د مقابلې او جګړې لپاره كار ول كېږي ورته شامل دي او همدارنګه نورې ډول ډول وسلې او جنګي آلات په دې كې شامل دي.

په خپل سند سره يې د حكم بن عمير رضی الله عنه څخه روايت كړی هغه ويلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: موږ ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم امر كړی وه چې په جهاد كې به خپل نوكان نه پرې كوو او فرمايلي يې دي چې: په نوكانو كې زور او قوت دی .

داحاديثو په مستندو كتابو نوكې مي ونه موند، ابن قدامه رحمت الله عليه ويلي دي: امام احمدرحمت الله عليه ويلي دي: عمر رضی الله عنه ويلي: خپل نوكان اوږده كړی ځكه چې دا د دښمن ټپي كيدو ته ضرور دي اود دښمن په سيمه كې وسله ده ، امام احمدرحمت الله عليه ويلي: ددښمن په سيمه كې نوكانو ته اړتياشته، ايا ديته نه ګوری كله چې غوټه خلاصوی او يا كوم څيز ته اړتيا وي نو كه نوكان ونه لری خپله اړتيا پوره كولی نه شی.

---

[280] - تفسير قرطبی ج 8 ص 38 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکم بن عمیررضی الله عنه څخه يې روايت کړی چې: مونږ ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم امر کاوه چې په جهاد کې خپل نوکان پرې نه کړو ځکه چې زور او قوت په نوکانو کې دی .[281]

دا په دې دلالت کوي چې کوم شی چې د دښمن د مقابلې لپاره اړين وي او مجاهدينو ته ځواک وربښي هغو ته د تياری او برابری امر کړل کېږي، الله جل جلاله فرمايلي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً) [282].

ژباړه :او که اراده وي ددوی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرومرو تيارکړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزا ته څه اسباب د تياری .

الله جل جلاله بد پرې ويلي ځکه چې دوی د دښمن په مقابل کې تياری او د مقابلې څخه وړاندې يې ورتګ پرېښی وي. [283] .

د شيخ الاسلام ابن تيمية رحمت الله عليه څخه د غشي ويشتلو او د هغې د زده کړې دفضيلت او د هغه و عيد په اړه چې چاغشي ويشتل زده کړل او بيا يې پرېښودل، د غشي ويشتلو ، په نېزه وهلو او په توره باندې وهلو ترمنځ په فضيلت او غوره والي کې توپير چې کوم يو ډېر غوره دی نو ده رحمت الله عليه جواب ورکړ چې: الحمد الله رب العالمين: د الله جل جلاله په لار کې د غشي ويشتل او د الله جل جلاله په لار کې د نېزې کارول او د الله جل جلاله په لار کې د تورې وهل دا ټول هغه څيزونه دي چې الله جل جلاله او دهغه پيغمبرصلی الله عليه وسلم يې امر کړی دی او يقيناً الله جل جلاله دغه درې واړه ذکر کړی، په يقيني ډول الله جل جلاله دا درې واړه ذکر کړي او فرمايلي يې دي: جل جلاله فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا) [284].

ژباړه: نو کله چې مخامخ شوی جل جلاله په جنګ کې) له جل جلاله هغو کسانو) سره چې کافران شوي دي نو ووهي ، وهل د ورمېږو جل جلاله دهغو) تر هغه پورې چې ښه ډېر مو ووژل دوی او پرې غالب شوي نو جل جلاله وتړئ دوی)، بيا سخت محکم کړئ تړل، جل جلاله د دوی چې درڅخه خلاص نشي)، پس بيا يا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته جل جلاله له بندي کولو او تړلو يې)، او يا تاسو فديه کړی دوی فديه کول جل جلاله په عوض يې مال واخلی يا مسلمانان بنديان را

- مغنی د ابن قدامه ج 9 ص 467 . [281]
- سورت توبه آيت 46 . [282]
- احکام القرآن للجصاص ج 4 ص 253 . [283]
- سورت محمد آيت 4 . [284]

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاص کړئ) جل جلاله جنګ ورسره کوئ)، تر هغه پورې چې کېږدي جل جلاله جنګیالیان د) جنګ وسلې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ) [285]

ژباړه: نو ووهئ تاسې جل جلاله سرونه ددې کافرانو) دپاسه، د ورمېږونو، او ووهئ تاسې له دغو جل جلاله کفارو څخه هر هربند) او ټولې ګوتې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ) [286]سروت مائده آیت ۹۴.

ژباړه: ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی جل جلاله یعنې ای مؤمنانو) خامخا ازمویي تاسې هر ومرو الله جل جلاله په یوه شي له ښکاره جل جلاله په وخت د احترام کې) چې رسېږي جل جلاله ځینو د) هغو ته لاسونه ستاسې جل جلاله چې واړه دي) او جل جلاله ځینو د هغو ته) نېزې ستاسې جل جلاله چې غټ دي دغه ازمېښت کوي).

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ وَمِن رِباطِ الخَيلِ تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم وَآخَرينَ مِن دونِهِم) [287]

ژباړه: او تیاروی جل جلاله ای مؤمنانو) لپاره جل جلاله دجنګ) د دغو جل جلاله ماتوونکو د عهد یا د مطلق کفارو) څومره چې توانېږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې وېروي تاسې په دغه جل جلاله دقوت او تیاری) سره دښمنان د الله او دښمنان ستاسې، او نور کسان، بې له دوی نه.

امام مسلم رحمت الله علیه پخپل صحیح او دنورو احادیثو په کتابونو کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه ثابته ده چې په منبر باندې یې د غه آیت شریف تلاوت کړو او وېې فرمایل: خبر دار اوسی چې په یقیني ډول قوت د غشي ویشتل دي، خبردار اوسی چې یقیناً زور د غشي ویشتل دي، خبردار اوسئ چې یقیناً زور او قوت د غشي ویشتل دي.

---

[285] - سورت انفال آیت 12 .
[286] - سورت مائدة آیت 94 .
[287] - سورت انفال آیت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحیح کتاب کې له پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه ثابت دي چې فرمایلي یې دي: غشی وولئ په آسونو سواره شئ او که په غشي ویشتل وکړئ ماته تر هغه خوښ دی چې په آسونو سواره شي او چاچې په لینده د غشي ویشتل یاد او زده کړل بیا یې هېر کړل زما له امت څخه نه دی.

امام مسلم رحمت الله علیه په دې لفظ سره روایت کړی چې: چاچې د غشي ویشتل زده کړه بیا یې پرېښوده زما له امت څخه نه دی یا یقیناً ګناه کار شو .

امام ابو داود رحمت الله علیه دحضرت خالد بن زید رضی الله عنه او هغه دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دې لفظ سره روایت کړی چې : چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه دمخ اړولو په سبب پرېښودل نو دایقیناً یو نعمت دی چې پرېښی یې دی او یا هم ددغه نعمت ناشکري یې کړې ده، امام ابن ماجه رحمت الله علیه د ابن لهیعه او هغه د عثمان بن نعیم الرعیني رحمت الله علیه او هغه دمغیره بن نهیك رحمت الله علیه څخه روایت کړی چې د دعقبه بن عامر الجهني رضی الله عنه څخه اورېدلي چې ویلي یې دي : ماد پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي چې فرمایل یې: چاچې د غشي ویشتل زده کړل او بیا یې پرېښودل یقیناً زما نافرماني یې وکړه، امام احمد رحمت الله علیه دخالد بن زید او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه له لارې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي: چاچې دغشي ویشتل زده کړل بیا یې هېر کړل وروسته تر هغې چې یاد یې کړل نو دا یو نعمت دی چې کفران او ناشکري یې کړېده . اوهمدارنګه امام احمد رحمت الله علیه دعبدالله الازرق رحمت الله علیه او هغه د عقبه پن عامر الجهني رضی الله عنه څخه پدې لفظ روایت کړی چې : چاچې د غشي ویشتل د زده کړې څخه وروسته هېر کړل په یقیني ډول یې د هغه ذات ناشکري وکړه چې ورښودلې یې وه.

او همدارنګه امام الدارمي رحمت الله علیه دعبدالله بن زیدالازرق رحمت الله علیه او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دې لفظ سره روایت کړی چې: چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه هېر کړل په یقیني ډول یې دهغه ذات کفران او ناشکري وکړه چې ورښودلي یې وه.

په یو روایت کې راغلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: چاچې د غشي ویشتل وروسته د زده کړې څخه هېر کړل نو دا یونعمت دی چې ناشکري یې وکړه، د سنتو په کتابونو کې راغلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: هره لوبه چې انسان یې کوي باطله ده مګر د غشي ویشتل او خپل آس ته تمرین ورکول او د خپلې مېرمنې سره ساعت تیري کول دغه ټول څېزونه صحیح او حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. او همدارنګه پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: زرده چې ستاسو لپاره به فراخه سیمې فتح شي او الله جل جلاله ستاسې لپاره بس او کافي دی. نه عاجز کېږي یو ستاسې څخه تر دې چې په خپلو غشو لوبې وکړی، امام مکحول رحمت الله علیه ویلي دي: عمر رضی الله عنه د شام خلکو ته ولیکل چې خپلو اولادونو ته د غشي ویشتل او د آسونو سوربدل ورووښئ، په صحیح امام بخاری کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په مبارك حدیث کې راغلي دي چې فرمایلي یې دي: ای د اسماعیل اولادې غشي وولئ ځکه چې ستاسې پلار غشی ویشتونکی وه.

دغه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام احمد رحمت الله علیه روایت کړی، او همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه او امام ابن ماجه رحمت الله علیه په دې لفظ سره چې: غشي وولئ ای د اسماعیل جل جلاله علیه السلام) اولادې ځکه چې ستاسې پلار غشی ویشتونکی وه) .

پیغمبرصلی الله علیه وسلم دبنو اسلم د قبیلې دځوتنو سره تېرېده چې غشي یې ویشتل نو پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: ای داسماعیلجل جلاله علیه السلام) ځامنو! غشي وولئ ځکه چې ستاسو پلار غشي ویشتونکی وه، غشي وولئ زه دفلاني ځامنو سره ملګری یم نو یوې ډلې خپل لاسونه د ویشتلو څخه ونیول پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: ولې غشي نه ولی؟ دوی په ځواب کې وویل: مونږ به څنګه غشي وولو او ته ورسره یې؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: غشي وولئ زه ستاسو ټولو سره یم سعدبن ابي وقاص رضی الله عنه وویل : پیغمبرصلی الله علیه وسلم دخپلې چانتې څخه ماته غشي راویستل یعنې داحددغزا په ورځ یې خپله چانته را پرانیستله او ویې فرمایل: زما مور او پلار د درڅخه جار شي غشی وولە.

د غه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه، امام ترمذي رحمت الله علیه او امام احمد رحمت الله علیه روایت کړی دی.

علي رضی الله عنه ویلي دي: ما پیغمبرصلی الله علیه وسلم داسې نه دی لیدلی چې خپله مور او پلار یې د یو ځای چاته یاد کړی وي پرته له سعدرضی الله عنه نه چې یوازې هغه ته به یې ویل: ای سعده! غشی وولە زما پلار او مور د درڅخه جارشي. انس رضی الله عنه ویلي دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: د ابوطلحه غږ په سنګر کې تر سلو کسانو غوره دی.

په دې لفظ سره امام ابن عبدالبر رحمت الله علیه په استیعاب کتاب کې یاد کړی او امام نووي رحمت الله علیه په تهذیب الاسماء کې راوړی او ابو بکر محمد بن عبدالغني البغدادي رحمت الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه په تفييد نومي کتاب کې په دې لفظ ياد کړی چې : په لښکر کې د ابو طلحه غږ تر يوې ډلې غوره دی. په دې اړه [288] .

کله به چې په لښکر کې وه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په مخکې به په ګونډو شو او خپله چانټه به يې پرانيستله او ويل به يې: زه ستا څخه جار او قربان شم زما مخ دستا دمخ پرده او ډال شي، پيغمبرصلی الله عليه وسلم به ورته دتورې، غشي او ليندی شکل غوره کاوه، دسنتو په کتابونو کې راغلي دي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: چاچې دالله جل جلاله په لار کې غشی ګوزار کړکه دښمن ته ورسېداو خپل هدف يې وويشت او ياهم ونه رسيد ويشتونکی ته دغلام د ازادېدو هومره ثواب دی.

دغه حديث شريف امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړی دی او همدا رنګه يې په دې لفظ سره روايت کړی چې: چاچې د الله جل جلاله په لار کې يو غشی ګوزار کړ دښمن ته ورسېد هدف يې وويشت او يا هم خطا شو،ده ته د يو غلام د ازادېدو هومره ثواب دی. اوهمدارنګه امام ابن ماجه رحمت الله عليه دغه حديث روايت کړی دی او امام احمد رحمت الله عليه په دې لفظ سره چې: هر هغه شخص چې د الله جل جلاله په لار کې يې غشی ګوزار کړ هدف ته ونه رسيد او يا هم ورسيد ده ته دومره ثواب دی لکه د حضرت اسماعيل جل جلاله عليه السلام) د اولادې څخه يې کوم غلام او ياونيزه ازاده کړی وي، او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله عليه پرته له نسايي څخه په دغه لفظ سره روايت کړی چې: چاچې کوم غشی د الله جل جلاله په لار کې ګوزار کړ نو دومره ثواب يې دی لکه کوم غلام يې چې آزاد کړی وي امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: دغه حديث صحيح دی .

د سنتو په کتابونو کې راغلي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: الله جل جلاله په يوغشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی يې چې په جوړولو کې يې خير او نيکي غواړي، ويشتونکی يې، او د هغه برابر وونکی چې د دوی مرسته يې کړې وي. ځکه چې د غه د جهاد کرنې او اعمال دي او جهاد هغه غوره عمل دی چې انسان يې ترسره کوي. دا دحج او نورو نفلي عباداتو څخه غوره دی...

تر دې چې وېې ويل: له همدې امله د جهاد په سنګرونو کې اوسېدل د مکې او مدينې تر اوسېدلو غوره او بهتر دي په سنګرونوکې د نېزې او غشي کارول او په هغې تمرين کول د نفلي عبادت څخه غوره دي.

[288] - تقييد ج 1 ص 416.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحیحینو کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت دی چې فرمایلي یې دي: په یقیني ډول په جنت کې سل درجې دی چې دهرو دوو درجو تر منځ دومره مسافه ده لکه د ځمکې څخه تر اسمان پورې ، دا الله جل جلاله د خپلې لارې مجاهدینو ته ځانګړې کړې دي.

دغه ټول عملونه چې یاد کړل شول د هر یوه لپاره خپل مناسب ځای دی چې د بل څخه په کې غوره والی لري.

توره د دښمن د یو ځای کېدو په وخت کې او نېزه ددښمن د نږدې کېدو په مهال ، لنده د دښمن دلرې کېدو په مهال او یا هم په هغه وخت کې چې پرده موجوده وي لکه سیند او یا جنګي کلا او داسې نورو ځایونو کې کارول کېږي.

کوم عمل چې د دښمن د نابودی لپاره ډېر اغېزمن او د مسلمانانو لپاره ډېر ګټور وي همغه غوره او بهتره دی دا کار د دښمن دحالاتو او دمجاهدینو دحالاتو د اختلاف په سبب مختلف او ځانګړي حالات لري کله د غشي ویشتل ډېر ګټور وي او کله هم د نېزې وهل ډېر ګټور وي دا هغه څیزونه دي چې غازیان پرې ښه پوهېږي [289]

- مجموع الفتاوی ج 18 ص 8-12.[289]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې جل جلاله ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عدة) امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي: کله چې داسې وه او همدى ددوى په کمښت او له بشپړى مرتبې څخه په ټيټوالي يې دلالت و کړ نو له همدې امله درې ګوني احکام پرې مرتب شول:

لومړی: دوی ته په فئ او غنیمت کې هيڅ ونډه نشته

لکه چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم په صحیح امام مسلم کې د بریده رضی الله عنه په روایت شوي حديث شريف کې فرمايلي دي: بيا دوی را وبوله چې دخپلوکورونو څخه دمهاجرينو کورونو ته راشي او په دې يې خبر کړه که دوی دا کار وکړ نو هغه حقوق ورکول کېږي کوم چې په مهاجرينو اچول شوي دي که چېرې يې له دې کار څخه سر غړونه وکړه نو بيايې په دې خبر کړه چې د بانډه چې مسلمانانو په څېر به وي په دوی به د الله جل جلاله هغه فرمان پلی کېږي چې په نورو مومنانو به وي دوی ته به په فئ او غنيمت کې څه ونډه نه وي مګر په هغه وخت کې دوی ته برخه ورکول کېږي چې د مسلمانانو سره يو ځای جهاد وکړي.

دوهم: د بانډه چيانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه کې نه قبلېږي

ځکه په دې کې تهمت منځ ته راځي دېته امام ابوحنيفه رحمت الله عليه جواز ورکړی او ويلي يې دي: په دې کې د هر تهمت مراعات نه کېږي او دده په وړاندې ټول مسمانان عادلان دي. امام شافعي رحمت الله عليه جواز ورکړی په دې شرط چې د ګواهی ورکوونکی به عادل او خلك به ترې راضي او خوښ وي همدا نظر صحيح دی ځکه چې همدا مسأله مو په سورت بقره کې بيان کړې وه.

اللهجل جلاله جل جلاله اعراب جل جلاله بانډه چيان) دلته په درې صفتونو سره يادکړي چې يو يې: کفر او نفاق دی ، دوهم يې: کوم څه چې خيرات کوي دا سې ګڼي لکه قرض او پور او د دې انتظار کوي چې تاسو ته به کوم تکليف او ناکامي ورسي.

دريم صفت يې دادی چې: په الله جل جلاله او د اخرت په ورځ ايمان لري او هغه څه چې د الله جل جلاله او دپيغمبرصلی الله عليه وسلم يه وړاندي يی خيرات کوي عبادت يی شمېري نو هغه څوك چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصفت ولري نو ډېره لرې ده چې ګواهي يې ونه منل شي او ددوهم او لومړي صفت والاوو سره يې وصلول باطل دي او دريم دا چې د ښاري خلکو لپاره يې امامت ځکه منع دی چې په سنتو نه پوهېږي او د جمعې لمونځونه نه کوي، امام ابو مجلز رحمت الله عليه د بانډه چې امامت بدګڼلی او مکروه يې بللی دی امام مالك رحمت الله عليه ويلي دي: امامت دنه کوي اګر که بانډه چې قاري هم وي ، امام سفيان ثوري رحمت الله عليه امام شافعی رحمت الله عليه امام اسحق رحمت الله عليه او أهل الرای ويلی دي : د بانډه چې پسې لمونځ کول روا دی او دا قول امام ابن المنذر رحمت الله عليه هم غوره کړی خو په دې شرط چې د لمانځه حدود قايم کړي .[290]

امام شوکاني رحمت الله عليه ددې مبارك آيت په برخه کې چې: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً) په هکله وايي: که چېرې پخپله دعوی کې ريښتيني وي او ته يې په دې خبرولای چې ستاسره جهاد کوي مګر له دوی سره د جهاد لوازم او ضروري څيزونه نه وه نو د جهاد اړينو څيزونو تيارول او لاس ته راوړل به يې د جهاد څخه وړاندې نه وای پرېښې لکه چې مومنان دجهاد تياری نيسي نو معنی دا چې دوی جهاد ته تلل او د غزا لپاره تياری يې اصلاً نه غوښت.

تياری: هغه څه ته وايي چې يو مجاهد ورته اړتيا لري لکه وسله، سورلي، او خوراکي څيزونه.

او دا مبارك آيت چې: جل جلاله وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنبِعَاثَهُم) يعنی الله جل جلاله ددوی تلل جهاد ته ښه نه ګڼل، نو جهاد ته له تللو څخه پاتې شول.

او دا مبارك آيت چې: جل جلاله وقيل اقعدو امع القاعدين) ويل کېږي چې ددې قول ويونکي شيطان وه چې دوی ته به يې وسواس وراچوه داسې هم ويل کېږي: ځينو به ځينې نوروته پخپل منځ داسې ويل، داسې هم ويل کېږي: دا قول پيغمبرصلی الله عليه وسلم دوی ته د غصې او قهر په حالت کې وو ايه.

داسې هم ويل کېږي چې : دا دذلت او سپکاوي څخه عبارت دی يعنی الله جل جلاله ددوی په زړونو کې د جهاد څخه وروسته والی وروغورځاوه چې دا کار دوی ته ذلت او سپکاوی دی.

---

[290] - تفسير قرطبي ج 8 ص 232.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مبارك لفظ چې جل جلاله مع القاعدين) يعنې د معذورو وګړو لکه ړندو، مريضانو، ښځو او ماشومانو سره کيناستل په دې کې د دوی بدي، سپکوالی او کموالی داسې ښئي چې هېڅ پټوالی په کې نشته.[291]

امام آلوسي رحمت الله عليه ددې مبارك آيت چې جل جلاله و أعدوالهم) په هکله وايي: دا د ټولو مومنانو لپاره خطاب دی ځکه چې د کفارو په مقابل کې تياری د ټولو ګډه دنده ده معنی دا چې د هغو چا لپاره چې عهد او وعده يې ماته کړې د جګړې تياری و نيسي او د مقابلې لپاره يې ځانونه آماده او تيار کړي لکه څنګه چې دا دمبارك آيت د سياق غوښتنه ده، يا په مطلق ډول د کفارو د جګړې لپاره تياری دی همدا نظر غوره او بهتر دی لکه څنګه چې د آيت راتلونکی يې غوښتنه او تقاضا لري، او دا جې جل جلاله مااستطعتم من قوة) معنی دا چې هر هغه څه چې په هر ډول له هغه څخه په جګړه کې ګټه اخيستل کېږي، د قوت اطلاق يې د مبالغې له وجې پرې وکړ دا يې ځکه ذکر کړ چې د بدر په غزوه کې يې تياری نه درلود نو خبرداری يې ورکړ چې له پوره تياری پرته په هر وخت کې بريالیتوب منځ ته نه راځي د ابن عباس رضی الله عنهما څخه د قوت تفسير د وسلو په انواعو شوی دی، عکرمه رضی الله عنه ويلي: قوت: جنګي کلاګانې او د پټېدو ځايونو ته ويل کېږي، په يو بل روايت کې د عکرمه رحمت الله عليه څخه راغلي چې د **قوت** څخه مطلب نرآسونه دي. وروسته تر هغه چې د غشي ويشتلو په اړه يې احاديث شريف ذکرکړل وېې ويل: په دې پوهېږی چې نن ورځ په غشي ويشتلو سره د دښمن اصلي هدف نه ويشتل کېږي ځکه چې دوی کلاشنکوپونه او توپونه کاروي ددوی نوو وسلو د غشو استعمال څه ګټه نه لري که د دوی په څېر وسله ونه کارول شي هلاکوونکی مرض به عام شي، دمسلمانانو شړل به زيات شي، مسلمانان به بې زړه او کمزوري شي په نړۍ به د کفارو او بې لارو سلطنت او واکمني راشي، کوم چې زما نظر دی ،الله جل جلاله ډېر ښه پوهېږي. دغه مقابله په مسلمانانو واکمنو او ددين په مرسته کوونکو ده، ښايي د هغه غشو ويشتلو فضيلت او بهتري داوسني غشو ويشتل ثابتوي ځکه چې هغه ددې په ځای دريېږي ترڅو داسلام داصل او اساس څخه دفاع وکړي، زه دا نه وينم چې يو داعي به ويشتلو ته ضرورت نه لري مګر دغه ويشتل به يې جنت ته ان شاءالله دبرياليتوب سبب وګرځي او دا لرې نه ده چې دغه ويشتل به د الله جل جلاله په دې عموم

---

[291] -فتح القدير ج 2 ص 366 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارك فرمان کې چې جل جلاله واعدوالهم ما استطعتم من قوه....) کې شامل شي ... تر اخره قوله پورې يې الله جل جلاله د پرې رحم وکړي. [292]

کله چې مسلمانان د مستقيم جنګ او جګړې څخه عاجز شي نو د وسلې او ضروري آلاتو د حتمي او لازمي پوره کېدو په اړه شيخ الاسلام ابن تيمه رحمت الله عليه وايي: لکه څنګه چې دجهاد تياري لپاره دقوت او آسونو د برابری په هلکه کله چې د کېدلو څخه يې عاجز وي نو هر هغه څه چې پرته له هغه څخه واجب نه بشپړيږي نو هغه هم واجب دي. [293]

بېشکه ايماني برابرښت جل جلاله ايماني تربيه) واجبه او د برياليتوب اساسي عنصر ګڼل کېږي، او ګناه په ناکامی کې يو واضح او څرګند اثر لري او د ځينې غړو ګناه او د الله جل جلاله نا فرماني کله هم ټول لښکر ته زيان رسوي مګر دا صحيح ده چې وويل شي چې ددغه تياري په سبب بايد جهاد وروسته شي؟ هغه ځواب چې شرعي نصوص او اوسنی وضع پرې د لالت کوي دادی: چې کله جهاد فرض عين شي نو د ايماني تربيې د پوره کېدو لپاره يې وروسته کېدل نشته او يا هم چې کله دښمن د مسلمانانو په کوم هېواد يا سيمه يرغل وکړي، يا کفار پرې تېری وکړي او هلته په خلکو غير شرعي جل جلاله وضعي) قانون چلوي اوس د ټولو يا زياترو اسلامي هېوادونو همدا حالت دی، په دې ډول جهاد د فرض عين دی د ايماني تربيې د بشپړېدو لپاره يې وروسته والی ناروا دی، د دې ډول فرض عين جهاد وروسته کېدل ديو لوی فساد او زيان منځ ته راتللو سبب ګرځي.

ايا هلته له دې څخه لويه فتنه بله هم شته چې کفارو د اسلامي هېوادونو مرکزونه تر خپلې ولکې لاندې راوستلي پر دوی باندې کفري وضعي قوانين پلي کوي د مسلمانانو په منحرف او بې لارې کېدوکې بې حده هڅې کوي ترڅو يې په مختلفو لارو او فريبنده وسيلو سره د خپل دين نه وګرځوي ګمراه يې کړې او اسلامي هېوادونه د هغوی دښمنانو ته په دې ډول و سپاري چې ټوله شتمني يې لوټ ، فساد او بې لارې په کې خپره کړي نو هغه څوك چې ددې کفارو په مقابل کې د جهاد د ورسته کېدو په نظر دي تر څو دمجاهدينو تربيه بشپړه شي نو ددوی دا نظر د هغو عامو دلايلو مخالف دی کوم چې د جهاد د وجوب، دوام او ترقيامته پورې د هغه په استمرار او اوردېدو باندې دلالت کوي.

- روح المعانی ج 2 ص 110. [292]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 259 . [293]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې نظر ښتن په دې نه پوهېږي چې كفار د مومنانو په مقابل كې هغې پورې جګړه كوي چې د خپل دين څخه يې وګرځوي او هېڅكله دجهاد تربيه وركوونكو ته دا فرصت او موقع نه پرېږدي چې د خپل فكر سره سم مجاهدين وروزي زموږ اوسنى وضع ددې خبرې غوره ګواه ده. ځكه دغه مجرمان دخپلو ټولو تشويقي او ويره خپراوي وسيلو په درلودلو سره كومې چې د زياتې اغېزې ،خبري رسنيو او مادي وسيلو په شتون سره كولاى شي چې په عامو وګړو اغېز وكړي په دې ډول كوم كسان چې د تربيې په نوم ورسره يو ځاى شي او يو قدم وړاندې لاړ شي نو په حقيقت كې مجاهدين څو قدمه وروسته راولي او نتيجه ډېره ښكاره او څرګنده ده او هغه دډېرو خلكو د توري او مال تر اغېزې لاندې ددين ضايع كېدل او له منځه تلل دي د الله جل جلاله څومره ريښتينى فرمان دى چې وايي: جل جلاله وَلاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىَ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُواْ.....) [294]

ژباړه : اوهمېشه به وي دوى جل جلاله كافران) چې جنګ به كوي دوى له تاسې سره ترهغه پورې چې بيرته وګرځوي دوى تاسې له دينه ستاسې كه يې لاس ورسېږي جل جلاله او موقع و مومي) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي چې: جل جلاله وَلَن تَرْضَى عَنكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ..) [295]

ژباړه : او هيڅكله به راضي نشي له تانه جل جلاله اى محمده) يهودان او نه نصرانيان ترهغه پورې چې متابعت وكړې ته ددين ددوى .

همدا رنګه دغه كافران هېڅكله هم د صالحې او نيكې تربيې كومه وسيله نه پرېږ دي تر دې چې د هغه په وړاندې خنډونه پيدا كړي او يا يې هم د خپل معنوى مفهوم څخه داسې خالي كړي چې يواځې نوم او شكل يې پرته له كومې ګټې او معنى څخه پاتې شي له همدې امله الله جل جلاله فرمايلي دي: وَلَولا دَفعُ اللَّهِ النّاسَ بَعضَهُم بِبَعضٍ لَهُدِّمَت صَوامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَواتٌ وَمَساجِدُ يُذكَرُ فيهَا اسمُ اللَّهِ كَثيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزيزٌ ﴿40﴾) [296]

ژباړه : كه چيرې نه واى دفع كول د الله خلكوسره ځينې ددوى لره په ځينو نورو باندې خامخا نړولې شوې به وې تكيې او مدرسې او عبادتخانې او مسجدونه چې يادولى شي په هغو كې نوم د الله ډېر او

---

[294] - سورت بقره آيت 217 .
[295] - سورت بقره آيت 120 .
[296] - سورة حج آيت 40 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامخامرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دين د) دغه الله ته بيشکه چې الله خامخا قوي د خپلو احکامو په تنفيذولوکې) ډير زور والادی په هرچا).

که چېرې الله جل جلاله کافران د خپلې لارې په مجاهدينو دفع کړي نه وای نو د الله جل جلاله د عبادت لپاره به کوم نيك او سپڅلی ځای پاتې نه وه.

امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي: که چېرې الله جل جلاله خپلو پيغمبرانو او عامو مسلمانانو ته ددښمنانو(کافرانو) وژل نه وی رواکړي نو مشرکانو به اسلامي نړۍ تر خپلې ولکې لاندې راوستې وی اودعبادت هغه ځايونه به يې له عبادت کولو څخه خالي او تش کړي وای چې د ټولو آسماني دينونو مشرانو ښوولي دي، مګر دا کافران يې دفع کړل او مخه يې ونيوله جهاد يې پرې واجب کړ ترڅو ديندراه خلك دعبادت کولو لپاره موقع ومومي، جهاد په ټولو امتونو کې يو پخوانی امر او فرمان دی په همدې سره شرائع جوړ شوي او ټول دعبادت او پرستش ذوات پرې را غونډ شوي، لکه چې ويې ويل: د جهاد کولو اجازه دارنګه ورکړشوه چې مومنان دغزا وکړي ، بيا دغه امر او فرمان په دې قول سره نورهم زور وموند چې جل جلاله وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ) [297]

معنی دا چې که چېرې غزا او جهاد نه وای نو حق به مغلوب کړی شوی وای، کوم چې نصاری او صابئين جهاد بدبولي داېې د مذهب سره مخالف نظر دی ځکه که چېرې غزا نه وی نو هغه دين به له منځه تللی وی چې دفاع ترې کوي او همدارنګه دغه مواضع کومې چې وړاندې ددوی د تحريف ، تبديل او منسوخ کېدونه ددې معنی لپاره ذکر شوی دی ، معنی دا چې که د جهاد په وسيله ددې کفارو مقابله نه وی نو د موسی عليه السلام په زمانه کې به کليسا وې نړېدلې وای او د عيسي عليه السلام په زمانه کې به صومعی او بيعي جل جلاله چې دواړه د عبادت ځايونه دي) نړېدلي وای اودمحمدصلی الله عليه وسلم په زمانه کې به جوماتونه له منځه تللی وای امام ابن عطيه رحمت الله عليه ويلي دي: ددې مبارك آيت په تفسير کې همدغه صحيح نظر ويلی شوی دی.[298]

ددې مبارك آيت د معنی په څېر د الله جل جلاله دغه فرمان دی چې: وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ . [299] .

- سورت بقره آيت 251 . [297]
- تفسير قرطبی ج 12 ص 70 ، تفسير بيضاوی ج 4 ص 129 ، فتح القدير ج 3ص 157، زاد المسير ج 1 ص 300 . [298]
- سورت بقره آيت 251. [299]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او که چیرې نه وای دفع جل جلاله منع) کول د الله جل جلاله خلکولره ځینو ددوی لره په ځینو نوروسره نو خامخا به خرابه شوې وه ځمکه د هیواد په ظلم سره و لیکن الله جل جلاله څښتن د فضل جل جلاله احسان) دی په خلکوباندې جل جلاله نو ځینې په ځینو نورو سره له فساد څخه منع کوي) .

په دې معنی چې الله جل جلاله کافران په مومنانو او ظالمان په مظلومانو سره ، مفسدان په نیکانو سره دفع کوي او مخنیوی یې کوي که داسې نه وای نو کافران او مفسدان به غالب شوي وای ځمکه به یې د خباثت او فساد څخه ډکه کړې وای او مومنانو او نیکانو به نه د الله جل جلاله عبادت کړی وای او نه به یې د اسلام سپیڅلی دین ته دعوت تر سره کړی وای.[300]

له همدې امله امام ابن القیم رحمت الله علیه مجاهدین په دې ډول ستایلي دي:

یقیناً چې خپل نفسونه یې د الله جل جلاله په مینه د هغه ددین په دفاع او نصرت، او د لااله الاالله په اوچت والي او د هغه د دښمنانو په مخنیوي کې یې وبایلل، دوی دهر هغه چا دعملونو په اجر کې چې پخپلو توروېې ساتنه کوي اګر که پخپلو کورونو کې شپه تېره هم کړي ورسره شریك دی او ددې مجاهدینو لپاره دهغو عابدانو د عبادت په څېر اجر دی چې د دوی د جهاد او فتوحاتو په سبب یې کوي ځکه چې همدغه مجاهدین یې یواځینی سبب دی او شارع متسبب د بشپړ فاعل په مقام کې په ثواب او عذاب کې یو شانته ذکر کړی دی. له همدې امله د نیکی بلونکي او د بدی بلونکي د هر یوه لپاره هغه دکړنې په سبب د هغوی د پیروانو په څېر ثواب او عذاب دی .[301]

دا یو څرګند حقیقت دی چې ایماني چمتووالی د ژوند په ټولو مرحلو او وختو نو کې ترسره کېږي که دا دجهاد په پیل یا د جهاد په درشل او یا هم وروسته مرحله کې وي ځکه چې الله جل جلاله خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته دعبادت په دوام او استمرار تر هغې امر کړی چې مرګ ورته راشي الله جل جلاله فرمايي: وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ)[302]

ژباړه: او عبادت کوه د رب خپل ترهغه پورې چې راشي تاته یقین جل جلاله یعني مرګ) .

---

[300] - تفسیر قرطبي ج 3 ص 260 ، ابن کثیر ج2 ص 633 ، ابو السعود ج 1 ص 265 مخونه وګوری .
[301] - طریق الهجرتین ص 335 .
[302] - سورت الحجر آیت 99 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تربيې دغورو انواعو څخه هغه ډول ده چې دجهاد په اوږدوکې تر سره کېږي په خلکو باندې الله جل جلاله ته نږديکت غالبيږي او ددې حالت ځارنه ځانګړي خونه لري داځکه چې د نفسونو وژل ورته ډېر نږدې او د سر په سترګو يې ويني.

بېشکه دپيغمبرصلی الله عليه وسلم په زمانه کې ځينې د مخالفت پېښې د هغو خلکو له اړخه رامنځته شوې چې جهاد ته ورسره تللي وه په دوی کې مشران او عادي مجاهدين شامل وه چې د دوی د لوړ مقام او اوچتې مرتبې سره سره بيا هم پيغمبرصلی الله عليه وسلم جهاد ونه دراوه تر څو ددې خلکو تربيه بشپړه کړي او همدارنګه څوك يې د خپل لښکر څخه ونه شړل بلکه دوی امر په معروف او نهي له منکر څخه د دوی دحالاتو او کړنې سره سم تر سره کوله، دا يو معلوم او مشهور حقيقت دی چې چاپې سيرت لوستلی وي. زه يې هم د دې پند يو اړخ يادوم چې د حضرت عبدالله بن عمررضی الله عنه څخه روايت دی چې: پيغمبرصلی الله عليه وسلم خالدبن وليدرضی الله عنه بنوجذيمه ته ورولېږه دوی د جل جلاله أسلمنا) يعنې موږ اسلام راوړی، لفظ اسلام يی نشو تلفظ کولای نو ويل يې: موږ ددين نه وتلي يو، موږ د دين نه وتلي يو، نو خالدرضی الله عنه ددوی په وژلو او بندي کولو پيل وکړ، زموږ هر يو ملګري ته يې يو بندي ورکړ، بيا يې زموږ هر يو ملګري ته د خپل بندي د وژلو امر وکړ نو ما ورته وويل زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې خپل بندي به ونه وژنم او هيڅ يو ملګری به زما هم خپل بندي ونه وژني نو دا واقعه مو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته ذکر کړه هغه صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ای الله جل جلاله زه له هغه کړنې چې خالد بن وليد تر سره کړې بېزاريم. داپې دوه ځله تکرار کړه. [303]

د غه حديث امام بخاری رحمت الله عليه په باب اذا قضي الحاكم بجور او خلاف اهل العلم فهو رد او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه امام ابن حبان رحمت الله عليه امام نسايي رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

نو خالد رضی الله عنه داسې يو عمل و کړ چې دغه خلك يی ووژل او حال داچې هغوی مسلمانان شوي وه له همدې امله پيغمبرصلی الله عليه وسلم ددوی ديت او هغه مالونه يې چې تلف شوي وه ورولېږل حتی د سپي کودنجل جلاله لوښی) يې ورولېږه.

---

[303] - صحيح البخاری ، باب اذا قضى الحاكم بجور او خلاف أهل العلم فهو رد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقصد داچې پیغمبرصلی الله علیه وسلم حضرت خالد رضی الله عنه يی نه منفك كړ او نه يې دلښكر څخه وويست او نه يې ددې كړنې په سبب جهاد معطل كړ، بلكې هغه څه چې شرعاً وربانديې وه لكه د ديت وركول او د حضرت خالدرضی الله عنه دغه كړنه او عمل يی بد وباله. [304]

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يې دي: پيغمبرصلی الله عليه وسلم يوه سريه جل جلاله نظامي ګروپ) وليږلو چې يو انصاري يی پرې امير وټاكه او دوی ته يې امر وكړ چې د خپل امير اطاعت كوي نو دغه انصاري په قهر شو او ورته ويې ويل: آياتاسو ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم زما د اطاعت امر ندی كړی؟ دوی ورته وويل: هو، هغه ورته وويل: يقيناً دا زما قصد دی چې لرګی را غونډكړی اوربل كړی او بيا ځانونه په كې ورواچوی، نو صحابه كرامو لرګي راټول كړل اور يې بل كړ كله يې چې د ورغورځېدو قصد وكړ يو بل ته يې كتل، ځينو ويل: موږ د پيغمبرصلی الله عليه وسلم ځكه اطاعت و كړ چې د اور څخه وتښتو آيا اوس په كې ورننوځو دوی په همدې كې وه چې د اور لمبې غلې شوې او غصه يې كښېناسته، نو دا واقعه يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته ياده كړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: كه چېرې ور ننوتلي وای نو هېڅكله به بيا ترې وتلي نه وای يقيناً اطاعت په نيكی او معروف كې دی. دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام أبوداودرحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امم ابو يعلی رحمت الله عليه روايت كړی دی.

بېشكه د غه امير دوی ته د اور ننوتلو امر وكړ په يقيني ډول دغه كار ګناه او په ناحقه سره د ځان وژل دي خو ددې سره سره پيغمبرصلی الله عليه وسلم د جهاد د دربېدلو امر ونه كړ او نه يې له لښكر څخه ويستل تر څو جهادي تربيه بشپړه كړي او نه يې هم ددې خلكو په څېر خبرې وكړې.

د عبدالله بن عمرورضی الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يې دي: د پيغمبرصلی الله عليه وسلم سره يو كس اوسېدو چې جل جلاله كركره) نومېده مړ شو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: جل جلاله هغه په اوركې دی) خلك لاړل چې ويې ګوري حالت يې و ګوري نو يو ډول لباس لكه د چپنې په شان يې پرته له اجازې په پټه سره اخيستی وه . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت كړی دی.

---

[304] - تفسير ابن كثير ج 1 ص 536 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه کس پیغمبرصلی الله علیه وسلم د مسلمانانو په غنیمتونو امین ټاکلی وه مګر نفس او شیطان یې په بدی سره ورته امر وکړ او دغه لباس یې په پټه سره واخیست، پیغمبرصلی الله علیه وسلم خبر ورکړ چې د جهنم په اور کې به یې اغوستی وي، خو سره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د جهادي تربیې د بشپړېدو له امله جهاد نه دی درولی تر څو مجاهدین دا تشته ډکه کړي او نه یې هم د ځینې مجاهدینو د نافرمانی او ګناه له کبله خلك د جهاد څخه منع کړي دي.

په یوه غزا کې اسامة بن زید رضی الله عنهما یو کس د لااله الاالله کلیمې ویلو څخه وروسته وواژه پیغمبرصلی الله علیه وسلم دغه کار په ډېره سختۍ سره و غندلو، حضرت اسامةرضی الله عنه په دې کار باندې ډېر زیات پښیمانه شو، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې کار څخه وروسته هم حضرت اسامه رضی الله عنه د جهاد کولو څخه منع نه کړ بلکې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم د وفات څخه وړاندې د هغه لښکر مشر او امیر هم وټاکل شو چې پخپله پیغمبرصلی الله علیه وسلم د کفارو د مقابلې لپاره چمتو کړی وه.

د حضرت أسامة بن زید رضی الله عنه څخه روایت دی وایي: پیغمبرصلی الله علیه وسلم حرقي ته ولیږلو سهار کفارو ته ورغللو او پرې غالب شوو ما او یو انصاري په یو کس پسې شوو کله موچې لاندې کړ ویې ویل: لااله الاالله ، انصاري لاس ونیو ولې ما په نېزه وواهه تر څو چې ومې واژه، کله چې له جهاد څخه را وګرځېدو، پیغمبرصلی الله علیه وسلم پرې خبرشو او ویې فرمایل: آی اسامه وروسته تر هغه چې لااله الاالله یې وویل تا و واژه، ماوویل: په همدې باندې یی خپل ځان ژغوره، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم تر هغه پورې دا لفظ تکراراوه چې ما دا هیله وکړه کاش له دې ورځې وړاندې مسلمان شوی نه وای. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه امام مسلم رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

د ځینې صحابه کرامو څخه پرته له دې ځینې غلطی شوې مګر پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې په سبب د جهاد کولو څخه نه دي منع کړي او نه یې په ټولنېز ډول جهاد درولی تر دې چې د مجاهدینو د جهادي تر بیې له بشپړېدو څخه متأکد او یقیني شي بلکې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د هغه څه چې لیدلي یې دي او یا ورته رسېدلي دي په کلکه مخالفت کړی او د هر ې خبر ې یې د هغه مناسب غبرګون ښودلی دی، دا د هغه څه چې پېښ شوي دي د تبصرې او شننې پرته وړاندې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن ابي مليکه څخه په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه کې روايت شوى چې ويلي يې دي: نږدې وه چې د نبوي امت غوره شخصيتونه جل جلاله ابوبکر، او عمر) رضى الله عنهما هلاك شوي واى کله چې د بني تميم وفد راغى دوى دواړو د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په حضور کې غږونه اوچت کړل يوه داقرع بن حابس چې د بنو مجاشع د قبيلې څخه وه ، اوبل د يو بل شخص جل جلاله نافع رحمت الله عليه وايي: نوم يې را څخه هېرشوى) د تعين کېدو اشاره وکړه، ابوبکررضى الله عنه عمررضى الله عنه ته وويل: ستا زما د مخالفت څخه پرته بل مطلب نه وه، عمررضى الله عنه وويل: زما مطلب ستا مخالفت نه دى، په دې هکله يې غږونه اوچت شول نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: جل جلاله يا ايهاالذين آمنو الاترفعوا اصواتکم) دغه حديث شريف په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه باب: لاترفعوا اصواتکم فوق صوت النبي) الايه کې ذکر شوى او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله عليه د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه روايت کړى چې ويلي يې دي: ماته عبدالله بن زبيررضى الله عنه وويل: چې: اقرع بن حابس پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته راغى، ابوبکررضى الله عنه وويل: يارسول الله! دخپل قوم مشر يې وټاکه، عمررضى الله عنه وويل: يارسول الله! مشري مه ورکوه، د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په وړاندې يې خبرې وکړې تردې چې غږونه يې جګ شول ابوبکررضى الله عنه عمررضى الله عنه ته وويل: ستا زما دمخالفت څخه پرته بل مقصد نه وه، عمررضى الله عنه وويل: ما ستا مخالفت نه غوښت. راوي وايي: له دې وروسته دغه آيت شريف نازل شو چې:جل جلاله لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ)[305]راوي وايي: له دې وروسته به چې کله عمر رضى الله عنه د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په وړاندې خبرې کولې په داسې ډول به وې چې هېڅ به نه اورېدلې کېدې تر دې چې دپوهاوي لپاره به يې بيا پوښتنه ترې کوله، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: ابن زبير يې خپل نيکه ابوبکررضى الله عنه ياد نکړ، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: دغه حديث حسن او غريب دى ، ځينو دغه حديث د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه په مرسل ډول روايت کړى دى او عبدالله بن زبير يې په کې نه دى ذکر کړى ،

أبوعمرو عبد الحکيم حسان وايي: په کوم لفظ يې چې دلته روايت کړى هغه دامام بخاري رحمت الله دى .

---

[305] - سورت الحجرات آيت 2 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واصل الاحدب د معرور څخه روايت کوي وايي: د ابوذررضی الله عنه په اوږه مې يوه ليك داره جامه او د مريي په اوږه مې يې هم يوه ليك داره جامه وليده، ما وويل: که ددغه ترې اخيستې وی او اغوستې د دوي نو بشپړه جوړه به شوې وای او مريي ته به دبله جامه ورکړې وی ابوذر رضی الله عنه وويل: زما او د دغه سړي تر منځ خبرې وې او مور يې اعجمی وه ما يې د مور په هکله څه بدې خبرې وکړې، دامې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته يادکړل هغه مبارك راته وفرمايل: ايافلاني شخص ته د ښکنځل و کړل، ما وويل: هو، بيايې و فرمايل: مورته يې د ښکنځل او بد وويل، ما وويل: هو، بيا يې وفرمايل: په تاکې اوس هم د جاهليت اغېزه شته ما وويل: په دې مهال هم چې عمر مې زيات شوی او زوړ شوی يم ويې فرمايل: هو، دوی ستاسو ورونه دي الله جل جلاله ستاسې تر لاس لاندې ګرځولي دي ،دچا تر لاس لاندې چې الله جل جلاله خپل ورور وګرځوي نو دهغه څه نه چې خوري يې بايد خوراك ورکړي او د هغه خه نه چې اغوندي يې بايد لباس ورکړي او د خپل وس څخه زيات بايد کار پرې ونه کړي او که چېرې يې په زيات کار وګوماري بايد پخپله مرسته ورسره وکړي.

دغه حديث شريف: امام بخاری رحمت الله عليه په کتاب الايمان باب: المعاصي من أمر الجاهلية ولايكفر صاحبها الا بالشرك کې روايت کړی او همدارنګه امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابو داود رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه ، اوامام بزار رحمت الله عليه يوبل ته په نږدې الفاظو سره د حضرت أبوذررضی الله عنه څخه روايت کړی دی.

ددې حديث ځينې اړخونه د افك په واقعه کې ذکر شوي دي د حضرت عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی وايي: پيغمبرصلی الله عليه وسلم به چې کله سفر ته د تللو اراده وکړه نو د خپلو مېرمنو تر منځ به يې پچه جل جلاله قرعه) اچوله د هرې يوې به چې پچه وختله همغه به ورسره تلله، نو زموږ ترمنځ يې هم په يوه غزاکې پچه واچوله او زما نوم وخوت او تر هغه وروسته چې د حجاب جل جلاله پردې) آيت نازل شو ورسره ووتلم، په کجاوه کې بې وړلم او په هغه کې به يې کوزولم سفر مو پيل کړ تر دې چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم د غزا څخه فارغ شو او بېرته راوګرځېد مدينې منورې ته رانږدې شو، د شپې د سفر غږ وشو، زه جګه شوم چې کله مې دسفر غږ واورېد دلښکر څخه وړاندې تېره شوم کله چې دقضاء حاجت څخه فارغه شوم بېرته لښکر ته راوګرځېدم غاړې ته مې لاس کړ چې غاړکۍ مې کومه چې د يمنۍ وړو دانوڅخه جوړه شوې وه شلېدلې وه بېرته وګرځېدم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله غاړه کې ومومم په دې سره ځند شوم نو هغه کسان چې زما کجاوه به یې پورته کوله راغلل او کجاوه یې په اوښ بارکړه او زما هغه اوښ یې روان کړ چې زما کجاوه یې وړله دوی ګومان کاوه چې زه په کې یم په هغه زمانه کې ښځې سپکې او ډنګرې وې غوښې یې نه وې اخیستې ځکه چې د طعام څخه به یې یوازې یوه کاشوغه کتغ خوړلو، نو له همدې کبله هغه کسان چې زما کجاوه یې پورته کوله داسې فکر ونه کړ چې زه په کې نشته یم زه وړوکې نجلی وم اوښ یې روان کړ تر دې چې رضی الله عنها وویل: هغه شخص چې دغه بهتان یې ووایه عبدالله بن ابي بن سلول وه مدینې منورې ته راغلو بشپړه یوه میاشت مې الله جل جلاله ته شکایت وکړ د بهتان ویونکو د پوچو خبروڅخه زما په موجوده تکلیف یې شك کاوه او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه مې هغه نرمي نه لیدله کومه به مې چې د مرض په مهال ترې لیدله بلکې کوټې ته به راتلو او سلام به یې اچوه او بیا به یې فرمایل: څنګه یې، په هېڅ باندې نه پوهېدم تر هغه چې ددې بهتان نه پاکه شوم، یو ځلې زه دام مسطح سره قضاء حاجت لپاره لاړو هلته به یوازې یوه شپه بله شپه تللو او دا هغه مهال وه چې د کورونو سره نږدې مو احاطه نه وه جوړه کړې د لومړنیو عربو په څېر مو په صحرا او تفریح ګاه کې ژوند کاوه، نو زه اوام مسطح بنت ابي رهم رواني وو د هغه په جامه کې پښه بنده شوه او ولوېده هغې وویل: مسطح د هلاك شي ما ورته وویل: ډېره بده خبره د وکړه ایا هغه چاته بدوایي کوم چې د بدر په غزا کې ګډون کړی، هغې وویل: ای هوښیارې آیا هغه څه د نه دي او رېدلي چې ویلي یې دي، بیا د بهتان ویونکو په باطلو خبرو خبره کړم نو مرض مې نور هم لازیات شو تر دې چې ویې ویل: یوه ورځ پیغمبرصلی الله علیه وسلم په منبر پاڅېد او ویې فرمایل: عبدالله بن ابي بن سلول ماته تکلیف راکوي او ناحقه خبرې کوي نو بیا یې وفرمایل: څوك د هغه شخص ضرر راڅخه دفع کوي چې شر یې زما تر اهل او کور پورې رسېدلی زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې د خپل اهل په هکله پرته له خیر څخه بل څه را ته معلوم نه دي او داسې څوك یې ښودلي چې په هغه کې هم له خیر څخه بل څه نه وینم او زما څخه پرته زما کور ته ننوځي، سعد بن معاذرضی الله عنه پاڅېد ویې ویل: یا رسول الله! زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زه به یې شر در څخه دفع کړم که د اوس له قبیلې څخه وي سر به یې ووهم او که چېرې زموږ د ورونو خزرج له قبیلې څخه وي ته امر وکړه هغه به پلی کړو، سعد بن عباده رضی الله عنه دخزرج قبیلې مشر پاڅېد مخکې ډېر نیك سړی وه مګر قومیت اغېز پرې وکړ ویې ویل: دروغ دوویل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې نه به یې ووژنې او نه به دا توان ولرې، په دې مهال اسیدبن حضیررضی

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله عنه پاخيد او ويې ويل: دروغ د وويل زما دپه الله جل جلاله سوګند وي چې هرو مرو به يې ووژنو ته منافق يې د منافقينو دفاع کوې دواړه قبيلې اوس او خزرج سره پاخېدل تر دې چې د جنجال قصد يې وکړ او پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منبر باندې وه پيغمبرصلی الله عليه وسلم د منبر څخه راکوز شو غلي يې کړل تر دې چې چپ شول اوعايشې ام المومنين رضی الله عنها وويل: تر دې چې په پيغمبرصلی الله عليه وسلم وحی نازله شوه نو هغه غم او تکليف چې وړاندې به ورته رسيده اوس هم ورته ورسيد تر دې چې د مرغلرو په څير به د ژمي د وريځو په سخته يخنی کې خولې پرې راتللي کله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ددې تکليف څخه راووت خندل يې نو لومړنی لفظ چې دمبارکې خولې څخه يې راغی داوه: ای عايشې د الله جل جلاله شکر وکړه چې د تهمت څخه يې پاکه کړې، مور مې راته وويل: پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته پاځېږه ما ورته وويل: نه هېڅکله به ورته جګه نشم او يوازې د الله جل جلاله دغه مبارك آيت نازل کړ چې: إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ [306]

ژباړه: - بيشکه هغه کسان چې راغلل په دروغو سره هغه يوه ډله ده ستاسو نه .

کله چې الله جل جلاله دغه آيتونه زما په پاکوالي کې نازل کړل ، ابوبکر رضی الله عنه چې مسطح بن اثاثه ته يې دخپلولی له امله مصرف او خرڅ ورکاوه وويل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې وروسته تر دې چې د عايشې رضی الله عنها په هکله ناحقه خبرې وکړې هيڅ شی ورنکړم نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ [307]

ژباړه: - او نه خوري قسم خاوندان د فضل ستاسو نه ، ا و خاوندان د فراخۍ دې خبرې ته ، چې وکړي هغوئ خاوند د خپلولۍ ته اومسکينانو ته اوهجرت کوونکو ته په لاره د الله کې او په کار ده چې معافي وکړي او مخ واړوي آيا نه خښوئ تاسو چې ښنه وکړي الله تاسو ته ، او الله ښونکئ مهربانه دی .

د غه واقعه په تفصيل سره امام بخاري رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه ، امام حبان رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړې دی.

---

[306] - سورت نور آيت 11 .

[307] - سورت نور آيت 22 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې صحابه کرام په زنا او ځينې نور د غلا په ګناهونو ککړ شوي چې په دې دواړو حد واجبېږي، د حضرت أبو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی ويلي يې دي پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته يو سړی راغی او هغه صلی الله عليه وسلم په جومات کې تشريف درلود جګ غږ يې وکړ ويې ويل: ای د الله رسوله! مازناکړې ده، پيغمبرصلی الله عليه وسلم مخ تر ې وګرځاوه، بيا د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مخ مبارك هغه اړخ ته ورتاو شو چې مخکې يې ترې بل لوري ته اړولې وه ويې ويل: ای د الله رسوله! ما زنا کړې ده پيغمبرصلی الله عليه وسلم بيا مخ ترې وګرځاوه بيا د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مبارك مخ هغه اړخ ته راغی چې مخکې يې ترې اړولې وه کله يې چې پخپل ځان څلور ځله ګواهي وويله پيغمبرصلی الله عليه وسلم را وغوښت او ورته ويې فرمايل: اياته ليونی يې؟ هغه وويل: نه ای د الله رسوله! پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: واده د کړی دی هغه وويل: هو، يا رسول الله! پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دی بوځی او په تيږو يې ووژنی جل جلاله سنګسار) يې کړی. ابن شهاب رحمت الله عليه وايي: ماته هغه شخص ويلي چې د جابررضی الله عنه څخه يې اورېدلي وه : زه د هغه کسانو په ډله کې وم چې دغه شخص يې سنګسار کړ نو موږ په مصلی کې په تيږو وواژه.

دغه حديث شريف: امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی او امام بخاری رحمت الله عليه په دې لفظ سره د أبوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې ويلي يې دي: موږ د پيغمبرصلی الله عليه وسلم سره د خيبر په غزا کې ګډون وکړ يو شخص ته يې وويل چې دغه د اور د ښتنانو څخه دی خو کله چې جګړه پيل شوه نوموړي شخص سخته جګړه وکړه او بيا مړ شو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: دغه شخص جهنم ته لاړ، وايي چې نږدې ځينې خلکو شك وکړ، دوی په همدې کې وه چې وويل شول نو موړی پخپله مړشو بلکې سخت ټپي شو کله چې شپه شوه د ټپ تاب يې را نه وړ او صبر يې ونه کړ نو خپل ځان يې پخپله وواژه پيغمبرصلی الله عليه وسلم له همدې واقعې خبر ورکړ، بيا يې وفرمايل: الله اکبر زه په دې ګواهي ورکوم چې زه د الله جل جلاله بنده او د هغه رسول يم بيا يې بلال رضی الله عنه ته امر وکړ چې خلکو ته آواز وکړه چې: جنت ته يواځې مسلمان شخص دا خيلېږي او يقيناً الله جل جلاله دغه دين د فاجر شخص په وسيله نصرت او غلبه ورپه برخه کوي حاشيه ختمه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عبدالله بن صفوان يې د خپل پلار صفوان څخه روايت کوي چې هغه په جومات کې خپل څادر ته ډډه وهلې ويده وه چې يو چاپې دسر څخه دغه څا در واخيست نو دغه غل يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راوست پيغمبرصلی الله عليه وسلم د هغه د لاس پرې کولو امر وکړ، صفوان رضی الله عنه وويل: يارسول الله د لاس پرې کول يې نه غواړم دغه څادر خيرات ورکوم پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: يعني وړاندې له دې څخه کېده اما کله د چې راوست اوس يې د پرېښيدو هيڅ امکان نشته.

دغه حديث امام نسايي رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

د عروه بن زبيررضی الله عنه څخه روايت دی چې يوې ښځې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په زمانه کې د مکې مکرمې د فتحې په درشل غلاوکړه نو قوم او ټبرېې سخت وارخطا شو اسامه بن زيد ته يې زاری ګانې پيل کړې تر څو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته د دوی سپارش وکړي عروه رضی الله عنه وايي: کله چې حضرت اسامه رضی الله عنه په دې اړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته وويل نو د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مبارك مخ رنګ واوښت او وېې فرمايل: ايا دالله جل جلاله دحدودو څخه د يو حد په اړه ماته سپارش کوئ، اسامه رضی الله عنه وايي: يارسول الله ماته بخښنه وغواړه کله چې شپه شوه پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخلکو په منځ کې پاڅېده او پخپله خطبه کې يې د الله جل جلاله د ثنا او صفت بيان وکړ بيا يې وفرمايل: امابعد: يقيناً ستاسو خخه ړومبني خلك په دې سره هلاك او تباه شول چې کله به کوم عزتمن او قدرمن شخص غلاوکړه پرته له جزا څخه به يې پرېښود او کله به چې کوم کمزوري شخص غلا په کې وکړه نو بيا به يې حد پرې جاري کاوه زما دپه هغه ذات چې محمدصلی الله عليه وسلم نفس يې په لاس جل جلاله بلاکيف) کې دی. که چېرې فاطمه د محمدصلی الله عليه وسلم لور غلا وکړي نو زه به يې لاس پرې کړم.

يعنې که زما خپله لور هم دا جرم وکړي نو زه به د الله جل جلاله حد پرې جاري او لاس به يې پرې کړم، بيا پيغمبرصلی الله عليه وسلم د هغه ښځې د لاس پرې کېدو امر وکړ او لاس يې پرې قطع کړ وروسته دغه ښځې توبه ويسته او خپل عمل يې صحيح کړ او واده يې هم وکړ، عائشه رضی الله عنها وايي: بيا به زموږ کره راتلله او اړتيا به مې يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته وړاندې کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه، مسلم، امام ترمذي رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام احمد رحمت الله علیه روایت کړی دی.

ایماني تربیه د جهاد په درشل کې پرمخ بیول کېږي او دهغې لپاره جهاد نه وروسته کېږي، دا یواځې د بنده په مرګ سره پای ته رسېږي، او څوک چې وایي د جهادي تربیې په نه بشپړېدو سره باید جهاد وروسته شي دا په مکمل ډول د جهاد بندیدوته مفضي کېږي یعني د جهاد د بندېدو باعث او لامل جوړېږي، کله چې په قرون فاضله یعني په نیکو پېړیو کې داسې حالات او واقعات منځ ته راغلي نو دا وروستني به له هغوی څخه غوره او یا هم له ګناهونو څخه پاك او معصوم وي او بېشکه پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: په تاسې به داسې وخت نه راځي مګر وروستني به له ړو مبني څخه بدوي تر دې چې د خپل پروردګار سره ملاقي او هغه جل جلاله ته به ورشي.

د غه حدیث امام بخاری رحمت الله علیه روایت کړی او بشپړ یې داسې دی چې: د زبیر بن عدي رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې موږ أنس بن مالك رضی الله عنه ته راغلو او د حاجیانو د کړنو څخه مو ورته شکایت او ګیله وکړه هغه وویل: صبر وکړئ بېشکه په تاسې باندې داسې زمانه نه راځي مګر وروستنی زمانه به تر ړومبنۍ څخه بده او خرابه وي تر دې چې خپل پروردګار ته ورشي، دغه حدیث مې ستاسې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلی دی.

په مسلمانانو لازم دي چې د ناتوانۍ له امله مستقیماً جهاد نشي کولای نو باید تیاری ورته ونیسي تر دې چې د کافرو پاچایانو د مقابلې لپاره لازمه توانمندي و مومي داسې نه لکه ځینې د جهادي فریضې څخه ناست خلك چې باطلې او ناروالارې ورته لټوي بیا قانوني او وروا نوم ورته اخلي لکه طاغوتي پارلماني مجالسوته ننوتل ، کوم چې پرته د الله جل جلاله د قانون څخه خلکو قوانین جوړوي، مخکې موهم وویل چې دا په اصل کې د الله څخه پرته باطل خدایان او الهة دي.

کوم تیارئ چې الله جل جلاله دهغه په چمتووالي امر کړئ دئ دخلکو تدریب، چمتووالی، په ایماني تربیې، نیك عمل، زړورتیا، قرباني ځان تیریدنې، د امیر د امر منل او د هغه تابعداري کول دي او همدارنګه په دې کې دوسلې تیاری او لازم نظامي پروګرامونه جوړول دي دغه ټول کارونه یواځې او یواځې تجربه لرونکي مجاهدین تعین وي نه د جهاد څخه ناست او بهانه لټوونکي خلك .

و الله اعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپې لس بجې او اته دویشت دقیقې 2006 میلادی کال .

و الحمدلله الذین بنعمته ثم الصالحات اللهم تقبله منی فی صالحی الاعمال یوم لاینفع مال و لابنون الامن أتی الله بقلب سلیم.

خاتمه

ددغه مهم بحث په پشپړیدو سره لاندې ټکي د یادولو وړدي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-حدیث « الأئمة من قریش » صحیح دی ، ځکه چې طرق او اسانید یې زیات او روات یې ډیر دي ، او زیاتو محققینو صحیح کړی دی ، ددې حدیث په معنی سره په صحیحینو کې هم نور احادیث راغلي دي .

۲ – په حدیث کې د امامت څخه مطلب خلافت دی .

۳- جمهورو علماؤ په امامت کې قرشي توب شرط ګرځولی دی مګر ډیرو محدثینو ددغه شرط څخه تنازل کړی دی .

۴- په هغه وخت کې د سیاسي او طائفي حالاتو له وجهې زیاتره أهل السنة قرشي توب شرط بللی دی .

۵ – د حدیث رواتو قریشو ته د امامت حق ورکړی ، مګر دا حق په تقوی ، عدل ، او اصلاح پورې مقید دی او داسې نور شروط هم شته .

۶- کله چې د قریشو څخه قوت ، غلبه او مشري له منځه لاړه بیا دغه شرط هم ضرور و نه بلل شو.

۷- د قرشي توب شرط پدې معنی سره دی چې امامت په دوی کې محصور ندی ، بلکې د قرشي او غیر قرشي دواړه امامت روا دی .

۸ – قرشي توب د کمال او افضلیت شرط دی نه د جوړ والي او صحت شرط .

او همدارنګه د امام نصبول د هغه اتفاقي او اختلافي شرطونه ، دامام دندې ، د ولس دندې دامام په وړاندې ، د جګړې لپاره تیاری ، د جګړې وسایل ، د امیر اطاعت او په اخیر کې د امام نووي رحمت الله نصیحت نامه وړاندې کړی ده .

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانو مشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یی پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم ځیزته یی چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یی پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یی وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچايانو څخه مطلب خلفاء راشدين او يا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بيايي لکه : اميران او مشران .[308]

والسلام

اخځليکونو فهرست

1-القرآن الكريم .

[308] - شرح صحيح مسلم ج 2 ص 83 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.-الاتصال الى فهم معرفة الخصال ،لابى محمد ابن حزم رحمت الله عليه . لكتاب: أرشيف ملتقى أهل الحديث تم تحميله في: المحرم 1432 هـ = ديسمبر 2010 م هذا الجزء يضم: المنتدى الشرعي العام.

3- الإحكام في أصول الأحكام (ط. الآفاق الجديدة(المؤلف: علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي أبو محمدالناشر: دار الآفاق الجديدةسنة النشر: 1403 - 1983رقم الطبعة: 2طبعة محققة على مخطوطتين ومقابلة على النسخة التي حققها الشيخ أحمد شاكرتقديم: إحسان عباس تصوير دار الآفاق الجديدة - بيروتتاريخ إضافته: 15 / 10 / 2008

4- أحكام القرآن (ابن العربي(المؤلف: أبو بكر بن العربي المالكيالمحقق: محمد عبد القادر عطا ، الناشر: دار الكتب العلميةسنة النشر: 1424 -رقم الطبعة: 3

5- أحكام القرآن المؤلف: أحمد بن علي الرازي الجصاص أبو بكرالمحقق: محمد صادق قمحاوي ، الناشر: دار إحياء الكتب العربية - مؤسسة التاريخ العربي سنة النشر: 1412 – 1992 ، تاريخ إضافته: 18 / 07 / 201

6- أحكام أهل الذمة (ط. رمادي (المؤلف :ابن قيم الجوزية؛ محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد الزرعي الدمشقي، أبو عبد الله، شمس الدين المحقق: يوسف بن أحمد البكري أبو براء - أحمد بن توفيق العاروري أبو أحمد الناشر: رمادي للنشر – الدما مسنة النشر: 1418 - 1997 .

7- الاحكام فى اصول الاحكام لعلى بن محمد الآمدى / دارالفكر للطباعة والنشر والتوزيع بيرون لبنان عام 1424 ق .

8-الأحكام السلطانية ، الماوردي ، أبو الحسن علي بن محمد بن حبيب : (القاهرة : 1966م) .

9- إحياء علوم الدين المؤلف: أبو حامد محمد بن محمد الغزالي الطوسي (ت ٥٠٥هـ(الناشر: دار المعرفة – بيروت .

10- أسد الغابة في معرفة الصحابة المؤلف: أبو الحسن علي بن أبي الكرم محمد بن محمد بن عبد الكريم بن عبد الواحد الشيباني الجزري، عز الدين ابن الأثير (ت ٦٣٠هـ(لمحقق: علي محمد معوض - عادل أحمد عبد الموجو د ، الناشر: دار الكتب العلمية الطبعة: الأولى سنة النشر: ١٤١٥هـ - ١٩٩٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

11-الإسلام وأوضاعنا السياسية ، للشهيد عبد القادر عوده ، (القاهرة : المختار الإسلامي ، ط3 ، 1398هـ/1978م) .

12- أصول الدين المؤلف: جمال الدين أحمد بن محمد بن سعيد الغزنوي الحنفي (ت ٥٩٣هـ(المحقق: الدكتور عمر وفيق الداعوق الناشر: دار البشائر الإسلامية - بيروت – لبنان لطبعة: الأولى، ١٤١٩ – ١٩٩٨.

13- اضواء البيان أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن المؤلف : محمد الأمين بن محمد المختار بن عبد القادر الجكني الشنقيطي (المتوفى : ١٣٩٣هـ(الناشر : دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع بيروت – لبنان عام النشر : ١٤١٥ هـ - ١٩٩٥ مـ.

14-اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد (السنة) ، المؤلف: أبو عبد الرحمن عبد الله بن أحمد بن محمد بن حنبل الشيبانيّ البغدادي (ت ٢٩٠هـ(،المحقق: د. محمد بن سعيد بن سالم القحطاني الناشر: دار ابن القيم – الدمام ، الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

15-الاكتفاء، بما تضمنه من مغازي رسول الله والثلاثة الخلفاء ،لأبي الربيع سليمان بن موسى الكلاعي الأندلسي (565-634هـ) تحقيق دكتور محمد كمال الدين عز الدين علي ، طبعة عالم الكتب.

16- البداية والنهاية ، المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(الناشر: مطبعة السعادة – القاهرة.،وصَوّرتها: دار الفكر - بيروت .

17- بدايع السلك فى طبايع الملك لأبى عبد الله الأزرق ، تحقيق على سامى النشار ، الناشر : الدار العربيه للموسوعات ، تاريخ النشر 2006 ميلادي .

18- تاريخ بغداد تاريخ بغداد ،المؤلف: أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت بن أحمد بن مهدي الخطيب البغدادي (ت ٤٦٣هـ(،المحقق: الدكتور بشار عواد معروف الناشر: دار الغرب الإسلامي - بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ - ٢٠٠٢ م .

19- تفسير القرآن العظيم المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(المحقق: محمد حسين شمس الدين ، الناشر: دار الكتب العلمية، منشورات محمد علي بيضون – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٩ هـ.

20- تفسير أبي السعود = إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم المؤلف: أبو السعود العمادي محمد بن محمد بن مصطفى (ت ٩٨٢هـ(الناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

21- تفسير بيضاوى = أنوار التنزيل وأسرار التأويل المؤلف: ناصر الدين أبو سعيد عبد الله بن عمر بن محمد الشيرازي البيضاوي (ت ٦٨٥هـ(المحقق: محمد عبد الرحمن المرعشلي الناشر: دار إحياء التراث العربي – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٨ هـ
22- تفسير پښتو (تفسير عقماني) د شيخ الهند او شيخ الاسلام شبير احمد عثماني ګډ تأليف د مجمع الملک فهد چاپ مدينه منوره .
23: تفسير طبري : جامع البيان في تأويل القرآنالمؤلف :محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الآملي، أبو جعفر الطبري (المتوفى: 310هـ(المحقق :أحمد محمد شاكرالناشر :مؤسسة الرسالةالطبعة :الأولى، 1420 هـ - 2000 م
24- تفسير قرطبى= الجامع لأحكام القرآن المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي تحقيق: أحمد البردوني وإبراهيم أطفيش الناشر: دار الكتب المصرية – القاهرة الطبعة: الثانية، ١٣٨٤ هـ - ١٩٦٤ م.
25- تلخيص الحبير في أحاديث الرافعي الكبير ، ، أبو الفضل أحمد بن علي بن حجر العسقلاني : تحقيق : السيد عبد الله هاشم اليماني المدني ، (المدينة المنورة : 1384هـ/1964/) .
26- تهذيب الرياسة وترتيب السياسة المؤلف: أبو عبد الله محمد بن علي بن الحسن القَلْعي الشافعي (ت ٦٣٠هـ(المحقق: إبراهيم يوسف مصطفى عجو الناشر: مكتبة المنار - الأردن الزرقاء الطبعة: الأولى.
27- الجامع الصغير = صحيح وضعيف الجامع الصغير وزيادته المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(مع الكتاب: أحكام محمد ناصر الدين الألباني ، هذا الكتاب الإلكتروني، يمثل جميع أحاديث الجامع الصغير وزيادته للسيوطي، مع حكم الشيخ ناصر من صحيح أو ضعيف الجامع الصغير.
28 - حاشية ابن عابدين = حاشية رد المحتار، على الدر المختار: شرح تنوير الأبصار ، المؤلف: محمد أمين، الشهير بابن عابدين [ت ١٢٥٢ هـ[، الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده بمصر ، الطبعة: الثانية ١٣٨٦ هـ = ١٩٦٦ م ، عدد الأجزاء: ٦
وصَوّرَتْها: دار الفكر - بيروت [ولهم طبعةٌ أخرى أعادوا فيها صف الكتاب بحرف جديد؛ فلْيُتنبه[تنبيه: تم وضع «الدر المختار» للحصكفي بأعلى الصفحات، يليه مفصولا بفاصل: «حاشية ابن عابدين» عليه.
29- الخصائص الكبرى ،المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

30- روح المعانيفي تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني ،المؤلف: شهاب الدين محمود بن عبد الله الحسيني الألوسي (ت ١٢٧٠هـ(،المحقق: علي عبد الباري عطية ،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت لبنان .،الطبعة: الأولى، ١٤١٥ هـ.
31- الروح في الكلام على أرواح الأموات والأحياء بالدلائل من الكتاب والسنة ، المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية بيروت .
32- الرَّوضُ البَاسمُ في الذّبِّ عَنْ سُنَّةِ أبي القَاسِم - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وعليه حواشٍ لجماعةٍ من العلماء منهم الأمير الصّنعاني(المؤلف: ابن الوزير، محمد بن إبراهيم بن علي بن المرتضى بن المفضل الحسني القاسمي، أبو عبد الله، عز الدين، من آل الوزير (ت ٨٤٠هـ(تقديم: فضيلة الشيخ العلامة بكر بن عبد الله أبو زيد اعتنى به: علي بن محمد العمران الناشر: دار عالم الفوائد للنشر والتوزيع .
33- رياض الصالحين المؤلف: أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف النووي (ت ٦٧٦هـ(المحقق: شعيب الأرنؤوط الناشر: مؤسسة الرسالة، بيروت، لبنان الطبعة: الثالثة، ١٤١٩هـ/١٩٩٨م.
34- زاد المسير في علم التفسير المؤلف: جمال الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد الجوزي (ت ٥٩٧هـ(المحقق: عبد الرزاق المهدي الناشر: دار الكتاب العربي - بيروت الطبعة: الأولى - ١٤٢٢ هـ.
35- سبل السلام شرح بلوغ المرام المؤلف: محمد بن إسماعيل الأمير اليمني الصنعاني (١١٨٢ هـ(تحقيق: عصام الصبابطي - عماد السيد الناشر: دار الحديث - القاهرة، مصر الطبعة: الخامسة، ١٤١٨ هـ - ١٩٩٧ م .
36- سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني [ت ١٤٢٠ هـ[الناشر: مكتبة المعارف، الرياض - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى للطبعة الجديدة (١٤١٢ هـ= ١٩٩٢ م) - (١٤٢٥ هـ(.
37- سنن الترمذي المؤلف: محمد بن عيسى بن سَوْرة بن موسى بن الضحاك، الترمذي، أبو عيسى (ت ٢٧٩هـ(تحقيق وتعليق: أحمد محمد شاكر (جـ ١، ٢(ومحمد فؤاد عبد الباقي (جـ ٣(وإبراهيم عطوة عوض المدرس في الأزهر الشريف (جـ ٤، ٥(الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي – مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٥ هـ - ١٩٧٥ م .
38- السنن الكبرى المؤلف: أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي (ت ٣٠٣ هـ(حققه وخرج أحاديثه: حسن عبد المنعم شلبي بمساعدة مكتب تحقيق التراث في مؤسسة الرسالة(أشرف عليه: شعيب الأرناؤوط قدم له: عبد الله بن عبد المحسن التركي الناشر: مؤسسة الرسالة – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠١ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39- السياسة الشرعية المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢٨هـ(الناشر: وزارة الشئون الإسلامية والأوقاف والدعوة والإرشاد - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى، ١٤١٨هـ
40- شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حيدره الكثيرى .
41- شذرات الذهب في أخبار من ذهب المؤلف: عبد الحي بن أحمد بن محمد ابن العماد العَكري الحنبلي، أبو الفلاح (ت ١٠٨٩هـ(حققه: محمود الأرناؤوط خرج أحاديثه: عبد القادر الأرناؤوط الناشر: دار ابن كثير، دمشق – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.
42- شرح العقيدة الطحاوية [لابن أبي العز الحنفي (ت ٧٩٢ هـ[(حققها وراجعها: جماعة من العلماء خرج أحاديثها: ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي، بيروت، الطبعة التاسعة ١٤٠٨ هـ - ١٩٨٨ م ثم أعاد طبعها بنفس ترقيم الصفحات: دار السلام بالقاهرة ١٤٢٦، وأوقاف قطر ١٤٣٥.
43- صحيح مسلم بشرح النووي ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط2 ، 1392هـ) .
44- الصارم المسلول على شاتم الرسول المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢هـ(المحقق: محمد محي الدين عبد الحميد الناشر: الحرس الوطني السعودي، المملكة العربية السعودية.
45- صحيح البخاري المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة ابن بردزبه البخاري الجعفي تحقيق: جماعة من العلماء الطبعة: السلطانية، بالمطبعة الكبرى الأميرية، ببولاق مصر، ١٣١١ هـ، بأمر السلطان عبد الحميد الثاني ثم صَوّرها بعنايته: د. محمد زهير الناصر، وطبعها الطبعة الأولى ١٤٢٢ هـ لدى دار طوق النجاة - بيروت، مع إثراء الهوامش بترقيم الأحاديث لمحمد فؤاد عبد الباقي، والإحالة لبعض المراجع المهمة.
46- صحيح الترغيب والترهيب للمنذري ، (صحيح الترغيب الألباني ، محمد ناصر الدين :) (بيروت : مكتبة المعارف للنشر والتوزيع ، ط1 ، 1421هـ) .
47- صحيح الجامع الصغير وزياداته المؤلف: أبو عبد الرحمن محمد ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن آدم، الأشقودري الألباني (ت ١٤٢٠هـ(الناشر: المكتب الإسلامي.
48- صحيح سنن أبي داود المؤلف: الشيخ محمد ناصر الدين الألباني (ت ١٤٢٠ هـ(الناشر: مؤسسة غراس للنشر والتوزيع، الكويت الطبعة: الأولى، ١٤٢٣ هـ - ٢٠٠٢ م.
49- صقر عطيه فتوى بعنوان حديث : الأئمة من قريش ، (اسلام نيت) .
50- ضعيف الترغيب والترهيب المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: مكتبة المعارف للنشر والتوزيع – الرياض الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠٠ م عدد الأجزاء: ٢.

(c) ketabton.com: The Digital Library

51- طريق الهجرتين وباب السعادتين المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١ هـ(الناشر: الدار السلفية، القاهرة، مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٤هـ.
52- غياث الأمم في التياث الظلم المؤلف: عبد الملك بن عبد الله بن يوسف بن محمد الجويني، أبو المعالي، ركن الدين، الملقب بإمام الحرمين (ت ٤٧٨هـ(المحقق: عبد العظيم الديب الناشر: مكتبة إمام الحرمين الطبعة: الثانية، ١٤٠١هـ.
53- الفتاوى المصرية = مختصر الفتاوى المصرية لابن تيمية المؤلف: بدر الدين أبو عبد الله، محمد بن علي الحنبلي البعلي (ت ٧٧٧ هـ(أشرف على تصحيحه: عبد المجيد سليم (مفتي الديار المصرية ورئيس لجنة الفتوى بالأزهر(شارك في تحقيقه وقام على طباعته: محمد حامد الفقي، بمطبعته السنة المحمدية (وصَوّرتْها دار الكتب العلمية وغيرها(عدد الصفحات: ٦٥١.
54- فتح الباري شرح صحيح البخاري ، تحقيق : محمد فؤاد عبد الباقي و محب الدين الخطيب ، (بيروت : دار المعرفة ، 1379هـ) .
55- فتح القدير المؤلف: محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني اليمني (ت ١٢٥٠هـ(الناشر: دار ابن كثير، دار الكلم الطيب - دمشق، بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٤ هـ.
56- الفصل في الملل والأهواء والنحل المؤلف: أبو محمد علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (ت ٤٥٦هـ(الناشر: مكتبة الخانجي – القاهرة.
57- في ظلال القرآنالمؤلف: سيد قطب إبراهيم حسين الشاربي (المتوفى: 1385 هـ)الناشر: دار الشروق - بيروت- القاهرةالطبعة: السابعة عشر - 1412..
58- فيض القدير شرح الجامع الصغير المؤلف: زين الدين محمد المدعو بعبد الرؤوف بن تاج العارفين بن علي بن زين العابدين الحدادي ثم المناوي القاهري (ت ١٠٣١هـ(الناشر: المكتبة التجارية الكبرى – مصر الطبعة: الأولى، ١٣٥٦.
59- كشف اللثام شرح عمدة الأحكام المؤلف: شمس الدين، أبو العون محمد بن أحمد بن سالم السفاريني الحنبلي (ت ١١٨٨ هـ(اعتنى به تحقيقا وضبطا وتخريجا: نور الدين طالب الناشر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية - الكويت، دار النوادر – سوريا الطبعة: الأولى، ١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م.
60- كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال المؤلف: علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان القادري الشاذلي الهندي البرهانفوري ثم المدني فالمكي الشهير بالمتقي الهندي (ت ٩٧٥هـ(المحقق: بكري حياني - صفوة السقا الناشر: مؤسسة الرسالة الطبعة: الطبعة الخامسة، ١٤٠١هـ/١٩٨١م.
61- مجموع الفتاوى المؤلف: شيخ الإسلام أحمد بن تيمية جمع وترتيب: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم رحمه الله وساعده: ابنه محمد وفقه الله الناشر: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف - المدينة المنورة – السعودية عام النشر: ١٤٢٥ هـ - ٢٠٠٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

62- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراك .
63- المحلى.لابن حزم ، أبو محمد بن أحمد بن سعيد : ، (القاهرة : المطبعة المنيرية ، 1351هـ) .
64- المستدرك على الصحيحين الحاكم ، أبو عبد الله محمد بن عبد الله النيسابوري ،تحقيق : مصطفى عبد القادر عطا ، (بيروت : دار الكتب العلمية ، ط1 ، 1411هـ/1990م) .

65- المستصفى من علم الأصول المؤلف محمد بن محمد بن محمد الغزالي حجة الاسلام / ت : حمزه بن زهير الحافظ ، الناشر : شركة المدينة المنورة للطباعة .

65- مسند أبي يعلى أبو يعلى، أحمد بن علي بن المثنى، تحقيق : حسين سليم أسد ، (دمشق : دار المأمون للتراث ،ط1 ، 1404هـ/1984م) .
66- مسند امام احمد مسند الشاميين ابن حنبل ، أحمد بن حنبل الشيباني، (مصر : مؤسسة قرطبة) .

67- مشكاة المصابيح المؤلف: محمد بن عبد الله الخطيب التبريزي المحقق: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي – بيروت الطبعة: الثالثة، ١٩٨٥.
68- المعتمد في أصول الفقه المؤلف: أبو الحسين محمد بن علي الطيب البَصْري المعتزلي (ت ٤٣٦ هـ - ١٠٤٤ م(قدم له وضبطه: خليل الميس (مدير أزهر لبنان(الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٣.
69- المعجم الصغير، للطبراني، سليمان بن أحمد بن أيوب:تحقيق: محمد شكور محمود، (بيروت/عمان: المكتب الإسلامي/دار عمار، ط1، 1405هـ/1985م) .
70- المعجم الكبير للامام للطبراني ، تحقيق : حمدي بن عبد المجيد السلفي ، (الموصل : مكتبة العلوم والحكم ، ط2 ، 1404هـ/1983م) .
71- مغني و شرح كبير = الشرح الكبير على متن المقنع مطبوع مع المغني(المؤلف: شمس الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن أبي عمر محمد بن أحمد بن قدامة المقدسي (ت ٦٨٢ هـ(أشرف على طباعته: محمد رشيد رضا صاحب المنار عام النشر: ١٤٠٣ هـ - ١٩٨٣تصوير: دار الكتاب العربي للنشر والتوزيع، بيروت.
72-مقالات الإسلاميين واختلاف المصلين المؤلف: أبو الحسن الأشعري ت ٣٢٤هـ(عنى بتصحيحه: هلموت ريتر الناشر: دار فرانز شتايز، بمدينة فيسبادن (ألمانيا(الطبعة: الثالثة، ١٤٠٠ هـ - ١٩٨٠ م.
73-مقدمة ابن خلدون ابن خلدون ، عبد الرحمن : ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط3) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

74-منار السبيل في شرح الدليل المؤلف: ابن ضويان، إبراهيم بن محمد بن سالم (ت ١٣٥٣هـ) المحقق: زهير الشاويش الناشر: المكتب الإسلامي الطبعة: السابعة ١٤٠٩ هـ-١٩٨٩م

75-.منهج السنة فى العلاقة بين الحاكم و المحكوم إسماعيل ، يحيى : ، (مصر : دار الوفاء ، ط1 ، 1406هـ/1986م) .

76-المواقف المؤلف : عضد الدين عبد الرحمن بن أحمد الإيجي الناشر : دار الجيل - بيروت الطبعة الأولى ، 1997تحقيق : د.عبد الرحمن عميرة.

77- نيل الأوطار شرح منتقى الأخبار (ط. الأفكار) المؤلف : الشوكاني؛ محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني المحقق: رائد بن صبري بن أبي علف الناشر: بيت الأفكار الدولية.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library